

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**1 NUMARALI AHİSKA ŞER‘İYYE SİCİLİ’NİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(H.1183–1241 / M.1769–1825)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA PAMUK

GAZİANTEP
ŞUBAT 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**1 NUMARALI AHİSKA ŞER‘İYYE SİCİLİ’NİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(H.1183–1241 / M.1769–1825)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA PAMUK

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Celal PEKDOĞAN

GAZİANTEP
ŞUBAT 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

1 NUMARALI AHİSKA ŞER'İYYE SİCİLİ'NİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(H.1183-1241 / M.1769-1825)

Esra PAMUK

Tez Savunma Tarihi: 13.02.2012

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR

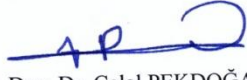
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Celal PEKDOĞAN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

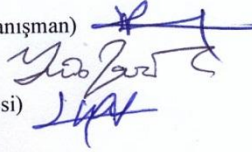
Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Celal PEKDOĞAN (Danışman)

Doç. Dr. Murat AĞARI (Jüri Üyesi)

Doç. Dr. İbrahim ARSLAN (Jüri Üyesi)

ÖZET
1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(H.1183–1241 / M.1769–1825)

PAMUK, Esra

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Celal PEKDOĞAN

Şubat 2012, 315 sayfa

Osmanlı Devleti'nin yerel mahkeme kayıtları olan Şer'îyye sicilleri hiç şüphesiz şehir tarihçiliğinin en önemli kaynakları olduğu gibi sosyal, kültürel ve iktisadi tarihin vazgeçilemez belgeleri arasında yer almaktadır. Bu çalışmada H.1183-1241(M.1769-1825) tarihlerini ihtiva eden ve 194 sayfadan oluşan 1 numaralı Ahıska Şer'îyye Sicilinin transkrip ve değerlendirilmesi yapıldı. Sicilde yer alan belgelerin miras, boşanma ve mehir talepleri, tereke kayıtları, alacak-verecek dâvâları, vasi ve vekil tayini, nafaka talepleri, hayvan hırsızlığı, yaralama ve katl gibi konularla ilgili olduğu görüldü. Neticede Ahıska'nın 1769 ile 1825 yılları arasındaki sosyo-politik, sosyo – ekonomik ve sosyo – kültürel durumunun anlaşılmasına katkı sağlandı.

Anahtar kelimeler: Şer'îyye Sicili, Ahıska, Vakıf, Mehir, İ'lâm, Hücet, Kassam

ABSTRACT
THE TRANSCRIPTION and EVALUATION of
1 NUMBERED AHISKA ŞER'İYYE REGISTER
(H. 1183–1241 / AD. 1769–1825)

PAMUK, Esra

Master graduate thesis, Department of History

Thesis Supervisor: Asist. Prof. Dr. Celal PEKDOĞAN

February 2012, 315 pages

There is no doubt that Şer'iyye registers which are local court records of Ottoman Empire are indispensable documents of our social, cultural and economic history as well as they are the most important resources of city historiography. Our study covers the first part of Şer'iyye registers numbered 1 containing one of these document dated 1183-1241 AH (1769-1825 AD) The transcription and evaluation of this book approximately consist of 194 pa.g.es was done. It is seen that the documents taking place in this part are related to the issues like herita.g.e, divorce and demand of Mahr estate records, pecuniary causes, appointment of guardian and a Proxy, claim of alimony, animal burglary, physical injury and massacre. As a consequence, it was tried to determine Ahıska's social and economic status between 1769 – 1825 years.

Key Words: Şer'iyye Registers, Ahıska, Charitable Foundation, Dowry, Verdict, Judicial Entitlement, Divider

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti; arkasında zengin bir arşiv, sayısız eser ve müesseseler, dil, kültür ve siyasi tecrübe bırakarak yerini genç Türkiye Cumhuriyetine terk etmiştir. Buengin mirasın sahipleri olarak geçmişimizi bilmek ve yarınlara atalarımızın yaptıkları büyük işlerin idrakinde olarak ümitle ve heyecanla bakmak durumundayız. Çalışma alanı olarak seçilen Şer‘iyye Sicilleri Osmanlı tarihinin vazgeçilemez arşiv malzemeleridir. Kişilerin birbirleriyle, devletle, dinle ve toplumla olan ilişkilerinin büyük oranda yansıdığı bu belgeler, her geçen gün önemini daha da arttırmadadır. Bir hayli mesafe kaydedilen şehir tarihçiliğimizin gelişmesinde de Şer‘iyye sicillerinin son derece önemli bir yeri vardır. Şehirlerin idari, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısının bütün teferruatıyla yer aldığı sicil defterleri sadece Anadolu toprakları için değil bütün Ortadoğu için kıymetli bilgiler içermektedir.

Sayıları onbinlere varan bu defterler okunmalı ve günümüz insanının anlayacağı hale gelmesi sağlanmalıdır. Yüksek lisans tezimizin konusu olan 1 numaralı Ahıska Şer‘iyye Sicili bu maksatla ele alınmıştır. Hicri 1183-1241, Miladi 1769-1825 tarihlerini kapsayan, yaklaşık 97 varaktan (194 sayfa) ibaret olan defter transkript edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yapılan değerlendirmede Ahıska şehrinin birçok mahalle ve köylerden oluşan önemli bir yer olduğu görüldü. Müslim ve Gayr-i Müslim ahalinin birlikte yaşadığı, birçok meslek grubunun olduğu, şehrin genel ifadeyle asayiş açısından problemsiz olduğu anlaşıldı. Ticari hayatta önemli bir yeri olan Ermeni kökenli vatandaşların şehirde birçok meslek dallarında çalıştığı tesbit edildi.

İdari açıdan yetkilerini kaybeden kâdı ve nâiblerin tanzimattan sonraki görevlerinin bir hayli azaldığı görüldü. 1 numaralı Ahıska Şer‘iyye sicilini oluşturan belgelerin neredeyse tamamının medenî hukuku ilgilendiren meseleler olması bu tesbiti doğrulamaktadır. Durum böyle olunca 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Şer‘iyye sicilleri devletin işleyişiyle alakalı bilgiden çok İslam hukukunun içtimaî hayattaki tatbikiyle ilgili bilgiler vermektedir. Özellikle evlenme-boşanma, mehir talepleri, veraset dâvâları ve vâsi tayinlerinde bu hukuk sisteminin bütün canlılığıyla tâvizsiz uygulandığı görüldü.

Bu çalışmada yardımlarından ve desteklerinden ziyadesiyle istifade ettiğim tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Celâl PEKDOĞAN hocama teşekkürlerimi arz ederim. Bu çalışmada yardımlarını esirgemeyen Doç.Dr. Bilgehan PAMUK’a ve

şahsında bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezin hazırlanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen dostlarıma, arşiv çalışanlarına ve aileme teşekkür ederim.

Gaziantep
Şubat 2012

Esra PAMUK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. GİRİŞ	1
İKİNCİ BÖLÜM.....	3
LİTERATÜR BİLGİLERİ VE ŞER‘İYYE SİCİLİ TRANSKRİPSİYONU.....	3
2.1. ŞER‘İYYE MAHKEMELERİ VE GÖREVLİLERİ.....	3
2.1.1. Mahkeme.....	3
2.1.2. Kâdı.....	4
2.1.3. Kâdının Yardımcıları	6
2.1.3.1. Müfti.....	6
2.1.3.2. Nâib	7
2.1.3.3. Muhzır	8
2.1.3.4. Subaşı	8
2.1.3.5. Asesler.....	8
2.1.3.6. Mübâşir	8
2.1.3.7. Müşâvir	9
2.1.3.8. Kâtip ve Hademe.....	9
2.1.3.9. Kassam	9
2.1.3.10. Vekil.....	10
2.1.3.11. Şühûdü’l-hâl.....	10
2.2. ŞER‘İYYE SİCİLLERİNİN MAHİYETİ.....	10
2.3. ŞER‘İYYE SİCİLLERİNDE BELGE TÜRLERİ.....	14
2.3.1. Kâdı Tarafından Yazılan Belgeler	15
2.3.1.1. İ‘lâm	15
2.3.1.2. Huccet	17

2.3.1.3. Ma'rûz	19
2.3.1.4. Mürâsele	20
2.3.1.5. Vakfiye	20
2.3.2. Sicile Kaydedilen Diğer Belgeler	21
2.3.2.1. Emir ve Fermanlar	21
2.3.2.2. Sadrazam, Beylerbeyi ve Kazasker Buyruldukları	21
2.3.2.3. Tezkire ve Temessük.....	22
2.4. AHISKA'NIN COĞRAFİ KONUMU VE KISA TARİHÇESİ	22
2.5. AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİ	29
2.6. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNİN GENEL DURUMU.....	29
2.7. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU ...	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	233
MATERYAL VE YÖNTEM	233
3.1. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU'NDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM	233
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	235
BULGULAR VE TARTIŞMA	235
4.1. MAHKEME SÜRECİNİN İŞLEYİŞİ VE KÂDININ ROLLERİ	235
4.1.1. Beylerbeyi	237
4.1.2. Mütessellim	239
4.1.3. Kadı	240
4.1.4. Nâib	241
4.1.5. Müftü.....	242
4.2. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE AHISKA	243
4.2.1. İdari Yapı	243
4.2.1.1. Sancaklar	243
4.2.2. İktisadi Yapı	244
4.2.2.1. Mukataalar	245
4.2.2.1.1. Ardanuç maden mukataası	246
4.2.2.1.2. Gümüşhane maden mukataası.....	247
4.2.2.1.3. Ahıska Gümrüğü Mukataası	247
4.2.2.1.4. Tavuskar ve tevabi mukataası	249
4.2.2.2. Cizye	249
4.2.2.3. İmdad-ı Hazariyye.....	251
4.2.2.4. Para Birimi Olarak Kuruş ve Değeri	253

4.2.3. Sosyal Yapı	253
4.2.3.1. Müslim ve Gayr-i Müslim Toplum Arasındaki İlişkiler	253
4.2.3.2. Vakıflar, Medreseler, Camiler ve Mescitler.....	256
4.2.3.3. Aşiretler.....	258
4.2.4. Asayiş.....	259
4.2.5. Menzilhaneler.....	262
4.2.5.1. Menzilci Tayinleri.....	264
4.2.5.2. Menzilhane Maliyetlerinin Karşıllanması.....	265
4.3. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ ŞAHİS İSİMLERİ ..	266
4.4. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ YER İSİMLERİ	
TASNİFİ	269
4.5. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ BELGELERİN	
TASNİFİ	270
SONUÇ	284
KAYNAKÇA.....	286
<u>EKLER.....</u>	<u>290</u>
SÖZLÜK	295
ÖZGEÇMİŞ	304
VITAE.....	304

KISALTMALAR

Adı geçen eser	a.g.e.
Adı geçen makale	a.g.m.
Ahıska Şer‘iyye Sicili	A.Ş.S.
Aynı yer	a.y.
Cilt	c.
Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	DTCF
Hicrî	H.
İslam Ansiklopedisi	İA
İslam Araştırma Merkezi	İSAM
İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi	IRCICA
Km	Kilometre
Km ²	Kilometrekare
Milâdî	M.
Millî Eğitim Bakanlığı	MEB
Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi	OTAM
Rûmî	R.
Sayfa sayısı	s.s.
Sayfa	s.
Sayı	S.
Sosyal Bilimler Dergisi	Sos. Bil. Der
Tarih Araştırmaları Literatür Dergisi	TALİD
Türk Dil Kurumu	TDK
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı	TDAV
Türk Tarih Kurumu	TTK
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi	DİA
Üniv.	Üniversite
Ve diğerleri	vd.

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Şer'iyye sicilleri; Osmanlı Devleti'nin merkezi ile taşra arasındaki resmi yazışmaları, her türlü hukukî ve idarî düzenlemeyi içeren ferman, hüküm ve kanunnameleri, tebaanın dilek ve şikâyetlerini, ait olduğu bölgenin sosyal, kültürel, iktisadî ve idarî hayatını yansıtan mahkeme kayıtlarını içermektedirler. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin adlî yapısından, sosyo-ekonomik yapısına; merkezi otoritenin taşrada ne şekilde zuhur ettiğinden, taşra örgütlenmesine kadar birçok konuda adeta birer bilgi hazinesidirler.

Şer'iyye sicillerinin orataya konulduğu şer'iyye mahkemelerinin mükemmel denilebilecek derecedeki işleyiş ve işlevselliği de dikkat çekici bir noktadır. Öyle ki gayr-ı Müslimlerin cemaat içi anlaşmazlıklarında bile, İslâm hukukuna dayalı bir yapısı olmasına rağmen şer'iyye mahkemelerini tercih edebildikleri görülmektedir. Bu şekilde gayr-ı Müslimlere dahi hizmet verebilmiş şer'iyye mahkemeleri ve mahkemelerin dayandığı hukuk sistemi, bu devletin yüzyıllar boyunca nasıl ayakta durabildiğini gösteren en önemli göstergelerdendir.

Buradan hareketle Osmanlı Devleti'nin tarihinin iyi anlaşılmasında hiç şüphesiz bu sosyal ve ekonomik yön hayati önemi haizdir. Osmanlı Devleti arkasında milyonlarca arşiv vesikası bırakmıştır. Bu belgeler içinde Şer'iyye Sicillerinin son derece önemli bir yeri vardır. Ne yazık ki bu sicillerin büyük bir kısmı henüz okunamamıştır. Gerek tasnifteki hatalar, gerekse kayıp olan ciltler ve ulaşılamayan belgeleri düşünürsek henüz katalog çalışmaları bile tam manada tamamlanamamıştır. Dolayısıyla sosyal ve ekonomik tarihimiz gerçek anlamda henüz yazılmamıştır.

Bu doğrultuda yapılan yüksek lisans çalışmasında Ahıska Şer'iyye Sicili konu edinildi. Yaklaşık 197 sayfadan ibaret olan defterin transkript ve

değerlendirilmesi yapıldı. Böylece bölgenin sosyal, politik, ekonomik ve kültürel yapısını kavramaktır.

Çalışmanın ilk kısmındaki girişten sonra, ikinci kısmında Şer‘iyye Mahkemeleri ve Siciller hakkında ayrıntıya girilmeden genel literatür bilgisi sunuldu. Ulaşılabildiği kadar şer‘iyye sicilleriyle ilgili çalışmalar belirtildi. Halkın içinde olduğu birçok olayın yansıdığı bu mahkemelerin işlevi, görevlileri ve tarihi gelişim süreci üzerinde duruldu. Ayrıca asıl çalışılan alan olan Gaziantep’in konumu ve kısa tarihçesi belirtilerek Ahıska Şer‘iyye Sicilleri hakkında bilgiler verildi ve çalışılan 1 numaralı defterin transkripi yapıldı. Üçüncü kısmında ise materyal ve yöntemler belirtildi. Çalışmanın dördüncü kısmında elde edilen bilgi ve bulgular değerlendirilip, bu bilgiler ışığında Ahıska’nın 1769-1825 yıllarını kapsayan dönemde idari, adli, sosyal ve ekonomik yapısı incelendi. Bazı tablolarla dönemin mahalle ve köyleri, sosyal yapıları, meslek grupları, canlı ve cansız eşya fiyatları belirtildi. Çalışmanın son kısmına orjinal belgelerden örnekler eklendi.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR BİLGİLERİ VE ŞER'İYYE SİCİLİ TRANSKRİPSİYONU

2.1. ŞER'İYYE MAHKEMELERİ VE GÖREVLİLERİ

2.1.1. Mahkeme

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemden XIX. yüzyılın ortalarına kadar hukûkî ihtilafların çözüm yeri şer'î mahkemeler olmuştur. Bu mahkemeler dil, din, ırk farkı gözetmeksizin herkesin müracaat ettikleri yerler olarak kâdı veya nâib idaresindeydiler. Osmanlı Devleti'nde örfî dâvâlara bakmakla görevli bulunan özel bir mahkeme hiçbir zaman mevcut olmamıştır. Esasen bu uygulama önceki İslam devletlerinin hukuki geleneklerine de uygun düşmektedir. Dolayısıyla şer'î mahkemeler, yalnız şer'î hukukun alanına giren dâvâları değil aynı zamanda örfî hukukla ilgili konuların da mercii idi. Merkezden gelen hüküm ve fermanlar ile bunların derlenmesi yoluyla oluşturulan kanunnameler kâdılarına gönderilir ve tatbik edilmesi istenirdi¹.

Osmanlı Devletindeki şer'î mahkemelerde şer'î ve hukuki bütün meseleler Hanefî mezhebi üzerine hal edilirdi. Şer'î mahkemelerden başka da mahkeme yoktu². Osmanlı mahkemesi daha önceki ve çağdaşı İslâm devletlerinde görülen örneklere nispetle gelişmiş bir yapı arz eder. Her şeyden önce Osmanlı mahkemesinin görev ve yetki alanı genişlemiştir; hem şer'î hem örfî dâvâlarda tek yetkili mahkeme konumundadır. Gayr-i Müslimlerle ve bilhassa din adamlarıyla ilgili bazı dâvâlar ve hazineye intikal etmiş mirasçısız terekeye yönelik bir kısım istihkak dâvâları bir tarafa bırakılacak olursa Osmanlı mahkemesinin görev ve yetki alanına girmeyen herhangi bir hukuki ihtilaf yok gibidir³. Osmanlı Devleti'nde Şer'iyye mahkemeleri Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Memlûk devletlerinde görülen adli yapının en gelişmiş ve en son

¹ M. Akif Aydın. (1994). Osmanlı'da Hukuk. Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, (IRCICA) Yayınları. c.I, İstanbul, ss.391-395.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı.(1988).Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı. TTK, Ankara, s.83

³ M.Akif Aydın.(2003). "Mahkeme". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Güzel Sanatlar Matbaası, c.XXVII, Ankara, s.342.

halkasını oluşturmaktadır. Şer‘iyye mahkemeleri Osmanlı adliye teşkilatının omurgasıdır⁴.

Nikâh, izdivaç, miras taksimi, yetim ve mal-i gaibin muhafazası, vasi tayin ve azli, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilmesinin nezareti, cürüm ve cinayet ve sair bütün dâvâlar, hülâsa şer‘i ve hukukî bütün muamelat kadılar tarafından⁵ bu mahkemelerde görülürdü.

Şer‘iyye mahkemelerine Gayr-i Müslimler de müracaat edebilirdi. Lakin Gayr-i Müslimlerin ve müste‘menlerin anlaşmazlıkları genel olarak cemaat ve konsolosluk mahkemelerinde giderilirdi⁶.

Şer‘iyye mahkemelerinin özellikle ilk dönemlerde belli bir makam binası yoktu. II. Mahmud döneminde şer‘iyye mahkemeleri ve kâdılar hususunda önemli değişiklikler yapılmıştır. 1837 yılında İstanbul Kâdısı’nın makamı Bab-ı Meşihât’taki boş odalara taşınmış ve ilk kez resmi bir mahkeme binasında yargı görevi ifa edilmeye başlanmıştır. Yine aynı yılda kâdılar şeyhulislamlığa bağlandı. Bu arada kâdılardan idari ve mahalli idare yetkileri de alındı⁷.

2.1.2. Kâdı

Şer‘iyye mahkemelerinde en büyük göreve sahip bir unvan olarak kullanılan “kâdı” kelimesi, Arapça “kazâ” kökünden türetilmiştir. Kâdı sözlükte hüküm, karar, hâkimlik mânâlarını içermektedir⁸.

Osmanlılar kendilerinden önceki İslâm devletlerinin geleneklerine uyarak kâdı tayininde çok titiz davrandılar. Zira İslâm’a göre adaletle hükmetmek dinin en önemli prensiplerindendir. Bu bakımdan Osmanlılar herhangi bir kimseyi değil her yönüyle tanınmış âlim ve güvenilir kimseleri bu makama getirirlerdi.

⁴ M. Akif Aydın. (2005). Türk Hukuk Tarihi, 5. Baskı, Ufuk Yayınları, İstanbul, s. 83

⁵ Uzunçarşılı. a.g.e. s.108

⁶ Cemaat mahkemeleri; Osmanlı devletinin Müslüman olmayan halkının din ve mezhep yönünden bağlı bulundukları cemaatlerin mahkemeleri idi. Bunlar kendi cemaatlerine bağlı kimseler arasında medeni halleri ve ihtilafları örf ve adetlerine göre görmektedir. Konsolosluk mahkemeleri ise kapitülâsyonlardan faydalanan yabancı devletlere mensup kimseler arasında çıkan ihtilafları görürlerdi. Enver Z. Karal. (1995). Osmanlı Tarihi. c.VI, TTK. Yayınları, Ankara, s.130–131.

⁷ Ahmet Akgündüz vd.(1988).“Şer‘iye Sicilleri” Mahiyeti Toplu Katologu ve Seçme Hükümler. TDAV Yayınları, No: 52, c.I, İstanbul, s. 77.

⁸ Ebu’l-Ula Mardin. (1967). “Kadı”, maddesi, İA. c. VI, MEB Yayınları, İstanbul. s.42

Hâkim tayin etmek, devlet otoritesinin varlığının aslî sembolü olduğu için, ilk kâdının Osman Gâzi zamanın meşhur âlimlerinden Dursun Fakih olduğu kabul edilir. İlk zamanlarda en büyük kâdılık İznik ve sonra Bursa kâdılığı olup, fethedilen yerlerde de ikinci ve üçüncü derecelerde kâdılıklar ihdâs olunmuştu. Kâdılarla idare edilen mahallere İslâm tarihindeki geleneğe uyularak kazâ denilmiş ve bu isim günümüze kadar gelmiştir.

Kâdı, idarî ve hukukî bütün hükümlerin yürütücüsü demek olup, aynı zamanda hükûmetin emirlerini de yerine getiren bir makamdı. Kâdıların *hâkimü's-şer'* ve daha sonra kısaca hâkim de denilmiştir. Kâdının hüküm verdiği yere *meclis-i şer'* denirdi. Kâdı olabilmek için öncelikle yüksek dinî ilimler ile devrin fen bilgilerinin okutulduğu medreselerin yüksek kısmından mezun olmak şartı vardı. Bunun yanında, asgarî olarak şâhidlik yapabilecek vasıfları taşıması gerekirdi. Nitekim Mecelle'de "Hâkimin evsâfı beyânındadır" başlığı altında, "Hâkimin, hakîm, fehîm, müstekîm, emîn, mekîn, metîn; mesâil-i fıkhiyyeye ve usûl-i muhakemeye vâkıf ve deâvi-yi vâkıayı onlara tatbikan fasl ve hasma; ayrıca temyiz-i tâmme muktedir olmalıdır". Kâdı olabilmenin şartları şunlardır:

1- Kâdı, âkil, bâliğ ve hür olmalıdır. Çocuğun, delinin ve kölenin kâdılığı muteber değildir.

2- Kâdı, ancak Müslümanlardan olabilir. Ancak Hanefî mezhebinde zımmilerin kendilerine hâkim olarak tayin edilmeleri mümkündür. Nitekim Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra nizâmiye mahkemelerinde Gayr-i Müslimler âzâ olarak bulunmaktaydı.

3- Kâdı, erkek olmalıdır. Kadınlar, Hanefî mezhebine göre ancak hadd ve kısas türünden cezâ dâvâları dışında mâlî haklara dair hususlarda hâkimlik yapabilirler.

4- Kâdı, âdil olmalıdır. Âdil, hasenâtı seyyiâtına galip kimse demektir. Ancak Hanefî mezhebine göre fâsığın hâkim olarak tayini muteberdir. Çünkü kendisi fâsık da olsa, hukuka uygun hükmetmek mecburiyetindedir. Aksi takdirde hükmü bozulup, kendi de azl olunur.

5- Kâdı'nın göz, kulak gibi his uzuvlarının sağlam olması lâzımdır. Kâdının hükmettiği kimselerin konuştuğu lisanı bilmesi elbette aranan bir keyfiyettir, ancak şart değildir. Tercüman vâsıtasıyla tarafları ve şâhidleri dinlemek mümkündür. Kâdının mahallî örfleri nazara alması mecburiyeti,

beraberinde mahallî lisanları da bilmeyi gerektirir. Osmanlı kâdıları öncelikle Türkçe ve Arapçadan başka, çoğu zaman vazife yaptıkları mahallin lisanını da bilirdi.

6- Kâdının, ilim sâhibi olması aranır. Kâdılar, medrese tahsili görüp icâzet alarak kazasker konağında mülâzemet defterine ismini kaydettirenlerden tayin olunurdu. Medreseden çıkıp kazasker divanına mülâzemet edenler, müderris olmak istemeyip kâdılık etmek isterlerse, doğrudan doğruya kazâ kâdılıklarına tâyin edildikleri gibi; bir müddet müderrislik edip sonra kâdi olmak isteyenler de müderrisliklerinin derecesine göre kazâ, sancak ve eyâletlerden birinin kâdısı olurlardı.

Rumeli ve Anadolu kazaskerleri başlangıçtan 150 akçelik kâdılıklara kadar olan terfileri, bizzat; bundan yukarısını ise sadrîâzam vasıtasıyla padişaha arzederlerdi. XVI. asırdan sonra Şeyhülslâmlık, bir takım üst rütbeli kâdıları tâyin etme salâhiyetini kazanmış; XVII. asırdan sonra ise kazaskerlerin tayininde de rol oynamaya başlamıştır. Bir yere tayin edilen kâdiya hukukî kararları icrâyâ mezun olduğuna dair padişahın tuğrasını taşıyan berat verilir ve aynı zamanda bağlı olduğu kazaskerden de mühürlü mektup alarak vazifesine giderdi. Kâdından, berat harcı olarak da bir mikdar vergi hazîne ve kazasker nâmına tahsil olunurdu. Bazen bu mikdar kâdının ilk aylığına kadar çıkmakta ve bazı müelliflerde kâdılıkların satıldığı zannını uyandırmıştır. O zamanlar Avrupa'da hâkimlik ve yüksek rütbeli memuriyetler, en yüksek parayı verene ihâle edilirdi⁹.

2.1.3. Kâdının Yardımcıları

Osmanlı adliye teşkilatında da kâdından başka görevliler bulunmaktaydı. Bunların çoğu kâdının yardımcısı konumundaydılar.

2.1.3.1. Müftü

Müftü, bir hukukî mesele hakkında vârid olan suale İslâm hukuku kâideleri çerçevesinde cevap veren kimsedir. Bunlar kâdılara bağlı olmamakla beraber, kâdıların müşâviri durumundaydı. Müftüler, şeyhülslâmın arzı ve veziriâzâmın telhisi ile padişah tarafından tayin olunurdu. Bazı yerlerde kâdılık, müftilik veya müderrislik tek şahısta birleşebilirdi. Müftü olmayan

⁹ Ekrem Buğra Ekinci.(2008). Osmanlı Hukuku, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, s.369-370.

kazâlarda bunun vazifesini kâdı yapardı. Taraflar mahkemeye gitmeden müftiye mürâcaatla ihtilaflarını kolay ve ucuz yoldan halledebilecekleri gibi; mahkemeye gittikten sonra da müftüden fetvâ alıp mahkemeye ibrâz edebilirlerdi. Öte yandan kâdı da bir hukukî ihtilafın çözümünde tereddüde düşerse, müftiden fetvâ sorabilir; aldığı cevaba göre hareket ederdi¹⁰.

2.1.3.2. Nâib

Nâibin lûgat mânası vekil demektir¹¹. Osmanlı hukukunda iki manaya gelir. Birincisi bütün kâdılar, sultanın vekilleri olduklarından bunlara da nâib ve bunun çoğulu olan nüvvâb denilir. İkincisi ise kâdıların kendi yerlerine dâvâyâ bakmak üzere görevlendirdikleri şahıslara denir ki kasdedilen mânâ budur¹². Kâdı, eğer kendisine bu salâhiyet verilmişse, kendi yerine veya kazâ mahallinin muhtelif köşelerine nâib adıyla bir vekil vazifelendirebilir¹³. Osmanlı Devleti'nde tekâüt maaşı mahiyetinde bazı uzak kazâlara tayin olunan yüksek rütbeli kâdılar, buraya gitmeyerek yerlerine nâib gönderirlerdi. Buna *arpalık nâibi* denirdi. İstanbul, Şam, Bağdad gibi büyük merkezlerde, kâdılar işlerinin çokluğuna mebni, vekâleten tâli derecede ehemmiyetli dâvâları dinlemek üzere nâib vazifelendirirdi. Buna *bâb (kapı) nâibi* denirdi. Bunların maaşlarını kâdı verdiği gibi; hükümlerinden de kâdı mesuldü.

Nâibler, kâdının olmadığı zamanlarda yerine bakabildikleri gibi; keşif gibi bir işi yürütmek üzere muvakkaten tayin olunabilirlerdi. Kâdı adlî vazifesinin dışındaki işlerini yürütmek üzere de nâib tâyin edebilirdi. Nitekim *gece nâibi*, geceleyin vukua gelen adlî işlerin ilk soruşturmalarını yapar; seyyar *ayak nâibi* de kâdının çarşı-pazarla alâkalı işlerini yürütürdü. Osmanlılarda Hanefî kâdılar tayin edildiği halde; diğer Sünnî mezheplerden halkın ekseriyette olduğu yerlerde bu mezheplerden nâibler, Hanefî kâdısına bağlı olarak vazife yapardı. Hanefî kâdısı, tarafları başka mezhepteki bazı dâvâları talep hâlinde, dâvâlının mezhebinden nâiblere havâle ederdi. Nâibler kazâ mahallinin genişliği sebebiyle kâdılarına yardımcı olurdu¹⁴.

¹⁰ Ekinci, a.g.e. s.376.

¹¹ Mehmet Zeki Pakalın.(1993). “Nâib”, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. II, MEB Yayınları, İstanbul, s. 644

¹² Akgündüz vd. a.g.e. c.I, s.72

¹³ Halil Cin ve Ahmet Akgündüz. (1995). *Türk Hukuk Tarihi: Kamu Hukuku*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, c.1, İstanbul, ss.278-281.

¹⁴ Ekinci. a.g.e. s.377

2.1.3.3. Muhzır

Muhzır; Arapça huzura getiren demektir. Şer‘i mahkemelerde kullanılan tâbire mukabil hukuk ve ceza mahkemelerinde mübâşir denilirdi. Dâvâcı ve dâvâlıları mahkemeye celbeden ve icabı halinde bu günkü emniyet görevlilerinin ve savcının bazı görevlerini ifa eden memurdu¹⁵. Bunlar bazen mahkeme kâtibliği vazifesi de yaparlardı. Tanzimat’tan sonra nizâmiyye mahkemelerinde muhızrların yerini mübâşirler almıştır. Bunlar, mahkemenin idare ve inzibatı ile tebliğ ve celb işlerine bakardı¹⁶.

2.1.3.4. Subaşı

Subaşı asker başı anlamına gelmektedir. Osmanlı Devletinde ise bu kelime şehrin korunması anlamına gelir. Subaşı keyfi olarak tasarrufta bulunamaz; kâdının hükmüne göre hareket ederdi. Devletin otorite zayıflığında zaman zaman subaşının reayaya baskı yaptığı görülmüştür¹⁷.

Mahkeme kararlarının yerine getirilmesini merkezde *çavuşlar*, taşrada ise merkezden tayin olunan *subaşılar* yapardı¹⁸. Küçük kabahatler hâricinde, mahkeme kararı olmaksızın subaşının cezâ vermeye salâhiyeti yoktu. Subaşı, şehir ve kazâların zâbıta ve polis müdürü idi. Kol gezerek suçluları takip eder ve mahkemeye çıkarır; pazar ve mahallelerin âsâyişini temin ve temizliğini teftiş eder; kaldırımları tâmir ettirir; yıkılmaya yüz tutmuş evlerin yıktırılması için mimarbaşına haber verirdi. Ayrıca bir takım örfî vergileri toplardı¹⁹.

2.1.3.5. Asesler

Aseslerde subaşılar gibi kolluk görevi görmekle birlikte subaşılar gündüz asesler gece çalışmaktaydı. Geceleri şehirdeki çarşı ve mahallelerde dolaşırlar yakaladıkları zanlıları ya kendileri cezalandırır ya da gerekli hallerde kadiya getirirlerdi.²⁰

2.1.3.6. Mübâşir

Arapça bir işe başlayan, başlayıcı demektir. Mahkemelerde celp ve tebliğ işlerinde kullanılan memurlara verilen addır. Bu manada muhızr ile eş

¹⁵ Akgündüz vd. a.g.e. s. 72

¹⁶ Abdullah Demir. (2010). *Medeni Yargılama Hukuku*, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları, s.50.

¹⁷ İlber Ortaylı.(1979). *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara, s. 198-199

¹⁸ Cin ve Akgündüz, a.g.e., ss. 277.

¹⁹ İkinci. a.g.e. s.378

²⁰ Demir, a.g.e., s.54.

anlamlıdır ve bunlar bazen çavuşların vazifelerini de yaparlardı. Bazen de sorgu hâkiminin görevlerini yaptıkları görülürdü²¹.

2.1.3.7. Müşâvir

Kâdıların icâbı halinde fetva istedikleri ve danıştıkları ulemâyâ denirdi²². Müşâvirler kâdılık yapabilecek vasfa sahip şahıslar arasından seçildiği için bazı kâdılıkların müşâvirleri tek başına hüküm verme yetkisine sahipti²³.

2.1.3.8. Kâtip ve Hademe

Şer'îye mahkemelerinde önemli bir görev olan kâtipliğe, güvenilir, sağlam, dâvâları tutanağa geçirmede ve i'amları tanzim usulünde (sakk-ı şer') mâhir olan şahıslar getirilirdi. Kâtibin en önemli vazifesi, tarafların iddealarını ve şahitlerin beyanlarını doğru olarak zabta geçirmektir. Mahkeme kâtiplerinin tayininde kâdının arzı şarttı. Geçici olarak berât-ı şerif almadan bu görevi ifa edenler, daha sonra berât ile göreve getirilirlerdi. XVIII. yüzyılda yerli halktan kâtip tayin edilmemesine gayret gösterildiğini yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır.²⁴

Hademeler ise mahkeme işlerinde ilgili evrakların getirilmesi, duruşma güvenliğinin sağlanması ve benzeri ayak işleriyle meşgul olurlardı. Hademeler sadece dâvâlardan değil, defter tanzimi ve benzeri cihetlerden de ücret alırlardı²⁵.

2.1.3.9. Kassam

Osmanlı adli teşkilâtında iki sınıf kassam vardı. Birincisi kazasker kassamları, ikincisi ise şer'î mahkemelerin bulunduğu yerlerde mevcut olan kassamlardı. Kassamların belli maaşları yoktu. Taksim ettikleri terekenin belli bir payını resm-i kısmet adı altında tahsil ederlerdi²⁶. Vefat edenlerin terekelerini vârisler kendi aralarında karşılıklı rızâ ile istedikleri gibi taksim edebilirlerdi. Vârisler anlaşamazsa veya aralarında yetim veya gâib varsa, yahud mûris askerî bir şahıs ise, bu takdirde taksim mahkemece şer'î miras hukukuna göre yapılırdı. Kassam olmayan yerlerde bu işi bizzat kâdi yapardı²⁷.

²¹ Akgündüz vd. a.g.e. s. 74

²² Demir, a.g.e., s.59.

²³ Akgündüz vd. a.g.e. s. 75

²⁴ Akgündüz vd. a.y.

²⁵ Akgündüz vd. a.g.e. s. 75

²⁶ Akgündüz vd. a.g.e. s. 76

²⁷ Ekinci. a.g.e. s.377

2.1.3.10. Vekil

Şahıslar dâvâlarını bizzat takip edebilecekleri gibi, vekil marifetiyle de yürütebilirlerdi. Tanzimat'tan sonra nizâmiyye mahkemelerinde dâvâ takip etmek üzere dâvâ vekili ve muhâmi adıyla avukatlar vazife yapmaya başladı. Dâvâ vekilleri, fikhın husûmete vekâlet hükümlerine göre faaliyet gösterirdi. Taraflar mahkeme huzurunda hazır bulunmadıkça dâvâ görülemezdi. Gâib olup, mahkemede hazır bulunmayan kimsenin yerine, kâdı bir vekil-i musahhar tayin eder, dâvâyâ böylece bakılırdı²⁸.

2.1.3.11. Şühûdü'l-hâl

Mahkemelerde, âdil karar verildiğini ve aleniyeti tesbit maksadıyla, en az iki kişi hazır bulunurdu. Bunlara şühûdü'l-hâl(hâl şahidleri) denirdi. Dâvâyı dinler; gerektiğinde kâdı tarafından kendileriyle istişârede bulunulabilir; fakat karara asla katılmayarak, dâvânın cereyanı ile verilen hükmün birbirine mutâbık olduğuna dair hazırlanan i'lâmı imzâlardı. Bunların hazır bulunmadığı veya hükmü imzâlamadığı dâvâ muteber sayılmazdı. Şühûdü'l-hâl, beldenin ileri gelenlerinden veya dâvânın alâkadarlarından olabilirdi. Mahkemeye müdahale ve rey verme gibi hakları olmamakla beraber, kâdının âdil karar vermesinde oldukça tesirleri vardı. Bir başka deyişle kâdı, bunların huzurunda ve göz göre göre adalete aykırı bir hüküm veremezdi.²⁹

2.2. ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN MAHİYETİ

Şer'î mahkemelerin muamelâtına müteallik şer'î hüküm ve kararları havi tuttukları ve ekserisi eni dar ve boyu uzun olan defterlere sicillât-ı şer'îyye denilirdi³⁰. İlk dönemlere ait Şer'îyye Sicil Defterleri genelde pek az farklarla aynı özelliklere haizlerdi. Ancak Tanzimat'tan sonraki Şer'îyye Mahkemelerine ait sicil defterlerinde, şahitleri tezkiye eden şahısların isim ve adresleri de yazıldığı ve verilen kararların gerekçeleri daha geniş tutulduğu için ilam ve hüccetler daha çok yer kaplamış ve dolayısıyla bu dönemdeki Şer'îyye Sicil Defterleri de eskilerinden daha büyük ve hacimli olmuştur³¹. Bütün sicil defterlerinin başında genellikle dili Arapça olan dibace yani bir giriş kısmı vardır. Burada şer'î hükümlere ve bunları vaz'eden Allah ve Peygamberine

²⁸ Ekinci. a.g.e. s.378

²⁹ Ekinci. a.g.e. s.377

³⁰ Uzunçarşılı. a.g.e. s.116

³¹ Akgündüz. a.g.m. s.100

saygı arz edilmekte, daha sonra sicili tutan hâkimin ismi ve vazife unvanı kaydedilmektedir. Çoğu kere sicili tutan kâdının tayin berat veya buyrultusu da defterin başına yazılmaktadır³².

Şer‘iyye sicillerinde fermanlar, beratlar, hüccetler, vakfiyeler gibi birçok belge türü mevcuttur. Bu vesileyle bölgede yaşanan olaylar hakkında fikir sahibi olmak mümkün hale gelmektedir. Ayrıca bölgenin beledî ve inzibatî işleri, muhtelif yasaklar, ordu için asker ve zahire toplanması, halktan vergi toplanması, bölgede yetişen ürünler, şehir ve kasabaların takribi nüfus tayini, salgın hastalıkların yanında aile hayatı ile ilgili hususlar da bu defterlere kaydedilirdi³³.

Bunlara ilave olarak sicillerin önemini artıran diğer hususlar da şunlardır:

Şer‘iyye Sicilleri suret olarak geçmiş bulunan çeşitli fermanlar, beratlar, mektuplar, divan tezkireleri vb. diğer resmi kayıtlar, eski nizamların iç yüzlerini ortaya koyan en müspet belgelerdir.

Şer‘iyye Sicillerinde birçok devlet adamı, müderris, âlim, şair, sanatkâr ve mimar adları geçer. Her ne kadar, bu kişilerin biyografisine dair kaynaklarda geniş açıklamalar bulunmuyorsa da hal tercümelerini yazmak veya yazılmış bulunan kimseler hakkındaki bilgilerin doğruluk derecesini kontrol etmekle bu kayıtlar bizlere en sağlam ipuçlarını verebilir.

Siciller mimari tarih açısından da oldukça önemlidir. Zira ayakta olsun, olmasın eski sanat abidelerinin varlığını ortaya koyarlar.

Sicillerde geçen kişi adları, kasaba, köy, mahalle, semt adları mühim bir yekûn teşkil eder. Bunlardan kadın, erkek adlarıyla ünvan ve lakaplar dil bakımından incelemeye değer konulardır. Eskiden oturulan veya oturulmayan yerler köy, kasaba, mahalle, semt, mezra ve özellikle aşiret ve cemaat adlarını ihtiva eden kayıtlar, iskân tarihimiz için paha biçilmez belgelerdir.

Timarların kimlere ne suretle tevcih edildiklerine dair beratlarla, bu timarların kadılar huzurunda ve artırma yolu ile mültezimlere verilmelerine veya sipahileri marifetiyle tapuya bağlanmalarına, vakıflara ait emlak ve

³² Akgündüz. a.g.m. a.y.

³³ İbrahim Yılmazçelik,(1999). “1736–1739 (H.1149–1151) Tarihli Amasya Şer‘iyye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi”, OTAM, S.9, Ankara, s.457.

akarlarında aynı şekilde kiraya verilmelerine dair rastlanan kayıtlar, devletin işleyiş tarzını ortaya koyduğu için büyük bir önem taşımaktadır.

Sicillerde rastlanılan narh kayıtları, esnaf teftişine dair kısa fakat açık zabıtlar, o zaman ki belediye kaide ve nizamlarını açıkça ortaya koyması bakımından, iktisat tarihi açısından önem taşır. Dâvâ konuları, mahkemelerin çalışma biçimleri, İslam hukukunun tatbiki gibi konuları ihtiva etmesi bakımından da, hukuk tarihi açısından da öneme sahiptirler³⁴.

Şer‘iyye sicillerinin mahkemece tutulup muhafaza edilmesi hukuki bir ihtiyaçtan doğmuştur. Kâdı, i‘lam ve hüccetlerin bir nüshasını hak sahiplerine vereceğinden, evrak üzerinde sahtekârlık yapılma ihtimali ortaya çıkar. Hâlbuki i‘lam ve hüccetleri ve bunlarla ilgili resmi yazıları, kendi koruması altında olan defterlere kaydettiği takdirde, ihtiyaç halinde onlara müracaat edilebilecektir. Şer‘iyye sicillerinin korunmasına dikkat edilmiş olmakla beraber zamanla bunların önemli bir kısmının kaybolduğu ve bugün mevcut bulunan Şer‘iyye Sicillerinin esas mevcut yekûna göre çok az sayıda olduğu acı bir gerçektir³⁵. Ne yazık ki, bu önemleri takdir edilene kadar, anlatılanlara göre, bir kısmı ısınmak amacıyla sobalarda yakılmış, bir kısmı çöpe atılmış ve bir kısmı da tabiat şartlarının tahrip ediciliğine maruz bırakılarak yok edilmişlerdir. Bu tahribattan kurtulanların belli bir kısmı da ıslanma, nemlenme ve kurt yenmesine uğrama sebebiyle hasar görmüştür. Bunlar yetmiyormuş gibi, koruma maksadıyla sonradan ciltlenirken de bir kısmının yazılarına dikkatsizlik sebebiyle zarar verilmiştir. Neticede bazı defter serileri ya tamamen yahut kısmen yok olmuştur. Bir kısmı da çöplüklerden toplanmış veya başka sebeplerle özel şahısların eline geçmiştir.

Maarif Vekâleti 3 Kasım 1941 tarihli ve 4018/2182 sayılı kararı ile muhtelif yerlerde bulunan sicillerin müze ve kütüphanelere devredilmesini sağlamıştır. Karar uyarınca şer‘iyye sicilleri ait oldukları illerin kütüphanelerinde veya müzelerinde ve Topkapı Sarayı Müzesi’nde muhafaza edilirken, bu ilk karardan yarım asır sonra 1991 yılında siciller Kültür Bakanlığı’nın kararı ile İstanbul Şer‘iyye Sicili Arşivi’ndekiler hariç olmak üzere Ankara’da Milli Kütüphanede toplanmıştır. İstanbul ve çevresi mahkemelerine ait siciller halen İstanbul Müftülüğü Şer‘iyye Sicilleri

³⁴ Yılmazçelik, a.g.m. s.458.

³⁵ Akgündüz, a.g.m. s.101.

Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Bu arada İnönü Üniversitesi'nde Osmanlı Araştırmaları Merkezi, Kayseri Erciyes Üniversitesinde de Kayseri Tarih Araştırmaları Merkezi kurulmuş olup, bu merkezler, kendi yörelerine ait şer'îye sicil defterlerinin fotokopilerini alıp araştırmacılara açık hale getirmişlerdir. Keza Konya ve Trabzon Şer'îye Sicillerinin fotokopileri de ayrı ayrı Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi ve Konya Müzesi'nde ve Trabzon Halk Kütüphanesi'nde araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Muhtemelen diğer illerde de benzer uygulamalar vardır³⁶. Şunuda söylemek gerekir ki bu çalışma yapılırken Milli Kütüphanedeki Şer'îye sicillerinin İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne taşınmıştı.

Siciller üzerine ilk çalışmalar 1930'larda dönemin Halkevi dergilerinde yapıldı. 1935'te İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın "Şer'i Mahkeme Sicilleri" ve 1938'de T. Mümtaz Yaman'ın yine "Şer'i Mahkeme Sicilleri" başlıklı Ankara Halkevi dergisi *Ülkü*'de yayımlanan ve sicillere dikkat çeken yazıları bu alanda ilklerdendir. Uzunçarşılı, sicillerin dört yüz yıllık Türk tarihinin aydınlatılmasındaki son derece önemli katkısına dikkat çekmekte; Yaman ise sicilleri *hazine-i evrak* mesâbesinde bir memba' olarak tavsif ederek bu membain Osmanlı tarih ve kurumlarını anlamadaki yerine işaret etmektedir. Uzunçarşılı aynı yazısında sicilleri Batı'daki kilise arşivleri ile mukayese ederek onların, bulundukları mahallin sosyal, ekonomik ve siyasî tarihleri için en güçlü ve en güvenilir kaynaklar olduğunu iddia etmektedir. Bir şehirde yaşayan insanların bizzat kendi fiil ve hayatlarını aktaran kaynak olmasına ise, sicillerin belki de en çok vurgulanan hatta onları devlet arşivlerinden ayıran bir özelliği olarak, birçok tarihçi tarafından dikkat çekilmektedir³⁷.

Sicil çalışılması gerektiğine dair yapılan bu vurgu ile sicil çalışmalarında niceliksel bir artış meydana gelmiştir. Örneğin Bursa'da çıkan *Uludağ* dergisi başta olmak üzere bazı dergilerde o bölgeye ait sicillerden kayıtlar neşredilmiştir. Halit Ongan'ın 1958 ve daha sonra 1974 tarihinde *Ankara Sicilleri I-II* başlığı ile özetleyip indeks ilave etmek sûretiyle neşrettiği siciller ise bu alanda ilk kapsamlı neşir faaliyeti olarak değerlendirilebilir. Bu ilk dönem neşir faaliyetlerini bir tarih çalışması olarak görmek yani bir

³⁶ Fethi Gedikli.(2005). "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'îye Sicilleri". Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.3, S.5, İstanbul, s.s. 187-188.

³⁷ Yunus Uğur. (2003) Mahkeme Kayıtları (Şer'îye Sicilleri): Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya. TALİD c. I, S. I, s.s. 305-344

tarihsel kurgu içerisinde sicillerin kullanıldığını iddia etmenin zor olduğu, bunların sadece sicilleri transkribe ederek gündeme getirme fonksiyonu icra ettikleri söylenebilir. Tarih kurgusu içerisinde sicilleri kaynak olarak ele alanlardan biride Halil İncık'tır. 1943'te "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak" ve 1953-54'te "15. Asır Türkiye İktisadi İctimâi Tarihi Kaynakları" başlıklarıyla yayımladığı makaleleri ile hem sicillerin kullanılma alanlarına vurgu yaparak Bosna ve Bursa sicillerinden örnekler neşretmiş hem de bunları çeşitli başlıklar altında gruplandırıp mevcut bilgiler ile birlikte değerlendirmeyi amaçlamıştır.

İncık'ın 1960'ta yayımladığı "Bursa I: XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar" makalesi bu açıdan, yani iktisat tarihi kurgusu yaparken sicillerin ve devlet arşivlerinin birlikte kullanılması bakımından iyi bir örnektir. Fakat burada sicillerin iktisat tarihi yazılabilecek bir kaynak olarak değil de pratik hayatı yansıtmaları açısından merkez arşivlerinden ve diğer kaynaklardan ortaya çıkan bilgileri test edici bir unsur olarak kullanıldığı ifade edilmelidir. Ayrıca İncık, şehirlerin canlı tarihine kaynaklık etmesi açısından son derece önemseydiği sicillerin mutlaka kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Siciller içerisinde yer alan kayıtlardan *tereke* kayıtlarını da tanıtan İncık, bu tür kayıtların servetin dağılım ve içeriğini, ölenlerin sosyal konumlarını, ürünlerin miktar, fiyat ve çeşitlerini verdiğini ve dolayısıyla fiyatlar, para, kredi, meslekler ve meslek gereçleri gibi alanlarda tarihçilere son derece zengin bilgiler sağladığını ifade etmektedir³⁸.

2.3. ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE BELGE TÜRLERİ

Şer'îyye sicillerindeki belgeler genel olarak iki gruba ayrılabilir. Birincisi bizzat kâdı veya nâib tarafından yazılan kayıtlardır. Bunlar i'lâmlar, hüccetler, ma'ruzlar, mürâseleler gibi belgelerdir. İkincisi ise kâdının kendisi tarafından yazılmamasına rağmen görevi icabı sicillere suretlerinin kaydedildiği padişah, sadrazam, beylerbeyi, kazasker ve değişik makamlardan gönderilen belgelerdir. Bunlar ise fermanlar, buyrultular, tezkereler, temessükler gibi belgelerden oluşmaktadır.

³⁸ Uğur. a.g.m. a.y.

2.3.1. Kâdı Tarafından Yazılan Belgeler

2.3.1.1. İ‘lâm

Arabça “ilm” kökünden gelen i‘lâmın kelime mânâsı bildirme, anlatma, ifham³⁹ demektir. Hukuk terimi olarak ise i‘lâm bir dâvânın mahkemece nasıl bir hükme bağlandığını göstermektir. Ancak, Osmanlı diplomatiğinde kâdıların şer‘î mahkemeye intikal eden dâvâ kararının tasdikini temin maksadıyla şeyhülislamlığa veya herhangi bir konuda bilgi vermek üzere üst makamlara yazdıkları resmi yazılar için de i‘lâm tâbiri kullanılmıştır. Bir konuda bilgi vermek üzere üst makama yazılan i‘lâmlar, arz mâhiyetindedir. Onun için burada mahkeme kararını ihtivâ eden i‘lâmlardan bahsedilecektir⁴⁰.

Her i‘lâm belgesi, dâvâcının iddiasını, dayandığı delilleri, dâvâcının cevabını ve def‘i söz konusu ise def‘inin sebeplerini, son kısımda verilen kararın gerekçelerini ve nasıl karar verildigine dair kayıtları ihtiva eder⁴¹. İ‘lam belgelerini diğer Şer‘iyye Sicil kayıtlarından ayıran en önemli özellik, hâkimin verdiği kararı ihtiva etmesidir. Hâkimin kararını ihtiva eden her belge i‘lamdır; hüccet, ma‘ruz veya başka bir belge çeşidi değildir. Ancak örfi anlamda altında kâdının imza ve mührünü taşıyan her belgeye, hükmü ihtiva etsin etmesin i‘lam denilmiştir, bu sebeple Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki birçok ma‘ruz i‘lam diye kayda geçirilmiştir⁴².

İ‘lâmın temel özellikleri:

a) Hâkimin imza ve mührü, hüccetlerin tam tersine i‘lâmlarda alt tarafta yer alır. İ‘lâmlarda hâkimin mühür ve imzalarının belgenin altında yer alacağı, hem konuyla ilgili eserlerde, hem de hukukî düzenlemelerde açıkça belirtilmiştir. Uygulamada da buna uyulmuştur. Aksi iddialar, belgelerin birbirine karıştırılmasından ileri gelmektedir. İmza, hâkimin kendi eliyle yazdığı ismi ile künyesinden ibarettir. Mühür ise aynen imza gibi hâkimin ismini, babasının ismini ve bazen de kısa bir dua cümlesini ihtiva eder.

b) Taraflar ve dâvâ yeri, formüle edilmiş ifadelerle tanıtılır. Bu kısım hüccetlerden farksızdır. İ‘lamda evvela dâvâcının adresi, adı, babasının adı

³⁹ Şemseddin Sami. (1992). İ‘lâm, Kâmûs-i Türkî, İstanbul, s. 132; Ferit Devellioğlu. (2002). İ‘lâm. Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Aydın Kitabevi, Ankara, s.426

⁴⁰ Mübahat S. Kütükoğlu. (1998). Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik). Kubbealtı Neşriyatı. No:35, İstanbul. s.345

⁴¹ Abdülaziz Bayındır. (1986). İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, c. I, İstanbul, s.3

⁴² Akgündüz. a.g.m. s.107

yazılır. Eğer dâvâcı başka bir beldeden ise memleketi belirtilir ve dâvânın görüldüğü yere ne için geldiği halen nerede oturduğu kaydedilir. Dâvâlının ise sadece adı, varsa meşhur olduğu unvanı ve babasının adı yazılır. Adrese pek temas edilmez.

c) Dâvâcının iddiası yani dâvâ konusu da eksiksiz olarak zikredilmelidir. Dâvâcının zabta geçirilmiş olan ifadeleri incelenmeli, mükerrer olanlar ve i'lamı ilgilendirmeyen kısımlar çıkarılmalı ve dâvâcının muhtelif celselerde ileri sürdüğü iddia ve ifadeleri bir yerde toplanmalıdır. Kısaca i'lamın bu kısmında eksiksiz ve fazlasız olarak dâvâcının iddiası yer almalıdır.

d) Dâvâlının cevabı yani karşı dâvâsı, def'i ve itirazları da zikredilecektir. Burada şu noktaların hatırlanması gerekir: Dâvâlı, dâvâcının iddiasını ya kabul veya reddeder. Yahut iddiayı hükümsüz bırakacak şekilde karşı dâvâ (defi) açar. Bu üç şekilden her biri i'lamlarda belirtilir.

e) İ'lamda yer alması gereken hususlardan birisi de kararın gerekçesi demek olan isbat vasıtalarıdır. (esbab-ı sübûtiyesi) İddiayı isbat edecek vasıta demek olan delil, i'lamda genellikle "gıbbe's-sual ve akıbe'l-inkâr müdde'î-i mezburdan müdde'asına mutabık beyyine taleb olundukda." ifadesiyle istenir.

f) Bütün bunlardan sonra hâkim, i'lam metninin sonunda, dâvânın isbat vâsıtalarına göre ayrı ayrı kalıp ifadelerle kararını açıklar. Eğer i'lâmdaki isbat vâsıtası ikrar ise hâkim kararını ifade için "ilzâm" ibaresini kullanır, "red ve teslim etmek üzere merkum Ali Ağa'ya ilzâm olunduğu" gibi.

Eğer dâvâda isbat vâsıtası şahitlik ise bu durumda kararda "tenbih" ifadesi kullanılır, "def' ve teslime vekil-i merkûm Ahmed'e tenbih olunduğu" gibi. Her ikisinde de "hükmolundu, kazâ olundu" ve benzeri ifadeler de kullanılabilir. Bütün bunlar "hâkimin hükmettim, iddia olunan şeyi ver demek gibi sözlerle dâvâ konusu şeyin dâvâlıya ilzam kılınması" demek olan ve "Kazâ-yi ilzam" yahut "kazâ-yi istihkak" denilen karar çeşidi için kullanılan ifadelerdir. Hâkimin dâvâcıyı "hakkın yoktur" "münâzaa etmemelisin" gibi sözlerle dâvâdan men'ettiği ve "kazâ-i terk" denilen kararlarda ise "muarazadan men" olunduğu, "bi vech-i şer'î muârazadan men olunduğu" gibi ifadeler kullanılır. Kullanılan bu tabirlerin tesbitiyle i'lâmlar, diğer Şer'îyye Sicili kayıtlarından kolaylıkla ayırt edilebilir⁴³.

Kâdılar verdikleri kararları padişaha veya onun mutlak vekili addedilen sadrazama i'lam etmek zorundadırlar. İşte bu sebeple, özellikle XVII. asrın sonlarından itibaren i'lâmların karar kısmında "huzur-ı âlilerine i'lam olundu", "tenbih olunduğu huzur-ı düsturânelerine i'lam olundu" veya "Mehmed Çavuş iltimasıyla huzur-ı âlilerine i'lam olundu." "El-Emrû li men

⁴³ Akgündüz. a.g.m. s.s. 108-111

lehü'l-emr" ifadeleri kullanılmaya başlanmıştır ve yine bu sebebledir ki söz konusu tarihten itibaren i'lâmların başında "Ma'rûz-ı Dâ'i-i Devlet-i Aliyeleridir ki", "Ma'rûz-ı Dâ'i-i Devâm-ı Ömürleridir ki" veya benzeri ifadeler kullanılmış ve bazen de i'lâmların başında sadece "Ma'rûz" ifadeleri zikredilmiştir.

g) Tarih, ya Arapça olarak yazıyla yazılır veya bugünkü tarih atma şekillerine benzer bir şekilde yazılır. İ'lâmlarda daha ziyade "fi 28 Şa'bânî'l-Muazzam Sene 1169" stili kullanılırdı.

h) İ'lâmlarda hüccetlerde olduğu gibi sonda ve şuhudü'l-hâl başlığı altında şahitler listesinin verilmesi şart değildir. İsbat vâsıtası şahitlik ise i'lâmın içinde veya sonunda şahitlerin ismi yazılabilir. İlk dönemlerde tıpkı hüccetler gibi i'lâmlarda da sonda şahitlerin yazılırdı. Son zamanlarda ve özellikle ikrar veya yemine dayanan i'lâmlarda şahitler hiç zikredilmemektedir. Konusu şikâyetle bağlı suçlar olan i'lâmlarda şikâyet edenlerin isimlerinin zikredildiği de vâki'dir. Kısaca bu konuda i'lâmların hüccetlerden farklı olduğu, hatta son dönemlere ait sicillerde altında şahitler olanların hüccet, olmayanların ise i'lam olduğuna karar verilebilir. Ancak bu, i'lâmların altında şahitlerin hiç zikredilmeyeceği manasına da alınmamalıdır⁴⁴.

İ'lâmlar konularına göre genellikle şu isimlerle anılırlar. Borç ikrarı, alacağın ispatı, karşı tarafa yemin teklifi (tahlif), alacağın te'cili, kefalet, havale ve istihkak, muhayyerlik hakkı, hürriyetin isbatı, icare, vakıf, evlenme ve boşanma, ta'zir cezası, iffete iftira (kazf), içki içme (şirb) ve zina cezası (hadler), bina keşfi, maktulün keşfi, diyet, alacak, kısas, müslüman olma veya dinden çıkma (irtidad), sulh, Ramazan ayının tesbiti, hırsızlık suçu ve cezası (hadd-i sirkat) ve benzerleri. O halde yukarıdaki konulardan birine dair olup da kâdının kararını ihtiva eden bütün belgeler i'lamdır⁴⁵.

2.3.1.2. Hüccet

Arabça asıllı bir kelime olan "hüccet"; delil, vesika, sened manalarına gelir. Osmanlı diplomatiğinde ise şer'î mahkemeler tarafından verilen, fakat i'lâmdan farklı olarak, hüküm ihtiva etmeyen; sadece kâdı huzurunda iki tarafın anlaşmaya vardıklarına dâir kâdının tasdikini ihtivâ eden bir belgedir. Hüccetler çok çeşitli hususların tesbiti için tertib edilmiş olup kâdılar tarafından tanzim edilen bir nevi noterlik belgeleri olarak kabûl edilebilir⁴⁶. Tanzimat'tan sonraki Osmanlı mevzuatında hüccet tabiri yerine senet mefhumu da kullanılmıştır. Şer'î hüccetlere Senedat-ı Şer'îye denmiştir. Ancak bu mana hüccetin hukuk terimi olarak zikredilen manasıdır. Halkın dilinde, hükmü

⁴⁴ Kütükoğlu. a.g.e. s.s. 345-348

⁴⁵ Akgündüz. a.g.m. s. 111

⁴⁶ Bayındır. a.g.e. s. 12

ihtiva etsin etmesin üst tarafında hâkimin imza ve mührünü taşıyan her belgeye hüccet denegelmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki kayıtlar, bu son manaya göredir⁴⁷. Hüccetler, kâdı huzurunda tesbiti yaptıran şahsın eline verildikten başka şer'îyye sicillerine de işlenirdi. Bunlarda yapılan tesbitlere göre, alım-satım, kira, nafaka, vekâlet, vasiyet, kefâlet, şehâdet, ferağ, borç, hibe, rüşdün isbatı, nezir, keşif, sulh, irsaliye v.s. konularda hüccetler bulunmaktadır⁴⁸.

Hüccetin özellikleri:

İslam hukukunda maddi müeyyidenin yanında bir de manevi müeyyide vardır. Bu sebeple, Şer'î açıdan kesin delille sabit olan bir hukukî durum, niza' konusu olmayacağından mahkemeye de intikal etmez. İntikal eden vak'alar çok nadirdir. İşte bir mahkemenin hüccet tanzim edip ilgilinin eline vermesi ve bir suretini de Sicil defterine kaydetmesi demek, o konuda, bazı istisnai durumların dışında hukukî çekişmenin vaki olmayacağı ve olsa da mahkemenin hücceti elinde bulunduranın lehinde karar vereceği manasını taşır. Mahkemelerde verilen hüccet, karşı taraf aleyhine verilmiş bir karar gibidir. Mesela bir evin satın alındığını gösteren hüccet, o evin alıcısı aleyhine açılacak dâvâlarda kullanılabilecek kesin delil anlamına gelir. Hüccete rağmen karşı tarafın itirazı ve tecavüzü üzerine yargılama konusu olmuş olaylar, Sicillerde yok değildir, ancak azınlıktadır. Bu gerçek anlaşılırsa, Şer'îyye Sicillerindeki kayıtların çoğunluğunu neden hüccetlerin teşkil ettiği daha iyi anlaşılır. Zaten tarifi yapılan yazılı belgeye hüccet denilmesinin sebebi de budur⁴⁹.

Hüccet metinlerinin ortak özellikleri:

a) Taraflara verilen hüccetlerin üst tarafında hücceti veren kâdının imzası ve mührü mutlaka bulunur. Hâlbuki Sicil defterlerindeki hüccetlerin başında bulunmaz. Bunlarda kâdılarının imza ve mühürleri; sadece sicilin baş tarafında veya kâdının başladığı tarih baş kısmında kaydedilir. Göreve başlama tarihi de yazılır. Bazen sicile kaydedilen hüccet suretlerinin başında da kâdının imzasının yer aldığı görülür.

b) Tarafların adı ve adresleri her çeşit şüpheyi ortadan kaldıracak şekilde açıklanır.

c) Hüccetin konusunu teşkil eden mal veya hak, bütün tafsilatıyla tanıtılır.

d) Hukukî muamelenin şekli, şartları ve varsa teslim ve tesellüm işlemleri beyan edilir.

⁴⁷ Akgündüz. a.g.m. s. 102

⁴⁸ Kütükoğlu. a.g.e s. 350

⁴⁹ Akgündüz. a.g.m. s. 103

e) İkrarda bulunan tarafın karşı tarafı ibra ettiği ve konunun dâvâ ve çekişme konusu yapılmayacağı te'yiden belirtilir. Lehine ikrar yapılan taraf da ikrar beyanını tasdik edince, talep üzerine durumun sicile kaydedildiği zikredilir.

f) Her muamelede olduğu gibi hüccetlerin sonunda da tarih yıl, ay, gün ve bazen de günün belli bir dilimi halinde mutlaka zikredilir.

g) Ve hüccetin altına mutlaka “Şuhudü'l-hal ” veya “şuhûd-ı muhızır” başlığı ile hukukî muameleye şahit olanların isimleri ve unvanları kaydedilir⁵⁰.

2.3.1.3. Ma'rûz

Şer'iyye Sicillerinde hüccet ve i'amlardan farklı ve genellikle ifade ve şekil i'tibariyle i'amlarla karıştırıla gelen bir belge çeşidi de ma'rûzlardır. Ma'rûz kelime anlamı itibarıyla arz edilen şey demektir. Terim olarak ise biri asıl diğeri tâli olmak üzere iki manası mevcuttur. Tali manası şudur: İ'amların birçoğu icra makamına hitaben yazılarak onlara arz edildiğinden i'amlara da ma'rûz adı verilebilmektedir. Mesela İstanbul Müftülüğü Şer'î Siciller arşivindeki hususi Ma'rûz defterleri, i'amat defterleridir. Zaten kataloglarda da i'amat defteri olarak kayda geçirilmiştir. Ancak bu ma'rûzların içinde asıl anlamıyla ma'rûz olanlar da vardır. XVII. asırdan sonra çoğu i'amlar “Ma'rûz-ı Dâ'i Devlet-i Alîyeleridir ki” diye başlamaktadır. Bazı araştırmacılar, özellikle ceza hukukuna ait olan ve başında ma'rûz diye yazılı bulunan i'amları, nâibler tarafından kâdılara arz edilen soruşturma zabıtları olarak vasıflandırmışlardır. Bu yerinde bir tesbit değildir. Zira bunlar ceza hukukuna ilişkin mahkeme i'amlarıdır ve naibler tarafından icra makamlarına arzedilmiş kararlardır. Zira önemli kararların icra makamına arz edilmesi usulü, Fatih'in Kanunnamesi'nde yer aldığı gibi, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar aynı an'ane sürdürülmüştür. Ayrıca sakk-ı şer'î kitaplarındaki i'lam örnekleriyle ma'rûz diye kaydedilen i'amlar tıpatıp benzerlik arz etmektedir. Ma'rûzun farklı bir belge olarak asıl mânâsı, kâdı tarafından kaleme alındığı halde kâdının kararını ihtiva etmeyen ve hüccet gibi hukuki bir durumun tesbiti açısından yazılı delil olarak kabul edilemeyen ve sadece kâdının icra makamlarına idari bir durumu arz ettiği yazılı kayıtlardır. Halkın icra makamına yahut kâdıya hitaben yazdığı şikâyet dilekçelerine de denir. Kısaca astın üste yazdığı bir isteği veya bir durumun arzını havi yazılı belge ve kayıtlardır. Buna ma'rûz dendiği gibi ariza veya arz da denir ve genellikle çoğulu olan ma'rûzat kelimesi kullanılır⁵¹.

⁵⁰ Akgündüz. a.g.m. s. 104

⁵¹ Akgündüz vd. a.g.e. c.I. s. 37

Kâdı ma'rûzlarda şu konuları ilgili icrâ makamlarına arz eder: Vezirler, çevredeki kâdılar veya müftülerin hüsn-i hâlini arz ederek bunların taltifini talep edebilir (hüsn-i hal ma'rûzları); şaki ve benzeri kimselerin su-i halini arz ederek gereğinin yapılmasını talep eder (su-i hâl ma'rûzları); boşalan görevleri icra makamına bildirir (cihet-i mahlûle ma'rûzları); ferağ edilen veya kaldırılan görevleri (cihetleri) arz eder (cihet-ı mefrûğa ve merfua ma'rûzları); merkezi idareden kendisine gönderilen emirlerin ulaştığını bildirir; mülazemete dâhil olan kâdı ve âlimlerin durumunu arz eder; tutukluların salıverilmesi, vali ve kâdılarının vefatı veya berat talebi gibi muhtelif mevzuların arzını ihtiva edebilir⁵².

2.3.1.4. Mürâsele

Kelime olarak, mektuplaşmak, haberleşmek mânâsına gelir. İstılahı olarak kâdılar tarafından bir husus hakkında yazılan resmî kâğıtlara mesela, merkezden gelen ferman veya buyruldu üzerine, herhangi bir sanığın yakalanması için mahallin voyvodasına veya kethüdasına resmî bir yazı yazabilirler. Yahut tayin edildikleri kâdılık görevini yine resmî bir yazı ile herhangi bir nâibe devredebilirler. İşte şer'îyye sicillerinde yer alan ve kâdının kendisine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs yahut makamlara hitâben kaleme aldığı yazılı belgelere "mürâsele" veya "mürâselât" adı verilmektedir. Mürâseleler genellikle ya sanığın mahkemeye celbi isteğini hâvi mürâseleler veya değişik konulara dair mürâseleler olabilirler⁵³.

2.3.1.5. Vakfiye

Terim olarak vakıf, bir kimsenin, Allah'a yakın olmak gayesiyle, menkul veya gayr-i menkul mal veya mülkünü dînî ve sosyal bir gaye için tahsis etmesidir⁵⁴. Vakfiye ise vakf edilen şeyin vasıfları ve vakf edilme şartlarını ihtiva eden ve kâdı tarafından tasdik edilen bir belgedir. Vakfiyelerde, vakıf gelirinin devamlı olması ve vakfedilen şeyin tam mülkiyete haiz olması gibi özellikler de aranırdı. Bu şartların mevcut olması halinde vakıf sahibi, vakf ettiği şeylerin listesini ve şartnamesini bütün ayrıntılarıyla kaydettirdiği bir vakıfnâme ya da vakfiye tanzim ettirirdi⁵⁵.

⁵² Akgündüz. a.g.m. s. 112

⁵³ Akgündüz vd. a.g.e. c.I. s. 38

⁵⁴ Bahaeddin Yediyıldız. (1982). "Vakıf" .İA. c. XIII. s. 153-154

⁵⁵ Kütükoğlu. a.g.e. ss. 359-360

2.3.2. Sicile Kaydedilen Diğer Belgeler

2.3.2.1. Emir ve Fermanlar

Padişah'tan gelen emir ve fermanlar iki ana grupta toplanabilir. Birincisi: Padişahın kendisine İslam hukuku tarafından tanınan yasama yetkisine dayanarak veya icra kuvvetinin başı olarak kaleme aldığı ve Şer'îyye Sicillerinde “evamir ve feramin” diye zikredilen hükümlerdir. Padişah ya ihtilaflı olan bir şer'î meselede mevcut görüşlerden birini tercih ettiğini kâdıya bildirir; ya Şer'î hükümlerin icrasını te'yid için yazılı emir gönderir veya düzenleme yetkisi bulunan sahalarda bazı düzenleyici kaideleri Divân-ı Hümayûn'un telhisi üzerine tanzim eder ve durumu kâdılara bildirir. Şer'îyye Sicillerinde bulunan ve İstanbul kâdılığında yapıldığı gibi bazen kendileri için hususi defterler tutulan bu kayıtlar, Osmanlı hukukunun da başta gelen kaynaklarından. Müstakil bir defter tutulmadığı zaman, bazen Şer'îyye Sicillerinin başına, bazen ortasına, bazen de diğer kayıtlardan ayrılması için ters olarak sicillere kaydedilir. İkincisi: Yine padişah'tan sadır olan, ancak birinci gruptaki gibi umumu değil hususi şahısları ilgilendiren ve vazife tevcihi, tımar tefvizi, ticaret beratı ve benzeri konulara ilişkin olarak kaleme alınan ferman, berat ve nişanlardır. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nde kâdılık, imamlık, hatiplik, miri arazi mutasarrıflığı veya benzeri görevler, kazaskerlik ve sadrazamlık gibi makamların inhası ve padişahın ferman ve beratları ile şahıslara tevdi' edilmektedir. İşte bu ferman ve beratların bir sureti ilgili yerdeki Şer'îyye Sicillerine mutlaka kaydedilmektedir. Ayrıca bazı şahıslara verilen muafiyet ve ticaret beratları da bu grubun içinde yüklü bir yer tutmaktadır⁵⁶.

2.3.2.2. Sadrazam, Beylerbeyi ve Kazasker Buyruldukları

Türkçe “buyurmak” mastarından yapılmış bir isim olan buyruldu, Osmanlı diplomatiğinde sadrazam, vezir, defterdar, kadıasker, kapdan paşa, beylerbeyi, vs. yüksek rütbeli vazifelilerin, kendilerinden aşağı mevkilerde bulunanlara gönderdikleri emirler için kullanılan bir terimdir.⁵⁷ Osmanlı Devletinde padişah'tan sonra şer'î ve kanunî hükümleri icra ve takip ile görevli olan makam, padişahın bir nevi mutlak vekili bulunan sadrazamlardır. Sadrazamlar padişahın emrine dayanarak, bazı hususları kâdılara hatırlatabilirler. İşte Şer'îyye Sicillerinde bulunan kayıtlardan biri de

⁵⁶ Akgündüz vd. a.g.e. c.I. s.s. 39-42

⁵⁷ Kütükoğlu. a.g.e s. 197

sadrazamların yazılı emirleri demek olan buyruldulardır⁵⁸ ve buyruldu denince genelde bunlar akla gelir.

2.3.2.3. Tezkire ve Temessük

Şer'îyye Sicillerinde yer alan ve kâdılarının dışındaki makamlar tarafından kaleme alınan bir diğer belge çeşidi de tezkireler ve temessüklerdir. Osmanlı diplomatikasında, daha ziyade üstten alta veya aynı seviyedeki makamlararası yazılan ve resmi bir konuyu ihtiva eden belgelere tezkire denmektedir. Aslında aynı şehir ve kasabada bulunan resmi dairelerin birinden diğerine yazdıkları yazılara tezkire, şehirlerarasındaki yazışmalara ise tahrirat denmesi son zamanlarda âdet haline gelmiştir. Şer'îyye Sicillerinde yer alan birinci manadaki tezkireler, başta sadrazam olmak üzere yüksek devlet memurlarının özel kalem müdürü demek olan tezkireciler tarafından kaleme alınırdı. Bu tezkirelerin bir sureti de, Şer'îyye Sicillerine, müstenedi olan berat ile beraber mutlaka kaydedilirdi. Zira bu emirleri icra edecek olan makam ilgili mahallin kâdılarındı. İcra için de sicile kayıt şarttı⁵⁹.

Sözlükte bir işe sıkı tutunmak, ihtimam ile tutunmak demek olan temessük kelimesinin terim olarak birçok manaları mevcuttur. Borç için alınan senede temessük dendiği gibi, muahede ve sulhname gibi şeylerde devlet veya muahedeyi yapan gerçek yahut hükmi şahıslar tarafından verilen mühürlü kâğıtlara da denir. Şer'îyye Sicillerinde temessükün manası ise şudur: Miri arazide ve gayr-ı sahih vakıflarda tasarruf hakkı sahiplerine yetkili makam veya şahıslar tarafından verilen belge demektir. Yani temessük, tasarruf vesikası demek olur ki, sonraları tapu tabiri bunun yerine geçmiştir.

Yetkili makam ve şahıslar, sahib-i arz denilen tımar ve zeamet sahipleri, vakıf mütevellileri, mültezimler, muhassıllar veya muhasebe kalemlerinden biri olabilir. Mesela bazı vakıflara ait temessük belgeleri belli bir zaman dilimi içinde darbhane-i amire nezareti tarafından verilmiştir⁶⁰.

2.4. AHISKA'NIN COĞRAFİ KONUMU VE KISA TARİHÇESİ

Ahıska şehri, Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Ardahan ilimizle sınır teşkil eden, Gürcistan toprakları içinde yer alan, çok eski bir Türk yurdunun merkezidir⁶¹. Abastuban, Adigön, Aspinza, Ahılkelek, Azgur ve Hirtız gibi önemli yerleşim birimleri ile iki yüzden fazla köyün merkezi olan Ahıska

⁵⁸ Akgündüz-Heyet. a.g.e. C.I. s. 44

⁵⁹ Akgündüz vd. a.g.e. c.I. s. 46

⁶⁰ Akgündüz vd. a.g.e. c.I. s. 48

⁶¹ Rasim Bayraktar. (2000), Ahıska-Çıldır Beylerbeyliği, İstanbul, s.16.

şehrinin yüzölçümü 6260 km²'dir. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Ahıska şehir nüfusu 50 000 civarındaydı⁶².

Gürcistan Cumhuriyeti'nin Acaristan'ın bölgesi ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında kalan, coğrafi olarak geniş bir alanı kaplayan Ahıska, Ardahan, Çıldır ve Posof ile de ortak bir sınıra sahiptir. Bölgede yer alan dağlardan Acar - Akalsikhe/Meskhet'in uzunluğu 150 km, yüksekliği yaklaşık 2850 metre, Cavakhet silsilesinin uzunluğu 50 km, yüksekliği de 3300 metre civarındadır. Bu geniş arazi Çıldır yöresinden, Kura nehrinden başlayarak Meskhet dağı boyunca Borçalıya kadar uzanmaktadır⁶³.

Ahıska topraklarının en önemli akarsuyu, Kür ırmağıdır. Batıdan gelip Ahıska'ya ulaşmadan birleşen Posof ve Adigön çayları, şehrin doğusunda Kür ırmağına karışır ve Hazar Denizi'ne doğru akarlar. Yer yer düzlükler görülmekle beraber dalgalı bir yapıya sahip olan Ahıska toprakları, sulak ve tarıma elverişlidir. Posof'ta olduğu gibi buralarda da yaylacılık geleneği vardı. Ormanlık tepelerin aralarındaki yüksek ve bol otlu vadilerde hayvancılık yapılırdı.

Ahıska kelimesi, Kitab-ı Dede Korkut'ta "Ak-Sıka" kelimesiyle ilişkili olup "Ak- Kala" manasına gelmektedir⁶⁴. Ahıska kelimesi, Ahıska bölgesinin komşularının dillerinde "Ahıska, Akhır-Kıska, Akhal-Kelek, Ak-Sıka" şeklinde kullanılır. Günümüzde Gürcüler, "Yeni-Kale" manasına gelen "Akhal-Tsikhe" diye bunun kendi dillerinde olduğunu iddia ederler. Fakat 1578 – 1582 yıllarında buraları gezip gören Gelibolulu Mustafa Ali Çelebi'nin, "Ak-Şehir demekle meşhur Akhal-Kelek (Akhal-Kalak) namıyla mezkûr olan kala" diye bugünkü Ahıska'dan bahsetmektedir⁶⁵.

Ahıska ve çevresi, çok eski devirlerden beri, insanların topluluk hâlinde yaşadığı bir bölgedir. Milâttan önceki çağlarda Hurriler, onları takiben Urartular, Kimmerler ve Sakalar buralara hâkim olmuşlardır⁶⁶. Yukarı Kür ve Çoruh boylarıyla Ahıska bölgesinin Türklük tarihi, çok eski asırlara dayanmaktadır. Son Kıpçakların, Gürcü Kralının davetiyle gelip yerleşmesinden yüzyıllarca evvel buralarda Kıpçak ve Bun-Türklerin

⁶² Yunus Zeyrek.(2006), Ahıska ve Ahıska Türkleri, Ahıska Araştırmaları, Ankara, s.9.

⁶³ Fatima Devrisheva. (2006), Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında), (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, s.6.

⁶⁴ B. Zakir Avşar(1997), "Ahıska Türkleri", Yeni Türkiye, sayı,16, s.1621.

⁶⁵ Bayraktar, a.g.e., s.16.

⁶⁶ Fuat Uçar. (2009), Geçmiş-Günümüz-Geleceğin Türk Dünyası, İstanbul, s.423.

yaşadığına dair ciddî haberler vardır. Doğu seferine çıkan Makedonyalı İskender, MÖ. IV. yüzyıl sonlarında Kafkasya'ya geldiğinde, ona karşı çıkan kuvvetli bir Türk varlığının olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar, Kıpçak ve Bun-Türk adıyla anılmaktadır.

Kun akınları sırasında batıya doğru sürülen Alan unsurları, bu bölgeye gelmişlerdir. Romalıların Güney Kafkasya'ya hâkim olmasıyla, Alanlar da geldikleri ülkeye, Kuzey Kafkasya'ya dönmüşlerdir⁶⁷. Bölge, VI. yüzyılda İranlılar, Hazarlar ve Bizanslılar arasında el değiştirdi. Hazarlar, Kafkasya coğrafyasında çok büyük rol oynamışlardır. XX. yüzyıl başlarına kadar varlığından haberdar olduğumuz anadili Türkçe olan, aralarından âşıklar yetişen ve halk tarafından çufut denilen Musevî unsurunun, Hazar hatırası Karaimler olduğu söylenebilir.

Milâttan önce İskender'in seferinde Ahıska bölgesinde Türk unsurlarının yaşadığına dair kuvvetli haberler vardır. Mesketya adının da, buralarda yaşamış eski bir kavim olan Meshlerden kalmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu kavmin menşeyini kesin olarak belirlemek zordur. Bununla birlikte şu görüşler ileri sürülebilir: Meshler, Nuh Nebi oğlu Yafes'in oğlu ve Oğuz'un pederi Mesek'ten gelen Masagetlere dayanır⁶⁸. Meskler, Kartvel (Gürcistan) güneyinde yaşamış Gogarlı (İskit) ve Turanî yerli Hristiyan halktır⁶⁹.

İslamın ilk fetihleri esnasında Hz. Osman'ın hilafeti döneminde Şam Valisi Muaviye'nin kumandanlarından Habib bin Mesleme tarafından Ahıska ve havalisi ele geçirilmişti⁷⁰.

1068 yılında Selçuklular zamanında Alparslan tarafından ele Ahıska ele geçirildi⁷¹. Gürcü Kralı II. David, Selçuklulara ve İranlılara karşı savaşacak ordusu olmadığından, Kıpçak Türklerini ülkesine davet etti. Azak Denizi doğusu ve Kafkaslar kuzeyinden gelen 40 000 Kıpçak ailesi, Çoruh-Kür ırmakları boylarına yerleştiler ve güçlü bir ordu kurdular⁷². Gürcistan, bu ordu sayesinde canlandı hatta Tiflis'i Selçuklulardan geri alarak topraklarını

⁶⁷ İsmail Berkok.(1958), Tarihte Kafkasya, İstanbul, s.157-158.

⁶⁸ A. Zeki Velidi Togan.(1981), Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul, s. 410.

⁶⁹ M. Fahrettin Kırzioğlu. (1992), Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar, Ankara, s.113.

⁷⁰ Aşar(1997), a.g.m., s.1621.

⁷¹ İdris Bostan.(2001), Ahıska, DİA c. I, s.526

⁷² Akdes Nimet Kurat.(1992), IV – XVIII Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Ankara, s.84.

Erzurum yakınlarına kadar genişletti. Gürcistan’da zamanla Kıpçak unsuru arttı. Bu topraklara yerleşen ve Gürcülerle din birliği bulunan Kıpçak Türkleri, devletin ordu, siyaset ve maliyesinde çok etkili konuma geldiler. Kıpçak Atabekleri, 1267 yılında Tiflis’e başkaldırarak bağımsızlık mücadelesi verdiler. İlhanlı Hükümdarı Abaka Han tarafından da desteklendiler⁷³.

1266 senesinde Moğollara karşı savaşmak üzere Tiflis’e giden Kıpçak Beyi Caklı Sargis, Gürcü Kralı David tarafından tutuklandı. İlhanlı Kağanı Abaka Han, David’dan Sargis Beyi serbest bırakıp kendi yanına göndermesini istedi. Sargis Bey, Abaka Hana, artık Gürcü yönetiminde yaşayamayacaklarını ve bağımsız olmak istediklerini bildirdi. Böylece Abaka Han’ın desteğini alan Atabek ailesi, Gürcistan’dan ayrı bir hükûmet oldu⁷⁴.

Ahıska Atabekleri hükûmet olduktan sonra Osmanlı Devleti ile iyi münasebetler kurmuşlardır. 1500 – 1516 yıllarında Artvin, Ardahan, Ahıska Beyi olan Kıpçak Atabeki Mirza Çabuk, 1508’de Trabzon Sancak Beyi Şehzade Selim’e kendi askeriyle öncülük etmiş ve Gürcistan’ın batı kesminin Osmanlı’ya itaatini sağlamıştır. 1514’te Çaldıran seferi sırasında, Osmanlı ordusuna sürülerle koyun, yüzlerce yük yağ, bal ve un vererek yardımcı olmuştur.

XVI. yüzyılın başlarında Ahıska Atabekleri Hükûmetinin sınırları Azgur’dan Kars, Artvin, Tortum, İspir ve Erzurum’a kadar uzanmaktaydı. Ahıska Türkleri ile Posof, Ardahan, Artvin, Ardauç, Şavşat, Yusufeli, Tortum, Narman ve Oltu halkı aynı köktendir⁷⁵. Bölgede Ortodoks-Hristiyan Kıpçak Atabeklerinden kalan dinî yapılara Gürcüler sahip çıkmakta, bölgeyi de eski toprakları olarak tanıtmaktadırlar.

III. Murad devrinde, Dağıstan, Gürcistan ve Şirvan’ın fethine karar verildi. 1 Ocak 1578 tarihinde Serdar Lala Mustafa Paşa, Safevîler üzerine sefere çıktı. 5 Ağustosta Ardahan kalesi güneyine varan Lala Mustafa Paşa, yolu üzerindeki beylere mektup göndererek Osmanlılara bağlılıklarını istedi. Bununla ilgili olarak;

“Altunkala nâm hisâra bir Hatun (Kıpçak Atabekleri Melikesi Dedis İmedi) zabt u tasarruf ederdi. Yarar yiğit oğulları varidi. Ol vilâyetlerin Küffârlarını, anlar zapt ederlerdi. Küffâr-ı hâkisârın Beylerine Serdâr Mustafa Paşa, Kal’ay-i Ardahandan kalkmazdan

⁷³ Zeyrek, Ahıska ve Ahıska Türkleri, s.19

⁷⁴ Kırzioğlu, Kıpçaklar, s.148 vd.

⁷⁵ Zeyrek, a.g.m., s.19

mukaddem bir âdem gönderüp, demişler idi ki, sen ki Altunkala sâhibi olan Manuçahrsın. Sana ma'lûm ola ki ben ki Rûm Pâdişâhının bir ednâ Vezîriyim. Üşde yüz elli bin İslâm 'askeriyle üzerine geldim. Eger gelüp Dîn-i İslâm Pâdişâhının çerisine istikbâl edüp, mütâba'at ve mürâca'at edersen, biz dahi, senin hâline münâsib ve şânına mülâyim ri'âyet edelim. Eger 'inâd ve muhâlefet edüp, serkeşlik edersen, üş üzerine varurum. Ve ellerüni, vilâyetlerini yıkup, yakup, harâb ederim. Ve 'Asker-i İslâm, üzerine varup, bir mıkdâr emek ve zahmet harc edüp, nâ-çâr olduğın vakit, havfa gelüp mütâba'at edersen, kat'â özrün ve bahânen makbûlüm degildir. Hemân seni sene gerek ise, ta'cîl gelüp, Dîn-i İslâm'a tâbi' olasın. Ve elüni ve vilâyetlerini bize teslim edesin, deyü (haber) gönderildi⁷⁶.

Ordu, Ardahan'dan hareket ederken, Ardahan Sancak Beyi Abdurrahman ile Bayburt Alaybeyi Bekir Beyler, Ulgar dağını aşır Posof merkezi Mere ve Ahıska yolundaki Vale kalelerini teslim aldılar. 9 Ağustosta Ahıska, Tümü, Hırtız, Çıldır ve Ahılkelek kaleleri de fethedildi. Ordu, Tiflis istikametinde yürürken, Safevî Tokmak Han, büyük bir kuvvetle birlikte gelip Çıldır Gölü kuzeybatısında Osmanlı ordusunu bekledi. İki ordu arasında yapılan savaşta, Safevî ordusu büyük kayıplar vererek geri çekildi. Çıldır Meydan Muharebesi olarak anılan bu savaş, Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlanmıştı⁷⁷.

10 Ağustosta beş altı bin askeriyle Atabek Manuçahr Bey, Lala Mustafa Paşa'nın otağına gelerek itaatini arz etti ve Altunkala'nın anahtarlarını teslim etti. İslamiyeti kabul ederek II. Atabekli Mustafa Paşa adını aldı. Önce Sancakbeyi sonra da Çıldır/Ahıska Beylerbeyi oldu⁷⁸. Çevredeki kaleler dahi Osmanlılara katıldı. Manuçahr'ın Yusuf Paşa adını alan kardeşi Greguvar/Gorgor'a Oltu Sancakbeyliği verildi⁷⁹. Böylece Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevî nüfuzu altında kalan Ahıska Atabeklerinin toprakları, 1578 yılında Lala Mustafa Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşanın Kafkasya Seferi sırasında Osmanlı ülkesine katıldı. Ahıska şehri, yeni kurulan Çıldır Eyaleti'nin başkenti oldu⁸⁰. Osmanlı fethinden sonra 1595 yılında yapılan sayım sonucu Ahıska'nın tahrir sayımı yapıldı⁸¹. Ahıska ve havalisi Osmanlı idaresi altında bayındırlık faaliyetleri sayesinde gelişimini sürdürmüştü. Hatta

⁷⁶ Yunus Zeyrek. (2001), Tarih-i Osman Paşa, Ankara, s.19

⁷⁷ Zeyrek, a.g.e, s.21-22.

⁷⁸ Yunus Zeyrek. (2006), Ahıska Meşhurları, Ahıska Araştırmaları, Ankara, s.38-39.

⁷⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı. (1982), Osmanlı Tarihi, Ankara, C. 3, s. 59.

⁸⁰ Fahrettin Kırzioğlu. (1998), Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi, Ankara, s. 386.

⁸¹ S. Cikia. (1947), Defter-i Mufassal-i Vilâyet-i Gürcistan, Tibilisi.

XVII. yüzyılda Ahıska gelen Evliya Çelebi, bölge hakkında oldukça değerli bilgiler vermiştir.

Ahıska Kal'ası Evsaf-ı Kal'a-i Kadîm-i Azğur: Şerefname Tarihinin kavline Gürcistan'da ilk bina olunan kal'a budur. Büyük İskender'in binasıdır. Azim, çar köşe hârâsının vaziyeti İskender binası olduğunu gösterir. Murabbau'l-şekl köhne bir kal'adır. Gürcistan toprağında Ahıska hududunda niyâbetdir. Kibleye nâzır bir kapusu var. Ağası hâkimdir. İkiyüz kadar askeri var. Câmii, han ve hamamı, kırk-elli kadar dükkânı var. Dilîri, bağ ve bağçesi çokdur.

Ahıska Kal'asının Eşkali: Buradan (Kutayıs'tan) kalkarak mahsûl-dâr yerler içre giderek Ahıska'ya vardık. Buranın adı Ahışa ise de bu lafzı, dört çevresinde bulunan akvam kendi lehçelerince söylerler. Meselâ: Ahaska, Aherkaska, Aksaka... Fakat Defterhane-i Padişahî'de "Çıldır Eyaletine Mutasarrıf Filân Paşa" deyü tahrîr olunur. Kal'anın ilk bânisi Nûşirevân'dır. Nûşirevân, her sene bu Ahıska'da altı ay yaylak faslı ederdi. Sonra nicelerin eline geçmiştir. Şerefnâme Tarihinin yazdığı üzre, Emevîlerden Hişam bin Abdülmelik, Şam'dan derya misal askeriyle gelerek Halep, Ayıntap, Mar'aş, Malatya, Diyarbekir, Erzurum ve sair kal'ayı fethetmiş. Sonra Gürcistan'a gidüp Ahıska Kal'asını da fetheylemiştir. Tiflis'in sair Gürcistan, Dağıstan şehirlerini itaate koyduktan sonra Hişam, payitahtı olan Şam'a avdet etmiştir.

Sonra Azerbaycan hükümdarlarından Karakoyunlu Kara Yusuf, buraları zaptetmiş. Temür'ün zuhurundan ise Kara Yusuf dayanamayup Âl-i Osman'dan Yıldırım Bayezid Han'a sığınmıştır. Sonra bu kal'a Sultan Uzun Hasan'a kalmıştır. Bundan sonra Devlet-i Azerbaycan Şeyh Safî evlâdından, Şâh-ı İran-zemîn Şâh İsmail eline girdi. Bu Ahıska'yı yaylak edinerek cemi Gürcistan kavmini kendüye muti ve münkad eyledi. O sırada Selim Han-ı Evvel Trabzon hâkimi idi. Padişah oldukda ibtida Şâh İsmail üzerine derya misal askerle yürümesi, Çıldır sahrasındaki cenkde yüzbin Acem askerini tîğden geçürmesi, Şâh İsmail'in hod-serâne Sivas'a kadar tecavüzâtının semeresiydi.

Eyalet-i Çıldır on üç sancaktır. Mal ve Timar Defterdarları, defter ve çavuşlar eminleri, çavuşlar kethüdası, çavuşlar kâtibi var. Sancakları: Oltu, Hıtız, Ardaniç, Cecerek, Ardahan, Poshov, Macahel, Acara, Penek, Pertekrek, Livana, Nısfî-Livana, Şavşad sancakları, yurtluk ve ocaklık olup mülkiyet üzere tasarruf olunur.

Yalçın bir peşte üzerinde sengin abâd bir kal'ay-i ferah-abâddır. İki kapusu vardır. Derûn-i kal'ada binyüz kadar bağısız, bağçesiz, toprak ile mestûr evleri vardır. Bir kapusu şarka açılır. Diğeri garba açılır. Yigirmi sekiz mihrâbdır. Yukarı kal'ada Sultan Selim-i Evvel Câmii, kâr-ı kadîm bir mâbed olup toprak ve ciz ile mesturdur. Zaten bu şehirde kurşunlu imaret yoktur. Bu câmi-i latîfin minaresi münhedîm olmuştur. Künbedoğlu Câmii, hâk ile mestûr, minaresiz bir câmidir. Aşağı kal'ada Halılağa Câmii, kâr-ı kadîm, cemaat-i kesîreye mâlik, müferrîh ve dil-küşâ bir câmidir. Ahali-i vilâyet ehl-i sünnet ve'l-cemaa, mümin ve muvahhid kişiler olmağla evkat-ı hamseden başka, her câmide Kur'an ve sair ulûm tilâvet olunur. Mahsus Dârû't-tedrisi, Dârû'l-hadîsi, Dârû'l-kurrâsı yoktur. Lâkin tâlib-i ilmi çokdur. Kal'adan dışarı varoşu dahi gayet mâmur ve âbâdandır. Deli Mehmed Hanı, Ekmekçi İsağaoğlu Hanı, meşhur

hanlarıdır. Müşebbek bostanları, vâfir, hayrat ve berekâtı mütekâsirdir. Âb-ı rakîki Ude dağlarından beri gelüp bu mezralarını reyyân ederek Azğur Kal'asına gider. Bu kal'adan taşra varoşa handak üzeri cısr ile ubur olunur. Taşra varoşunun dört çevresinde sûru yoktur. Bu varoşda üçyüz mıkdarı dükkânça vardır. Bedestanı yoktur. Âb ü havası biraz şiddet üzere olduğundan ten-dürüst, şecî, namdâr halkı vardır. Hususen vali-i vilâyet Vezîr Sefer Paşa, bir dilâver-i hüner-ver, merd-i meydan olduğu gibi kethudası Derviş Ağa dahi sahib-i kerem er kişi idi.

Kızlar Kal'ası dahi Cak nehri kenarında sarp kaya üzerinde lâ-misal bir kal'adır. Altunkal'ası, sengîn bina olup Kızlar kal'asına üç saat karîbdır. Odorya Kal'ası Ahıska kurbünde sarp ve küçük bir kal'adır. Al Kal'ası, Ahıska kurbündedir. Poshov Kal'ası Ahıska Eyaletinde sancakbeyi tahtıdır. Lala Mustafa Paşanın fethidir.

Şavşad Kal'ası ocaklık tarikiyle hükümetdir. Kadısı yoktur. Ardanç Kal'ası, Çıldır Eyaletinde sancakbeyi tahtıdır. Avhatçı Kal'ası sancakbeyi tahtıdır. Defder-i Hakanî'de Mahacil yazar, sarp kal'adır. Çağımsan Kal'ası, Çıldır kurbünde sarp kal'dır. Ahıska'dan Ulgar Yaylası'nı aşup Erzurum cihetine yollandık⁸².

XIX. yüzyılın başlarında Avaristan, Bakü, Kuba, Derbend, Karabağ Hanlıkları Rusların eline geçti. Sıcak denizlere inmek, Rusların tarihî ülküsüdür. Bunun için de hedef Osmanlı toprakları idi. Osmanlı ülkesine giden yol, Ahıska'dan geçiyordu. Bu bakımdan Ahıska, çok önemli bir stratejik noktada bulunuyordu. Ahıska'nın düşüşünden sonra Rusların, İstanbul'a doğru, çok kısa zamanda 500 kilometrelik yol kat etmeleri de Ahıska'nın kilit nokta olduğunu ortaya koyuyor. Rus kuvvetlerinin 1807, 1810 ve 1811'de Kafkasya'daki vahşiyane faaliyeti bilinmektedir. Onların bu faaliyeti sırasındaki Ahıska kuşatmaları sonuç vermemiş, kuşatmadan vazgeçerek geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

II. Mahmut devrinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla talimli asker yokluğu başlamış; Navarin Olayı ile de Osmanlı donanması tamamen yok edilmişti. Osmanlı Devleti'nin askerî gücü çok zayıftı. Fırsatı değerlendiren Ruslar, tekrar Ahıska üzerine yürüdüler⁸³. Ahıska, ekseriyeti Müslüman Türk olan 50 000 nüfuslu, zengin ve tabîî güzellikleriyle meşhur bir şehirdi. Üç kat suru, kudretli bir iç kalesiyle birlikte her evi âdeta bir kale gibiydi. Doğu Türkiye'nin Erzurum ve Trabzon'dan sonra en önemli şehriydi⁸⁴. 14 Eylül 1829 tarihinde Ruslarla imzalanan Edirne Antlaşması gereğince Ahıska ve

⁸² Evliya Çelebî. (1214), Evliya Çelebî Seyahatnamesi, C. II, İlk tab'ı, Dersaadet, s.319-325.

⁸³ Yunus Zeyrek. (1996), Ahıska'nın Şanlı Tarihi Huzurunda, Yeni Türkiye, sayı.16, s.1633.

⁸⁴ Fahrettin Kırzioğlu. (1953), Kars Tarihi, İstanbul, s.549.

Ahılkelek Ruslara verilmiş; Kars ve Ardahan'dan itibaren diğer topraklar Osmanlılara bırakılmıştı⁸⁵.

2.5. AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİ

Ahıska'ya ait şer'iyye sicil defteri 1183–1241 (1769-1825) yıllarını ihtiva etmekle birlikte bir tane olup Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'nun girişimleri neticesinde eski Posof Nüfus Memuru Hırtuslu Ağzıaçık Mehmed Ağa'nın torunlarından Hırtıslı Binalı Uğur Bey tarafından Ankara Etnoğrafya Müzesine bağışlanmıştır. Ahıska Şer'iyye Sicilli'nin mikrofilmli Ankara'daki Milli Kütüphane'ye de verilmiştir. İlerleyen süreç içerisinde sicil defteri İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne gönderilmiş ve burada dijital ortamda araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Ahıska Şer'iyye Sicili üzerinde ciddi anlamda bir çalışma yapılmamakla birlikte Fahrettin Kırzioğlu ve Yunus Zeyrek gibi bazı araştırmacıların yararlandıkları çalışmalar mevcuttur.

2.6. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNİN GENEL DURUMU

1 Numaralı Ahıska Şer'iyye Sicili, H. 1182/ M.1769 ile H.1241 / M.1825 tarihleri arasındaki mahkeme kayıtlarıdır⁸⁶. Ahmet Akgündüz ve beraberindeki heyet tarafından yapılan katalogda yer almamaktadır⁸⁷. 1 numaralı defter 97 varaktan ibarettir. Defterin her varakında iki numara vardır. İlk varakta sağ taraf boş bırakılarak sol taraftan başlanmıştır. 1-9 ve 89. yaprakları olmadığından değerlendirilmeye alınamamıştır. Genel itibariyle defterde sorun olmadığı görülmüştür. Yazı divanî şeklindedir. Sayfalar genellikle temiz ve düzenli değildir⁸⁸. Defterimizdeki diğer bir problem de, sayfaların nem, güve yenigi vs. gibi dış etkenlerle yıpranmış olmasıdır. Defterin iyi korunmadığı ve nemden zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Nemden zarar gören kısımlar sayfaların üst ve kenar kısımlarıdır. Özellikle bazı sayfaların üst kısımları ciddi anlamda tahrip olmuştur. Zaman içerisinde görülen olumsuzluklar nedeniyle bazı varakların okunmasında ciddi zorluklar yaşanmıştır. Defterin yarısından sonra deformasyonun artmaya başladığı ve sonlara doğru da bu şekilde devam ettiği söylenebilir.

⁸⁵ İdris Bostan, a.g.m., s.526

⁸⁶ A.Ş.S. 1. 9b-97b

⁸⁷ Akgündüz vd. a.g.e. c.I.

⁸⁸ A.Ş.S. 1. 9b-97b

1 numaralı Ahıska sicilindeki belgelerde, Osmanlıların Ruslarla ve Safevilerle yaptıkları mücadeleler, idari yapılanma, beylerbeyi tayini ve azli, eşkıyalık, gayr-i meşru talepler, sefer durumları, vergi tahsili, muafiyet uygulamaları, cephane ve zahire sevkiyatı, fiyatlar, Gayr-i Müslim ahalinin durumu, menziller gibi sosyo-ekonomik, sosyo - kültürel ve sosyo - politik konularla ilgili olduğu görüldü⁸⁹. Defterin ilk belgesi hurrîre zâlîke fî'l-yevmi't-tâsi' ve'l-'aşr min şehr-i cemâziyel-âhir sene selâse ve selesîyn ve mieteyni ve elf - 19 Cemaziye'l-ahir 1182 tarihli⁹⁰, son belgesi ise 19 Zilhicce 1241 tarihlidir⁹¹. İstisnalar olsa da tarih sırasının takip edildiği söylemez. Zira varaklar arasında zaman uyum olmadığı dikkat çekmektedir. 1239 senesine ait belgeden sonra 1235 tarihli belge gelmektedir. Tarih atma formatı ekseriyetle Hicrî takvim esas alınarak ya “*Hurrîren Fî gurra-i Zi'lhicce-yi şerife sene erbe'a ve selâsîn ve mieteyni ve elf*” şeklinde, ya da “*sene 1241 gurre-yi Muharrem*” olarak rakamsal şeklinde Arapçadır⁹².

⁸⁹ A.Ş.S. 1. 9b-97b

⁹⁰ A.Ş.S. 1. 9b

⁹¹ A.Ş.S. 1. 97b

⁹² A.Ş.S. 1. 9b-97b

2.7. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU

Varak: 9b

Belge No:1

Eyalet Valisi Zaralızâde Seyyid Lûtfullah Paşa'nın eyalet genelinde yaptığı bayındır faaliyetleri hakkında

İŞ BU MAHZÂ MÛCÎBİNCE İ'LAM

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki Medîne-i Ahışanın ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve ümerâ ve zu'amâ ve erbâb-ı timar ve vücûh ve ocaklı ağvâtı ve 'ilimdârânı ve bi'l-'umum ahali kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazaya cem' olup şöyle tezallüm-i hâl ve takrir-i mâfî'l-bâl eylediler ki eyâletimiz Zaralızâde 'utufetli Es-Seyyid Lûtfullah Paşa yesserallahi mâ-yürîdü ve mâ-yeşâ hazretlerine tevcîh ve ihsân buyurulalıdan beri vezir-i müşârün-ileyh hazretleri pak-tiynet sâhib-i merhamet olduğu hasebiyle devlet-i 'aliyye ebedî'l-karârın rızâperver vezir-i bî-nazîri olup şeref-i teşrifleriyle müşerref olduğumuzdan ilâ hâzâ el-ân müşârün-ileyh hazretleri mansıf ve mütedeyyin ve fukarâperverlikle ma'rûf ve mevsûf olduğundan eyâletimiz fukarâ ve zu'afâsını envâ-'ı lûtf ve mürüvvet ile taltif ve dil-i remîde zulm-i çeşîde bendegânemizi gûnâgûn hüsn-i iltifât-ı hidîvâneleriyle te'lîf ve î'mâr-i eyâletimize sâ'î-i bi'l-hayr olup niçe zamandan beri harâb u yebâbe müşrif sancağ ve kurâlarımızı sâye-i seniyye-i hazret-i Zıllullâhîde sinîn-i sâlifede ma'mûr u âbadan olduğu gibi şen ve âbad etmek dâ'îyyesinde olduğundan eyâletimiz fukarası ez her cihet rencîde ve âzürde olunmamasına leyl ü nehâr etrâf ü enhâya mededgâh-ı basiret ve siyânet buyurduğundan cümle fukarâ ve berâyâmiz emn ü âmân ve âsüde hâl üzre olduğumuzdan başka müşârün-ileyh hazretlerinin ef'âl ve akvâlinden ve dâire-i sadâkat-i bâhireleri tevâbi'âtlarının harekât ve sekenât ve etvâr-ı hasenelerinden vücûh ile memnûn ve şâkir olduklarımızdan rûz ü leyâl bi'l-evlâd ve'l-'ıyâl devâm-i eyyam-ı 'ömr ü devlet-i cihândârî ve kiyâm-ı saltanat-ı seniyye-i tâcdârî da'vât-ı hayriyye-yi icâbet-âyâtına bi'l-umûm meşgûl ve secde-güzâr olduklarımızı ve vezir-i müşârün-ileyh hazretlerinden vücûh ile râzî ve hoşdil ve hoşnud olduğumuzu 'arz ve takdim zımnında bâb-ı kamertâb-ı mülûkâneye olan bir kıt'a mahzar güne 'arz-ı halimizi musaddık sen dahî i'lâm ediver deyü iltimâs etmelerine

mebnî hakikatü'l-hâl vezir-i müşârün-ileyh hazretleri sâhib-i 'adâlet ve nîgu-
haslet ve pâk-tiynet fukarâ-perver bir vezîr olup cümle fukarâ ve sükenâ-yı
eyâlet bi-emn ü emân âsûde hâl üzre olduklarından başka müşârün-ileyh
hazretlerinden râzî ve hoş-dil ve hoşnud olduklarına 'ilm-i dâ'iyânem lâhık
olup ol ki vâki'-i hâldir pâye-i serîr-i 'alâya hasbî i'lâm olunmuşdur ol-babda
ve herhâlde emr u fermân dergâh-ı mua'llâ destgâhındır hurrîre zâlike fî'l-
yevmi't-tâsi' ve'l-'aşr min şehr-i cemâziyel-âhir sene selâse ve selesîyn ve
mieteyni ve elf

El-'Abdü'd-dâ'î Li-devletikümü'l'âlî Es-Seyyid İbrâhim Kâzî-yi Hilâfe bi-
Medîne-i Ahîsha

Varak: 10a

Belge No:2

Cizye ödemekle mükellef Gayr-i Müslim ahalinin itaatinin sağlandığına dair

CÎZYE-GÜZÂR REÂYÂNIN DARBEN VE KAHREN TESHÎR

OLUNMASINI TEŞEKKÜR Î'LAMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne budur ki der- aliyye-i kaviyyü's-şevket
ve saltanat-ı seniyye ebed-müddetde cizye-güzâr reâyâsından olup bir
vakittenberü dâirey-i ita'atdan huruç tâife-i mesfûrun te'dibler te'hîr
olunmuşdu ise de 'uzzâf-ı mesfûrların 'ıyâl u evlâdları ordu-yı hümâyun
Edirne'de bulunmak takribiyle takviyye-yi bazuyu iktidarlarına vesile olan sadr-
ı a'zam sûtûde-i şim ve vekl-i mutallak kaviyyü'l-himem hazretleri darben ve
kahren feth ve teshîr olunduğu haber-i meserret eseri bir kıt'a ferman-ı celîl
rikâb-ı hümâyun kâim-makam tatarlarından Ali Tatar ile Medîney-i Ahîshaya
vürûd edip 'inâyetli Selim Paşa hazretlerinin huzur-ı âlîlerinden feth ve kıra'at
olundukda fe emmâ ni'mete rabbûke fehaddis kahva-yı bu ni'net-i 'uzmâ ve
'atiyye-i küberâ edâ-yı teşekkürüne üçgün top şenlikleriyle fütuhât-ı celîl ve
cemîlenin du'â ve niyâzı ve bekâyı 'ömr ve devlet Hazret-i Padişâhî
olduğumuzu Der-'aliyye-i ebedi'l karâra i'lâm ediver deyü elhah ve ibrâm
etmeleriyle evvelki vâki' hâldir pâye-yi serîr-i â'lâya 'arz ve i'lâm olundu baki
emr u fermân hazret-i menlehu'l-emr ve'l-ihsânındır

El-'Abdü'd-dâ'î Li-devletikümü'l-'ali Es-Seyyid İbrahim Kâzî-yi Hilâfe bi-

Medine-i Ahîsha

Varak: 10a-10b

Belge No:3

Ahışha kalesi yeniçeri subayı Serturnâ ‘Ömer Ağa ve mübâşir Kırk ikinci Ahmed Çavuş’un uygunsuz işlerle meşgul olmalarının engellenmesi Kırk sekiz cemâ’atının aşçısı Süleyman Usta’nın kabahatlerinden ötürü görevden azledilerek sürgün edilmesi.

YENİÇERİLER AĞASININ KABAHAATINI PÜŞÎDE OLMAK İ’LAMI

Der-i Devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemînelerinin Mahrûsa-i Ahışhada sâkin ‘ulema ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve ocaklı ağvâtı ve ‘ilimdârân ve zâbitân ve neferân ve ‘umûman ahâli kulları bi-cem’ihim mahfil-i kazâda şöyle takrîr-i kelâm ve bisat-ı ‘ani’l-merâm eylediler ki hâlâ vâlîy-i vilâyet Devletlü ‘Ali Paşa hazretlerine hitaben nur-baş sudur buyurulan bir kıt’a fermân-ı cihanmetâ’-i pâdişâh ocak-ı ‘âmire tarafından mübâşir ta’yin olunan kırkikinci Ahmed Çavuş sahâbetiyle şerefrîz mansıba vürûd edip mazmun-i itâ’at makrûnunda iki yüz otuz dört senesinde Ahışha kal’asına yeniçeri zâbiti ta’yin olunan Serturnâ ‘Ömer Ağa kullarını mübâşir-i mûma-ileyhe terfikan Der-’Aliyye-i dâimü’l-karâra eb’âs ve esyâl olunmak hususu emr u fermân buyurulmuş olmağla müşârûn-ileyh hazretleri mazmûn emr-i ‘alî kâffe-i serhadd-i neşînâne i’lân ve işâ’at birle irâde-i kâtî’at-i mülûkâneye imtisâlen ağa-yı mûma-ileyhî mübâşire terfikan irsâl buyuracakları teshîm-kerde buyurmuşlar idiği nümâyân ise de ağa-yı mûma-ileyhînin kulları ber muktezâ-yı nûşte-i nâsibetü’l-kadîr dûçâr (10b) emrâz-ı muhtelifte olduğundan rûkûb u nüzûle ‘âdem-i iktidârından nâşî menzil-i süvâr ba’sü ve tisyâr olunmak iktizâ etse esnâ-yı râhda telef ve hayyen Der-’Aliyyeye vâsıl olamayacağı ma’lûm ve bahran a’zam olunmanın mevsimî gûzar eylediği meczûm olduğuna mebnî cümlemiz ittifak ve ittilhaden müşârûn-ileyh hazretlerinin nezd-i devletlerine varup iltica ve iltimas olunarak şimdilik tevkif ve te’hîr olunup bi-keremi te’âlâ evvel bahar hiccete-i asârda bahra-yı hâk âtırnâk-ı şâhâne cânibine irsâl ve i’zâm olunacağı derkârdır ancak ağa-yı mûma-ileyhî kırksekiz cemâ’atının aşçısı Süleyman Ustanın nefnin isti’lâm ve istihbâri için matlûb olunur ise merkum ustanın etvâr-ı mefsedet-i riftârı bundan akdem iki def’a ve bu def’a bi-mahzar ve i’lâm derbâr-ı mu’addeletmedâr-ı mülûkâneye ‘arz ve ifâde olunmuş ise de el-’ıyâz-i billâhi te’âlâ merkûmun irtikâb ve cesâret eylediğini ef’âl ve akvâm-ı nâ-meşrû’asının henüz yek şemmesi zebân-ı hâmeden etmeyip

zıkr ve tahriri havsala-yı pezir-i lisân ehl-i imân olmadığından cümle ahâlî serhaddin-i kebir ve sağîr ve bay ve gedâsı varub müşârün-ileyh hazretlerinden serhadden ihrâç olunmasını niyâz ve istirhâm eylediklerimizden tathîr serhadd-i mansûra için nefy ve iclâ olunduğu eğer merkum şu vilâyetden nefy olunmamak veyâhud tekrar ta'yinen irsâl olunmak iktiza eylese bi-iştibah kerdâr-ı mel'anete meşvârî badî-i havâbî-i şüğûr-ı nusret-mağfûr-ı hakâni olacağı cây-ı kîyl ve kâl değildir ve rûz u şeb-i ağvardîn ve Dev'let-i 'Aliyyede bezl-i nakdîne-i tâb ve kudret ile ser ve pâ bi-rehne kiriftâr hâl-ı 'arz ve iktidârimiza merhamet ve şefkaten merkûm ustanın hâric ez Îslâmi ve Ocak-ı Âmire derkâr olmuş olduğu seyyien nâmerdiyyesi muktezâsınca kâ'ide-i ocak üzere cezâ-yı sezâsına ilka ile ağa-yı mûma-ileyhin hâlet-i merizânesinde âsitâneye isticlâbını 'afv ve safh buyurulmak istid'â ve istirhami ve mücerred i'tirami husûsuna irâde-i kâtı'a-yi seniyye ta'alluk buyurulur ise de bir tabak muharrir'ül-baharda bahren esyâl olunacağı ifadesi zımnında işbu mahzar-gûne 'arz-ı hâlimizi musaddık sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü ibrâm etmeleriyle fî-nefsi'l-emr evvelki vâki' haldir pây-e-i serîr-i a'lâya î'lâm olundu bâki'l-emr li-hazreti menlehu'l-emrindir

Varak: 11a-11b

Belge No:4

Ahışha kalesi yeniçeri aşçısı Süleyman Usta ve Hazînedârzâde Ahmed Beyin kaza bünyesinde meydana getirdikleri sorunların ve bu meselenin halli hakkında.

DİĞER USTANIN HAKKINDA Î'LÂM

Der-i Devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîneleridir ki Mahmiyye-i Ahışhanın ahâlî kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazada şöyle takrîr-i kelâm eylediler ki bu def'a Ocak-ı 'Âmire çavuşânından ' İzzetlü Ahmed Çavuş Ağa me'mûriyetiyle bir kıt'a Fermân-ı Pâdişâhî ve ağa-yı yeniceriyân dergâh-ı 'âlî bir kıt'a memhûr mektûbları vâsıl-ı serhadd olup cümle serhadd-i neşînân muvâcihelerinden feth ve kırâat olunup mazmûn-ı 'inâyetimiz dêrgâh-ı mu'allâ meyânelerinden serhadd-ı horde olan kırksekiz cemâ'atine aşçı ta'yin buyurulmuş olan Süleyman Ustanın etvâr ve deftârını isti'lâm ile kendisini mübâşir-i mûma-ileyhe terfîk ve ihzâr derbâr-ı mu'addeletmedâr-ı mülûkâneye isyâl olunmasını emr ve fermân buyurulmuş mezâmin-i münîfleri vâsıl serhadd-i sâmi'a-yı

‘âcizanelerimiz olmuştur merkûmun mütecaser olduğu ef’âl-i kabîha kerihle akdimce bi-ilâm ve mahzar iki def’a ‘arz ve inhâ tafsila ifâde ve ebnâ olunmuş idi ise de bu def’a dahi mâkî-yı çaphız kalem bu vecihle tencic pür nev-tâze tah-ı makâl ider ki usta-i merkum serhadd-i mensûraya aşçı ta’yin olalıdan beri harekât-ı lâzime-i zâbitâneye bir gün ve bir sa’at meyl ve hâhoş etmemiş ve dâima henk-i a’râz ve rencide ve demîde-i fukarâ ve ‘aczeyi kendüye kârinin edilmiş olduğundan başka kâffe-i meşvâri fitne ve fesâd ve kâtibe-i riftâri şüruş ve ihtilâl ile ma’azallahi te’âlâ gonca-i nâzker-i hasenât olan bir serhadd-i hâkâniye pâzde-i hayûl ve hisâr-ı düşman-ı mefsedet şî’âr etmek dâ’iyyesine dergâr olmuş ise de rûz u şeb nush u pend pederâneyle taraf taraf ibraz-ı münâsaha eylediklerimize yine ihâle sem-’i i’tibâr itmeyip ve bir vakit kendü hâlinde durmayup herbâr-ı tervic bâzâr-ı reften ve aşî yine memâliyyet eylediği nümâyân iken hâlâ vâlî-yi vilâyetimiz Devletlü Benderli ‘Ali Paşa Hazretleri teşriflerinde âsûde ki serhadd ü serhadd neşînân ve rifâh-ı hâl fukarâ ve za’fâ rahat-cûyân içün revzan ve şebân ve bezl bârâ-yı tâb ve tüvân ve istihsâl rızâ-yı meyâmın irtizâ-yı şâhâneye sa’y ve kûşeş ve pûyân olmuş ise de merkûmun cibilliyet-i asliyyesinde merkûz olan hamir-mâye-yi nâ-pâkî kendüyi râhat komayup vakâr-ı dürre-i fu’âdında mu’temi’ olan mâ’i-gayr isen hâbpaseti ber-vecihle neşîşe derûnunda karar tutmayup kendü gibi bir alay sâ mânî cem’ ve mânend iblispeçe peşvâlarına reh-nümâ olarak fesâdet u ham suvâr (11b) havâyı şekâvet olan Hazînedârzâde Ahmed Beğin ‘indine varup meylen zeyl-i kelim-i hofâde ‘akd encümen-i meşveret-i hâset birle nev-bend kamâş bukalemun asâ-yı mefsedetlerine revaç vermek içün derûn-ı asvâkda on beş ‘aded bezirgân dükkânlarını kesr ve şikest ve durûnlarında olan emvâl ve eşyayı külliye nehb ü agara eyledikleri derkâr ve bu halet-i râhat fersânın vukû’ını ve beş ‘adet dükkânı merkum usta eliyle kesr eylediğini bi-farz kimesneler re’yü’l-‘ayn müşâhede etmiş oldukları nümûdâr olup ancak merkûmun bu güne mugayir şer’-ı şerîf ve rızâ-yı ‘âlî ve münâfî-i Ocak-ı ‘Âmire olan dezdikâriye teşebbüs eylediği ber-vecihle hezm ve tahammüle gonca-i şepriş olmadığından cümlemiz ittifâken varup vezir-i müşârün-ileyh hazretlerine ifâde ve işfîkâ eylediklerimiz mûlâsebesi tathîr Ocak-ı ‘Âmire te’mîn serhadd-i mensûra içün merkûm Ahmed Beği katl ve izâle ve mezbur ustanın dahi izâlesi istirham olunmuş ise de Ocak-ı ‘Âmireye devmeten i’dâmından sarf u nazar buyurarak Kars kal’asına nefy ve iclâ buyurdıkları

sekene-yi serhadd ve emel-i ‘arz makûlesinin rifâh-ı hâl ve asâyîş bilmeze bâdî olduğundan cümle razi ve hoşnûd olduklarımız ve riyâdır ber-tabak-ı emr-i ‘âlî merkum-ı mübâşir-i mûma-ileyhe terfîkan eb’âs olunmuş ise de Hasbe-i lillâh ve li-rûhu-resûle ocağımızın zel ve rezâleti irtikâb itmiş olmağla kâi’de-i Ocak-ı ‘Âmire üzre merkûmun cezası sezâsını ecva ve ber-dahî vilâyetimize ‘âdem ve rûdine lutf ve şefkat birle rûz u leyâl ve iclâl-i Pâdişâh cemcâ İskender misâl ed’ıyyesine memzeme caniban-ı mevazibet ve iştigâl buyurulmamıza ‘inâyet ve bu vecihle serhadd-i neşînân kullarını ihyâ ve çevâg buyurulmak hâlâtına merhamet buyurulması istid’â ve niyaziyle evvelki vaki’u’l-haldir sıhhati üzre mahzar güne ‘arz-ı hâlimizi musaddık sen dahi bir kıt’a i’lâm idiver deyü ibrâm ve ilhâh etmeleriyle fî nefsi-i-l-emr evvel ki vâki’haldir bi’l-iltimas pâye-i serîr-i a’lâya i’lâm olundu bâki’l-emrimizle

Varak: 11b-12a

Belge No:5

Eyalet Valisi Benderî Ali Paşa’nın kaza bünyesinde ciddi sorunlara sebep olan Ocak ağalarından şaki Serdengeçti Arif Ağayı katledilmesi hakkında.

SERDENGEÇDÎ AĞA HAKKINDA İ’LAM

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîneleridir ki mahmiyye-i Ahışhanın ‘ulemâ ve sulehâ ve ümerâ ve za’amâ ve Ocaklı a’vât ve ‘ilimdârân vesâir zâbitân ve ‘umûm bâý ve gedâsı kulları bi-cem’ihim mahfil-i kazâda şöyle takrir-i kelâm ta’bir ‘ani’l-merâm eylediler ki cânib-i cihânpenâhîden bu def’a vilâyetimize vâli nasb ve ta’yin buyurulan Devletlü Benderî ‘Ali Paşa Hazretleri makarr-ı (12a) hükûmet vezîrlere pünhâde-i vürûd ve ikâmet edeliden beri muvaffık rıza-yı yemin iktiza-yı şâhâneyle leylen ve nehâran hâb-ı arâm ve râhatı terk ve ber mûcib-i lâzime-i serhadd-dâri izhar-ı tavr-ı pesendîde ve îcrâ-yı şeri’at-ı gara ile ahkâk-ı hak ve mu’âmelât ber-kuzîdeye mübâderet ve cümle bâý ve fakîr ve bernâd buyurulanın emn u asâyîş-i hâl ve bâlleri esbâbını istihsâle gayret üzre olup ahâli-yi vilâyet ve sükene-yi serhadd kulları dahi sâye-i kirâm tevâbi-i Cenâb-ı Zıllullahiye böyle bir merd-i gayûr ve cesûr sâhib-nisfet ve diyânet fakr-ı envâz serhadd-perver vâliye mukârenetimiz ni’metine teşekkûran şevketlü kudretlü kerâmetlü mehabbetlü veliyyü’n-ni’am âlim Zıllullâhi fî’l-âlim efendimizin izdiyâd-ı ‘ömr ve devlet ve ikbâl ve kuvve-yi fûrû-haşmet ve iclâle sermedileri da’vâtına tekrar ‘ale’t-

tekrâr-ı nâsıbe sa'y zemin-i mevazibet ve iştigâl iken vilâyetimiz dūrûnunda meftenlik ile şehir-ı tis'âr-ı enâm dūrûnunda Pancuzâde dimekle ma'rûf Ocaklı ağvatından Serdengeçti 'Arif Ağa nâm şakâvet-i perest muktezâ-yi cibilliyeti üzre birkaç kesân bi-'akl ve iz'ânı dahi yanına celb ve cem' ile semti fesâd ve şikâka sâlik olup bundan akdem vâli-i esbak Pehlivan Baba Paşa Hazretleri tarafından vilâyetimize kaymakam nasb ve ta'yin olunan Beğin Paşa esnasında vilâyetimizi ihtilâle verüp ve niçe kimselerin emvâl ve eşyâsını gârât ve emel-i 'arz ve fukarânın mâl ve canlarına kasd ve 'ırzlarını pür-siyâs etdiğinden başka bu def'a dahi vâli-i vilâyetin umur-ı hûkûmet ve nüfûzların ihtilâle virmek da'ıyyesiyle ' ibâdillahin emn ve râhatlarını sülb ve gûşe be-gûş feth ve mefsedet gûna-gûn ibrâzına derkâr olduğu ve bir neçe def'a ibkâd nâbire-i aşup ve fitneye badî hâlât tahammül güzârî nümâyân gerek vilâyet ve gerek ahâlî-yi vilâyet tarafından tevhîd ve tenbihe ve nash ve pend olundıysa da aslâ mütenebbih olmadığından müşârûn-ileyh hazretlerine mürâca'at olunup bermuktezâ-yı rızâ-yı yemn ve lâzime-yi gayret ve diyânetleri üzre merkûm 'Arif Ağanın cezâ-yı maylıka tertîb ve meydân-ı siyâsetde ibreten li's-sâir katl buyurduklarından 'umûm ahâlî-yi vilâyetin râzî ve hoşnûd edip fi külli hâl da'vât-ı hayriyye hazret-i şehinşahiye sevk ve iştigâl üzre olduklarını bi'l-iltimâs ol ki vâki' hâldir pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu

Varak: 12b-13a

Belge No:6

Önceki Eyalet Valisi Seyyid Lütfullah Paşa'nın kaza bünyesinde birtakım problemlere sebep olduğu, ahaliye zulmetmesi yanı sıra gayr-i meşru vergi talep etmesi ve Rusya sınırına yapılan tecavüzlere göz yumması ve ahali arasında olumsuz propaganda yapması hakkında.

VALÎ-Yİ SÂBIKIN ETDİĞİ FUKARAYA ZULM-I TA'ADÎSİNİ HÂLÂ
VÂLÎ-Yİ VİLÂYETE İŞTİKÂ MAHZAR SÛRETİDİR

Dîvân-ı Merâhımşân-ı âsifânelerine işbu intihâ-yı serhadd-i şugûru İslâmiyyede vâki' Medîne-i Ahışanın 'ulemâ ve sulehâ ve ağa ve hutebâ ve ümerâ ve zuemâ ve erbâb-ı tımar ve ocaklı ve zâbitân ve bi'l-'umûm bâı ve gedâ ahâlisi kullarının mahzar-ı hakikat müesser istirhâm hâlleridir ki vâli-yi sâbık Devletlü Es-Seyyid Lütfullah Paşa efendimiz vilâyetimize hıyn-i teşrif ve müddet-i hükümetinde vilâyetimizin ahâlî ve fukarâsına envâ-ı zulm ve te'addî

ve kanûn-ı pâdişâhî olan rûsûm-ı ‘âdiyyeden fukarâ özüne beş kat zammiyye ederek metâlîbe birer bahâne ile fukarâ-yı gûnâgûn metâlîbât ile tazyik ve cüzâ-yı mâze-yi umûr-ı ‘azîme adıyla cerâyim-i külli tahsil ve sekene-yi vilâyetden niçe kimseleri rıhne dârûnan pâreye muhabbah eylediğinden başka ma’âzallah te’âlâ tam’-ı hâmi sevdâsı umûr-ı ıbâdallâhi şeri’at-ı garrâya tatbik etmiyerek bâb-ı rüşvete meyl ve muhabbet birle ibtâl ve niçe kimesnelerin mevâdd-ı şer’iyyesini ru’yetde ağmâz itdiğinden ma’adâ şevketlü kudretlü mehabbetlü kerâmetlü veliyyü’n-ni’ampâdişâh-ı ‘âlimpenah efendimizin Rusya devleti ile mün’akid olan sulh ve salahına mebnî sekene-yi serhad kulları asâyîş-i hâl üzre kıvâm-ı eyyâm-ı ‘ömr ve devlet-i saltanat-ı seniyyeye iştigâl üzre iken hudud-u küffâra melâsık-ı müyesser dürûnlarında nehb ve sirkat ile melûf-ı ihtifâ üzre olan çend nefer lezkiyân tâifesinin vesâirin sirkat ve çete ve hasâratlarına mugâyir şürût-ı sulh ve mesâlemet-i hafiyye-i ruhsat gösterip esir celb ve cem’ itmek emniyyesiyle men‘ ve def’ine aslâ tedkik ve rağbet etmeyüp esrâ-yı mesrûka ve mûnehhidıyyeden bir kaç esir dahi kendisi ahz ve zabt etdiği hasebiyle münâfi-i şürût sulh-ı hâlâtın vukû’unda hudûd başlarında olan fukarâ-yı havf ve haşıyyete zahıb ve düşman-ı dinin tetâvülü dest-i intikam ve hasâratlarından havf ile saġnaklarda sâkin ve sâye-i sekeney-i vilâyetin dahi bu vecihle emn ve râhatları meslûb olup hâl-ı hicret istimâlimızı der-devletkarâra ‘arz ve ifâde etmek kaydında iken ‘azli zuhûr ve mansıb-ı cânibine ‘azimet ve esnâ-yı râhda olan kazalardan mürûrunda delil-başı ve tüfekci-başına ‘avâid ve zevâid aldirup kendisi dahi beşer-onar kise akça sancak fukarâlarından metâlîbe ve konaklarda üçer-beşer gün ikâmet ve şu kadar şeyi vermemiş kalkman deyü henüz dürûn-ı Ahışa ve kazalarûn ve mekkâri bargirlerini sahiblerine vermeyüp berâber götürdüğü ve bu kadar zulm ve ta’adisine ve ‘anef ve hoşnuda tahammül ve rızâ-yı devlete mugâyir bir hâlet zuhura gelmesi için kebir ve saġir ve bây ve gedâmız ser-furû-yı mütâva’at ve hizmet-i devletlerinde bezl-i mukadderet etmiş iken bu kadar hizmetimizi hibâye verüp Erzuruma teşriflerinde vilâyetimizi devlet-i ‘aliyyeye hilâf vâki’-i inhâ ve tatar ihraç etdiği cümlemizi neye münce olur deyü düçar âlâm canhırâş-ı kayd ve fikret olduğumuzun devletlü veliyyü’n-ni’ama efendim şeyhu’l-vüzerâ ve serhad-i perver ve fukarâ üzerinde neşr-i müessir şefkat ve merhametleri ifa-yi fikr-i a’lim iştihâd olup (13a) hidamât-ı bi-emru’l-berekât veliyyü’n-ni’mîleri rızâ-yı yemn irtizâ-yı asafilere tahsiliyle fahr ve mübâhât

olunacağı ve Evve'l- L'Allâhü Te'âlâ sâniyen hâk-pây-ı hâcete ve elleri melcâ ve mu'âzimiz olup Rızâ'illâhi Te'âlâ sekene-yi serhadd-i fukârâsı kullarını hilâf-ı vâki' inhâ ve iftirâsından ne vecihle emr ve îrâde buyurulur ise tahlis-i garibân ve gazab-ı atşiyâre tâcdâriye giriftâr olmadan sıyânet ve hâl-i 'âcizânemizi derbâr-ı şevket-karâra 'arz ve takdîme lutf ve 'inâyet ve bi-evlâd ve 'ıyâl devâm-ı eyyâm-ı 'ömr-ı devletlerine du'âcı ve ihyâ buyurulmak nizâziyle mahzar-ı hakikat müesser-i 'âcizânemiz tahrîr ve hâk-pây-ı devletlerine takdîme mücâseret kılınmıştır İnşaallah Te'âlâ mehâta'lim 'âlim-i arâ-yı rahîmâneleri buyuruldukda ol bâbda emr ve fermân min el-emr ve'l-ihsânındır

Varak: 13a-13b

Belge No:7

Önceki Eyalet Valisi Seyyid Lütfullah Paşa'nın kaza bünyesinde neden olduğu sorunlar, ahaliye yaptığı eziyet, gayr-i meşru talepleri ve Rusya sınırına yapılan akınlara menfaati karşılığında göz yumması ve ahali arasında olumsuz propaganda yapması hakkında.

ÎŞBU MAHZAR MÛCİBİHCE İ'LÂM SÛRETİDİR

Divân-ı merâhımşan-ı âsifânelerine ma'rûz dâ'î devletleridir ki Medîne-yi Ahışanın 'ulemâ ve sulehâ dâime ve e'imme ve hutebâ ve ümerâ ve zu'amâ ve erbâb-ı tımar ocaklu ve zâbitân ve bi'l-'umûm bâý ve gedâ ahâlisi kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâyâ cem'olup şöyle tezallum-ı hâl ve istirhâm-ı mâ fi'l-bâl eylediler ki vâli-yi sâbık Devletlü Es-Seyyid Lütfullah Paşa efendimiz vilâyetimize hıyn-ı teşrîf ve müddet-i hükümetinde vilâyetimizin ahâli ve fukârâsına enva'ı zulm ve ta'adî ve kanûn-ı Padişâhi olan rûsûm-ı 'âdiyyeden fukarâ üzerine beş kat zamîme iderek metâlibe ve birer behâne ile fukarâ-yı gûnâgûn metâlibât ile tazyik ve cüzû-yı mâdeyi umûr-ı 'azîme 'ad ile cerâyim küllî tahsîl ve sekene-yi vilâyetden nice kimseleri rahnedâr ve nân pâreye muhtaç eylediğinden başka ma'âzallah te'âlâ tam' hâmi sevdâsı umûr-ı 'ibâdallâhi te'âlâ şerî'at-ı gazâyâ tatbik etmiyerek bâb-ı rûşûde meyl ve mehabbete birle ibtal-ı hak ve niçe kimesnelerin mevâdd-ı şer'illeziri rûyetde ağmâz itdiğinden ma'adâ şevketlü kudretlü mehabbetlü kerâmetlü veliyyü'n-ni'metimiz pâdişah-ı 'âlimpenâh efendimizin Rusya devleti ile mün'akid olan sulh ve salâhına mebnî sekene-yi serhadd kulları asâyış-i hâl üzre kıvâm-ı

eyyâm-ı ‘ömr ve devlet-i saltanat-ı seniyyeye iştigâl üzre iken hudûd-u küffâra
 mülâhık-ı müyesser dürûnlarında nehb ve sirkat ile me’lûf ihtifa üzre olan çend
 nefer lezkiyanın vesâirin sirkat ve çete ve hısâretlerine mugâyir şürût-ı sulh ve
 mesâlimet-i hâfite ruhsat gösterüp esir celb ve cem‘ etmek emniyyesiyle men‘
 ve def‘ine aslâ takyid ve rağbet etmeyüp esrâ-yı mesrûka ve münhidiyyeden bir
 kaç esir dahi kendüsi ahz ve zabt etdiği hasebiyle münâfi-i şürût-u sulh-ı
 hâlâtın vukû’unda hudûd başlarında olan fukarâ havf ve haşyete zâhib ve
 düşman-i dînin tetâvül-i dost intikâm ve hasâratlarından havf ile saġnaklardan
 sâkin ve sâtir sekene-yi vilâyetin dahi bu vecihle emin ve râhatları meslûb olup
 hâl-i hicret istimâlimizi der-i devlet-karâra ‘arz ve ifâde etmek kaydında iken
 ‘azle zuhur ve mansıbî cânibine ‘azîmet ve esnâ-yı râhda olan kazaların
 mürûrunda delîl-başı ve tüfekci-başına ‘avâid ve zevâid aldırup kendüsi dahi
 beşer-onar kese akça (13b) sancak fukarâlarından metâlibe ve konaklarda ve
 üçer beşer gün ikâmet ve şu kadar şeyi vermemiş kalkmam deyü henüz derûn-ı
 Ahîsha ve kazâların verilen mekâri bârikiyyelerini sâhiblerine vermeyüp
 berâber götürdüğü ve bu kadar zulm ve ta’adisine ve ‘unf-ı ‘anef ve huşûnetine
 tehammül ve rızâ-yı devlete mugâyir bir hâlet zuhûra kelime gelmemesi için
 kebir ve saġır ve bâý ve gedâmız ser-fürû-yı mütâve’at ve hizmet-i
 devletlerinde bezl-i mukadderat etmiş iken bu kadar hizmetimizi hibâyâ verüp
 Erzuruma teşriflerinde vilâyetimizi devlet-i ‘aliyyeye hılâf-ı inhâya “innahâ
 va’n-nârû’ştigâ ve tatar ihrâc etdiği cümlemizi mâtemizde hayret ve devlet-i
 ‘aliyyeye kanâ’at gelür ise hâlimiz niye münker olur deyü düçâr-ı ‘alîâm
 canhıraş kayd ve fikret olduğumuzun devletlü veliyyü’n-ni’am efendimiz
 şeyhu’l-vüzerâ ve serhadd-i perver ve fukarâ üzerinde neşr-i müessir-i şefkat
 ve merhametleri ifâ fikir ‘âlim istihâd olup hıdemât-ı bâhıru’l-berekât
 veliyyü’n-ni’mîle-ri ve rızâ-yı yemn irtizâ-yı âsîfîfeleri tahsîliyle fahr ve
 mübâhat olunacağı ve evvel L’Allah Te’âlâ sâniyen hâkpây-i hâcete ve elleri
 melcâ ve ma’âzimiz olup rızâ-yı lillâhi inhâ ve fukarâsından ne vecihle emr ve
 irâde buyurulur ise tahlîs-i garîbân ve gazab âteş-pâre tâcdâriyye giriftâr
 olmadan sıyânet ve hâl ‘âcizânemizi derbâr-ı şevketkarâra ‘arz ve takdîme lutf-
 u ‘inâyet ve bi-evlâd ve ‘ıyâl devvâm-ı eyyâm-ı ‘ömr ve devletlerine du’âcı ve
 ihyâ buyurulmak niyâziyle mahzar-ı hakîkat müessir ‘âcizânemizi musaddık
 sen dahî bir kıt’a i’lâm ediver deyü ibrâm ve elhâh etmeleriyle ol ki vâki’

hâldir hâkpâyî devletlerine i'lâm olundu bâkî emr u fermân men lehu'l-emr ve'l-ihsânındır 27 Şa'ban 33

El-'Abdû'd-dâ'î li-devlet-i kümû'l-âlî Es-Seyyid İbrâhim Kazî-yi Hilâfe bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 14a

Belge No:8

Oltu sancağına tabi Bardız kalesi sakinleri İran ve Gürcistan üzerine giden yolların güvenliğini sağladıklarından avarız-ı divaniye vergilerinden muaf oldukları ve bunlara sair tekliflerin olmaması hakkında.

FERMÂN SÛRETÎ MÛCİBÎNCE VEZÎRE İ'LÂM

Divân-ı 'Adâlet-i 'unvân-ı âsifânelerine ma'rûz dâ'î devâm-ı 'ömr ve devletleridir ki Oltu sancağında Bardiz nâhiyesinde rıbât-ı kal'a-yı Bardiza ahâlîleriyle Oltu sancaklusu ahâlîlerinin meyânelerinde hazriyye ve nüzl veya fermân-ı 'âliyye nâzil olan garâmât-ı sâireden ma'adâ tekâlif-i şakkâ-yı a'dâde münaza'ları merfu' ve ol vecihle medâ'larını isbata Bardiz ahâlîlerinin bi'l-istid'â bu dâ'îlerine ve Bardiz kal'ası nâîblerine hitâben şerefrîz sudur iden emr-i 'âlî Ahîsha mahkemesine lediyyü'l-vürûd emrâr-ı çeşm ez ân olundukda kal'a-yı merkûma 'Acem ve Gürcistan yolları üzerinde vâkî olup mürûr ve 'ubûr iden ebnâ-i sebîle kıt'â-ı tarîk eşkıyâsından himâye olunmak şartıyla karye-yi mezbûr ahâlîleri üzerine mukayyed olan 'avâriz ve nüzl ber-mûcib-i emr-i 'alî ve defter edâ etdiklerinden sonra hilâf-ı şer'-i şerîf ve münâfi-yi emr-i münîf ziyâde tekâlif-i şakka metâlibesi ve sâir bed ve mezâlim ile rencide olunmamalarına irâde-yi seniyye ta'alluk ve ol vecihle 'amel olunması emr olunduğu ve 'ayn fermân-ı âlî Ahîsha mahkemesi müştemilâtına kayd olunup minba'ad karye-yi mezbûr ahâlîlerinden müğâyir-i emr-i münîf 'avâriz ve nüzl ve hazariyye tekâlifâtından mâ'adâ yed' sâbire ile âzerde ve rencide olunmamaları muktezâ-yı mazmûn emr-i âlî idiği huzur-ı hazret-i âsifîlerine i'lâm olundu bâkî emr ve fermân men lehu'l-emr ve'l-ihsânındır

El-'Abdû'd-dâ'î Li-devlet-i kümû'l-âlî Es-Seyyid İbrâhim Kazî-yi Hilâfe bi-Medîne-yi Ahîsha

Varak: 14a

Belge No:9

Oltu sancağına tabi Bardız kalesi sakinleri avarız-ı divaniye ve tekâlif-i şakka vergilerinden muaf oldukları ve bunlara müdahale olunmaması hakkında.

DİĞER FERMAN SÛRETİNİN İ'LÂMIDIR

Divân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı rahîmânelerine ma'ruz dâ'i devletleridir ki mahmiyye-yi Ahışha eyâletinden Bardız kal'ası dürûnunda sâkin ve emr-i muhâfazada kıyâm üzre olan neferât kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem' olup şöyle tezallum-ı hâl ve takrîr-i mâ-fi'l-bâl eylediler ki öte dünya ve kal'a-yı mezbûr serhîdât-ı hakâniyyeden olup Erzurum ve Kars ve Cebel-i Soğan hudûdunda olduğundan neferât-ı merkûm 'avarız ve tekâlif-i şakkadan mu'âf ve müsellemler olup bir kimesne tarafından müdâhale olduğu yoğiken ba'zı kesân-ı hilâf-ı kadîm ta'adî ve rencîdeden hâli olmadıklarından keyfiyyet-i fukarâ ve muhâfızînın perîşâniyyetilerine bâdî olacağı zâhir olup ol makûle vâki' olan müdâhale ve ta'adiyâtın men' ve def hususını derbâr-ı mu'addeletkarâra 'arz-ı hal takdîm ve bir kıt'a emr-i şerîf-i âlîşân sudurunu niyâz ve istid'âlarında bu dâ'îlerine ve Bardız kal'ası nâiblerine hitâben şerefrîz sudur eden emr-i 'âlî Ahışha mahkemesine lediyyü'l-vürûd emrâr-ı hışm ez ân olundukda kal'â-yı merkûm 'Acem ve Gürcistan yolları üzerinde vâki' olup mürûr ve 'ubûr iden ebnâ-yı sebîle kıtâ-ı tarîk eşkıyâsından hılâye olunmak şartıyla karye-yi mezbûr ahâlîleri üzerine mukayyed olan 'avâriz ve nüzl bermûcib emr-i 'âlî ve defter edâ etdiklerinden sonra hilâf-ı şer'-ı şerîf ve münâfi-i emr-i münîf ziyâde tekâlif-i şakka metâlibesi ve sâir-i bed' ve mezâlim ile rencide olunması yedlerinde olan bir kıt'a emr-i celîlü's-şânından müstebân ve ol vecihle 'amel olunması emr olunduğu ve ayn fermân-ı 'âlî Ahışha mahkemesi müseccelâtına kayd olunup min ba'ad karye-yi mezbûr ahâlîlerinden mugâyir emr-i münîf 'avâriz ve nüzl-i hazariyye tekâlifâtından ma'adâ bed'-i sâire ile ilâ mâşâallah te'âlâ azerde ve rencide olunmamaları muktezâ-yı mazmûn emr-i 'âlî idiği huzur-ı hazret-i asafilerine i'lâm olundu bâki emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emr ve'l-ihsânındır hurrîre zâlike fî evâsıt-ı şehru'l-Zilka'de-yi şerîfe sene selâse ve selâsiyn ve mieteyn ve elf

Varak: 14b

Belge No:10

Mamervan sancağı beyliğine Abdülbaki ve Abdurrahman Beylerin yerine Ahmed ve Dede Ali Beylerin tayin edilmesi hususunda.

Mahfil-i kazâda şöyle takrîr-i kelâm eylediler ki Eyâlet-i Çıldır mezâfâtından Mâmervân Sancağı Begleri ‘Abdûlbâki ve birâderi ‘Abdurrahman Begin ‘âdem-i iktidârlarından sancak-ı mezbûr ahâlinin halleri perîşân ve diğer güne olup ve perâkende olacakları bedîdâr olduğundan sancak-ı mezbûr mirmir kumân üzerlerinden def‘ ve vilâyetimizin ocakzâdesi erbâb-ı istihkâkından Ahmed Beğ ve biraderi Dede ‘Âli Beg kullarına tevcih ve ihsân buyurulmak ile fukarâ ve za’fâsî âsûde hâl olup zirâ’atlerine teşebbüs etmeleriyle istidâme-yi da’vât-ı eyyâm-ı ‘ömr ve ikbâl-i tâcdâriye müdâvim olmalarıyla mirmir kuman sahib-i evvelîn iddia’âsiyle hâlâ vâlî-yi vilâyetimizi Devletlü el-Hac Hâfız ‘Ali Paşa efendimize bi-‘arzhâl ifâde-yi hâl etdiklerinde merkûman mûma-ileyhâ Ahmed Beg ve birâderi Dede ‘Âli Beg kulları sancak-ı mezbûrun fukarâsı hakkında himâyet ve siyânet üzre oldukları aşikâr ve sefer-i pâdişâhide tevâbi’ât ve levâhikâtleriyle hîzmât-ı dîn ve devlet-i ebedî’devâme bezl-i makdûr iktidârlarından ma’adâ akdimce Rusyalunun nefsi-i Ahîşha ve Azgur ve Hartus ve Ahılkelek kal’alarını muhâsara esnasında kemâl-i gayret ve menânet ibrâziyle bezl-i mâ-husulmâ-hasal meknet ve cân-siperâne devletleri meşhûd-ı ‘âcizânemiz olmağla bu güne leb-i a’dâ-yı selâsede vâki’ serhîdât-ı hâkânîde ol makûle merd-i guyûr ve cesûr kulları bulunmak meczûm bendegânemiz olduğunu ‘ulemâ ve sulehâ ve mirliva ve zu’amâ ve vücûh-ı memleket ve a’vât-ı bi’l-u’mûm vâlî-yi vilâyetimiz müşir müşârûn-ileyh hazretlerine ifâde-yi hâl ve sancak-ı mezbûr yine mir-i mûma-ileyhümâ kulları üzerinde ibkâ buyurulması niyâzımız olup bir taraftan hâlel gelmemesini ve vûku’-u hâlî derbâr-ı ma’deletkarâra ‘arz ve ifade buyurulmalarını niyâzımız beyânî bir kıt’a mahzar güne ’arz-ı hâlimizi musaddık sen dahi i’lâm ediver deyü ibrâm ve elhâh etmeleriyle ol ki vâki’ul-haldir pâye-yi serîr-i balâya i’lâm olundu bâki emr ve fermân li-hazreti menlehu‘1-emrindir hurrire zâlikefi’l-yevmi’s-sâlis min şehri rabî’u’l-âhîr sene erbe’a ve selâsiyn ve miteyni ve elf.

Varak: 15a-16a

Belge No:11

Eyalet valisinin oluruyla Rusya tarafından gelerek Hartus, Ahılkelek ve Çıldır kazalarına yerleştirilen Terekemelere Hartus sancakbeyi Mehmed Ağa tarafından yapılan eziyetlerin sona erdirilmesi.

SANCAĞ BEĞLERİNDEN ŞİKÂYET Î’LÂMI

Şöyle tecallum-ı hâl veistirhâm-ı mâ fi'l-bâl eylediler ki şevketlü kudretlü mehabbetlü kerâmetlü ruh-ı kâlib ümem-i vesîle-i handeş şükû fezâr kılup enâm-ı Zullullahî fi'l-âlim efendimizin nîr-i'âlimtâb-ı ma'delet nisâb-ı i'tâf ve merhamet-i memâlik perverilerinden innâ feinnâ kâffe- yi emelzâr akâlim-i İslâmiyye rev-nükyâb neşv u nemâ-yi âsûde key ve rifâhiyyet ve cümle 'ibâdîlâd hâr-ı muvelleme-yi mezâlim ve ta'diyât erbâb-ı bağı ve şikâdan mazla neşîn kafl-ı rahîn-i metânet tebeyyîn-i hazret geşver-sitânîden masûn's-sâha-i emn ve râhat olup vilâyetimiz Çıldır eyâleti ahâlileri haklarında dahi pertev-cihân şâmîle-yi şefkat ve 'âtifet-i memleket perveri lima'arîz sûtûde olmakdan nâşi mahzu'l-ham zamîr-i kerâmet-i tenvîr-i Zıllullahiden eyâlet-i mezbur bârtebe-yi istibhâllerine tevciyye ve inâyet buyurulup el-hak vezir-i müşârün-ileyh avân-ı tufûliyyet ve 'unufuvan-ı şebâbetlerinden berû mübâhâne-i hâl ve umûr-u serhadda dîde-perver şiyâfte ve mezâhım-ı keştî kerem ve serd zemâne ile ülfete neşîb ve firâz-ı havâdis-i rüzgâra nâzil ve sâ'id ve hızmât-ı mabrûra-yı seniyyede kâyim ve kâ'id olmuş olduğundan cem'-i sübhâyâ-yı raziyye-i rızacûyı ve nısfet-i gûsteriyi fâiz ve muzmâr-ı hazm ve tebsur ve serhadd-i perverîde kasabât-ı sebkî hâiz olup hîyn ve rû-dillerinden ilâ bu münâhaza her hâl ve hükûmetlerinde bir nehc-ı şer'-ı kavîm ebed-karîn ve muvâfık rızâ-yı düvel-i ta'liyye-i ma'delettemkîm 'umum ahalî-yi şehri ve dairesine göre riâyet ve himâyet eylediğinden kat'-ı nazar ber-eyyâmdan beri vilâyetimiz ehl-i 'arz ve fukarâsının ve eran ve garîbân halleri hûr el em-i şekâvet ve ta'diyât-ı erbâb-ı bağı ve şakkâdan çâk ve çak ve rûz ve şeb terk-i hâb-ı emniyyet ve râhat ile can bir leb-i helâk mertebesinde olup def' ve tathîr çerķâp habâsetleri cânib-i saltanat-ı seniyyeden irâde buyurulmak emniyyesiyle peygûleneşîn sabr ve tahammül olup irâde merâhım ifâde-i seniyye buyurulduğu takdirde dahi tertibât-ı kesîreye mefkûfluğun fehâmden sümme hamden (15b) müşârün-ileyh hazretleri ve rû-dillerinde refte refte üslûb-ı hakîmâne ve tarz-ı fütûtmandâne ile herbirlerini kemâ hüve'l-emri te'dip ve levs ve çerķâp şekâvetlerinden pâk ve tathîr ile muvâkı' fitne ve fesâdı metânet-i fikr ile bend ve eyyâm-ı hükûmetlerinde cümle ehl-i 'ırz ve fukarâ ve ru'âyâ malik-i meserrât-ı 'ömr-i güzestî olmuş gibi nâil-i mübâhât nev-hayat ve admîde-i puster emn u râhat olduğumuz şükrânesine cümle bâý ve fakir ve pernâ ve pirimiz bi'l-evlâd ve 'ıyâl ve devâm-ı eyyâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl-i saltanat-ı seniyye da'vâtına metûce mihrâb-ı melekût ve serbi secde-yi dergâh-ı ceberût olup müşârün-ileyh

saye-i cenâb-ı tâcdâride ber-eyyâm eyâletimizde ikâmetle vilâyetimiz seknesi kemâ fi'l-evvel-i ma'mûr ve abâdân olacağı amîne ve temennâsında olduğumuz müşârün-ileyh hazretlerinin kemâl-i nısfet ve mürüvvet ve hısâl-ı hâl inhâ ve basîret ve hüsn-i tedbîrlerine bürhan-ı sâtı' idiğinden başka vilâyetimize hem-hudûd olan Tiflis ve Açıkbaşda kâin Moskovlu ve Gürcistan ahâlîleriyle dahi ber-muktezâ-yı sulh ve salâh-ı devleteyn tarafından ferd-i aferîdenin yatur öküzü kalmamak üzre merâsim-i selem ve sufût ve tüccâr ve ebnâ-yı sebîlin bey' ve şerâ ile emnen ve sâlimen eyyâp ve zehâbları kavâ'idînî bi-hazm ve ihtiyâta külliye rabt ve ri'âyet üzre iken bundan akdem öte yüzün gelen bir mikdar terekeme hâneleri derûn-ı vilâyetde yer verilip itân ve iskân olunması bi- emr-i 'âlî irâde-i kâtı'a-i cihândârî buyurulduğu eyyâm-ı şitâaya teşâdüfûden kendileri 'usret-i keşîde ve mâl ve mevâşîleri şiddet-i serhâdan telef-i çeşîde olmasun mülâhâtasiyle eyyâm-ı bahâra kadar serhaddûn vâki' Hartus ve Ahılkelek ve Çıldır kazalarına tevzi' ve iskân olunmuş iken vasat-ı şitad Hartus Beği Mehmed Ağa cibillet-i reddiyye ve tinet-i bagıyyesi muktezası üzre merkum terekemelerin mâl ve cân ve 'ırz ve hanumânlarına itale-yi dest-i tasallut ve ta'adi eylediğiniz merkuman terekemeler bi-'arz-i hal vezir-i müşârün-ileyh inhâ ve tezallum-ı hâl ve sûret-i keyfiyyet-i tahammül fersası etrâf ve civâr kazalar ahâlîlerinden dahi tahakkuk ve istinkâh olunmak hasebiyle vezir-i müşârün-ileyh akdimce mûma-ileyh Mehmed Ağanın salah-ı hâline medar olur me'mûliyle sedde-yi mahâbbetris-i 'aleyhdan kapucu-başılık rütbesiyle pâyesi terfi' ve mümtâz-ı akrân buyurulması istid'âsına nazaran her ne kadar pend ve nush-ı pederâne ile tabîat-ı nâmerziyye-i sâbıkasın terk ve fukarâdan pençe-yi cevri ve azârin def' etmek hususâtını talkîn ve tafhîm ettiler ise de (16a) kat'an senedân tabi'atlarına kargir eser olmadığından bilâhere merkum terekemeleri dîrun-ı eyâletde Ardahan kazası gurralarına nakl ve iskân eylediklerinden mûma-ileyh Mehmed Ağa huşûnet-i kelîmâ ve denânet-i cibîlin izhar edip vezir-i müşârün-ileyhin hilâf-ı vâki' vilâyete zulm ve ta'adîsinden bahisle 'uzletî istirham yollu bu esna vilâyetlü tarafından deyü mahzar ve i'lâm dizüp derbâr-ı 'aliyyeye takdîm eylediği mesmû'unuz oldukda 'uyûn-ı âlimbeyn-i zindeganımız telhef va'lamımız olmuştur zira vezir-i müşârün-ileyh hazretlerinin mu'âmele-yi cemîle ve atvâr-ı hasenelerinden bir derecede hoşnud ve müreff'e elhâl olmuşuzdur ki 'azli ve def'i iktizâ eder ise

‘alimallah te’âlâ ve kefâ iş bu serhadd-i mansûra ehl-i ırz ve fukarâ ve ru’âyâsı serâpâ palâs-pûş mâtem-i ebedi ve hâlimiz tibâ ve reddi olacağı bi-iştibâh olduğundan hakk’ul-insâf müşârün-ileyh hazretleri eti-yi kana’ât ve sâhib-i nisfet ve vilâyetimize her vecihle yarar ehl-i mürüvvet ve diyânet olup bu ana kadar ferd-i âferîde hakkında hilâf-ı şer’-ı şerîf ve mugayir rızâ-yı yemn bir mu’âmelesi müşâhede olunmamış ve olunmıyacağı zâhir ve meczûmumuz fi’l-hakika mûma-ileyh Mehmed Ağa cümle vilâyetlûden gizlûce kendü firâk-ı nefsanîsine mutâbık mahzar ve i’lâm-ı tertib ve takdim itmiş ve müşârün-ileyh hazretlerine zulm isnâd ile hilâf-ı vâki’ ve iftirâ etmiş ve edecek olur ise hasbünallah ve lirasûl ve ihâle-i sem’-ı i’tibâr buyurulmayup eğer vechen min el-vücûh mugâyir şer’ ve münâfi rızâ-yı ‘aleyh bir hâl ve hareketi olmaz ihtimâl buyurulur ise hilâf-ı ma’rûzât-ı ‘âcizânemiz rev-nümûn olur ise cümlemizi emr-i cihanmeta’ ile te’dip buyurulmak niyâzi ve hâl sadakat mu’alâ izânemiz ifâdesi mahzargûne ‘arz-ı hâlimizi musaddık sen dahi bir kıt’a i’lâm ediver deyü bi’l-iltimâs pây-e serîr-i a’lâyâ i’lâm olundu bâki emr ve fermân lihazret-i men lehu’l-emrindir

Varak: 16a-16b

Belge No:12

Mamervan sancakbeyi Abdülbaki ve Abdurrahman Beylerin sorun çıkardıklarından yerlerine daha uygun olan Ahmed ve Dede Ali Beylerin tayin edilmesi hususu.

MÂMERVÂN SANCAĞINA Î’LÂM

Divân-ı ‘Adâlet-i ‘unvân-ı âsifânelerine ma’rûz-ı dâ’i devletleridir ki Mahmiyye-i Ahışanın ‘umûm ahâlîleri mahfîl-i kazaya cem’ olup şöyle takrir-i kelim ve ta’bir-i ani’l-meram eylediler ki Eyâlet-i Çıldır mezâfâtından Mâmervân sancağı beğleri Sâbık ‘Abdûlbâki ve Birâderi (16b) ‘Abdurrahman Beğ kullarının sancaklarına zulm ve ta’adi ve hıyn-ı iktizâde üsfâr-ı pâdişâhide isbât-ı vürûd etmedikleri ve ‘adem-i liyâkatlerini Vâli-yü’s-sebk Devletlû Lütfullah Paşa Hazretlerinin meşhûdi olarak sancak-ı mezbûri ber-mûcib-i şürût üzerlerinden def’ ve vilâyetimizin ümerâsından halâ kâim-makâmî veliyyün-ni’amî Ahmedin ve Birâderi Dede Beğ kullarına ‘ırzını i’tâ ve berât-ı şerîf- i pâdişâhî zuhur edüp sancaklarına dühul icap etmez iken sâbıkâ beğlerden ‘aliyyeye bi-’arz-ı hâl iştikâ ve nasih mâde için sâbıkan vâli-i

vilâyetimiz Merhametlü Veliyyü'n-ni'am Hâfız 'Ali Paşa Efendimize hitâben emir-nâme-i hazret-i sadâretpenâhi vürûd ve vücûh-ı memleketden su'âl buyurduklarından mîr-i muma-ileyhümâ min'el-kadîm memleketimizin hândan ümerâsı ve üsfâr-ı pâdişâhi ve nefsi-i Ahışa Rusyalunun muhâsarası hengâmında ağvardan ve devlet-i 'aliyyede cansiperân-ı hareket ve bezli miknetleri meşhûd-i 'âcizânemiz olarak mirlivalığa sezâvar ve istihkâ kayıtları hâk-pâyı veliyyü'n-ni'amiye ifâde ve der 'aliyyeye dahi mûcibince mahzar ve i'lâm-ı şer'î takdim kılınarak vezir-i müşârün-ileyh efendimiz dahi niyâz-ı ahâlîye müsâ'ade-yi âsafileri tecviz ve revâ ve sancağımız mîr-i mûma-ileyhümaya ibkâ ve takrir ile sâbıklarının adem-i liyâkatlerini derbâr-ı merhametdâra ifâde ve istirham ve bu vecihle sekene-yi serhadd kullarını ihyâ-yi merâk ve cümlemizi devâm-ı eyyâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl-i tâcdâriye iştigâl buyurup bu esnâ sabıka beğleri âsitâne-i 'aliyyeye gidüp bi-tahrirât-ı hâkpâ-yı veliyyü'n-nimet efendimizin 'abd-ı memâlûk ve sadakât-i meslûkları olup haklarında hüsn-i inzâr kemeyâ asârları dergâr buyurulacağı ezcümle çâkiranemiz ise de min'el-kadîm vilâyetimizin ocakzâdesi ve bi'l-iktizâ ağvardan ve devlet-i 'aliyyede cansiparâne bezli memaliki cümlemizin meşhûdumuzu olup böyle bir-leb-i a'dâ serhadd-i pâdişâhîde bu makûle rakûp ve nüzûle muktedir kullarının bulunması ve tahsil-i rızâ-yı şâhâne ve hizmet veliyyü'n-ni'mânede sırf liyâkati cümlemizin takviyye-yi bazû-yı iktidarlarını mûcib bir hâlet olup İzzetlü Hâfız 'Ali Paşa Efendimizin vilâyetimiz hakkında tecviz buyurulan hımamkûh efendinin vezirleri ve bu babda dahi çerağ ve ihyâ buyurdukları mûcibince 'inâyetlü efendimiz dahi neşr-i müessir-i lutf ve mürüvvet mîr-i merkümânın niyâzına 'adm-ı iltifât ve sancağımız Ahmed Beg ve Dede Beg kullarının 'uhdelerinde ibkâ ve takririyle mahzar-ı 'âcizânemizin hîyz-ı is'âfına hımmet ve lûtf ve mürüvvet buyurulmak niyâziyle mahzar-güne 'arz-ı hâlimizi musaddık sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü bi'l-iltimâs 'alâ vuku'a huzur-ı 'âlilerine i'lâm olundu bâki emr men lehu'l-emrindir

Varak: 17a

Belge No:13

Ahıska'dan Ardahan'a kadar olan on üç menzilin kiraya verilmesi hususu.

MENZİLHÂNEYE KİRÂCI NASB ETMEK İ'LAMIDIR

Divân-ı ‘Adâlet-i ‘unvân-ı âsafânelerine ma’rûz-ı dâ’i devletleridir ki memâlik-i mahrûsa-i’l-mesâlik-i şâhânede vâki‘ menzilhânelerin ref‘ ve tebdil ve kirâ ile nazzam-i pezir olmasına irâde-i saltanat-ı seniyye ta’alluk etmekden nâşî şeref-efrâ-yı sahîfe-i sudûr olan emr-i şerif-i cihânmata’î mûcibince eyâlet-i Çıldırda olan ‘umûm menzilhâneler tebdil ve nüzzam-ı mezbûraya rabt olunmakda idüğünden kat’-ı nazar nefis-i Ahîsha menzilhâne sekdahı güzeşte hısâbî ma’rifet-i ‘umûm ile ru’yet ve temeyyüz ve işbu iki yüz otuz dokuz senesi teşrin-i sânisî ibtidâsından Gürcü oğlu Mehmed Ağa kirâcıbaşı nasb olunup ba’de’l-yevm Ahîshadan Ardahâna meşhûd-ı mesâfe olan on üç sâ’ate takdir olunan kiraları ahz olunarak mûma-ileyh Mehmed Ağa kulları tarafından idâre olunacağı sicil-i mahfuza kayd olunduğu huzur-ı ‘aliyye yine i’lâm olundu bâki’l-emr menlehu’l-emrindir hurrîre fi’l-yevmi’s-sâlis ve’l-’ışrîn min şehri-i Rebi’u’l-evveline erbe’îyn ve mi’eteyn ve elf

Varak: 17a

Belge No:14

Önceki Çıldır Eyâleti Valilerinden Hacı Salih Paşa’ya hizmetleri mukabelesinde sair masrafları için ödenmesi gereken tahsisattan Satlel ve Hassa sancaklarında tahsil edilen para.

LİVA-YI SATLEL VE HASSA 3671 PARE 30 YALNIZ ÜÇ BİN ALTI YÜZ YETMİŞ BİR GURUŞ OTUZ PÂREDİR PUSULA-YI ŞER’ BUDUR Kİ
Öteden beri vüzerâ-yı a’zâm hazarâtının masârifâtına ‘adn ve medâr zeylinde Çıldır eyâletinden bi-ferman-ı âli tertib ve ta’yini buyurulan takayyut-ı evvel ve sâni kayd olarak kırk senesi re’s sene-yi garra-yı Muharrem i’tibâriyle hâlâ vâli-i ve’l-aşân Eyâlet-i Çıldır Devletlü el-Hâc Salih Paşa yesserallahi te’âlâ bi’l-hayr-i mâyürîd ve mâşâ efendimiz hazretlerine te’diyyesi icâb eden yigirmi bin guruş imdâd-ı hazariyye ve yedi bin beş yüz guruş ikrâmiyye ve beş bin guruş harcıyâb ve beş bin guruş kethudâ-yı hazret veliyyü’n-ni’miyeve bin beş yüz guruş kâtib-i divâniyye ve dört bin guruş Göle menziline ve beş yüz guruş hâkim efendiye ve kâtibine ve bin guruş sarâfîyye ve yigirmi bir bin yüz kırk dokuz guruş devlet-i ‘aliyyeden âmed-şod-kân hidmekar-ı tâtâran hidmet-i yevmiyye ve masârifât-ı sâireye cem’an altmış beş bin kırk dokuz guruş eyâlet-i mezbûrun hâvi olduğu sancaklara vücûh-ı memleket ve ‘umûm ma’rifetleri ve ma’rifet-i şer’ile ‘alâ vechi’l-i’tidâl tevzi’ ve taksim olundukda Satlel ve Hassa

sancağına isabet eden ber-vech-i bâlâ yalnız üç bin altı yüz yetmiş bir gurus otuz pâredir

Varak: 17b

Belge No:15

Çıldır Eyâleti Valisi Seyyid Lütfullah Paşa'nı görevden azli ve yerine Hâfız 'Ali Paşa'nın tayini.

VÜZERÂ-YI 'UZZÂMIM 'AZL HABERÎN SURETÎDÎR

Utûfetlü devletlü mürüvvetlü râîfetlü mekâr-ı hışm ve'li-yi şânımız saltanatımız ağa-yı celîl-i işân hazretleri hemâre zât-ı kerihâneleri müstedâm-ı mesned-i ikbâl ve devlet olmak da'vat-i bi-lisânü'l-ittifâk merfû' bârgâh-ı cenâb-ı feyyâz-ı mutallık kılındığı siyâkında 'arz ve ifâde-yi senâvirânemizdir ki bu esnâ eyâlet-i Çıldır devletlü inâyetlü veliyyü'n-ni'ma es-seyyid Lütfullah Paşa efendimizin 'uhde-i vezirânelerinden sarf ve tahvil buyurulmakdan nâşi ba'de'l-yevm müşârün-ileyh efendimiz vilâyetimizden def'-i bisât-ı hükümet ve mansıb-ı âlîleri cânibine tahrik rikâb-ı 'azîmet üzre olmaları hasebiyle vilâyetimiz 'avarif-i behiyye-i husrevânenen devletlü merhametlü veliyyü'n-ni'am Hâfız 'Ali Paşa efendimizin 'uhde-i sâmililerine tevcih ve 'inâyet buyurulmuş ise de makarr-ı hükümetlerini teşriflerine kadar veyâhud emirnâmeleri vürûd edinceye dek neyin ve yed-i umûr-ı vilâyet-i idâreye bir menâsibî re'y ve tertîb olunmak lâzime-i hâl vilâyetden olmağla hibâb-ı devletleri dahi ötedenberü herhâlde cümlemizin büyüğü olup her bir umûr ve hususda re'y ve rızâlarına itâ'at ve inkiyâdımız dergâr olduğundan vâli-i vilâyetimiz teşriflerine veyâhud emirnameleri vürûduna kadar umûr-ı vilâyetî idâreye lâayık ve sezâvâr ber-menâsibi tertîb ve iktizâ eden umur ve husus-ı lâzime-i vilâyet-i tanzim ve meşveret olunmak bahr-ı hâl hıbâb-ı 'âlîlerinin bu cânibine 'azimet ve teşriflerine muhtac ve mevkûf olmağın cânib-i dâ'ileri ve vilâyetden habbazi semâhatli Mehmed Efendi dâ'ileri ve Dursun Ağa ve Mûti Ağa ve 'Osman 'ilimdâr-ı senâverleri ricâ ve me'mûl-ı mahsûsamız zımnında taraf-ı 'utûflerine ba's ve tisyâr olunmuşdur inşâ'allah te'âlâ her bir ricâ ve istid'âmız mûma-ileyhimin takdirlerinden ma'lûm 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda ol-vechle icrâ-yi merâsim-i şân ve mürüvvet ve teşrifleriyle cümlemizi ve âbedâr-ı minnet ve menserret buyurmaları e'imme-i müstircâ-yi senâvirânemizdir 15 Rebiy'ü'l-âhir sene 33

Varak: 17b-18a

Belge No:16

Çıldır Eyâleti Valisi Seyyid Lütfullah Paşa'nın Afyonkarahisar'a tayini Eski Şam Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Çıldır Eyaleti Valiliğine tayini.

Devletlü 'Înâyetlü 'Utûfetlü Efendim Sultânım Hazretleri bugünkü yevm-i cum'a der-ba'd salâtü'l-cum'a der 'aliyyeden dört nefer tatar sabârifâtâr zuhur edüp 'înâyetlü veliyyün'n-ni'ama es-Seyyid Lütfullah Paşa efendimiz hazretlerinin üzerinden eyâlet-i Çıldır sarf ve tahvil olup kendüsüne Afyonkarahisârî tevcih buyurulmuş olduğu ve eyâlet-i Çıldır dahi sâbıkâ Şam Vâlisi Devletlü el-Hac Hâfız 'Ali Paşa efendimiz hazretlerine tevcih buyurulmuş olduğunu mübeyyen bir kıt'a emr-i 'âlî vürûd ve ma'lûm oldukda bu maddede bil-cümlemiz mahzun olup hibât-ı devlet dahi mahzun olacağınız meczûmumuz ise de ne yapmalı elimizden ne gelür vilâyetde pâdişâhın vezirde padişahın böylece emir ve irâde-i şâhâne ta'alluk etmiş ve bu ânâ kadar vüzerâyı 'uzzâm (18a) efendilerimiz hazretlerinin emr ve hidmetlerinde buluna gelmiş olduğunuz dergâr iken husûsan bu efendimize cümlesinden ziyâde bendelik 'arziyle hizmetinde bulunup ve efendimizin dahi hakkınızda efendiliği olmağın ve bundan böyle dahi kât ender kât olacağı zâhir ve nümâyân olmağla imdi vilâyetin rüknî olduğunuzdan başka efendimizin dahi hüsn-i teveccühiyyesine olmak mülâsebesi cenâb-ı devlet-i mütesellim nasb buyurulup umûr-ı vilâyeti 'uhdeniz ihâle buyuracağı veliyyü'n-ni'am efendimiz devlet ve ikbâl ile bu yakında cânib-i maksûdına müteveccih ve 'azimet üzre olacağından iktizâ eden levâzımâtı ma'rifet-i 'utûfiyyeleriyle tertip ve tanzim olacağı ve bi-tevfikullahi te'âlâ efendimizin teşrifinden sonra tâ vâli-i vilâyet gelinciye dek mamul 'uhde-i hamiyyetin olduğu herhâlde sen rûyet ve idâre buyuracağın için bi-emr-i veliyyü'n-ni'amî devletlü kethüdâ efendimiz tarafından mahsûs-ı tahrîr ve Kahveci-başısı Mustafa Ağa ile irsâl-i vas'an Tahayyür oğlu Mehmed Ağa bendeleri dahi gönderilmiştir bâki keyfiyyet takrirlerinden dahi ma'lûm devletleri oldukda bugünlerde her ne kadar işleriniz var ise de kerem edüp hiç bir işe bakmayup yârın değil ferdâsı 'ale'l-'acle bu tarafa 'azîmet buyurmanızı matlûb hazret-i veliyyü'n-ni'amî mütemennâ-yı dâ'iyânemizdan efendim 3 Receb sene 33

Varak: 18b

Belge No:17

Yeni Çıldır Eyâleti Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Ahıska kadısına eyaletin işleri hakkında nasıl yol izleneceği konusunda.

VÜZERÂNIN NASB HABERÎ

Fazîletlü Semâhatlü Mükereımetlü birâderim efendi-yi sûtûde hısâl hazretleri hemâra merkez dâire-i istikâmetde ber-karâr ve pürkâr-ı sıhhat ve ‘âfiyetde sâbit ve pâyidâr olmaları da’vâtiyle nümûde-i muhibbânemizdir ki kâim-makâmımız necâbetlü Ahmed Beg ile bi’l-ittihâd umûr-ı memleketin tesviye ve tanzimine mübâderet üzre oldukları iş’âriyle irsâl eylediğimiz arızanız vüsûl-i mefhûmî ma’lûmumuz oldukda mûcib-i mahzûzıyyet ve mütevcib memnûniyyetimiz olmuştur zâtınızda maknûz olan fitriyye-i kudretkârî iktizâsı me’mûl ve muntazır olduğumuz vecihle kâim-makâm-ı mûmî-ileyh ve cümle ile gönûl birliğı eyliyerek umûr-ı devlet-i ‘aliyye ve umûr-ı memleket ve umûr-ı vâkı’amızın hüsn-ı idâre ve ru’yet ve temşiiyetî ve fukarâ ve zua’fânın istihsâl esbâb-ı emn ve istirâhati hususuna ezdil ve can-ı gayret ve hamiiyetberle zât-ı şevket semât-ı şâhâne için fukarâ ve ra’iyyetden isticlâb-ı da’vât-ı hayriyye husûsunda bezl-i kavî meknet ve bu vecihle ifâ-yi hamiiyet ve gayretleri ledi’l-cezm haklarınızda ve cümle hakkında hüsn-i tevcihimiz derkâr olacağı ma’lûmunuz oldukda ol-vecihle ibrâz-ı sebâtkârîye dikkatleri me’mûl ve muhibbânemizdir 5 Şevval sene 33

Biminî Te’âlâ hâlâ kazî-i medîne-yi Ahışa Fazîletlü Semâhatlü Mükrametlü birâderim Efendi-i sûtûde-i hısâl Hazretlerine

Varak: 18b

Belge No:18

Kelkit taraflarında bulunan yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Ahıska kadısına eyalet işleri ile ilgili gönderdiği mektup.

DİĞER VÜZERÂDAN KAZIYE MEKTÛB

Faziletlü Semâhatlü Reşâdetlü Biraderim Efendi-yi Hamîde-hısâl hazretleri bu defa tatarânımız ağası Hüseyin Ağa yediyle bir kıt’a i’lâm-ı şer’î ez pederler merhalesinde vüsûl ve mazmûnu ma’lûmumuz oldukda mûcib-i mahzûziyyetimiz olmuştur iş bu mah-ı ramazanü’l-mübârekin ondokuzuncu pençşenbe günü Kelkit Çiftliğı merhalesinde ve solmaz müyesser olup ve

biminni te'âlâ karîbü'l-'uhdede makarr-ı hükümetimiz olan Ahışaya
velevcimiz emr-i mukarrer ise de hîyn ve levcimize kadar zât-ı faziletlerinde
merkûz olan kardânaverid isti'âdâd ve mühamüşânâsi ve usûl-i perverî
muktezâsı hâlâ kâim-makâmımız necâbetlü Ahmed Beğ ile ve ba husûs cümle
vücûh-ı memleket ile gönül birliği iderek mîr-i mûma-ileyhin umûr-ı
vâkı'âsında ve mehâm-ı vâdde-i devlet-i 'aliyyenin tesviyyesinde mu'âvenet ve
muzâheret birle vedîkallah olan fukarâ ve zu'ama ve reayâ ve berayânın ez her
cihet istihsal-i esbâb-ı emn ve esâbesi veistirâhatî hûsûsuna sa'y ve dikkat
biminni te'âlâ bu babda zuhura gelen sa'y ve gayret ve hamiiyet 'indimizde
izâ'ate makrun olmayup hakk-ı fâzılânelerinde tevcih-i durûniyyemiz ber-
kemâl ve efzûn olacağı ma'lûmunuz oldukda ber minvâl-i muharrer ifâ-yı
levâzım dirâyetkârî ve fetânet olunmak husûsuna sarf ve sa'y mukadderat
eylemeniz beyâniyle su'âl hâtırlarına bâdi olmuşdur biminni te'âlâ ledûyyü's-
sa'adü'l-vüsûl ber-vefk-ı melhûz ve mesâ'î-i meşkûra ibrâzile zâtı şevketsemât
cenâb-ı hazret-i cihandâriyye isticlâb da'vât-ı hayriyye-i me'sûra emrinde bezl-
i nakdînete tâb ve tûvânberle hîyn ü vürûdumuza değin tarafımızı da'vât-ı
hayriyye ile yâd ve tezkâre mübâderetlerî me'mûl-i mühibbânemizdir 19
Ramazan sene 33

Biminni Te'âlâ

Hâlâ Ahışa'da seccâde neşiyın şer'ı kavîm Fazîletlü Semâhatlü Reşâdetlü
Birâderim Efendi-i hamide hisâl hazretlerinin sûb-ı fâsılânelerine

Varak: 18b-19a

Belge No:19

***Yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Şiran'dan saray ve konakların tamir
ettirilmesi için.***

VÜZERADAN VAKT AĞASINA MEKTÛB

Sa'âdetlü Meveddetlü Mükrimetlü hulûs-ı şî'âr-ı ağzam ağâ-yı muhterem
hazretleri hemâra mazhar-ı tevfiik hüdâda ber devâm olmanız da'vâtî
ta'diyyesiyle nümûde-i muhibbânemizdir ki bu avân-ı hayr aktarânda mansıb-ı
hâlisânemize müteveccihen Şîrân merhalesine kademnihâde vürudumuz
mukadder olup ba'de'l-yevm esnâ-yı râhda tevekkuf ve arâm olunmıyarak
mansıbımıza vüsûl ve lihavfe şitâb ve müsâra'atımız dergâr olmakla vüzerâ-yı
'uzzam karındaşlarımız hazarâtına mahsus olan sarayın ve dâire-i devletlerine

muktezâ olan konakların ta'mir ve termimi bâbında enderûn-ı muhtar-başımızın akdimce irsâli kâ'ide-i dîrîneden olduğuna mebnî bu'def'a mevsul şakka-yi müveddet enderûn-ı muhtar-başımız Mustafa Ağa me'mur ve ta'yin olunmağla biminni te'âlâ vürûdunda öteden berü vüzerâ-yı a'zâma mahsus olan sarayın ve dâiremiz halkına muktezâ olan konakların ta'mire muhtaç olan yerlerini ta'mir ve termim olunmasına ve iktizâ eden mefrîşâtlarını dahi eslâf-ı kirâmızın hazarâtının vakt ü zamânında olageldiği üzre ferîş ve bisâtına dahi tesmiyye sa'id-i ihtimâm ve dikkat iderek hakkanızda câri ve dergâr olan mehâsin-i tevcihât-ı fu'âdiyyemiz mazhariyyete sâ'î olmanız ifâde ve beyânî ve su'âl-i hâtır sa'âdetleri riftârî şakka-yı müveddet-i terkîm ve tahrîr ve ferîştâde olunmuştur (19a) biminni te'âlâ vürûdunda muktezâ-yı hamîyyetkârî ve dirâyet ü rızâperverîyyetiniz üzre bi'l-ittifâk ve'l-ittihâd husûsât-ı mezkûrun nemşîyyet ve istihsâline müsâberetleri ahs-ı matlûb-ı hâlisânemizdir 5 Cemâziye'l-âhir sene 33

Varak: 19a

Belge No:20

Yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Kaymakamı Erzurum'da olduğundan saray ve konakların tamir ettirilmesi.

KÂİM-MAKÂM TARAFINDAN KAZÎYA MEKTÛB

Faziletlü Semâhatlü Mürüvvetlü Ricâhatlü 'Âtîfetlü Dâder- Se'ad-ü bülend ihtiram-ı mekkâr meşin Sultanım Efendi-i cemîlü's-şîm hazretleri hemârâ revnak iftirâ-yi kâşâne-i mecid ü ikbâl ve mazhar-ı füyûzât cenâb-ı vâcibü'l-emmâl olmaları da'vâtî isâl bargâh kılındığı zeylinde berâverde mahlus-ı bi-cezâlarıdır ki bu def'a der' aliyye-yi ebed-i makrun irâde-i kâtîa'-yı dergâh-ı 'âli kapucu-başlarından Hafız Mustafa Paşazâde 'Utufetlü Yemenî İbrâhim Beğ efendi hazretlerine Çıldır Eyâleti kâim-makâmlığı 'uhde-yi 'utûfiyyelerine ihâle buyurulmuş ise de muktezâ-yı vakt-ı hâl Erzurum kâim-makâmi olmak mülâsebesi medîney-i Erzurumun a'yân ve eşrâf u vücûh ve cümle ağvât-ı ocaklu bi-cem'ihim ittifâk-ı aray ile hem civâriyyet takrîyeti ibram u alhâh ederek belde-i merkûmun kâim-makamlığı uhde-yi 'âcizânemize ihâle ve tefvîz buyurulup bu avân-ı meymenet halde bi-tevfikıllâhi te'âlâ sevâdd-ı a'zam olan medine-i Erzurumdan çend ruz tarafında kıyâm u hareket ve karargâhımız olan beldeyi Ahîshaya fen ve râbîta oluncaya değin saray-ı 'alînin iktizâ eden

ta'mîr ve termim ve mefrûşâtî husûsuna müsa'ade-yi 'âliyyeleri erzân buyurulmak ricasiyle vesîle-yi 'arz ve hulusumuz tenmîkine mübâderet ve emekdâr-ı dirînemizden Hüseyin Efendi senâverleri sûb-ı fâzılâneleri kılındı inşâallah te'âlâ lediyyü's-s'âdü'l-vusûl cümle keyfiyât ve husus kuvve-i hâfizalarından karîn 'ilm-i diyânetleri buyuruldukda kâffe-i hususatımızın pezîrâ-yı husulüne sa'y ve himmet ve hîyn-ı mülâkata kadar sub-ı mahlisânelerin mübârek hatıralarından tard ve tab'ıyyet buyurmaları menî't-ı himmetleridir sultanım fî gurre-yi Muharrem sene 32

Varak: 19a-19b

Belge No:21

Yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın saray ve konakların tamir için Enderun muhtar-başısı Mustafa Ağa'nın görevlendirildiğine dair.

DİĞER VÜZERÂDAN KAZIYA MEKTUB

Faziletli semâhatli diyânetli ağzam ve ikramım efendi sûtûde-i hısâl hazretleri hemâra mukarin tenderstî ve bekâ ve mazhar-ı tevfk-ı Hudâ olmanız da'vâtı te'diyyesîle perâverde ve fâkârîllerî budur ki bu def'a mansıb-ı hâlisânemize müteveccihan yâveri tevfk-ı cenâbı ni'me'l-rafik perverdigâri şîrâz merhalesine kademnihâde vürûdumuz mukadder olup ba'de'l-yevm celâl rahda tevakkuf arâm olunmıyarak mansıbımıza tarik-i rikâb musâra'atımız musammım olup vüzerâ-yı 'uzzam karındaşlarımız hazretlerine mahsus ve mahsur olan sarayın ve dâire-i devletlerine muktezâ olan konakların ta'mîr ve termîmi babında enderûn muhtar-başılarının akdimce irsâli kâdide-yi dirîn olduğuna mebnî bu def'a mevsul saka-yı müveddet enderun muhtar-başımız Mustafa Ağa (19b) tanzim-ı hususat mezkûr zeylinde ol tarafa feristâde olunmagla biminî te'âlâ vürûdunda muktezâ-yı rızâperveriyeniz üzre vüzerâyâ mahsus olan sarayın ve hariç sarayda olan konakların iktiza eden ta'mîr termîmî ve eslâf kerâmımız vakt u zamânında olageldiği minval üzre iktizâ eden mefrûşâtlarını dahi tanzim ve teviyye ve ber ân akdimce hâzır ve amâde olunmasına min külli'l-vücûh-i teşmîr sâ'at gayret u ihtimam ve dikkat ederek hakkınızda câri ve dergâr olan hüsn-i tevcihât-ı dürûniyyemizin istihsâline müşâberet eylemeleri hâvi ve tavkîd-i hâtır semâhatmız riftârî şaka-i müveddet-i tahrîr ve ağâ-yı merkûm ve sâtiyetle feristâde ve tesîye olunmuştur

biminî te'âlâ vüsûlünde minval-i muharrir üzre sa'y ve gayretleri matlul-ı hâlisânemizdir fî gurra-yı 5 Cemaziye'l-evvel sene 32

Hâlâ Ahîshada mesned arâ-yı şerî'at garrâ faziletli semahatli diyânetli efendi sûtûde-i hısâl hazretlerinin sûb-i semâhatlerine

Varak: 19b-20a

Belge No:22

Livane sancağı ahalisi uzun zamandan beri sınırların güvenliği ve sair muhafaza hizmetlerinde bulunduklarından maddi ve manevi anlamda olukça sıkıntılı oldukları bu sürede Ani kalesi üzerine yapılan görevlendirilmenin kaldırılması hususu.

‘UMÛM AHÂLÎYE MEKTUB

Memleketimiz olan belde-yi Ahîshada mesnedneşîn-i şerî'at garrâ ve me'zûn bi'l-üftâ ve ‘umûm ‘ulemâ-yı zevî'l-ihtram faziletli semahâtli diyânetli mükremetli sultanımız ser-turnâ-yı dergâh-ı ‘âlî ağa-yı yeniçeriyân ve ‘umûm agvât-ı serdengeçtiyân ve ‘ilimdârân ve dil ve fadluyan hazarâtının huzurunlarına da'vât-ı lâyikamız ‘arz ve ithaf ile nümâyende-yi hâlisânemizdir ki eyâlet-i Çıldır fî'l-asl intihâ-yi hudud-u İslâmiyyede vâki‘ olup cevâhib-i selasesî düşman-ı dîn-i mübîn küffâr-ı hâksardan ‘ibâret olmağla Livâne sancağı dahi hıyn-i fetihden beri eyâlet-i Çıldıra mülhak olup bizler dahi serhadd-i mezkûr ahâlisinden ma'dûdînin o sırada birbirlerimize râci‘ islâf ve ecdâdlarımız hıyn-i fetihdenberi düşman-ı dîn bedâyîn tasallut ve zuhurunda muharebe ve mücâhede ve emr-u muhâfazada can siperâne bezl-i makdur oluna geldiği ve üzerlerimize nazla olan garâmât-ı mâliyye ve tekâlifât-ı sâire ‘ale's-sivâ te'diyye oluna gelmiş iken ve el'ân hezm ve ihtiyat için hergün ve her sâ'at işbu serhadd-i sınır-ı hakânî muhafaza ve muhâriseye eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğumuz bedîhî ve aşikâr iken birkaç senedenberi Faş ve Trabuzon taraflarına ve Erzurum kazalarında vuku' bulan şürüş def'ine fakat Livâne sancağı eyâlet-i Çıldırdan hâriç olarak ba'de mesâfe eyâletlere me'mûriyyetle cümlemiz perişan ve muzdaribü'l-hâl ve bu esnâ dahi sekiz yüz nefer ile ve Ani kal'asında tahsînîden Derviş Paşa üzerine me'mûr ve ta'yîn olduğumuz (20a) enkeşt-i bedhân hayret itmekle bunun misüllü serhadlerinden eyâlet-i aherlere ‘asker ta'yîn mesbûku'l-misl olmayup ve mugayir kânûn-ı kadîm iken bir takrîb devlet-i ‘aliyye ebedî'l-istimrara ‘aksin eyâlet-i Çıldırdan hâriç

olarak bizlerin me'mûriyyeti cümlemizi deryâyı hayrete gark edüp bizler ve kaza beğlerimiz cem'-i eyalet-i Çıldır ümerâsî ve kazâlarıyla vâridât ve sâliyâne ve tekâlifât-ı sâiremiz berâber olup bir tekâlifden hâlî kalmıyarak vüllâ-yi 'uzzâm efendilerimiz hazerâtına edâ ederek düşman-ı dîn ve düşman saire zuhurunda elimizden geldiği derecelerde hizmet etmekde olup ma'ahazâ bizler sizler ile hem-derd ve hem-civârinin ve yedimiz sizlere râci' olup bizleri peykânedan ma'dûd buyurmaları me'mûl değildir el-'abdu fî 'avni'llâhi te'âlâ mâdâmu'l-'abdu fî 'avni sahihi'l-müslim hadîs-i şerîf mâsıdkî emînesiyle hukuk-u resm civârî ecvâ buyurmaları istircâ ve iltimas senaveranemiz siyâketde bu def'a 'umûm memleketce işbu mahzar-gûne mektûb-u müveddet-i üslûb-ı tahrîrimiz ile hal u keyfiyyetimiz ifâde ve beyân fazîletlü Hattât Efendi ve Hasan Ağa eb'âs olunup inşâ'allahu te'âlâ vüsûlünde tahrîrimizden ve efendi-yi mûma-ileyhin takrîr ve inhasından ma'lûm sa'âdetmeşhûnlarınız buyuruldukda hasbetü'lâhi te'âlâ hâl-i perîşâniyyet ve mağdûriyyetimizî bir kıt'a i'lâm ve istirham mahzarınız devlet-i 'aliyye-yi ebedi'l-devâme tezallum u istirham ve bir kıt'a i'lâm mahzar ile vâli-yi vilâyet efendimize ifâde şu me'mûriyyetden isti'fâmızı niyaz u iltimas ve ba'de ezân diyâr-ı ahire me'mûr olunmadın azâde ve def' ve bu vecihle olan iltimas ve istircâmızı karin es'âf ve himmet ve hukuka ri'âyet buyurmanız amâl-ı hâlisânemizdir

Belde-yi Ahışhada mesned-nişîn şerî'at-ı garra ve me'zûn bi'l-üftâ fazîletlü semâhatli sultanımız efendiyân celîlü'l-kaderân ve sa'âdetlü mürüvvetli sultanımız ağa-yı yeniçeriyân dergâh-ı 'âlî ve şâir 'ulemâ efendiler ve ağvât-ı karındaşlarımız hazerâtlarına vâsıl ola

Varak: 20b-21b

Belge No:23

Ahıska'da sürekli sorun çıkartan yeniçeri aşçısı Süleyman Usta'nın sürgün edilmesi ve Hazînedârzâde Ahmed Beyin katli hakkında.

KIRK BÎN KOLAĞASINA MAHZAR

Devletlü mürüvvetli re'fetli 'utûfetli merhametli veliyyü'n-ni'mânelerine serhadd-i şükûr-i hâkanîden Mahmiyye-i Ahışhanın 'ulema ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve ocaklı serdengeçdiyân-ı ağvat ve 'ilimdârân ve ihtiyar ocak ve zâbitân ve neferât ve 'umûm ahâlîsi kullarının mahzar-gûne 'arz-ı hâl istirham me'lullarîdirki el-yevm valî-yi vilâyetimiz devletli veliyyü'n-ni'am

Faruk Şîm Benderli ‘Alî Paşa hazretleri makarr-ı hükûmetlerini teşrîfleri anda zât-ı ‘ale’s-semât vezîrlerinde merkîz olan atvâr-ı hasene ve asâr cemîle-i müstahsine ecvâsîle ‘âmme-i fukarâ ve ra’iyyet ve cümle ahâlî-i vilâyetin rifâh-ı hal ve râhat-ı bâllarını mûcib şîrâze-yi nizâm-ı memleket te’kîdine ez cân ve dil-i sa’y ve mübâşeretlerinden nâşî vakt-i hükümetimizde ve bundan böyle mugâyir rızâ-yı yemn irtizâ-yı saltanat-ı seniyye-i muhâlif rızâ-yı vâlî-yi vilâyet ferd efradiden bir sû-i hâl ve hareket zuhûr eder ise elbette vehâmet ‘adidesi dergar ve te’dîb ve koşmaları aşîkâr olduğu tenbiyye ve vasâyâsiyle îfâ-yı merâsim-i tehdîd ve muktezâ-yı umûr mevkûlelerin tâbiyyed ile cümle serhadd-i neşînânî bi’at-ı fevz ve felâh-ı dârîn olan esbâb-ı tahsîl rızâ-yı ‘aliyyeye sevk ve guyûr ve mütedeyyin şebha annihâd ve hîsâl-ı hamîde ile müştehâ ve böyle bir vezîr mukârenetine seniyye kevb-i intizâr iken arzû ve ümîd-i ‘âcizânemize muvâfık-ı eltâf-ı hafîyye-i ilâhî ile mahz-ı asâr-ı kerâmet hazret-i zıllu’l-lâhîden elhak mürüvvet küster ve cenâh-ı lutf ve mürüvveti fukarâ ve za’fâya puster böyle vâlî-i kesîru’l-me’âliye mazhariyetimiz şükranesinde bâ-y ve gedâmız mâlik sermâye-i sürûr ve mübâhat ve her bir emr u tenbiyye rızâperverîlerinden râzı ve hoşnûd olup mugâyir-i emr ve rızâları bir ahidden sermû nifâk ve şîkâk u yağmâ ve fesâd-ı salibu’l-vifâk zuhur etmemek ve zuhur eder ise müşarûn-ileyh efendi siz tarafından cezâyı mâbe’l-iktizâsî tertîbine rızâ-dâde ve dâmenbûs niyâz olmak üzre ‘akd-i peyvend-i ‘uhûd ve mîsâk u ittîfâk olunmuş iken cibilliyet-i deriyyesî şehir-i tiş’ârânâm kırksekiz cemâ’atına üste koşulup me’mûran bu tarafa gelen Süleyman Usta nâm-ı habâset benâm-ı hîyn-ı vürûdlarından ilâ’lân kerde eşkıyâdan birkaç hazale-yi müfsidet bezele-i başına cem’ ve ittîbâ’ edip kâh vüllât-ı ‘uzzâm efendilerimizin nüfûz-u şânlarına (21a) mûcib kister ve şiten fesad ve fitne îkâzına cesâret ve kâh-ı ehl-i ‘îrz ve fukarânın ırz ve mâl ve canlarına sû-ikâsd ile nice nice ef’âl-i kabîha ve şekavete mübâderetden bir lahza hâlî olmayup bundan iki mâh mukaddem merkûm usta şekâvet-i cibilliyetin ele alıp bir taraftan vilâyet fukarâsının hâb ve râhatlarını rabûde ve îsâl-i mazarrat-ı güne gûn ve bir taraftan vâlî-i vilâyetimizin kesr-i nüfûz ve şânlarını müstelzim nâyire-yi fitne aşûp müfsid-i tetemmûn îkâdına dâmen bi-meyân-ı hiyânet olduğu halde ez kadîm-i tînet-i rezîlesi hamîr mâye-yi habîs ve hiyânet ile mahmur Ahmed Beg nâm dahi damâğında olan havâ-yı hiyânet ve ihâneti muhavvis murad fesâdi olarak birbirleriyle buluşup zîr kelîm hafâde ‘akd-ı

encümen-i meşveret ve evvel emirde ‘âdet-i me’lûfeleri üzre vâlî-i vilâyetin emr ve nüfûz ve şânlarını kesr ve ihlâl ve sâniyan emdâze-i şakıyyeleri üzre bâzâr bağı ve şekavetde matâ’-ı merâm ve maksadların ölçüp biçüp ser menzili i mezzâk-ı fâsidelerine geçmek dâ’iyyesîyle merkûm usta geçe hâlinde kendi ‘avne-i hûnesîle çıkup dūrûn-ı şehirde on dolap bezirgân dükkânını şikest ve mâl ve eşyâsını dest-berd ve sirkat eylediklerini li-hikmeti’Îlâhi mevsûku’l-kalem birkaç kimesneden başka müşârun-ileyh efendimiz hazretleri dahi muktezâ-yı tabî’at-ı fârûkıyyesi üzre cest ve cû-yı erbâb-ı şifâ ve himâyê-yi fukarâ için tebdîl-i sûret gezer iken ra’yü’l-’ayn müşâhedelerî kat’an ve katıbeta mahall şek ve iştibâh olmayup merkûmânın harekât nâmerziyye-i şâirelerinden kat’-ı nazar kâffe-yi sekine-yi serhad haklarında sebep-i iştî’âl-i gazab-ı ateşbâr cenâb-ı tâcdârî olacak mahz-ı îkâd nâyire-i fitne ve müsâdelerinden nâşî bugüne dezdi ve sirkati irtikâbları kâbil-i hazm-i havsala-i hükûmetkârî olmadığından başka mevâd-ı ‘uhûd ve infâk-ı ‘umûma min külli’l-vücûh-ı muhal ve mugâyir olduğundan vezîr-i müşârun-ileyh merkûm Ahmed Begi katl ve izâle ve merkûm ustayı dahî tînet-i hiyânet ve habâseti muktezâsınca te’mîn serhadd-i şugûr ve ocak-ı ‘âmire-i satvet ve fevrimizin kemâ yenbağı müceddiden temyiz ve entehir için i’dâm ve izâlesi bi’d-def’ât taraflarımızdan niyâz ve isdid’â olundıysa da kemâl-i lutf ve mürüvvet ocak şînâsi ve derece-i ‘atf ve şefkat kaderdânî-i vezîrîleri üzre katl ve vi’dâmından sarf-i nazar ve dest-i keş ve zülâl çakan merhametleriyle rîhte-yi hûnundan kefyed buyurarak Kars’a nefy ve iclâsîyle iktifâ ve birîne ocak ma’rifetiyle (21b) münâsib bir usta nasb olunması irâde buyurdıkları ve ahâlî-yi vilâyetin merkûm ustadan ustalık ve ocak rüsûmundan hâriç ve kabûlî gayr-i hâiz ef’âl-i kabîha-i adîd ve şikâk ve fesâd-ı bedîde görüp cân-ı bedehân ‘acz ve ıstarâr olduklarından fî’l-vâki’ ol-tarafa hâiba âyet olur ise lillâhi ve lirasûli hilâf-ı hâlî inhâ ve ifâdesine ihâle-yi sem’ i’tibâr buyurulmayup ustalığı ref’ ve muktezâ-yı resm ocakın tedîbinî irâde birle bir dahî bu tarafa me’mûriyyetten men’ ve def’ buyurulmak niyâzîyle bir kıt’a arzhâlîmiz takdîm olundıysa da şâyed merkûm usta mahal-i menfâsından etvâr-ı rûbâh-ı karîbendesî hasebîyle bir güne hile ve sa’ıyyede bâzîle rehiyyâb halâs u cânib ocağa vârid ve tarz ahır ile zemîn-i bend makâlât-ı dūrûg ve tekzîb-i hâlet pür taksîrât-ı sâlifesîyle tervîç bâzâr müfsidetine istihkâm vermesi iktizâ eder ise hâşâ merkum hakkında hâkpâ-yi devletlerine ‘arz olunan töhmet ve kabâhatından havf ve ahd-ı kizb ve hilâf ve

müşârün-ileyh tarafından ve taraflarımızdan bir gayri garaz-ı nefsânîye mebnî gurûr ve iftirâ olmayup bu kadar fukarâ ve ibâdallah isâl-i mazarrat ve hıyânet-i indallah ve ‘indennâs zâhir ve bâhir olmagla sıdk u istikâmetine bir vecihle i’timâd ve i’tibâr buyurulmayıp lütfen ve mürüvveten pâdişâh başîçün merkûmun cezâ-yı sezâsını irâde birle bu serhadd-i neşînân kullarını du’âcî ve mesrûr ve melâsik i’dâ olan bir serhadd-i mansûranın bu vecihle şevr-i şer ve ihtilâlden ve kâye ve sîyânet buyurulması niyâziyle ‘arz-ı hal sıdk-ı ma’mûl âcizânemiz terkim ve takdim hâkipâ-yi rahîmâneleri kılındı inşaallah-u te’âlâ mehâta’lim emel-vây veliyyü’n-ni’mâneleri buyuruldukda ol babda emr ve ferman ve lütf ve mürüvvet ve ihsân devletlü ‘inâyetli mürüvvetli ra’fetlü merhametli veliyyü’n-ni’am ve fûrûrû’r-rahîm efendimiz sultanımız hazretlerininindir

Varak: 21b

Belge No:24

Erzurum kalesinden Ahıska kalesine yapılan mühimmat sevki hakkında.

CEBEHANEYE NAKL VE VASIL OLAN DEFTERİN SER-NÂMESİDİR
‘Înâyet-i ‘aliyye-i cenab-ı memâlik-perverîden merâsim-i harem ve ihtiyâtarî’âyeten Erzurum kal’ası cebehânesinde ve dîka mevcûd mühimmat cebehânedan ifrâz ve Ahışa kal’asına irsâl olunmak üzre ‘inâyet-i bi-hoş sahîfe-i sudûr olan evâmir-î celîle mantuku ve bir kıt’a defter-i sûret mûcibî cebehâne-yi mezkûra ve mühimmât-ı sâire defteridir ki ber vechi âtî’z-zikr beyân olunur fî 21 Zi’l-hicce sene 32

Varak: 22a

Belge No:25

Ahıska kalesi muhafazasında olan topçu sınıfı hakkında

TOBCULAR DEFTERÎ SER-NÂMESİDİR

Ser-fûrûr eden emr-i şerîf-i âlişan mûcibince Ahışa kal’ası muhâfazasına me’mûr tobcu ve ‘arabacı neferâtına zamm ile müceddiden vâlî-yi vilâyet ma’rifeti ve ma’rifet-i şer’ile nebât ve cevri ettirilerek tûrtîb u cem’an yüz elli dört nefere iblâğ olunan tobcu ve ‘arabacı zâbitâne ve neferâtının esâmileri defteridir ki ber vech-i âtî’z-zikr beyân olunur fî 5 Rebiyü’l-evvel sene 39

Varak: 22a

Belge No:26

Ahıska kalesi cephaneleri hakkında

CEBEHÂNE DEFTERİ SER-NAMESİDİR

Bi-emr-i ‘ali ve bi-nezâret-i vâlî-yi vilâyet cebehânesinde ma’rifet-i şer’ile vezn ve ta’dâd olunan Ahışa kal’ası cebehânesinde mevcûd mühimmât ve edevât-ı lâzime ve cebehâne ve ‘amel-i sâlih ve gayr-ı sâlih tob ve tobhâne edevâtının defteridir ki ber vech-i âtî’z-zikr-i beyân-ı derûn-ı cebehâne mevcûd fişeğin ve bârut-ı siyâh ve kurşun defteridir fî 5 Rebiyü’l-evvel sene 39 Dürûn-ı kal’a-i mezbûrda vâki’ tabyalarda ve lâzım gelen mahallerinde mevzû’ ve mevcud toblar defteridirki ber vech-i âtî’z-zikr-i beyân şod.

Varak: 22a

Belge No:27

Erzurum kalesinden Ahıska kalesine yapılan zahire nakli hakkında

ZAHİRE DEFTERİN SERNÂMESİDİR

Otuz beş târîhinde Erzurum anbârında mevcûd mîrî zehâyirinden Ahışa kal’asına nakl ve tavsîline irâde-i ‘aliyye ta’alluk buyurulmuş olan yirmi bin kîle şa’îr ve on bin kîle hintadan kal’a-yı merkûmaya vâsıl ve Ahışa kûd ile kîle ve vaz’ anbâr olunan zahirenin defteridir ki ber vech-i âtî’z-zikr-i beyân olunur fî 5 Rebiyü’l-evvel sene 39

Varak: 22a

Belge No:28

İran olabilecek muharebeye istinaden her ihtimale karşı Ahıska kalesi ambarlarına konulan zahire hakkında

DiĞER ZAHİRE DEFTERİN SERNÂMESİDİR

Kızılbaş bed-ma’âşın memâlik-i mahrûsa-i şâhâneye sû-i kasd ve tasallutî hengâmlarında hazm ve ihtiyâta ri’âyeten kaza-yı mezbûrda zahîre bulunmak içün vâlî-i sâbık merhûm Es-Seyyid Ahmed Paşa Çıldır eyâletinde zahire bulunan mahallerden fukarâsının akvât-ı yevmiyyelerini naklîl ve her ne kadarı gaderî müstelzim ise de kal’a-i hâkâniyyenin esbâb-ı nûkûtını istihkâm niyeti ile birer mikdar kerihan celb ve kal’a-i mezbûrun anbarına vaz’ olunan

zahirenin el-yevm mevcûd defteridir ki ber vech-i âtî'z-zikrîden şod fî 5 Rebiyü'l-evvel sene 39

Varak: 22a

Belge No:29

Çıldır eyaleti valilerinden Seyyid Pehlivan İbrâhim Paşa'dan Hâcî Sâlih Paşa zamanına kadar Ahıska kalesi cephanesinden sarf olunan cephane hakkında

MASRAF OLAN CEBEHÂNE DEFTERİN SER-NÂMESİDİR

Vâlî-yi esbak merhûm es-Seyyid Pehlivan İbrâhim Paşa hazretleri eyyâm-ı hükümetlerinde cebehâne-başî vekîlî fevt olup müceddiden nasb ve me'mûr buyurulan Cebeci-başî vekîline bi-emr-i 'âlî lediyyü'l-vezn ve'l-ta'dâr ve otuz bir senesini târîhîyle teslim olalıdanberi hâlâ vâlî-yi vilâyetimiz devletli El-Hâc Sâlih Paşa Hazretlerinin vürûdına kadar mensûb olan vüllât-ı 'uzzam hazerâtı ve mütesellimleri ma'rifetleri ve ma'rifet-i şer' ile vakt-i vakt iktizâsîyle Ahışa cebehânesinden ihrâç ve lâzım gelen mahallere sarf olunan mûmzî defteri müfredât mûcibi bârut-ı siyâh ve mühimmât-ı sâire defteridir ki ber vech-i âtî'z-zikr beyân olunur fî 7 Rebiyü'l-evvel sene 39

Varak: 22b

Belge No:30

Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1230 senesi maaşları ödenmesine karşılık 1231 ve 1232 senelerine ait maaş ödenmeleri yapılmadığından mağduriyetin giderilmesi hususunda

MEVÂCİB HUSÛSU İÇİN DER-İ DEVLET-İ 'ALİYYEYE TAKDİM OLUNAN İ'LAM SURETİDİR

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemine budur ki medîne-yi Ahışanın ocaklu serdengecdiyân-ı ağvât ve 'ilimdârânî ve 'umûm-ı zâbitân ve yeniçeriyân kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem' olup şöyle tezallum-ı hâl ve istirhâm-ı mâfî'l-bâl eylediler ki işbu minhâl-i İslâm serhadd-i sugûr-ı mansûrada hırkanışın tutan ve inti'âşımız mahzâ bereket sâye-yi himâyâye-i tâcdârî olduğuna mebnî rûz u mesâ devâm-ı eyyâm-ı saltanat ve kıvâm henkâm-ı fûrû şevketleri ed'iyyesîyle mükellef olduğumuza mebnî mefrûza-yı gerûn-ı ubûdiyyetimiz olan dû'â-yı devâmiyyet-i eyyâm 'ömr ve saltanat-ı seniyye ekalîm perverî dost

keşâ-yı müdâvemet ve samsam hûnâşâm-ı şâhânelerî ‘anf-ı a’dâ-yı dîn-ı mübîninde meşûd hâs ve ‘âm olmak tehâyâ-yı behiyyeleri tekrârıyla edâ-yı vâcibe zimmet üzre olduğumuzu ‘arz ve takdîme vesîle güzâr iken min el-kâdîm-i sebep me’âş ve bâ’is-i fahr ve mübâhât-ı ‘âcizânemiz olan sadaka-yı padişâhînan pâre mevâcîmizden müstehakkî olduğumuz otuz senesinin mâl-ı mevâcibi bir mantuk-ı icmâl vekilimiz Derviş Efendi ve ta’yîn buyurulan ocak çavuşu marifetleriyle vürûd ve ashâb-ı esâmîye ber vech-i kâ’ide-yi kadîm sergî olunup mevâciblerî zâbitân ma’rifetleriyle i’tâ olunarak istihlâb-ı da’vât-ı hayriyye-yi şâhâneye rağbet olunmuş ise de otuz bir ve otuz iki senelerine mahsûben müstehak olduğumuz mâl-ı mevâcibe henüz dest-i res ve nâ’il olamadığımızdan düçâr ihtiyâç ve ma’âşımıza zarûret-i mess edûp kemâl derece ıztırâb-ı ‘âbidânemizden dergâh-i inâyet destkâh-ı rahîmânelerine bi’l-’umûm tevcih revrî niyâz ve me’lûf olduğumuz vecihle mazhar-ı ‘inâyet ve ‘âtifet-i hüsrevânî birle otuz bir ve otuz iki senelerinin mevâcibine nâiliyyetimiz ricâ ve emniyesile ocak tarafından cümle ma’rifetleriyle kırk sekiz cemâ’atın ustası Süleyman Usta kulları vekîl ittihâz ve bir kıt’a mahzar gûne ‘arz-ı hâl’ âbidâne raiz merfû’ bâb-ı mu’allâ-yı tâcdâri kılındığını musaddık sen dahî i’lâm ediver deyü iltimâs etmeleriyle fî nefsi’l-emr bu sekene-yi serhadd nişîn bir âlâ-yı za’fâ kullarına lûtfen ve terhimen rûz u şeb ümidvâr ve intizârında oldukları seneteyn mezbûreniye’nin mevâcibî hazine ‘inâyet-i define-i tâcdâriden ihsân buyurulmaz ise halleri perîşân ve giriftâr tenin desti ve ıztırâb ve sebep ma’âşdan mahrum olacaklarına ‘ilm-i dâ’iyânem lâhık olup işbu serhadd-i suğûr fukârâ ve za’fâ ve yeniçeriyan kullarının niyâzmend oldukları mevâciblerini kerem ve ihsân buyurmaları niyâzile evkat-ı hayât müste’ârelerînî vakf dû’â-yı hayriyye-i saltanat-ı seniyye-i tâcdâri kaldıkları lediyyü’ş-şuhûr pâye-i serir-i a’lâya i’lâm olundu bâki’l-emr men lehü’l-emr ve’l-ihsânımdır

Varak: 23a-23b

Belge No:31

Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1231 ve 1232 senelerine ait maaşlarının ödenmesi hususundaki talep

DİĞER MEVÂCİB HUSÛSU İÇİN İ’LÂM SURETİDİR

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’i kemine oldur ki Medine-yi Ahîsha’nın ocaklu ağvât ve ‘ilimdârânî ve ‘umûm zâbitân ve cümle yoldaş kulları bi-cem’ihim mahfil-i kazâya cem’ olup şöyle tazallum-ı hâl veistirhâm mâfî’l-bâl eylediler ki Çıldır eyâleti feth ve teshir ve izâfe-yi memâlik-ı şâhâne-yi emeliniz olalıdanberü ve minel-ebâ-i ve’l-ecdâd ve mu’tâdî olduğumuz sadaka-yı pâdişâhî esâmî-yi müte’ayyinemiz ile müfteciz ve mübâhât iderek ruz u leyâl hizmât-ı mebrûra-yı muhâfızada meğer sebte-i kıyâm i bi-tahsîs bundan âkdem bi’l-defe’ât vukû’ bulan muhârîbe ve mukâbele-i ‘udvânda icrâ-yı tekmil nâmus-ı hamîyyet serhadd-i şugûr niyyet-i hâlisâsile ‘ilm-u ‘irfân-ı gayret u müceddide bırakılır küşâdesiyle mukâbele-yi küffârda musta’yinen billâhi te’âlâ seniyyegîr sebât ve akdam olunarak yüz oğlak ni’metine mazhariyyetimiz mülâsebesî hazîne-yi ‘inâyet defîne-yi tâcdârîden mâl ve mevâciyyemiz tamâmîle ihsân ve bundan mâ’adâ bir akılları küşâde olunan ‘ağvât-ı ‘ilimdârân kullarına müceddiden esâmi-yi tevcih ve ‘inâyet buyurulur emniyesiyle cümlemiz müterakkıb semt-i intizâr iken iki yüz otuz senesine mahsûben ‘inâyet buyurulan mâl-ı mevâcibin defter icmâlinde doksan kıt’a esâmi hâzine-mande ve mahlûle ihraç olmuş olduğundan ashâb-ı esâmi dûçâr ve ratta-i bâş ve hırmân-ı abağincod mâbe-yi ta’ayyüş u iftihârlarî olduğu sadaka-yı pâdişâhî mâl mevâciblerinden mahrûm ve sergide esâmîleri okunmadığından dünyâ başlarına zindan ve hem birisi esâmîle yeni tashîh etmek emniyyesiyle dergâh-ı felek dostgâh-ı teveccüh rû-yı i’tizâm u istid’âmî ‘inâyet üzre iseler de serhadd-i şugûr-ı hakâniden ol mikdâr ashâb-ı esâmi iştihasın def’ine hurûcu mahal şirâze istihkâm-i serhadd-i menşûr ve müstevcib îras-ı ziln ve fûtûr olduğundan merâsimcimiz ve ihtiyâta nazaran tecvîz olunamayup eltâf u acimullâ a’tâf-ı tâcidârîye ittikâ’ ba’rız u i’lâm-ı mahlûle ihraç olunmuş ashâb-ı esâmînin kemâ fî esâbık-ı esâmîleri ‘inâyet u ihsân burulması niyâz veistirhâm olunur deyü istimâlet verilmiş olmağla mezid-i merâhım-ı ‘aliyye-i tâcdârîden niyâz u müsted’âyı ‘abîdânemizdir ki bir kıt’a mahzî ve mahtûm defterde mestûr ve mukayyed olup ötedenberi hizmât-ı muhafaza-yı serhadd-i şugûr u mukâbele-yi ‘udvânda sa’y u gayretleri mezkûr ve her vecihle inti’âş ve dirlikleri mevâcib mezkûraya mahsûr olan bir alâ-yı kalîlu’l-buzâ’a kollarının sadaka-yı pâdişâhî nânpâre-i kadimelerinden me’yus u mahrûmiyyetlerî tecvîz ve revâ buyurulmayıp ser şevketmakar-ı hümâyûn sadakası için min el-ecdâd sebep medârları olan esâmîleri kemâ fî esâbık ihsân

buyurulmasıyle mezkûr kullarını müceddiden çerağ ve ihyâ buyurulmak niyâzında idiğinden ma'adâ sâye-yi pâdişâhîde müstehakkî olup rûz u şeb intizârında olduğumuz otuz bir ve otuz iki senesinin mâl u mevâcibini ahz ve kabzına ocak tarafından (23b) vekilimiz olan kırksekiz cemâ'atin Süleyman Usta kullarına teslîm ve 'inâyet buyurulmasına irâde-yi seniyye-yi tâcdârî ta'alluk buyurulması istid'â ve niyâzında eylediğimizi mehâta'lîm akdes-i kerihâneleri olmak için lûtfen ve terhimen bu serhadd-i şugûr mansûraya ta'tifâ bu vecihle ricâ ve niyâz 'abîdânemizi rehîn-i hîzses 'âf u mahlûle ihrâç olunmuş esâmîlerin müceddiden tevcihî ile ruz u şeb zuhûrî intizârında olduğumuz otuz bir ve otuz iki senesinin mevâcibini tamâmîyle ihsân buyurulması niyâzî bir kıt'a mahzar gûne 'arz-ı hâlimizi musaddık sen dahî i'lâm ediver deyü iltimâs etmeleriyle fî nefsi' l-emr işbû serhadd-i şugûr-ı mahsûranın sekenesi ve yeniçeriyân kulları diyâr-ı aher kullarına mukayyes olmadığına ilm-i dâ'iyânem lâhık olmağla niyâzmend ve ümidvâr oldukları üzre mahlûle ihrâç olunmuş esâmîlerin müceddiden tevcih ve 'inâyet buyurulmasına irâde-i 'aliyye-i tâcdârî ta'alluk buyurulmasıyla a'lâ ve ednâ ve bâý ve gedâ cümle-yi nâib mesâr ve şâdümâni olup evkât-ı hayât müste'ârelerini vakf-ı dû'â-yı hayriyye-yi saltanat-ı şehriyârî kıldıkları lediyyü's-şühûr pâye-yi serir-i a'lâya i'lâm olunmuşdur bâki emr men lehu'l-emr ve'l-ihsânındır

Varak: 23b

Belge No:32

Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1231 senesine ait yedi bin beş yüz yetmiş iki kuruş maaşın ödendiği hususunda

MEVÂCİB TESLÎM İ'LÂMIDIR

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne budur ki medîne-i Ahışhanın ocaklu agvât ve 'ilimdârânı ve 'umûm zâbitân ve ihtiyâr ve cümle yeniçeriyân kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem' olup şöyle takrîr-i kelâm ve sebt-i 'ani'l-merâm eylediler ki vilâletimiz müntehâ-yı serhadd-i şugûr-ı hâkâniyeden olup sâhibu'l-esâmenin medâr u ma'âşlarımız ötedenberi sadaka-yı pâdişâhî nân pâre mâl-ı mevâcibiye menûta ve mahsur olup ve beher sene şevketlü kerâmetlü kudretlü mehabbetlü pâdişâh-ı 'âlimpenâh efendimizin kerem ve ihsânlarıyla müftehem olarak ta'ayyüş edüp devâm-ı saltanat-ı seniyye-i

hazret-i tâcdârî da'vât-ı hayriyyesine müdâvim olduğumuz ve vazîfe-yi zimmet bendegâne-yi me'mûriyyetimiz olan da'vât-ı hayriyye-yi husrevâne-i 'aliyye ile terziyân u emr muhafazada bezl-i vücûd iktidâr iken bin iki yüz otuz bir senesinin mahsûben mevâcibine mahsûben ocak çavuşu Halil Ağâ kulları yedîyle yedi bin beş yüz yetmiş iki guruş mâl mevâcibimiz tamâmen ve kâmilten teslîm olunup zâbitân ma'rifetîyle bi-resm-i 'âv sergi-fereş ve cümle ehl-i mevâcibe taksîm ve teslîm olunup bi'l-evlâd ve'l-'iyâl da'vât-ı hayriyye-i hazret-i pâdişâhîye meşgûl olarak hizmet-i emr muhafazada bezl-i vücûd üzere olduğumuzu derbâr-ı mu'addet firâra i'lâm ediver deyü iltimas etmelerîyle hakîkatü'l-mebliğ mezbûr yedi bin beş yüz yetmiş iki guruş ocak çavuşu Halîl Ağâ kulları yediyle mahal-ı me'mûra teslim ve cümle ehl-i mevâcibe taksim olunup mazhar-ı eltâf-ı tâcdârî olmalarıyla mesrûr ve dû'âcî olduklarına 'ilm-i dâiyânem lâhık olduğu evvelki vâki-i haldir pâye-i serîr-i a'lâyâ hasbî i'lâm olundu ol bâbda emr u îrâde men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır

Varak: 24a

Belge No:33

Ahıska kalesi yeniçerilerinin maaş ödenmesi hususu

DİĞER MEVÂCİP TESLÎM İ'LAMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne budur ki medîne-yi Ahışhanın ocaklı ağvât u 'ilimdârânî ve zâbitânı ve 'umûm ihtiyâr ve yamağân ve cümle yeniçeriyân kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâyâ cem' olup şöyle takrir-i kelâm ta'bîr 'ani'l-merâm eylediler ki vilâyetimiz mûntehâ-yı serhadd-i suğûru hâkâniyyeden bulunup ahâlî ve sekenesinin medâr-ı ta'ayyüşleri ötedenberi sadaka-yı padişâhî nânpâre hâl-î mevâcibe menût ve mahsur olup ve beher sene şevketli kerâmetli kudretli mehabbetli pâdişâh 'âlempenâh efendimizin berr ve ihsanlarıyla mu'tenem olarak ta'ayyüş ve devâm-ı saltanat-ı seniyye-i tâcdârî da'vât-ı hayriyyesine iştigâl ve vazîfe-yi himmet-i me'mûriyyetimiz da'vât u emr-i muhafazada bezl-i vücûd iktidâr iken doksan senesinin mevâcibine ocak vekîlimiz yeniçeriler efendisi 'Abdurrahman Efendi dâ'ilerini derbâr-ı şevket-karâra irsâl ve nânpâre-yi sadakat-i pâdişâhî mevâciblerimizi hazîne-yi 'inâyet defîne-i tâcdârîdan ihsân ve ilâ ahırü'd-devrân evlâd u 'iyâlimizin ed'iyye-i hayriyye-i cenâb-ı hazret-i yezdân olduğumuzu ve nânpâre-yı mezkûra tamâmen vekîlimiz yedîle teslîm u ahz ve kabzımızı der 'aliyye-yi ebedî'l-

karâr ‘arz ve i’lâm ediver deyü elhâh ve ibrâm etmeleriyle ol ki mutâbık
nefsû’l-emr der pâye-i serîr-i a’lâyâ ‘arz ve i’lâm olundu bâkî emr men lehu’l-
emr ve’l-ihsânındır

Varak: 24a

Belge No:34

*Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1230 senesine ait maaş ödenmesinin
yapıldığına dair*

DÎĞER MEVÂCİP İ’LÂMI

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîne oldur ki medîne-i Ahışhanın ocaklu
serdengeçîyân-ı ağvât ve ilimdârî ve ‘umûm zâbitân ve yeniçeri kulları bi-cem’
ihim mahfil-i kazâyâ cem’olup şöyle takrîr-i kelâm ve bisat-i ‘ani’l-merâm
eylediler ki işbû müntehâ-yı İslâm serhadd-i sügûru hâkâniyyeden bulunup
medâr ve inti’âşımız mahzâ bereket-i siyâiyye hümâ vaye-i tâcdârî olduğuna
mebnî mefrûza-yı gerûnu ‘ubûdiyyetimizi olan dû’â-yı devâmiyyet-i eyyâm-ı
‘ömr ve saltanat-ı seniyye-yi aklîm-perveri dest küşâ-yı müdâvemet ve
muvâzibet üzre olduğumuzu ‘arz ve takdime vesîle güzâr iken mine’l-kâdim
sebeb-i me’âş ve bâ’is-i fahr ve mübâhât ‘âcizânemiz olan sadaka-yı pâdişâhî
nânpare mevâcibimizden müstehak olduğumuz otuz senesinin mâl mevâcibi
ber mantûk-ı icmâl vekîlimiz Dervîş efendi ve ta’yîn buyurulan ocak çavuşu
Halîl Ağâ ma’rifetleriyle vürûd ve ashâb-ı esâmîye ber vech-i kâ’ide-i kadîm
serki olunup mevâcibleri zâbitân ma’rifetleriyle i’tâ olunup mazharu’l-letâf
tâcdârî ve isticlâb da’vât-ı hayriyye-i pâdişâhiyye râğbet olunmuş olduğunu
derbâr-ı şevket-karâra i’lâm ediver deyü ibrâm etmeleriyle evvelki mutâbık
nefsû’l-emrdir derbâr-ı mu’addelet karâra i’lâm olundu bâkî emr men lehu’l-
emr ve’l-ihsânındır

Varak: 24b-25a

Belge No:35

*Ahıska muhafazasında hizmetleri görülenlere ve defterde isimleri yazılı
olanlara maaş ödemesi yapıldığına dair*

DEFTER-İ ESÂMÎLERİ TAKDÎM OLUNAN MEVÂCİB İ’LÂMIDIR

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemine oldur ki medîne-i Ahışhanın ocaklu
ağvâtî ve zâbitân ve ‘umûm ihtiyâr ve ‘ilimdârân ve a’yân ve cümle

yeniçeriyân kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem' olup şöyle tezallum-ı hâl veistirhâm-ı mâ fi'l hâl eylediler ki işbû serhadd-i sugûr-ı hâkânîde bisât-ı bisât ikâmet ve âsûde-nişin refâh ve râhat olduğumuz mücerred şevketlü kudretlü kerâmetlü zıllullahfi'l-'âlim pâdişâhımız ve veliyyü'n-ni'met bî-minnet efendimiz hazretlerinin kerem ve feyz ve ihsân teveccühât cihân-penâhîleri berekâtından olduğu idrâk ile rûz u şeb fariza-yı zimmet bendegânemiz olan izdiyâd-ı 'ömr ve devlet ve saltanat eynemâ kânû ve teveccühu mansur ve muzafferiyetleri da'vât-ı hayriyyesî tekrâriyle müteveccih mihrâb-ı melekût olduğumuz hengâmda merâsim-i haram ve ihtiyâta ri'âyet usûl-i mevhibet-i şümûl-i seniyyeden olduğuna mebnî bundan akdem vukû' bulan sefer-i hümâyûn hemgâmlarında küffâr-ı hâksârın nefsi Ahîshaya ve kal'a-yı sâireleri üzerlerine niyyet-i fâside-i gurûriyyet-i hezîmet encâmlarıyla cevânib-i erba'dan hücum ve muhâsara ve istilâsında 'ilimlerî feth ve küşâde olunan ağvât-ı ve 'ilimdârân ve neferât kullarına hazîne-i inâyet define-i hazret-i cihânpenâhîden müceddiden nânpâre mevacib ta'yin ve çerâğ ve bâdi-i şevka ve buzû-yı gayret cân sipârâ-yı mücâhidîn olmak içün sadaka ve ihsân buyurulmak niyâz veistirhâmîyle deryâr-ı mu'addelet-karâra takdîm olunan i'lâm ve mahzâ serhadd-i neşînân kulları karîn inzâr-ı rahim ve 'âtifet ve şefkât buyurladığından kâffe-i sekene-yi serhadd-i ser be-hiyb-i hiramân olup ekserîsî fakr-ı vifâka ile sûzân ve nafaka-yı nefsi ve 'iyâllerin idârede 'âciz ve rûz birûzdâr ve diyârların terk ile diyâr-ı gurbeti ihtiyâr ve her yeri ber cânibe perâkende olmak hasebiyle refte refte leb-i a'da-yı din-i mübîninde vâki' serhadd-i mansûra-i şâhânedan olan vilâyetimiz erbâb-ı muhârebe ve mukâteleden teli ve kuvvetu'z-zuhur ümdîd ve emâniyyemize külliyyen za'af-ı külli tatrak edüp ma'âzallah te'âlâ küll-i yevm fırsat güzîn-i tetavül-i dest-i hâsârat ve intikâm olan küffâr-ı dûzuh-ı karârın bagteten hücum ve iftihâmî vukû'a gelse mukâbeleye kâfi harb ve darb erbâbî bulumıyyacağı bedîhî olup küffâr-ı hâksâr rûz bi-rûz tedârikât koya ve hileden hâli olmıyyarak dâimâ ferce bâb-ı fırsat olmak dâ'iyye-yi fâsideleri olarak düşman-ı dîne mukâbele olunmak evvel Allah te'âlâ sâniyyen sâye-i cihân-penâhî ümîd ve inkâsîyle esbâbına teşebbüsen rûz ve leyâl terk-ı hâb ve râhat eylediğimiz emr-i eşkâr olup hasbünallâh te'âlâ ve li'aşk-ı rasûli müctebâ sermerâhım efser cenâb-ı zıllullahî sadakasına işbû serhadd-i mansûra ve sekenesî ber a'lâ-yı melhûfât-ı derdmendân hâl-i perîşân pürmelâline rahmen ve şefkaten defter-i esâmileri

takdîm olunup mukâddemen ‘ilimlerî küşâde olunan ma’lûka’l- mikdâr-ı ağvât-ı serdengeçdiyân ve ‘ilimdârân ve neferât kullarının dîde-i âmed keşide-i intizâr ve mütelehifâneleri tûtiyâ-yı eltâf ve ‘inâyet ile rûşenâ ve müceddiden hazîne-i mekârim defîne-i tâcdârî nânpare mevâcib ta’yin ve bâdi-yî şavka ve hamîyyet ve iftihâr-ı can siperânemiz olmak içün sadaka ve ihsân buyurulup sekene-yi serhıdât-ı sâire misillû serâpâ mesrûr ve ihyâ buyurulmasına müsâ’ade ve himmet ve bu üftâdkân câh-ı hayret ve hiramân kullarına destkîr-i rahm ve ‘âtıfet ve ol-vechle devâm-ı eyyâm-ı ‘ömr ve devlet ve lutf hazret-i pâdişâhî ve izdiyâd ve ikbâllerî da’vâtına secdegüzâr ve mevâzibet (25a) buyurulmak niyâzîyle bir kıt’a mahzargûne ‘arz-ı hâlimizî musaddık sen dahî i’lâm ediver deyü iltimâs etmeleriyle hakîkatu’l-hâl niyâzları mutâbık nefsu’l-emr olduğu na ‘ilim-i dâ’iyânem lâhık ve şâyeste-i ‘inâyet ve muhtâc-ı merhamet oldukları pâye-i serîr-i a’lâya i’lâm olunmuşdur bâkî emr ve fermân men lehu’l-emr ve’l-ihsânındır hurrîre fî gurra-yı Rebiyü’l-evvel sene selâse ve selâsin ve mieteyn ve elf.

Varak: 25a

Belge No:36

Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1232 senesine ait maaş ödenmesinin yapıldığına dair

MEVÂCİB HUSÛSU İÇİN İ’LÂM

Mahfil-i kazâya cem’olup şöyle takrîr-î kelâm ve bisat-ı ‘ani’l-merâm eylediler ki Ahışa kal’ası muhâfazasına me’mûr dergâh-ı ‘âlî yeniçerîleri kullarının ez-kadîm sadaka ve ihsân buyurulan mevâcilerinden otuz iki senesine mahsûb müstehak oldukları mâl mevâcibleri bundan akdem me’mûr yedîyle gelip teslîm ve ferş-i sergî ile ashâb-ı esâmîye tevzi’ ve taksîm olunup cümlesî devâm-ı eyyâm-ı ‘ömr ve devlet-i ‘aliyye ve kıvâmfer ve ikbâl ve kuvve-yi iclâl-i saltanat-ı seniyye da’vâtına müdâvemetler külle endâz-ı şükr ve iftihâr ve mesrûriyyet olmalarıyla merkûmun kullarının ekserî fakr ve fâka ile serkerdân ve medâr ma’âşları sadaka-yı pâdişâhîye mevkûf ve münhasır olup otuz üç senesî müstehak oldukları sadaka-yı pâdişâhî mâl-i mevâciblerinin vakti ‘inâyet ve ihsânî dâhî lûtf ve ‘inâyet ve sadaka ve ihsân ve ol-vecihle şevketlü kudretli mehabbetli zıllullahi fi’l-’âlim efendimizin eyyâm-ı ‘ömr ve

devlet ve ikbâl ve imtidâd henkâm-ı fûrû hışmet ve iclâl-ı seniyyelerine du'âcî ve mesrûr buyurulmak niyâz ile

Varak: 25a-26a

Belge No:37

Ahıska'da sürekli sorun çıkartan Hazînedârzâde Ahmed Beyin katledilmesi hakkında

AHMED BEĞİN MADDESİNE Î'LAM

Der-i devlet-i mekîne'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki mahmiyye-yi Ahışanın 'ulemâ ve sulehâ ve e'imma ve hutebâ ve ümerâ ve zu'amâ ve ocaklu ağvât ve 'ilimdârân ve sâir zâbitân ve 'umûm bâı ve gedâsi kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem' olup şöyle takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i 'anî'l-merâm eylediler ki cânib-i cihânpenâhîden bu def'a vilâyetimize vâlî-i nasb ve ta'yîn buyurulân Benderî Devletlü 'Alî Paşa Hazretleri makarr-ı hükûmet-i vezîrlere pünhâde vürûd ve ikâmet edeliden beri muvâfık rızâ-yı yemn iktizâ-yı şâhâniyye leylen ve nehâren hâb-ı arâm ve râhatî terk ve ber mûcib-i lâzime-i serhadd-i dârî izhâr-ı tavr pesendîde ve îcrâ-yı şerî'at-ı kazâ ile ahkâf-ı hah ve mu'âmelât-ı ber güzideye mübâderet ve cümle hâl ve fakîr ve berna ve buyurulanın emn ü asâyiş hâl ve bâllarî esbâbını istihsâle kemâ hüve hakka bezl-i mecdûd ve sırf mâmulük sa'y ve gayret üzre olup ahâlî-yi vilâyet ve sekene-yi serhadd kulları dahî sâye-yi kerâmet-vâye-i (25b) cenâb-ı zıllullâhîye böyle ber merd-i guyûr ve cesûr sâhib-ı nisfet ve diyânet fakr-ı anvâz serhad-perver vâliye mekârenetimiz ni'metine teşekkûran şevketlü kudretlü kerâmetlü mehabbetlü veliyyü'n-ni'am âlim-i zıllullah fî'l-âlim efendimizin izdiyâd-ı eyyâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl ve kuvve-yi fer ve hışmet ve iclâl sermedilerî da'vâtına tekrâr 'alâ't-tekrâr nâsibe sây-ı zemîn ve mevâzibet ve iştigâl iken vilâyetimiz dürûnunda meftenlik ile şehir-i tiş'âr-ı enâm Hazînedârzâde Ahmet Beg nâm şekâvet-perest muktezâ-yı cibilliyetî üzre birkaç kesân bî-'akl ve iz'ânî dahî yânına celb ve cem' ile semt-i fesâd ve şikâka sâlik olup vâlî-i vilâyetin umûr-ı hükûmet ve nüfûzların ihtilâle vermek dâ'iyyesiyle 'ibâdallahın emn ve râhatlarını sulb ve kûşe bi-kûşe fiten ve mefseded gûnâ-gûn ibrâzına derkâr oldukda bir müddetten beri asitâneden ocak ma'rifetleriyle gelüp bu tarafda ikâmet üzre olan kırksekiz cemâ'atın selîmân üste kendü haline olmayup halkı izlâl ve gîce ve gündüz meyâne vilâyetde ehl-ı 'ırz ve fukarânın mâl ve

cânlarına kasd ve tasallut ve bir nice def'a îfâd-ı nâ-behîl aşûb ve fitneye bâdî hâlât tahammül güzârî nümâyân gerek vüllât ve gerek ahâlî-i vilâyet tarafından tehdîd ve tenbih ve nush ve pend olundıysa da aslâ eserger olmadığından bu def'a dahî merkûm Ahmed Beg ile peygûle-yi hafâde hemrenin meşveret-i şekâ ve mefsedet olup heryerî bir taraftan müstekin zamîr-i mültefiti semîrleri envâ'-ı nifâka ve şikâka râhat-ı rabbâd-ı fitne ve fesâd tahammül-fersâ icrâsına mübâşeretlerinden başka ahırü'l-emr gîce hâlinde dürûn-i çarşûda on beş 'aded esnâf ve bâzirgân dükkânlarını kesr ve şikest vasatî bir îkî dükkân merkûm usta kendi eliyle kırıp mâl ve eşyâların gârât ve sirkât eylediklerî bi-'inâyet-i Allah zâhir ve aşikâr ve cümlelerin meşhûrû oldukda bir vecihle sabr ve tahammül olunamayup te'dîblerî hususunda vâlî-î vilâyet müşârûn-ileyh hazretlerine mürâca'at olunup ber muktezâ-yı rızâ-yı yemn ve lâzime-ı gayret ve diyâretleri üzre merkûm Ahmed Begin cezâ-yı mâylîka tertibiyyet ve meydan-ı siyâsetde 'ibreten lis'-sâirîn katl ve merkûm usta birkaç seneden beri kereve hazle ve erbâb-ı şekâvete delîl ve pişvâ olarak ahâlî-yi vilâyetin i'dâm emn ve rahatlarını bâdî olduğundan mâ'adâ cibilliyet-i nâpâkî muktezâsınca bu def'a dahî mugayir ocak (26a) ve mezmûm ve menfûr 'âlim olan ekabbînü'l-kabâyihden derzkârî ve sirkate meyl ve mübâdereti bir vecihle kâbil havsala-yı hezm ve kabûl olur mevâddeden olmâmağla minba'ad merkûm bu tarafa 'adm-ı irsâl ile ocakdan tard ve ib'ad olunmak hususu ocak zâbitânına dahî tahrir ve irâde olunmuş olmakla şâyed hilâf-ı vâki-i şikâyet edecek olur ise hasbetenlillahi rû-yı iltifât vâzî'â ve i'timâd buyurulmayup ol tarafta dahî ocakdan ve zâbitalıktan ihrâc ve te'dîbî emr u fermân buyurulmak niyâzî vezîr-i müşarin-ileyhin ve vedi'atillah olan fukarâ ve zu'afa ve sükene-yi serhadd bây ve gedâsî haklarında kemâl-i tebbessur ve diyânetle nesr-i müesser hasene ve sâye-yi kerâmetvâye-yi mülûkânede böyle fesâde ve fitne bâdî ve ihtilâl-i nizâm-ı serhadd-i şâhâneye mütebâdî hâin-i dîn ve devletin cezâsını tertib buyurduklarından 'umûm ahâlî-yi vilâyeti râzı ve hoşnûd edüp fi külli hâl da'vât-ı hayriyye-i hazret-i şehinşâhîye sevk ve iştigâl üzre olduğu beyânî işbû mahzar-ı hakîkât müesserimizi musaddık sen dahî bir kıt'a i'lâm ediver deyü iltimâs etmeleriyle fi nefsi'l-emr el vâki'-i hakikatü'l-haldir pâye-i serir-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân lihazret-i men lehu'l-emrindir hurrîre zâlike fi gurra-yi Zi'l-hicce-yi şerîfesinde erbe'a ve selâsîn ve mieteyni ve elf

Varak: 26a-26b

Belge No:38

Ahıska'da sürekli sorun çıkartan yeniçeri ortasından Mustafa Usta'nın yerine Selim Usta'nın tayini

USTANIN MADDESİNE MAHZAR

Sa'âdetlü meveddetlü mâkrimetlü karındaş ağalarımız çavuş ustalar nazarâtî ve 'umûm ocak usta ve zâbitânî huzûrlârına dürur-ı da'vât lâyıka ve gurrâ-i senniyy-i fâika ethâf ve ihda ve hâtır-ı 'âtırları kemâ yenbagî mer'î ve istibnâ kılındığı siyâkında nümâyende-yi hâlisânemizdir ki ez-kâdîm Ahışa vakit ağâlarının ma'iiyetine me'mûr ortanız doksanüç cemâat ortasına birkaç seneden beri usta koşulup gelen Mustafa Ustanın mugayir-i kânûn-ı ocak harekâtınâ merziyesî müşâhede olunmakda ise de kâh bana vücûh ve zâbitân taraflardan nush ve pend itdirilip te'sîr eder ve salâha meyl edüp uslanur ve kendüsin çeker me'mûliyle sabr olunup bâkılırken gün be-gün ve sene seb'a tavrını düşünüşüp evvelkiden ziyâde ocak ve ustalık rûsûmundan hâriç harekâta mütecâsir ve hatta ocağımızın âb-ı rû-yı ve sebep-i iftihârî olan kışla dürûnunda nice def'â ef'âl-i seni'asî 'alenen müşâhede olunup resm-i edeb-i vakada orta ve ocağı bi'l-küllîye ferâmûş ederek yoldaş ve neferâtı birbirîne düşürölüp iki yüz seneden beri ve görülmedik fezâhat ve bî-edeplik ibrâz ve izhârına sabra tahammül nihâyet bulup encâmkâr-ı ennâr ve velâ'l-âd-ı manûnca (26b) bu taraftan tard ve ib'âd olunması fâsıla-yı meşveret-i 'umûm olmuş îken bundan akdem cümle zâbitân ocak ma'rifetlerîyle Selîm Usta ol tarafta usta koşulup irsâl ve merkûm Mustafa Usta ortayı Selim Ustaya teslîm etmek üzere ol tarafa matlûp olunduğu hak bilirki cümle yoldaş ve neferât ve 'umûm ahâlî-yi vilâyetin derecesiz mahzûz ve memnûniyyetimizi mucib olmuşdur Hakk Te'âlâ sizlerden râzı olsunki bu vilâyeti merkûmun yüzünden ve fesâd ve fezâhatinden beri ve halâs eylediğiniz merkûm Mustafa Ustaya her mucib mektup ve sizlerin re'y ve metâlebesî üzere bu def'a yol verilüp ol tarafa rahî olmuşdur ancak ol tarafa vürûdunda ba'zı mahallere düşüp sûret-i hakda hakâniyyet ibrâz ve müsâ'ade ettirmek için hayli vâfın ve iftirâya derkâr olursa cümlesi kizb ve hilâf olup ve fi'l-vâkî-i kizb ve dürû gûna i'ticâd ve müsâ'ade olunup bir dahî bu tarafa gönderilmesi revâ ve münâsib görülür ise bir vecihle itâ'at olunmayup ve kabul olunmak imkânî olmayacağından ocağımızın 'ırz ve nâmûsını siyâneten ve bu serhadd ocaklusunun hâtırlarına ri'âyeten merkûm

Mustafa Ustanın bir dahî bu tarafa gelmesi husûsuna ruhsat ve müsâ'ade olunmayup müddet-î tekmîline kadar ol tarafda meks ve 'avk ve biminni te'âlâ ol vecihle bizlere memnûn ve minnetdâr buyurmalarınız me'mûl ve mes'ûl hâlisânemizdir fi gurra-yı Ramazan sene 36

Varak: 26b-27a

Belge No:39

1240 yılında Çıldır eyalet cizye miktarına zam gelmekle birlikte eyalet bünyesinde tahsil edilen verginin nasıl kullanılacağına dair

ZAMM-I CEDÎD İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne'arz-ı dâ'i kemînelerîdir ki ser divân-ı meşîyyedü'l-erkân-ı mülûkânede mevcûd kapû-kullarının kıstın mevâcibî mertebâtından Çıldır harabesî kaleminde mukayyed on bir bin sekiz yüz kuruşun serî'an cem' ve tekmîl ve hazîne-i 'âmireye tevsî kılınmasına irâde-i 'aliyye ta'alluk ol-babda vâli-yi vilâyet devletlü el-Hâc Sâlih Paşa hazretlerine ve bu 'abdü'd-dâ'îlerine hitâben şerefyâfte sahîfe-yi sudûr eden bir kıt'a emr-i 'âlî zîb-i efrâ-yı sâha-yı vüsûl olup emr ve fermân vâcibü'l-izâna imtisâl farîza-yı zimmet me'mûriyyet ise de Çıldır eyâletî cizyesî ledüyyü't-tahsîl cem'an yirmi dört bin beş yüz altmış bir kuruşa bâliğ olup kırk senesine mahsûb 'ilâve buyurulan zamm-ı cedîdî tevzi' olunmuş evrak üzre altı bin dört yüz yetmiş iki kuruşu ifrâz ve müşârün-ileyh hazretlerinin sarrâfî tarafından teslîm-i hazîne-i 'âmire kılınması için sarrâfta tahrîr ve iş'âr olunup ma'dâ on sekiz bin seksen sekiz (27a) kuruşun üç yüz on sekiz buçuk kuruşu hamîrezi neferâtına ve yüz yetmiş yedi kuruşu İsmâ'il Efendî Câmîî' hüddâmına ve iki bin kuruşu ber-mutâd vilâyet-i tahsildâriye ihrâç ve kusûr on beş bin beş yüz doksan iki buçuk kuruşu bi-ma'rifet-ı şer'-ı kadîm gönüllüyân ocaklarına tevzi' ve taksîm kılınmış olduğu bundan bi-i'lâm -ı şer'î pâye-i serîr-i a'lâya ifâde ve takdîm ve ol-vecihle zimmet-i müşârün-ileyhde sene-yi merkûm cizyesî mâlından bahbe-ı vâhiyde kalmamış olduğu hasebî bârikâh mu'allâ destkâha i'lâm olunmuşdur ol bâbda emr ve fermân men lehü'l-emr vel-ihsânındır fi gurra-yı Cemâziye'l-evvel sene 240

Varak: 27a

Belge No:40

Menzilhanelerin yıllık masraflarına havi

MENZİLHÂNELERE BEHER SENEDE OLAN MASRAF İ'LÂMÎ

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîneleridir ki memâlik-i vesîka'l-mesâlik-i şâhânedede vâki' menzilhâneler tavrından çıkup rast gelen menzile süvârîle mesârif-i menzil haddini tecâvüz ve vedîkallah olan fukarâya mûcib hasâr olduğu 'aks-ı endâz-ı sâmi'a kerâmet câmi'a-yı hazret-i zıllullâhî olup sâye-yi memd-i iltivâye-i şâhânelerinden 'umûm fukarâ ve zu'afâ karin arâmış ve refâh ve mazhar-ı asâyiş-i hâl olmalarına terah-himen tekâlif-i şâkka-yı menzîlî 'umûm fukarâ üzerinden ref' ve min ba'd kirâya tahvîl ve cümle ittifâkîyle esâ'a-yı kâlib hüsn-ı nizâm olan şurut-i men'iyye üzre hareket ve düstûru'l - 'amel ittihâz olunmasına irâde-yi kâtibe-yi cihândârî ta'allukundan nâşî bir senede bir kazâ ahâlîsî menzil-i umûrînî idâre için menzîlcilerine ne mikdâr zahîre ve ne mikdâr 'ulf ve akça verdiklerînî netîce ve gurbuna kesb-i ıtlâ' ve sıhhatî üzre vukûf-ı tahsil buyurulmak bâbında sadr-ı sâbık tarafından tahrîr bundan akdem vâsıl-ı mevku' tesyîr buyurulan bir kıt'a kâyme-yi imtisâl-i râsiheye binâen vâlî-i vilâyet devletlü el-hâc Sâlih Paşa efendinizi hazretlerinin inzîmân-ı re'y ve ma'rifet-i vezîrâneleriyle tahkik olunarak minel-kadîm bed vâhid ile idâre olunan nefis-i Ahîsha ve sâîre 'menzilhânelerinin senevî verilen hinta ve şa'îr ve samân ve nûkûdîn 'aded ve mikdârî derûn-î î'lâma melfûf mumzî ve mahtûm defter-i müsbecelden mehâta'lim akdesi 'âlîleri olacağı bâye-i serîr-i a'lâya i'lân olunmuşdur bâkî'l-emr men lehû'l-emr ve'l-ihşânındır fî gurra-yı Cemâziy'el-evvel sene 240

Varak: 27a

Belge No:41

Menzilhanelerin yıllık sair masrafları hakkında

Memâlik-i vesî'ati'l-mesâlik-i şâhânedede kâin minel-kadîm yed ve vâhid ile idâre olunan nefis-i Ahîsha ve sâîre menzilhânelerinin senevî verilen hinta ve şa'îr ve samân ve nûkûdîn 'aded ve mikdârî defteridir ki ber vech-â'ti'z-zikr-i beyân-ı şod fî gurra-yı Cemâziye'l-evvel sene 240

Hinta somârı 100 - beher somârı râyicî vakit üzre on altışar guruşdan- 1 600

En-nukd 12 500

Şa'îr somâr 400 - beher somârı râyicî vakit üzre on bir guruşdan- 4 400

Samân yük 1 500 - beher yükü râyicî vakit üzre kırkar pareden- 1 500
Cem'an yekûn 20 000 yalnız yirmî bîn kuruşdur

Varak: 27b

Belge No:42

Çıldır eyaleti dâhilinde yer alan Mirhev sancağından 1231 senesine ait dört bin beş yüz elli kuruş salyane

VÜZERÂ-YI 'UZZÂM TARAFINDAN SANCÂKLARA TEVZÎ' OLUNAN
SÂLYÂNE MÜRASELESÎDİR

Hâlâ Şavşad kadısı fazîletlü efendî ve Mirhev sancağı beglerî sa'âdetlü 'Alî Beg ve Osmân Beg ve 'umûm kurrâ imâmları ve ihtiyârları ba'de't-tehiyyetü'l- vâhiyye minhâmızdırki Çıldır eyâleti bin iki yüz otuz bir senesinin mâh-ı şevval-ı şerîfî evâsıtında âvâtıf-ı 'aliyye-i hassa ve ânîden vezîr-i 'inâyet semîr-i devletlü Seyyid Lütfullah Paşa efendimiz hazretlerine tevcih ve ihsân-ı hümâyûn buyururulduğundan nâşî merhale-i Rodosdan tahrîk rîkâb-ı 'âzimet ve makarr-ı hükümet-i müşîrânenelîrîne sâye-yi bahs-ı teşrîf menzil edinceyye kadar esnâ-yı râhda ve gerek makarr-ı hükümetlerinde devlet-i 'aliyye-i ebedî'd-devâmdan ve muhal sâirelerden âmed-şod eden me'mûrinin iktizâ eden harcırâh ve 'atiyyelerî bi'l-istidâne i'tâ ve ru'yet olunarak terâkim eden on aylık masârifâtî işbu memleket-i marifetleriyle Çıldır eyâletinin hâvî olduğu kazâlarına tevzî' ve ber-vecih-i 'i'tidâl taksîm olundukda Mirhev sancağına yalnız dört bin beş yüz elli kuruş isâbet ettiki mantuk buyuruldu sâminde dahî ma'lûmunuz oldukda meblağ-i mezbûru Mirhev sancağı ahâlîsîne 'ale'l-i'tidâl tarh ve tevzi 've bi'l-ihtimâm cem' ve tekmîl ve memûr kabzına teslîm olunmasına ve fevr-i dikkat eyleyüp ber-mûcib merâsile 'âmil olasin ve's-selâm

Es-Seyyid İbrâhim bi-Medîne-yi Ahîsha Mahkemesi

Varak: 27b

Belge No:43

Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1231 senesine ait olmak üzere ikramiye kabilinden altmış sekiz bin iki yüz elli guruş ödenmesi hakkında

BÂ'İS-İ MÜRASELE BUDUR Kİ

Bin iki yüz otuz bir senesinin mâh-ı şevvâl-ı şerîfî evâsıtında ‘avatıf-ı ‘aliyye-i mülûkâne ve ‘avârif-i behiyye-i husrevâneden eyâlet-i Çıldır vâlî-i vilâyetimiz devletlû inâyetlû veliyyü’n-ni’am es-seyyid Lütfullah Paşa efendimiz hazretlerine tevcih ve ihsân buyurulup mahal-i ikâmetlerî olan merhale-yi Rodosdan fen-i ikamet-i meymenet encâmlarından makarr-ı hükûmetlerî Ahışa-yı şerîf-i müşîrânelerinde işbû sâl-i meymenet-i lîâl şa’bân-ı şerifesinin nısfına gelinceye kadar der ‘aliyye-yi ebedî’ d-devâmdan ve mühâl-ı sâirelerden eyâb ü zihâb vukû’unda bâ defter-i vukû-ı yâfte mesârîfâtî ve vücûh-ı ma’rifetlerîyle eyalet-i mezbur tarafından cenab-ı hadîvânelerîne ikrâmiyyelerî yekûn yalnız altmış sekiz bin iki yüz elli kuruşa bâliğ olup meblağ-ı mezbûr cümle ümerâ ve zu’amâ ve vücûh-ı memleket-ı marifetleriyle ma’rifet-ı şer’ ile ber-vech-i bâlâ Çıldır eyâletini hâvî olduğu kazâlarına ‘alâ vechi’l-i’tidâl tevzî’ ve taksim olunup mütebaşirlerî ma’rifetîyle ber mantûk defter-i bâlâyırlu yerinden cem’ ve tahsîl olunup mebâliğ-i ikrâmiyye hazîne-i asîfâneletine ve meblağ-i mesârîfâtî istindâne olunan mahallelere ba-defter teslîm olunmak için taraf-ı şer’i koymadan bi’t-taleb işbu merâsile tahrir ve irsâl olunmuşdur

Varak: 28a

Belge No:44

Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa’ya 1231 senesine ait olmak üzere ikramiye kabilinden Ardahan-ı Büzurg sancağından beş bin iki yüz guruş ödenmesi hakkında

(28a) Biminni Allah-u Te’âlâ vüsûlünde gerekdir ki meblağ-ı mezbûr ber vech-i bâlâ eyalet-i Çıldır sancaklarına ‘alel’-i’tidal tarh ve tevzi’ ve bi’l-itimam cem’ ve me’mur kabz ve teslîm olunmasına ve fevr-i dikkat eyleyüp ve ber-mûcib merâsile-i ‘âmil olasın ve’s-selam

Es-Seyyid İbrâhim Kadı-yi Medîne-yi Ahışa

Livâ-yi Ardahan-ı Büzürg:

5 600

Yalnız beş bin altı yüz kuruşdur

BA’İS-İ BÂİS PUSULA-I ŞER’ BUDUR KÎ

Pusula-yı şer’î öteden beri vüzera-yı ‘uzzâm hazeratının mesariflerine ‘avn ve medâr zeylinde Çıldır eyâletinder bi-ferman-ı ‘âlîsî budur ki re’s sene-yi gurra-

yı Muharrem i'tibârîyle hâlâ vâlî-i ve'l-asan eyâlet-i Çıldır devletlü 'inâyetlü veliyyü'n-ni'am es-Seyyid Lütfullah Paşa yesserallahi mâ yürîd vemâ yeşâ hazretlerîne tediyyesî icâb ve iktizâ eylediğinden bir kıt' fermân-ı celîlü'ş-şan-ı şerefriz vürûd ve zuhûr eylediğine mebnî hazariyye-yi mezkûr ve ma'a harc-ı bâbî ve sene-yi merkuma evâsıt-ı şa'ban-ı şerifden zîlhicce gayetine kadar devlet-i 'aliyye tarafından vürûd eden amed-şodgân mesârifâtî ve yevmiyyelerî olan otuz beş bin iki yüz kuruş ki cem'an elli beş bin iki yüz kuruş eyâlet-i mezkûrun hâvî olduğu sancaklara ber-vech-i i'tidâl tevzî' olundukda Ardahan sancağına isâbed eden ber-vech-i bâlâ yalnız beş bin iki yüz kuruşdur (mühür)

Varak: 28b

Belge No:45

Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1232 senesine ait olmak üzere hazariyye kabilinden Acara-yı Ulya sancağından bin beş yüz guruş ödenmesi hakkında

(28b) Vüzera-yı 'itâmdan imdâd-ı hazariyye ve harciyâb olan sâliyâne merâsilesîdir

Livâ-yi Acâra-yı 'Ulyâ 1 500 yalnız bin beş yüz kuruşdur

BÂÎS-İ PUSULA-I ŞER' BUDUR KÎ

Öteden beri Vüzera-yı 'uzzâm hazeratının mesariflerine 'avn ve medâr zeylinde Çıldır eyaletinden bi-fermân-ı 'âlî tertib ve ta'yîn buyurulan yirmi bin kuruş imdâd-ı hazariyye otuz iki senesî re's sene gurra-yi muharrem 'itibarîyle hâlâ Vâlî-i ve'l-as'an eyalet-i Çıldır devletlü 'inâyetlü veliyyü'n-ni'am es-Seyyid Lütfullah Paşa yesserallahi mâ yürîd vemâ yeşâ hazretlerîne te'diyyesî icâb ve iktizâ eylediğinden bir kıt'a fermân-ı celîlü'ş-şân şerefriz vürûd ve zuhûr eylediğine mebnî hazariyye-yi mezkûr ve me'a harç-i bâbî ve sene-i merkûma evâsıt-ı şa'bân-ı şerîfden zî'l-hicce gâyetine kadar devlet-i 'aliyye tarafından vürûd eden âmed-şodgân mesarifâtî ve yevmiyeleri olan otuz beş bin iki yüz kuruş ki cem'an elli beş bin iki yüz guruş eyâlet-i mezkûrun hâvî olduğu sancakları brr vech-i i'tidâl tevzi' oldukda Acâra-yı 'ulyâ sancağına isâbet eden ber-vech-i bâlâ yalnız bin beş yüz kuruşdur (mühür)

Varak: 29a

Belge No:46

Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1232 senesine ait olmak üzere hazariyye kabilinden Acara-yı Süfla sancağından bin beş yüz guruş ödenmesi hakkında

(29a) TAKSİT-İ EVVEL VE SANİ BERABER OLARAK HAZARİYYE

PUSULASIDIR

Livâ-i Acâre-i Süflâ 1 500 yalnız bin beş yüz kuruşdur

BA'İS-İ PUSULA-YI ŞER'İ BUDUR Kİ

Öteden beri vüzera-yı 'uzzam hazâratının mesariflerine 'avn ve medar zeylinde Çıldır eyâletinden bi-ferman-ı 'alî tertîb ve ta'yîn buyurulan yirmi bin kuruş imdad-ı hazariyye otuz iki senesî re's sene gurra-yı muharrem i'tibarîyle hâlâ vâlî-i ve'l-asan eyâlet-i Çıldır devletlü 'inayetlü velüyyü'n-ni'a es-seyyid Lütfullah Paşa yesserellahi mâ yürîd ve mâ yeşâ hazretlerine te'diyyesî icâb ve iktizâ eylediğinden bir kıt'a fermân-ı celîlü-ş-şân şerefrîz vürûd ve zühûr eylediğinden mebnî otuziki re's senesî gurra-yı muharremden zi'lhicce gâyetine kadar bir senelik yirmi bin kuruş hazariyyeden taksîd-i evvel ve sâni beraber olarak Acâre-yi Süflâ sancağına işabet eden ber-vech-i bâlâ yalnız bin beş yüz kuruşdur (mühür)

Varak: 29b

Belge No:47

Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1231 senesine ait tevziyesinin ödenmesi hususunda

(29b) DÎĞER SALYANE MÜRÂSELESİ

Hâlâ Çıldır sancağı kadısı efendî ve sancağı beği ve imamlarî ve amâillerî ba'de't-tehiyyetü'l-vâfiyye minhamızdır ki bin iki yüz otuz bir senesinin mah-ı şevval-ı şeref onuncu gününde avâtıf-ı aliyye-i mülûkâne ve 'avârif-i behiyye-i hasar âniden Çıldır eyâtletî vezir-i 'inayet-i semir devletlü inatyetlü veliyyü'n-ni'am es-seyyid Lütfullah Paşa yesserallahi bî'l-hayr mâ yürîd ve mâ yeşâ efendimiz hazretlerine tevcih olalıdan beri işbu mân-ı sâlik-i şa'bân-ı şerîfesî nısfına gelinceye kadar der 'aliyyeden ve muhâl sairelerden eyyâb ve zehâb vukû'unda istidâne ile i'tâ olunan mesârifât cümle ümerâ ve zu'amâ vücûh-ı memleket ve ma'rifet-ı şer'ile eyâlet-i mezbur sancaklarına 'alâ vechi'l-itidâl tevzi' eyledikleri mebalîğden yalnız Çıldır sancağına bin yüz elli kuruş isabet edüp ber mantuk buyruldu semîden dahî ma'lûmunuz oldukda meblağ-ı

mezbûri Çıldır sancağı ahâlisine ‘ale’l-i’tidâl tarh ve tevzi’ ve bi’l-imtimam cem’ ve tekâmîl ve me’mûr kabzına teslim eylemeniz içün taraf-ı şer’ koymadan bi’t-taleb işbu merâsile-yi tahrir ve irsâl olunmuşdur biminni te’âlâ ledüyy’ul-vûsul ber mûcib merâsile ‘âmil olasin ve’s-selam fî 25 Şa’bân sene 233

Es-Seyyid İbrahim Kadı-yı Hilâfe-i Medine-yi Ahışa

Varak: 29b-30a

Belge No:48

Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Hacı Hâfız Ali Paşa’ya 1233 senesine ait ödenme yapılması hususunda

DİĞER SALYANE-Yİ İSTİ’CAL MÜRASELESİ

Hâlâ Mîrlivâ-i Kiskim ‘utûfetlü mir-i celîlü’ş-şan hazretleri ba’de’t-tehiyyetü’l-vâfiyye-yi muhibbanemizdir ki işbu bin iki yüz otuz üç senesî mâh-ı cemaziye’l-âhirin ondokuzuncu günü ‘avatıf-ı ‘aliyye-i tâcdâri ve ‘avarif-i behiyye-i şehri-yâriden bi-hatt-ı hümayûn şevket-makrûn eyâlet-i Çıldır sâbıkâ emirü’l-hâc ve kapûdan deryâ-yı sefid ve siy’ah devletlü el-Hac Hâfız ‘Ali Paşa efendimize tecvih ve ihsân buyurulup vezîr-i müşârûn-ileyh efendimiz makarr-ı hükûmetlerî olan Ahışayı teşrif buyuruncaya kadar bi-emr- ‘âlî ve buyuruldu veliyyü’n-ni’amî ‘ibâdullahın umûr ve hususunu ber-nehc-i şer’î tesviye ve ru’yet ve hıfz ve himâye-i fukarâ ve ra’iyyet ve sekenete memleket içün cümlelerin merâzisî olarak mütesellim nasb olan mürüvvetli Ahmed Beğin mesâriflerine ve vezîr-i müşârûn-ileyh efendimizin taraf-ı devletlerinden vesâir me’mûriyetle vürûd edenler iktizâ eden mesârifâtınî idâre içün cem’î Elviye beglerî ma’rifetîyle ve ma’rifeti-i şer’ile eyâletimiz kazalarına ber vech-i istidâl cümle ma’rifetîyle tevzî’ olunan âsaliyânedan Kiskîm kazâsına isâbet eden bin beş yüz kuruşu bu âna kadar ‘adem zuhûrundan kâ-im-makâm muma-ileyh hazretleri tarafından her kaç def’a tarafınıza tahrîf olunmuş ise de’ade-yi asafâ ve meblâğ-ı ma’lûme-i irsâl etmemeniz bir ‘ac’ayip ma’nâ olmağla (30a) gerekdir ki kazâ-yı mezbûra isabet eden meblâğ-ı ma’lûme-i yerli yerinden cem’ ve tahsîl ve mir-mûma-ileyhin gelen âdamına teslîm eylemeniz hususu taraf-ı şer’ koymadan bi’t- taleb işbu merâsile-i tahrîr ve irsâl olunmuşdur biminni te’âlâ vûsûlunda matlûbları olan meblâğ-ı ma’lûme-yi ‘icâlete irsâl eylemeye dikkat eyleyüp ve ber mûcib merâsile-i ‘âmil olasin ve’s-Selâm.

Es-Seyyid İbrahimü’l-Kadı Bi-Medîne- i Ahışatü’l Mahmiyye

Varak: 30a

Belge No:49

***Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Hacı Hâfız Ali Paşa'ya 1234 senesine ait
Çıldır sancağından yapılan 2000 gurusluk ödeme hususunda***

Livâ-yi Çıldır 2 000 yalnız iki bin kuruşdur

BÂ'İS-İ TAHRİR PUSULA-YI ŞER' OLDUR Kİ

Vüzera-yı 'uzzâm hazerâtının mesâriflarına 'avn ve medâr zeylin de eyâlet-i Çıldırdan bahar sene bi-fermân-ı 'âlî tertîp ve ta'yîn buyurulan yigirmî bin kuruş imdâd-ı hazariyye işbû bin iki yüz otuz dört senesi re's sene-yi gurra-yı muharrem i'tibârîyle taksît-i evvel ve taksît-i sâni kayd olarak bir kıt'a fermân-ı 'âlî şerefrîz vürûd edüp ve bundan mâ'dâ âmed-şodkân mesârifları ve me'a harcibâbî kırk beş bin altı yüz elli kuruş cem'an altı bin beş yüz elli kuruş hâlâ vâli-yi eyâlet-i Çıldır devletlü 'inayetlü el-Hâc Hâfız 'Âli Paşa yesserallahi mâ yeşâ hazretleri ne te'diyyesini meş'ar bir kıt'a fermân-ı celîlü's-şân zuhuruna mebnî mebâlig-i mezbur altmış beş bin altı yüz elli kuruş eyâlet-i mezburun hâvî olduğu sancaklar cümle Elviye beglerî ve vücûh-ı memleket ma'rifetî ve ma'rifet-i şer' ile 'ala vechi'l-i'tidâl tevzi' olundukda Çıldır sancağına isabet eden ber-vech-i bâlâ yalnız iki bin kuruşdur (mühür)

Varak: 30b

Belge No:50

Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Hacı Hâfız Ali Paşa'ya 1233 senesine mahsuben hazariye ödemesinin yapılması hakkında

(30b) HAZARİYYE İ'LÂMÎ

Der-i devlet-i mekîne'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Çıldır eyâletî esbak vâlîsî 'utûfetli Lütfullah Paşa hazretlerinin 'uhdesinde iken iki yüz otuz üç senesi cemâziye'l-âhiresinin ondokuzuncu günü devletlü Hâfız 'Ali Paşa hazretlerinin 'uhdesine tevsiye buyurulup eyâlet-i merkûmada vâk'i kazâlardan senede iki taksît ile mürettib olan yigirmi bin kuruş imdâd-ı hazariyyeden zikr olunan otuz üç senesine mahsûben şürûtî mûcibince re's sene-yi gurra-yı muharrem i'tibâr olunarak müşârün-ileyh Hâfız 'Alî Paşa hazretlerinin tevcîhi târihine göre kıstü'l-yevm hesabî üzre hissesine isâbet eden hazariyye akçası ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetîyle yerli yerinden tahsil ve tarafından kabzına me'mûra

te'diyye ve teslim olunmak bâbında müşârün-ileyh derbâr-ı mu'ad deletmedâra ifâde ve hazariyyesinden kıstu'l-yevm hisâbî üzre hissesine isâbet eden hazariyye akçası târihine göre kıstu'l-yevm hisâbî üzre hissesine isâbet eden hazariyye akçası ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetîyle yerli yerinden tahsîl ve tarafından kabzına me'mûra te'diyye ve tesîm olunmak bâbında müşârün-ileyh derbâr-ı mu'addelet-medâra ifâde ve hazariyyesinden kıstu'l-yevm târîhîyle hissesine isâbet eden mâlinî istid'a buyurmuş olduğundan imdâd-ı hazariyye selefî ve zimmetine geçmiş ise istird'â buyurmuş olduğundan imdâd-ı hazariyye selefî zimmetine geçmiş ise istirdâd ve amâlî geldiğinden ol babda sâdır olan emr-i 'âlî şeref efza-yı sahife-yi sudûr ve cümle ahâlînin ma'lûmlarî olup istiknâh-ı keyfiyet olundukda vücûh-ı vilâyet ve amâlî kulları mahfil-i kazâya cem'olup şu vecihle ifâde-yi hâl ederler ki otuz iki senesinin hazariyyesini tekmîlen müşârün-ileyh Lütfullah Paşa hazretlerî kazâlardan tahsîl ve otuz üç senesî dahî re's muharrem i'tibârîyle bir taksitde cümlesinî kazâlara tamamen tevzî' ve kazâlardan tahsîl ve sancakların zîmmetinde bir akça kalmadığı ve otuz iki ve otuz üç senesinin hazariyyeleri tekmîlen vezîr-i müşârün-ileyhin zimmetinde kalmış olduğu mukaddem dahî devletlü Hâfız 'Alî Paşa hazretlerî istiknâh ve tahakkuk ve mâdde bu vecihle olduğundan yedîne bir kıt'a i'lâm-ı 'âcizânemiz verilmiş olduğu ve bu def'a dâhi emr-i 'âlî üzre keyfiyet bu vecihle olduğu ve kazâlarda bir akça kalmadığını amâlî ve sekene-yi serhadd kulları bu vecihle i'lâm ediver düyü niyâz ve iltîmas etmeleriyle ol ki vâkî-yi haldir bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâya i'lam olundu

Varak: 31a

Belge No:51

Trabzon iskelesindeki zahireden ihtiyaca binaen Çıldır'a sevki hakkında

**(31a) SER'ASKER HUSREV PAŞAYA TRABZONDAN NAKL
OLUNACAK İ'LAM**

Dîvan-ı adâlet-i 'unvan-ı ser'askerîlerîne ma'ruz-i dâ'î devletleridir ki serhîdât-ı hâkânîyyeden hudûd be-hudûd-ı lem-i a'dâde vâkî' işbu eyâlet-i Çıldır kalâ' ve belâ ve kazâ ve inhâ muhâfızın ve sükenesî kullarının herhalde muhtac ve hücûm a'da-yı dîn ve millet gâileleriyle muztarib ve bî-râhat olup esbâb-ı müdâfa'a-yı a'dânın cüzû-yı a'zamî ve mâlzeme-yi akdem ve ehemmi olan mikdar ve anî zehair a'tâ ve 'inayet buyurulmak niyâzında bundan akdem

nakdîni hakpâ-yı merâhim fetvâları kılınan i'lâm ve mahzar ahâlî ve mizânıncaya vâlî-yi vilâyetlü tehîr buyurulmakdan nâşî Trabzon iskelesinde mevcûd zehâir-i mîrîden havâle-yi celb ve nakl olmak üzere be-keyl-i İslâmbolî beş bin keyl hinta 'inâyet buyurulduğu şeref-sünûh eden iki kıt'a evâmîr-i şerîka ve gerek bahran ve kira ile naklî fiyat-ı mezkûra gerek berâ istikrâ ve gerek bahren sefine ve kira ile naklî fiyat-ı mu'ayyenesinî iz'âf tecâvüz edeceğinden başka min külli el-vücûh imkândan hariç idiği bedîhî olup eyyâm-ı bahâr takrib ve mülâ'în i'câm ile hudûdumuz meyânesinde hâyil olur şenlik ve 'imârât ve kalâ' kalmamış meyânesinde olduğundan İşbu nevrûz hülûlünde âyin-i deriye ve niyet-i fâsidesî üzere hudûdumuza tahtî ve îsâl güzend ve hısârat edeceği bî-iştibâh olup eyâletimiz askeri Budin kalâ' ve kazâsını muhâfızayn süvârî ve piyadeye muhtaç ve yedî sekiz mâh 'ale't-tevâlî kadrîm ve ma'kulât-lârına kâfî zehâyirin 'adm-ı vücûdî bir gâileye mukayyes olmayarak şimdiden müdahhir ve müderârik bulunmadığı me'âzallah yalnız eyâlet-i mezbûra değil memâlik-i mahrûsanın ekser mahâlına hedâmet ve hüsranî mevrus olacağından hâl-i hayret iştîmâ-ı 'âcizanemize rahmen ve şefkaten Trabzon iskelesinden 'inâyet buyurulan beş bin keyl hintanın naklî tâkat-ı şiken-i imkân olmadığından islafları hengâmında câdde-i imkân ve sühûlete sevk ve tertib buyurulduğu üslûb üzere zehâyir-i mezkûra taraf-ı devletlerinden 'inâyet ve ihsân ve gâile-i 'adâ ile min külli bâb-ı mahsûr ve meslûbu'l-ihtiyar olmazdan akdem ol vecihle imdâd ve mu'âvenet-destkâh veliyyü'n-ni'mânelerine i'lâm olundu bâki emr ve ferman li-hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî 15 Cemâziye'l-âhir sene 238

Varak: 31b

Belge No:52

Erzurum'dan Ahıska'ya zahire nakli ve serhadlerin muhafazası hakkında

(31b) SER'ASKER RA'UF PAŞAYA ERZURUMDAN TESLİM OLUNAN

İ'LAMİ

Dîvân-ı 'adalet-i 'unvân-ı ser'askerîlerine ma'rûz-ı dâ'i devletleridir ki sedd-i sedid âhen-i külliyyed serhidât-ı hâkâniyyeden eyâlet-i Çıldır ez-kâdîm münteha-yı lâzımü'l-istihkâm ve metammih inzâr 'adâ-yı râpâ zabt ve tashîr etmek sevdâsına meşgûl olup bu üç beş sene zarfında 'umûm vilâyet-i Gürcistânî orda kabza tashir edüp ba'de zîn bu cânibden beyza-i menûra-i

İslâma dest-i dîrâz hüçûm ve tesalluta müntehiz ve bir taraftan kavî ve fî'lîde tellî-nikâr 'acâm bed-kerdâr vakt-i Farsta nasb dîde-i intizâr ve memâlik-i 'Osmannîyyâne tecavüz ve pâ-endâz güzend ve hisârata mütehezzir olduğu mübârek zamîru'l-hâm cenâb-ı cihanperverîde mütehhîz olmadan nâşî a'zam-ı mehamm esbâb-ı takvîyeden olarak Erzurumda müdehhir zehâyir-i mübâyâ'adan yirmi bir kîle hintâ ve on bin kîyl şa'îr Ahîshaya nakl ve vaz' olunmak irâde-i kerâmet ifâde-i hazret-i cihânmeta'i sünûhundan ilâ'l-an beş bin kîyl zahîre nakl ve teslîm olup bekâyâsî pesmânde 'ukde-i te'hîr olunduğundan bi'l-def'ât bekâyeye-yi mezkûranın sevke naklî vâlî-yi Erzurum ve vücûh-ı ahâlîsine ifâde ve iltimâs olunduysa da ve ara şette-i ağmâz ve bi'l ahire eyâlet-i Çıldır'da zehâyirin ve fert ve kesretinden bahısla isti'râlarını mutazammın der-i devlet me'ab 'arz ve iknâ' etmelerî hasebîyle zehâyîr mezkûra eyâlet-i Çıldır kazalarından mübayia' ve Ahîshaya nakl ve hıfz olunmak emr ve hâvî bir kıt'a emr-i 'âlinin tüvârîdî bu teknâ-yı eyyâmda meyân-ı şevk ve hammiyetimizî şikeste ve sererişte-i ümîd ve emînemizî keseste edüp kebînü'l-bahr hâcizan her cihet mütehayyiz ve âciz kaldığımız hazret-i çâresâz ve meded-i aferîne zâhir ve 'ayândır zirâ eyalet-i mezbur kazalarından icâreler ve Mâcahîl ve Mirhev ve Satlel ve Ardanuç ve Livâne ve Tavuskâr ve Kiskim kazâları dere ve orman ve sengistan ve mezâri' ve merâtâ'dan bî-bahra ahâlîsî fakat taru ile ba'iyş edüp mâ mülkî bir tüfenk ve 'askerîye matlup olundukları vakît ancak râ-yı nânî görürler Ardahan ve Oltu ve Mâmervan kazalarının mahsulâtî dahî ekser evkâtta kerek veserd hevâ ile pezmürde-yi afât olup Kârs ve Pâsîn taraflarından celb-i akvât ederler beş senede on senede bir kere mahsulları tenderst-i vakt-i hazmine resîde ve nümâdâr olsa dahî dere sancakların fukarası gelüp arka ile üçer beşer kîle istirâ celb ve ashâbî hemân nefsi ve 'iyâline tebeliği kadar hıfz etmek üzere mecbul oldukları ve Hartus ve Ahılkelek ve Çıldır kazaları dahî hûd nihâyet hudûd-ı eyâlet ve leb-i a'dâda vâki' perîşân ve ahâlînden hâlî ve muhâfız için nasb ve ta'yîn olunan 'askerînin ruzmere ta'yînâtına kifâyer ve 'umûm ahâlî-i vilâyet ve eyâlet-i muztarîp olduğu ve bu hilâlde eşkıyâ-yı a'câm bed fercâme mağme-i nâ-saz şakâvetî bülend ederek zî-tuğyâna girüp taraf taraf atâle-i mehâlîb keyd ve mazarrat üzere olup hudûd-ı İrân'a semt ve karîb olan Ardahan ve Çıldır ve Ahılkelek kazâlarına bir gecede bağteten hüçûm ile nîm-i câ ile mevcûd olan fukarâ ve ra'îyyesin sebî ve astrakâ ve nebh ve igâra edeceği

ihtimâl-i kâribesinden leyl ve nehâr muhâfazaya kâfî piyâde ve süvârî ile emr-i muhafazada Çâr tarafından üçer beşer sâ'at mesâfede mümerr ve mu'abbirlerîn 'araba yolu yaptırıp tedârik-i kavviyesîyle 'âdet-i menhûsâsî üzre yâz ve kış demeyîp 'ale'l-gafle tehâcüm ve iftihâm ve ahz-sâr intikâl niyet-i fâsidesîyle hat ve bi-hat vesîle ve harekât rûba-i hıyâneye derkâr ve innâ feinnâ netîce olunmakda iken fâdâ-yi merkûma ordu ile hudûmuzca vürûd ve me'âzallah istîlâ edinceye kadar iktizâ eden 'asker-i muhâfızîn yine kazâlarımızdan tertîb ve tedârik ve lâzım gelen mahallara ta'yîn olunmakla ise de gerek muhâfızın vı mezkûranın rûzmerre-yi ta'yînâtlarına el-yevm muktezâ ve gerek düşman-ı dînin zuhûrunda cümleden akdemü'l-edep ve'z-zemm ve cezavî-i â'zam takviye tedârikûn olan on günlük zehîreden tehiy olduğu keyfiyyetî sekene-i serhad kulların mâ-temizde ye's ve hayret ve gârîbân çâkü'l-tehâf ve zacret eylediği sedde-i şevketme'be'arz ve istirhâm etmek üzre iken bi-hamdillahi ruhsat-ı kâmile-i ser'asker ile devletlü veliyyü'n-ni'am efendimizin aktâr-ı şarkî teşriflerîmin taraf-ı Allahü'l-mülkü'l' allâm bu serhadd-i sükenesî kulları haklarında hayr-ı tamâm ve ancak niyâzdâd-ı havahânemize vesîle tam ve bâdî-i tezâyüd kuvve-i ve buzu-yı şevk ve gurrâmız olduğu inşaallah masûn 'ani'l iştibâh olmağın hasbünallahi'l-mülkü'n-nasîr şevketlü kudretlü kerâmetlü mehabetlü veliyyü'n-ni'am âlim ruh-ı kâlib-i ümem efendimizin ser-i devletlerine sadaka-yı hâl muztarîbânemize 'atfen ve şefkaten bi'd-defe'at irâde-yi 'aliyye buyurulan zehâyir-i mezkûradan bekâya kalan zehâyir-i mülbâyia'-yı ma'lûmatî'l-mikdâr Erzurumdan nakl ve sevk ve Ahîshaya tevsîl ve teslîmî husûsuna müsâ'ade ve himemkûh endâz hidîvânelerî is'af ve beyd-rîğ ve ol vecihle tekmîl ehem-i takviye serha-ı hâkânîye 'inayet ve 'umûm ahâlî ve sükenesin müceddiden ma'mûr ve ihyâ ve izdiyâd-ı 'ömr-ı eyyâm ve ikbâl ve devletlerî da'vâtına dest-i bir efrâşte-i derkânî-ı 'âlâ buyurulmak niyâzîte pîşîkâh-ı 'inâye-i destkâh veliyyü'n-ni'mâlerîne i'lâm olundu ol babda emr ve fermân men lehü'l emrindir fî 15 Receb sene 38

Varak: 32b

Belge No:53

Yiyecek fiyatları hakkında

(32b) ME'KÛLÂNE NARH VERİLMEK İ'LÂMIDIR

Dîvan-ı ‘adâlet-i ‘unvân-ı âsifânelerîne ma’rûz-ı dâ’i devletleridir ki rahmen lilfukarâ zahîreye narh olup münâsî üzre ve kat’ olunmasında emr-i hazret-i velayyü’n-ni’meye binâen ve zu’amâ ve mahalle imâmlarî bi-cem’ihim mahfil-i kazâyâ cem’ olup şöyle takrîr-i kelâm eylediler ki bâlâda terkim olunan kıymet üzre Habbân nâm mahalle götürüp bey’ ve şerâsı bir akça ziyâde ve noksan olmamak üzre cümle ‘umûm ma’rifet görmelerinden mâ’adâ her kîm bâlâda mestûr kıymetten ziyâde bey’ ve şerâ eder veyâhud saklar ve ifâ eder ise ‘inâyetlü merhametlü veliyyü’n-ni’am efendimiz te’dîb ve tecrîm ve sulb ve siyâsetlerini cümleye tefhîm ve tenbih olunacağı huzur-ı ‘âlilerine i’lâm olundu bâkî’l-emr men lehü’l-emrindir

El-‘Abdü’d-Dâ’îl-Kadîm Es-Seyyid İbrâhim el-Kâzî Hilâfe-i Medîne-i Ahîsha

Varak: 32b

Belge No:54

Fiyatlar hakkında

DİĞER ME’KULATA VE SAİR ESNAFIN SAN’ATLARINA GÖRE NARH
VERİLMEK İ’LÂMIDIR

Nân-ı ‘Azîz 1 --- keyl 4 pare

Lahm-ı Ganem --- keyl 10 pare

Revgan-ı Sâde --- keyl 50 pare

Divân-ı ‘adâlet-i ‘unvân-ı âsifânelerine ma’rûz-ı dâ’i devletleridir ki fukarâ ve zu’ama merhamete bi-emr hazret-i veliyyü’n-ni’amî vücûh-ı vilâyet mahfil-i kazâyâ cem’ olup gerek me’kûlât cinsi ve gerek sâire esnâfin san’atlarına göre münâsîp vech üzre ‘umûm ma’rifetîyle bâlâda mestûr olan defter mantûkunca her birinin fiyâtî va’z ve tahrir olunup kat’ ve kayd olunan narh-ı cârî üzre bey’ ve şerâsı re’y ve müstahsin görölüp her kîm bâlâda mezkûr kıymetden bir akça ziyâde ve noksan bey’ ve şer eder veyâhud ketm ve ihrâ eder ise ‘inâyetlü merhametlü veliyyü’n-ni’am efendimizin tarafı-ı devletlerinden te’dip ve tâhrim ve sulb-i siyâset olunacağı cümleye tefhîm ve tenbih olunduğu huzûr-ı devletlerine i’lâm olundu bâkî emr ve fermân devletlü ‘inâyetlü merhametlü veliyyü’n-ni’am efendim sultanım hazretlerininindir

El-‘Abdü’d-Dâ’îl-Kadîm Es-Seyyid İbrâhim el-Kâzî Hilâfe-yi Medîne-yi

Ahîsha

Varak: 32b-33a

Belge No:55

Bazı ürünlerin fiyatları hakkında

DİĞER ME'KULAT-I NARH İ'LAMIDIR

Huzur-ı hazret-i kâim-ma-kâmîlerine ma'rûz-ı dâ'i oldur ki medîne-i Ahışhanın 'ulemâ ve sulehâ ve ağvat ve 'ilimdârânı 'ani'l-merâm eylediler ki ötedenberi vilâyetimizde cârî olan narh nân-ı 'azîz ve lahm-ı ganem ve bakar ve revgan-ı şem' ve denbeye mu'tâd-ı kadîm üzre kasabalar ve ekmekçi ve mumcu esnâfını huzûr-ı şer'-i şerîfe götürülüp bâlâda mezkûr ve terkîm olunan vech üzre (33a) bi'l-'umûm vücûh-ı vilâyet ma'rifetîyle narha karar dâde verilüp onlar dâhi vech-i meşrûh üzre râzî olup bir kemîne bundan bir akça ziyâde ve noksân bey' ve şerâ eder ise kapu tarafından ta'dîp ve tecrîm ve sulb-i siyaset olunacakları her bir esnâfa tefhîm ve tenbiyye ve bir minvâl maharrar ahz ve i'tâ olunacağı huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emrindir

El-'Abdü'd-Dâî'l-Kadîm Es-Seyyid İbrâhim el-Kâzî Hilâfe-yi Medîne-yi

Ahışha

Varak: 33a-33b

Belge No:56

Erzurum'dan Ahıska'ya zahire nakli, Kara Papakların durumu ve serhadlerin muhafazası hakkında

ERZURUMDAN AHISHAYA NAKL OLUNACAK ZEHÂYİR İ'LÂMI

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîneleridir ki sükene-yi serhad kulların serâpâ mâtemizde heyman ve hayret etmişdir zîrâ bu yirmi otuz seneden beridir ki çar tarafımız dâire-madar-ı düşman-ı dîn ile üçer beşer sâat mesâfe olup Kârs ve Vân vesâir serhidât-ı Şarkîya mukayyes tutalur ise cümle 'âlim ve 'âlimyân ma'lûm ve aşikârdır ki anlar fakat birer taraftan a'dâya hemhûdu ve onlar seferberlikde bîrâhadan devr olup vilâyetimizin ekser kazâları orman ve sengistân ve hâsıl ve nümâsî kalîl olduğundan ahâlîleri kalîlü'l-maâş ve zıyk-ı fakr vikâka ile birbirlerimize şevk ve garet verüp birer takrîb dil-ferib ile cân berduhân-ı hamiyet olup eyâletimizde vâkî'l kal'alarını muhâfazasında mukâbele a'dâya hod bi-hori bezl ve sa' ve iktidâd edegelmiş ve bu kadar müddetten beri kalâ-yı hâkânînin muhâfazasına devlet-i 'aliyye tarafından 'ulûfelü 'askerler memur kılınacak olsa mesârif-i kesîresinden mâ'dâ sevk

zehâyir ve mühimmât ve cihet-i sâyi re küllî ‘usret ve su’lûbetî müstelzim olacağı derkâr olup eşedd ihtiyâcımız olan zehâyir ve mühimmât ve cebehâne niyaz olundukça Erzurumdan havâle-yi ‘inâyet ve ihsân ve ikdâr takviye-yi serhadd-i mensûraya lûtf ve merhamet buyurlmak da ise de cebehâne ve mühimmatdan ağda günâ-gün serdîle nısfî verilmeyüp veledî’l-iktizâ bir vecihle evvelâ şod yerilmiyyeceği meşhûd ve mücerriyemiz olduğundan gayrî Erzurum mübâyî‘asından otuz bir kîyle zehâyire nakl olunması müte’addid evâmir ile emr ve te’kîd buyurulmuşken alâ mûcib ve belki her mebdâ’at zimmında isti’fâya mübaderet ve cândan muhâzır ve a’lâmât ile devlet-i ‘aliyyeyî tasdî’larından sonra zehâyir-i mezkûradan naklî yine fukarâmıza tahmîl olunarak selesber vech-i sulûbet celb olunup ve’l-yevm üç vezîr Erzurumda ve üç vezîr Kârda merhale neşîn me’murriyet olup istimâ’ımıza göre haklarında teveccühât-ı kâmile-yi ‘adîde-i şâhâne beyd-rîy’ ve Anadolunun yemin ve yesârında vâkı’ eyâletlerin ‘asâkir ve zehayiri ma’iyyetlerîne ta’yîn ve peyâpey nakden ve havâleten emvâl ve ağnâm ve hazâyin ile ikdâr olunmakda ikeb ne hâle mebnî ise ma’iyyetlerinde bulunan ‘askerî makûlesî mâhiyyelerîne vaktîyle destres olamayup yem ve ma’kûlâtları dahî kîfayet etmediğinden bütün fukarâya yâr ve tahmîl olundukça fukarânın perîşâniyyet ve ‘askerînin mezayika teşnetelerînî mûcib olduğu me’mûrîn sâireye ‘aks ile râhâvet ve tevkîflerînî mutezammin oldukda bi’z-zarûre me’mûriyyet lâbâliyânelerîne böyle bir muhavvif ve hatırmênâk serhadd-i (33b) mensûrenin cezevî ‘askerî ile revâc ve takviye dâiyyelerîne düşüp harfîz muhtazırdan sıhhat-i me’mûlî gibi bizlerden imdâd ve mu’âvenet-i metâ’imesine masarr olduklarından feryâd ve istîmânımız kat’an müsâ’ade sûretherî göstermediğinden başka der ‘aliyyeye olan niyâz ve ma’rûzatımızı müstelzim ve ma’âzallah bu za’af bu fûtûd ve buhâl ve bu keyfiyet-i a’dâ-yı dîn tarafından tahkîk olunduğu anda dakîkasını fevt etmiyerek fırsatı ganîmet bilüp der-âkip işbu serhadd-ı mensûraya hücum ve stîlâ edeceği bundan akdem Rûm ve A’câmî tahrîk ve ifsâdından ve rûz be-rûz butarafda ta’yînî cevâsîs ile icrâ-yı desâyis ve ötedenberî hâl ve hareket a’da me’mûr vilâyetimiz sükenâsından Karapapak makûlesî tezkerelü ve tezkeresiz hudûdunda gelir ve butulur ise sulb ederiz deyü ticâret vesâyir bahâne ile dahî âmed-şod etmelerî men’ ve yasâg olunmak husûsunu tahrîr etmiş olduğundan tecrübe-yi sâikamız üzre istidlâl olunmadıkça idiği ve bu derece ıztırâb can hıraş ile muztarib

olduğumuzu halde Erzurumdan ve Kârsdan ve ser'asker vesâir vüzerâdan imdâd ve mu'âvenât bedelî mu'amele-i tahammülsüzleri hılâf inhâlar ile cânib-i saltanat-ı seniyyeye olan niyâz ve ma'rûzâtımızî tekzîb ve hakkımızda 'inâyet ve müsa'ade-yi mansûra lâzimü'l-ihitiyâtın hârâb ve perîşâniyetleri esbâbına sa'y ve ısrârları vahşet endâz kalup 'amme sekene-i serhad olup kebînü'l-bahr-ı hâcize mütehayyir ve 'âcize garîban çak ye's ve hıramın olduğumuza nazaran ve merhameten lillah ve fillâh ve bu husûs vâlî-i vilâyetimizin rahatına ve seken serhad kullarının fakdâne itâ'at i'tizâr yine haml buyurulmıyarak hasbihâl niyaz ve ma'rûzbâatımız karîn inzâr 'inâyet-i insâf ve is'af buyurulup hîyn-i fetihden beri tecviz olunmamış ve olunmıyan şimdilik vilâyetimizden taşra bir mahalle böyle tenknâ-yı eyyâmıdan 'asker ve i'âne teklîfinden bî 'afv ve siyânet ve şimdilik fî'len olmazsa kavlen a'dâ-yı dîn ve milletimize karşı bizlere takviyye ve istimâlat vermelerîni hâvî ser'asker aktâr-ı şark ve vüzerâ-yı me'mûrun hazarâtına bir kıt'a ve lediyyü'l-iktizâ vâlî-i vilâyet tarafından matlûb olunduklarında zîr-i sahabetlerinde ve kazâlarında bulunan 'askerlerîyle muhâfaza-yı kalâ' ve mukâbele-yi a'dâya müsâri'atlarını müstemil müekkid derkâh-ı 'âlî kapucu-başlılarından icâre mütesellimî Ahmed Beg ve serbevâbîn dergâh-ı 'âlî Hartûs Beği Mehmed Ağa ve Livâne Begi Süleymân Beg kullarına başka baka ve 'umûm ümerâ' ve ahâlî-yi eyâlete hitâben başka kat'î 'l-mefâd birer kıt'a emr-i şerîf asdarîyle ceriha-yı cansuz nevmîd ve me'yûsiyetimize teselliyet bahşı'l-eytâm ve 'inâyet ve vehm-i resen-i mehabbetlü zıllulahi fî'l-âlim efendimizin eyyâm-ı 'ömr-ı ve devlet ve saltanat-ı seniyyelerî da'vâtı-ı hayriyyesine meşkûl ve mesrûr buyurulmasak niyâzîyle mahzar gûne 'arz-ı hâlimizî musaddık sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü bi'l-iltimâs evvelki vâkî'u'l-haldir pâye-yi serir-i a'lâya i'lâm olunmuşdur fî Gurra-yı Muharrem sene 38

Varak: 34a-34b

Belge No:57

Rusya ve İran tarafından olması muhtemel saldırılara karşı Ahıska eyaletinin muhafazası hakkında

(34a) Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîneleridir ki yigirmi otuz seneden beri Rusyalu mülâ'ıyn Tiflis ve ülke-yi Gürcistanî kabza-i tashîre olup beyza-i münevveretü İslâm dahi sû-i kasdî ve tesallutî merkûz cibillet-i reddiyesî

olduğundan nâşî iki üç def'a 'asâkir-i mensûre-yi menhûsasıyla vilâyetimize hücûm ve istilâ ve eğerçi bi'inayet-i hayru'n-nâsirîn münhezimen reh-neverd-i nekbet ve hezlân olduğu esnâda Hartûs ve Ahılkelek ve Esbenze ve Azgur kazâlarının emvâl ve mevâşisi dert-ber ve hisârâtı oldukdan sonra vakit vakit ızhâr-ı habs hiyanetle nehb ve igâresinden kat'-ı nazar ahzsâr intikâm ile işbû serhadd-i mensureyî bütün bütün âverde dest-i mel'anet etmek tedbir ve tedarikinde olduğu serran ve 'alenen tahkîklerdeniz olup kazâ-yi mezbûrlar fukarası dahî birer tarafa perîşân karaları eser-i 'imâretten bi-nîşîn fakat birer kal'aları kalup muhâfazaları derece-yi vücûbiyyetde olmak hasebîyle kâh vilâyetimiz vâîlîlerinin rêy ve ma'rifetî ve kâh 'umûm ahâlînin recâ ve minnetî ile Ardahan ve Göle ve Penek ve Oltu ve Mâmervan vesâir kazalarımızdan birer mikdâr süvârî ve piyâde muhafaza celb olunarak kalâ'-i mezkûre-yi hâkânî muhâfazasına meşkûliyyetimiz mabeyninde Hâfız 'Alî Paşa hazretleri Kârs muhafazasından iken Erzurum ile Kârs arasından vâkı' menzilhânelerin nizâmî külliye muhtel ve mu'tal olup A'câm bed encâmın i'lân şekâvete mübâderetlerinde Erzuruma ve der 'aliyyeye âmed-şod eden tâtâran ve me'mûrân ta elân Penek ve Oltu ve Mâmervân kazâlarından mürûr ve 'ubur etmekde olduklarının tahammül fersâ-yı müzâyikasî bir taraftan ve A'câmın Kârs hududına tehatti ve tecâvüzünde bu kazaların her birî lâzımü'l-muhafaza birer serhadd olup ekser fukarâsı 'iyâl ve envâlîyle tag ve mişe-zâr sağnaklara çekilip tehassin ve ger kalanları dahî ki bir tarafa imdâd ve i'âne edemiyeceklerinden başka kendi kazâ ve kal'alarını muhâfazaya 'acz ve 'adm kudretlerinden külli yevm muhafaza ve mu'âvenete muhtaç oldukları bir taraftan neşettit ve pirîşaniyetlerî mûcib el-yevm gerek kazâhâ-yı mezkûra kal'alarını muhafazaya sûret ve çare tefekküdîyle iki üç kere kazâlarına vâli-yi vilayet ve vilâyetlü tarafından ricânâmelerimizle âdemler gönderilip siyâk sâbık üzre te'lif ve taltîf ve gayret cevâriyyeti tergib ve teşvîk ile beherinde birer mikdâr muhafaza piyâde matlup olunup kîmî mahal-i me'mûriyye vâsıl olmuş kimî olmamış ve geri ve kalanları rüesâları ma'iyyetiyle vesâyir zu'ama ve erbâb-ı tîmâr eyalet alaybegileriyle hâzır ve amâde olup gerek A'câm ve gerek Rusyalunun bir taraftan vilâyetimize ve kal'alarımıza hücûm ve istilâsında mukâbeleye vârılmak üzre mu'ahede ve ittifâk kendisine mu'âdil baş nısbîyle bin beş yüz piyâde Livâne Begi Süleyman Beg tarafından ve kendisine mu'âdil baş ma'iyyetiyle beş yüz piyâde (34b) dergâh-ı 'âlî

kapucu-başîlarından Hartûs Begî Mehmed Ağa tarafından ve Husrev Paşa hazretlerî dergâh-ı ‘alî kapucu-başîlarından i’âre mütesillimî Ahmed Begi zîr-i sahabetinde bulunmuş olan cümle ‘askerîyle ve Kârs muhafızı ‘Osman Paşa hazretlerî dahî başkaca bir iki yüz piyâde ağvâtına ellişer ‘ilimsârına kırkâr ve neferatına otuzâr kuruş mâhiyye tahsis ve itimâ’ ile matlûp buyurduklarında keyfiyet-i hâl vilâyetimiz bi-mazhar ve i’lâmât-ı müşarün-ileyhim taraflarına ifâde ve istirham olunup serhadd-i mansûranın ‘askerî makûlesi eyâlet-i sâire gibi kazâ-yı âhire me’mûr ve aylık ve ‘ulûfe ahzine me’lûf olduğu bu kadar hatr-ı ‘azîmî müştemil ve nizâm-ı vilâyetimizî mahal-i bu güne teklîfden işbu sehatt-i mansûrayı ‘afv ve siyânet buyurun ve tarafınızdan imdâd ve i’âne olunamadığı takdirce ser’askerlik hasebiyle vilayetimizin ümerâsına ve asker sâhiplerîne peyderpey besret üzere olmalarını tahrir veledî’l-iktizâ bu muharrir kal’alarımızın muhafazasına ve ma’âzallah mukâbele-yi i’dâya valî-i vilâyetinizin re’y ve ma’rifetlerîyle ‘ale’l-ittimar müsâri’at etmelerini tenbih ve te’kîd ve hîyn-ı iktizade tarafımızdan dahî mühimmat-ı lâzime vesair vechle imdâd ve i’âde olunur deyü takviye ve istimâlat buyurmaları ricâ ve niyâz olundysa da karîn sem’-i i’tibâr ve is’âf olmadığından kat’ı nazar-ı hâl ve şân-i vilayetimizin hilâfını cânib-i devlet-i ‘aliyyeye ‘arz ve ifâde senden nâşî bu def’a vâlî-yi vilâyetimiz tarafına çifte tâtâr ile vürûdiden bir kıt’a emir-nâme-yi veliyyü’n-ni’ânelerine ifâde vermek emr ve irâde buyurulduğu ‘alâ vuku’a pây-e serîr-i a’lâya i’lâm olundu bâkî’l-emr men lehü’l-emrindir fî Gurra-yı Muharrem sene 38

Varak: 34b

Belge No:58

Sevk edilen zahirelerin ambarlarda muhafaza edilmesi hakkında

Divân-ı ‘adâlet-i ‘unvân-ı asifânelerîne ma’ruz-ı dâ’î devletleridir ki sâbıkân vâlî-i vilâyetimiz devletlü es-Seyyid Ahmed Paşa karındaşınız hazretlerîne ‘avâtıf-i ‘aliyye-i husrevâne ve ‘avârif-i behiyye-i mülûkâneden mîr-i hâcılık inzimâmîyle eyâlet-i Şâm cennet-i müşam ‘uhde-i sâmîlerîne tevcih ve ‘inâyet ve ihsân ve bilâ-te’hîr manall-i me’mûrlarına şıtab ve azîmetlerinde vezir-i müşarün-ileyh hazretleri havâsskâraları mahsûlâtından kendine mahsûs ettiği mîrî anbârında müddehir olan zehâirlerini kethüdâsî ser-bevvâbın dergâh-ı ‘alîden ‘utûfetlü ‘Osman Ağa hazretlerinin re’y ve inzimâmî ve kâim-makan

Selim Paşazâde ‘Abdullah Beg hazretlerinin ve yeniçeriyân ağâsı Emîn Ağa kullarının ma’rifetlerî ve ma’rifet-i şer’ ve ‘umûm ma’rifetleriyle zehâyir-i mezbûrî devr-i vekîl ve iki yüz yigirmi beş somara bâliğ olan bağdâ-yı mezkûrî der an bâr ve vezîr-i bî-nazîr ‘adalet-i semîr devletlü ‘inayetlü merhametlü veliyyü’n-ni’am efendimiz hazretlerî makarr-ı hükûmet-i müşîrânelerine sâye-endâz iclâl-ı teşrîf buyuruluncaya değîn zehâyir-i mezbûrun vikâyesî ve muhâfazası lâzım halden olduğı vecih üzre an bâr-ı mezkûrun kapusunu dağlık ve mihr-i dâ’iyanem ve lâzimü’l-vücûnun mihrleriyle temhîr ve bu vecihle müddehir ve mekîl olan zehâyir-i mezbûrî vikâye ve muhafaz olduğı huzûr-ı ‘âfîlerîne i’lâm olundu bâkî’l-emr men lehü’l-emrindir hurrire fî-gurra-yı Recebû’l-mürecceb sene tis’a ve selâsîn ve mieteyni ve elf

Varak: 35a

Belge No:59

Çıldır eyaletinde mevcut bulunan timar ve zeamet tasarruf edenlerin yoklanması hakkında

(35a) YOKLAMACI MATLUB İ’LÂMI

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîneleridir ki Çıldır eyâletinde vâkî’ tîmâr ve ze’âmetlerîn vâlî-i vilâyet ve me’mûrîn sâir ma’rifetleriyle yoklanmasına irade-i kâtibe-yi tâcdârî ta’alluk ve ol babda şerefrîz sudûr ferman-ı vâcibü’l-îmtisâl ile defterhâne-ı ‘âmire kitâbî halkından es-Seyyid Süleymân Gâlip Efendî kulları valî-yi sâbık devletli es-Seyyid Ahmed Paşa hazretlerinin ‘avn-ı hükûmetinde vürûd edüp bir mantuk-ı emr-i ‘âlî yoklanmasına mübâderet ve yoklama me’mûriyyetî beş ayda ancak hitâm pezir olur tahmini ile efendi-yi muma-ileyhin yevmî kırkar kuruş beş aylık me’kûlât-ı mesârifî def’aten zu’amâ ve erbâb-ı tîmâr sipâhîleri kullarına tevzî’ ve cem’ ettirilüp yekûn teslim olunarak şurû’larında iki mah mürûr etmeksizin vezir-i müşârûn-ileyhe Şâm eyâleti tevcih ve ‘inâyet buyurulduğı haberi vürûdunda yoklamacı mûma-ileyh hitâm maslahata bakmıyarak ve hâlâ vâlî-yi vilâyet devletlü inayetlü el-Hac Salih Paşa hazretlerinin makarr-ı hükûmetlerini teşrîf ve vüsûluna tevkîf etmiyerek müşârûn-ileyh Ahmed Paşa hazretleri çıkmazdan bir hafta akdem hizmet-i yoklamayı ta’tîl ve asitâne-yi ‘aliyyeye ‘avdetmiş olup geri yoklanmamış kuyûdın ber tabak irade-yi tâcdârî yoklanmasına tekrârın yoklamacı mûma-ileyhin i’âde ve tesbilimi irâde buyurulur yoksa diğerk bir

kulları mı me'mûr buyurulur ne vecihle irade-i sâniha sünûh eder ise emr ve irâde-yi seniyyeye 'umûm zu'amâ ve erbâb-ı tîmâr kerden nihâde itâ' ve inkiyâd üzre oldukları bi'l-iltimâs paye-yi serîr a'lâya i'lâm olunmuştur ol babda emr ve fermân men lehü'l-emrindir fi Gurra-yı Ramazan sene 39

Varak: 35a

Belge No:60

Ahışka muhafazasında istihdam edilen Topçu askerlerinin 1230 ve 1231 yıllarına ait maaşlarının Kelkid çiftliği mukataasından ödenmesi hakkında

TOPÇULARIN 'ULUFELERİ İ'LAMI

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîneleridir ki işbû bin iki yüz otuz iki senesine mahsup serhidât-ı hâkânîden Ahışka muhafazasından bi-emr 'ali memûr ve müstahdem olan yüz iki nefer sür'atciyân neferâtının müstehak oldukları nan pâre 'ulûfelerinin vakt-i 'inayet ve zaman a'tâsı hulûl edüp neferât-ı merkûma kulları muhâfız-ı mezkûrâda hizmet-i lâzimelerîn edâsına leyl ve nehâr sa'y bîsmâr edüp 'inâyet-i mezkûra mahsup 'ulûfeleri ve gerek otuz bir senesinin ocak tarafından ihâle buyurulup henüz teslîm ve dürüst olunamadığından bekâyâ kalan beş bin beş yüz kuruş 'ulûfeleri ve otuz ve otuz bir senesi 'ulûfelerine mahsûp Kelkid Çiftliği mukâtaası otuz beş ve otuz altı senesî mâlından havâle buyurulup seneteyn-i mezkûreteyn hisâbları ru'yet ve mahallerîne edâ olunmuş olmak hasebîyle ibraz sendeleriyle mümteni'u'l-husûl olan beş yüz altmış kuruş bekâyâ 'ulûfeleri i'ta ve 'inayet buyurulmasıyla teşettüt ve perîşâniyyet ve düçâr oldukları iztırâp-ı fakr vifâkadan siyânet buyrulmak niyazında oldukların i'lam olunmasını ifâde ve el-hâh etmelerîyle evvelki vâki'-i hâl serhadd-i neferât-ı mezkûradır dergâh-ı mu'allâ dest-gâha 'arz ve i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emr fi Gurra-yı Muharrem sene 37

Varak: 35b

Belge No:61

Tuzcuoğlu Memiş ismindeki şakinin yakalanması hakkında

(35b) FERMANI KİMESNENİN İ'LAMIDIR

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne budur ki bundan akdem hakkında fermân-ı kazâ ceriyân sudûr eden Tuzcuoğlu Memiş nâm şâkînin i'dâm ve

izâlesî matlûb-ı kat'î şâhâne buyurulduğundan bin beş yüz Livâne 'asâkiriyle Süleyman Beg bin beş yüz Acâre 'askerlerîyle Selîm Paşa-zâde Hüseyin Beg kulları hâlâ Trabzon Vâlîsi ve Cânîk muhâsili ve Bolu ve Kasımtonu sancakları mutasarrıfı 'inayetlü Süleyman Paşa ve 'Alî Paşa hazretlerinin ma'iiyyetlerîne me'mûr ve ta'yîn olduklarından mîr-i merkûmanın bir ân akdem hareket ve mahal-ı me'mûriyetlerine varıp isbât-ı vücûd ve edâ-yı hizmetlerine nüzli vücûd etmelerî bâbında te'kîden isti'câllerî havî hâlâ vâlî-yi vilâyetimiz 'inayetlü es-seyyid Lütfullah Paşa hazretlerine hitâben bu def'a çokdar hazret-i sadaret-penâhîden sa'âdetlü Mehmed Ağa kullarıyla bir kıt'a fermân-ı celîlü's-şân-ı şerefrîz vürûd ve cümle mevâcihesinde feth ve kırât sem'an ve tâ'a merâsimini ba'de'l-edâ Livâne begî Süleyman Beg kulları ol mikdar Livâne 'askerleriyle târîh-i i'lâmdan iki mâh mukaddem ve Selîm Paşa-zâde Hüseyin Beg kulları otuz kırk gün akdem sancakları 'askerlerîni alıp vezîr-i müşârün-ileyhümâ hazretlerinin ma'iiyyeti-i devletlerîne 'azîmet eylediklerinden ihrâcları i'lâmları bundan akdimce müşârün-ileyh Lütfullah Paşa hazretlerî tarafından derbâr-ı mu'addelet karâra takîm olunmuş idi bu günlerde mîrîn me'mûrîn 'inayetlü Süleyman Paşa ve 'Alî Paşa hazretlerinin ma'iiyyet-i devletlerine varup isbât-ı vücûd ve emr ve irâde-yi vezîrlerî üzre şakî-yi merkûmun i'dâm ve izâlesine bezl mâ-hasal ve sa'y ve muhadderet etmek üzere oldukları ve ağa-yı merkûmun hitâm-ı emr-i me'mûresâyile debrâr-ı mu'addelet-karâra ve 'avdetlerine 'ilm-i dâ'iyânem lâhık olup ol ki hâkîkatü'l-haldîr pâye-i serîr-i â'lâya i'lâm olunmuşdur ol-babda emr ve irade-i men lehül'l-emrindir hurrîre fî-zâlike gurra-i Cemaziye'l-evvel sene selâse ve selâsin ve mi'eteyn ve elf

El-'Abdû'd-Dâî li-Devlet-i kümü'l âlî Es-Seyyid İbrâhim el-Kâzî-i Hilâfe-yi
Bi-Medîne-yi Ahîsha

Varak: 35b-36a

Belge No:62

Kudûs voyvodası Nasûh oğlu Nasuh ismindeki şakinin yakalanması hakkında

DİĞER HAKKINDA FERMAN İ'LAMI

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki hakkında fermân-ı kazâ-yı şâhâne zuhur eden Kudûs voyvodası Nasûh oğlu Nasuh nam şakî tazyik olduğu

mahalden firâr-i firardan ve tebdîl-i kiyâfetle havza-i hükûmetlerinizde her ne mahalde olur ise aslâ ve kat'a âmân ve zaman verilmeyip ser maktû'î devlet-medâra irsal olunmak tenbîhâtını hâvî şeref bahş-ı sahîfe-i sūdûr buyurulan fermân-ı celîlû'shan medîne-i Ahîsha'ya lediyyü'k-vüsûl ve hâlâ belde-yi mezbur mütesellîmi necâbetlü Ahmed Beg kullarının huzuru da ve cümle mevcîhesinde feth ve kıra'at olunup bi'l-'umûm sem'an merâsimini ba'de'l-edâ mazmûn münîfî dahî cümleye i'lân ve işâ'at ve kemâlîyle tahrî ve tecessüs olunduk da şâkî-yi merkûm bu havâlîlere vürûd etmeyüp hîyn-ı vürûdunda emr-i 'alliye imtisâlen der-'akeb ahz ve i'dâmî icrâsına akdem nâm ve bir dakika fevt etmeyeceklerini (36a) mütesellim kulları ve cümle vücû-ı ta'ahhüd etmelerîyle emr celîlûş-şân seccelat-ı şevketkarâ 'avdet ve ric'at eylediği evvelki vâkî'u'l-hâldir pâye-i serîr-i a'lâya i'lam olundu bâkî emr ve fermân hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrîre zâlike fi'l-yevmi'l-hâmis min şehri Ramazânü'l-mübârek sene selâsîne ve mieteyn elf.

El-'Abdü'd-dâî li-devlet-i kûm'ül-âlî Es-Seyyid İbrâhim el-Kâzî Hilâfe-yi Bi-Medîne-yi Ahîsha

Varak: 36a

Belge No:63

Ahaliden gayr-i meşru taleplerde bulunulmaması

‘ADALET-FERMAN-I ‘ÂLÎŞÂNIN İ'LÂMI

Der-i devlet mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîneleridir ki baht-ı ‘âlî taht-ı ‘Osmânî oranın hilâfet ve hâkânî zât-ı ‘adâlet-i semât-ı husrevâne ile vâyedat olalıdan beri vedâyi-i hâlikü'l-berâyâ olan kâffe-yi ahâlî ve re'âyânın mezârî' ahvâllerine cuybâr-ı ‘adl ve dâd-ı pâdişâhâne dâimâ cârî ve mefârik-ı inâma sâye küster ve sarî olup ez-cümle vüllât ve mutasarrıfın taraflarından zahîre behâ ve devriye ve kud'miyye nâmîyle fukârâdan birtakım mevadd-i zulmiyyenin ‘ahz ve tahassulî min'külli ile memnû' ve vüllâta mahsus olan mâl-i hazariyye için taraflarından mübâşir nâmî ve nâm-ı aher ile muayyen olan hazariyye akçasından ziy'ade bir sene ahzından bigâyet hazır ve hilâfî vaz' ve hâlet-i vukû'a gelmiyerek ve siyânetlerî esbâbını istihsâle mübâderet olunması bâbında Anatolunun sol-kolu yemîn ve yesârîyle nihayetine varınca vâkî' vüzerâ-yı ‘uzzâm ve mirmîran-ı kîrâm hazerâtına ve bu dâ'îlerîne hitâben şeref-bahş-ı sūdûr buyurulan fermân-ı cihânmatâ-ı hazret-i sadâret-penâhî

hafta-bahîsi arkadaşı Mehmed Aga kulları yedîyle medîne-yi Ahîshaya şerefrîz vürûd ve cümle mevâcihesinde feth ve kıra'at sem'an ve tâ'a merâsiminî ba'de'l-edâ ferman-ı celîlü's-şân düstûru'l-'amel tutulmak üzre sicill-i mahfûza sebt ve kayd olunup bi'l-'umûm taraf-ı saltanat-ı seniyye için ed'iyye-i hayriyyeye müdâvemet ve mevâzibet üzre oldukları vâki'hâl bi'l-iltimâs pâye-yi serir-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr hurrîre fî'l-yevmi'l-hâdî ve'l-aşr min şehri Muharremü'l-harâm sene erbe'a selâsîyn ve mieteyni ve elf
El-'Abdü'd-dâ'î Li-devletikümü'l-âlî Es-Seyyid İbrâhim Kazî-yi Hilâfe bi-Medîne-yi Ahîsha

Varak: 36b

Belge No:64

Diyarbakir ahâlîsinden Şeyhzâde Hafîdî Mehmed, Kara Hocaoglu Serdar ismindeki eşkıyanın yakalanması hakkında

(36b) EŞKIYÂ HAKKINDA İ'LÂM-I FERMAN

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Diyarbakir ahâlîsinden matûfî Şeyhzâde Hafîdî Mehmed ve vücûhundan Kara Hacı oğlu Serdâr nâmûn şekâvet-i pîşeler sûret-i bağı ve isyân-ı zuhûrlarıyle hâlâ vâlîlerî olan Devletlü el-Hac Behram Paşa hazretleriyle muhabereye ictisâr ve müşârun-ileyh ile mukâvemeti tâb-ı âver olmayup eşkıyâ-yı merkûma encâmkârlârına tefekkür ve Diyarbakir tarafından firâr etmiş olmalarıyla mahallerden getirilip hallerden getirilip hapis ve girift olunmaları bâbında Anatolunun sol-kolunda vâki' vüzerâ-yı uzzam hazerâtları ve kuzzât nevvâb ve sâir kullarına hitâben sudûr buyurulan bir kıt'a emr-i celîlü's-şân Ahîsha mahkemesine lediyyü'l-vürûd buyurulan bir kıt'â merâsiminî ba'del-edâ bi'l-ittifâk teftîş ve tefîs olunup mezbur bu havâlîde zuhûrları olmayup bundan böyle zuhur ederler ise bir mantuk emr-i âlî amel ve harekete ta'ahhüd oldukları bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâm olundu bâkî'l-emr li'hazret men lehü'l-emrindir Fî gurra-yı Ramazan sene 35

El-'Abdü'd-dâ'î Li-devlet-i kümü'l-âlî Es-Seyyid İbrâhim Kazî-yi Hilâfe bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 36b

Belge No:65

Gayr-i Müslim unsurlardan olan Rum Milletine sair tekliflerde bulunarak sıkıntıya sokmamaları hakkında

RÛM MİLLETİ HAKKINDA KIRK BİN KÛL-AĞASINA İ'LAM

Ma'rûz-dâ'i devletleridir ki dere-yi beyzâ menûre-yi ehl-i î mânî kefereden Rûm Milleti cibilliyetlerinde merkûz ihânet-i küfrâniyyesin tâhire ihrâç etmekde olduklarından herhâl gayret-kesan Dîn-i Muhammedî 'Aleyhisselâm olanlar birlikde olarak kefare-yi mesfûrin hilâf-ı resm etvârlarının men'ine dikkat ve emr-i dînde ayrı ve gayrî olmadığından der 'aliyye-i ebedî'l- karârda ittifak arâ olunarak müceddeden kefare-yi mesfûrî bi-'avn bârî ve rûhâniyyet Hazret-i Peygamberî 'Aleyisselâm istimdâdiyle ve şevketlü kerâmetlü kudretlü veliyyü'n-ni'met bî-minnetimiz pâdişâhımızın teveccühât-ı hazenelerîyle bu makûle ehl-i zimmet tâifesinden 'arzîyle mukayyed olan ru'âyâlara ta'adî olunmâmasına ve dîn-i devletimizin büyük olduğunu anlatmak için büyük ve küçük cümlemizin ittihâd-ı ve ittifak eylemlerî bâbında bir kıt'a mektûp belâgat-ı üslûpları ocağ-ı âmire tarafından ser-turnâ Ahmed Ağa kulları vesâtiyetle medîne-yi Ahîsha mahkemesine lediyyü'l vürûd ve lâzımü'l-huzûr mevâcihelerinden feth ve kırâ'at olundukda cümlesi ber mûcib mektub ağâ-yı yeniçeriyân dergâh-ı âlî 'amel ve harekete akdem ve müdâvemet üzre oldukları nezd-i sa'âdetlerine i'lâm olundu hurrire fî evâsıt şehr-i Zî'lhicetü'ş-şerîfe sene sine ve selâsîn ve mieteyni ve elf

El-'Abdû'd-dâ'î Li-devlet-i kümü'l-âlî Es-Seyyid İbrâhim Kazî-yi Hilâfe bi-Medîne-yi Ahîsha

Varak: 37a

Belge No:66

Kendi halinde olan Gayr-i Müslim unsurlardan Rum Milletine herhangi bir tacizde bulunulmaması

(37a) RUM KEFERESİ HAKKINDA DEVLET-İ 'ALİYYEYE İ'LÂM

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki devlet-î 'aliyyemin ezmâ tekaddüm zîr-i hükûmet ve itâ'atında bulunan mecmû' tevâife ra'bet şerâit-i ri'âyet ettikçe ber mûcib şer'-i şerîf mâl ve cânlarını hıfz ve himâyet kazıyesinde taraf-ı devlet-i 'aliyyeden mutahhir müsâ'ade ve sanat olundukları misillû her ne zaman hudûd-ı ra'ıyyetî tecâvüz ve dâiretü'l-itâ'atden hurûc ederler ise haklarında yine şer-i mutahhir iktizâsınca lâzım gelen te'dîbât ve

mu'âmelâtın icrâsına ibtidâr olunacağı aşikâr olup Rum tâifesi dahî ötedenberi devlet-i 'aliyyenin cizye-güzâr re'âyâsî olduğuna mebnî haklarında bi'l-vücûh irâd-ı merhamet ve şefkât ve 'ırz ve mâl ve canlarını dâire-yi hıfz ve himâyetde masûn olarak şerâit-i ra'iiyyetin masâlatinden efzûn envâ'-ı ihsân ve 'inâyetden gayrı bir şey gördükleri yoğken nâl-i mazhar oldukları ni'met-i ileyhiyyeyî ayakaltına alup nankörlük yolunu tutarak dîn-i mübîn hakkında tabî-yî münevîvâ zamîrleri olan habâset ve hinâyetî icrâdâ'ıyye fâsidesine cevâit metbû' müşfikleri olan saltanat-ı seniyyenin 'aleyhine ba'râ-yı levâzım-ı siyâset ve te'dîb ve tenkil ve mâl misâlleri ahz ve evlâd ve 'iyâlleri esîr kılınmasına cânib-i şerî'at-ı gurrâdan verilen fetvâ-yı şerîfe mûcibince ruhsatî hâvî memâlik-i mahrusâyâ evâmîr-i şerîfe andâr ve tisyâr kılınmış ve kendû halinde 'ırz ve edebîyle mukayyed ve üdâr ümûrîyle meşgûl olan veyâhud fesâd ve mel'anete tehâsir ile sonradan nedâmet ve istîmâne şahîhanü'd ve rücû' eyliyen ru'âyânın kemâ fî's-sâbık şekâvet ve 'isyandan hayrî olmayup kendû hâlinde olan 'aczetten ra'iiyyete tasallut ve ta'îd ve emvâl ve evlâd ve 'iyâl ve kilîsâlarına sarkıntılık misillü harekete tasdî ve bî-cürüm ru'âyîyi urmağa cüret eder olur ise ol mâkule cevâba olamıyacıklarını herkese güzelce tenbih ve te'kîd olunması bâbında Anatolunun sol kolu yemîn ve yesârîyle nihâyetine vârinca vüzerâ-yî 'uzzâm hazerâtlarına ve mîrmîrân-ı kirâma ve bu 'abdü'd-dâ'îlerine vesâire hitâben şeref sudûr eden fermân-ı celîlüş-şân hazret-i sadâret-penâhî tatarları 'ilimdârî 'Alî Ağâ kulları yed ve satiyle medîne-yi Ahîshaya lediyyü'l-vürûd ve bi'l-cümle muvâcihesinde feth ve kırâ'at ve sen'an ve ta'a merâ ilminî ba'de'l-edâ millet-i menhûsa mesfura tâifesi bu tarafda kalîl olup Livâne kadar kimesne tarafından tasallut ve ta'adî olunmuş olmadığı ve bir mentûk emr-i 'alî bundan böyle dahî ta'arruz etmiyeceklerini cümleye tenbih ve te'kîd olunduğu pâye-i serir-i a'lâyâ i'lâm olundu bâkî'l-emr li hazret men lehü'l-emr fî gurra-yı Safer sene 37

Varak: 37b

Belge No:67

Çıldır eyaletinin 1227 yılına ait imdad-ı seferiyye vergisinden 5000 gurusunun Ahılkelek kalesinin tamiri için harcandığına dair

(37b) Dîvân-ı 'adalet-i 'unvan-ı asifânelerine ma'ruz-ı dâ'î devletleridir ki eyâlet-i Çıldırın zu'amâ ve erbâb-ı tîmârî mahfil-i kazâyâ cem' olup şöyle

tezzalum-ı hâl ve tâkrîr-ı mâfî'l-bâl ederler ki iki yüz yirmi yedi senesine mahsûben bi-emr-i 'âlî matlûb buyurulan bedel-i seferiyyeyî edâya 'âdem-i tahammül ve hîyn-i fetihden bu âna gelinceye kadar hiçbir vakit mükellef olmadığından isti'fâ ve niyâzımızdan elhamdülillâhi Te'âlâ ricâmız kârkâr ve te'sîr ve bedel-i mezkûrîn beş bin kuruşu Ahılkelek kal'ası ta'mîrîne tahsîs ve kusurunun 'afvını nâtık emr-i şerîf-i 'âlîşânî vürûd ve sebt-i tescîl olunmuş ise de mezkûr beş bin kuruş ve mahalde kaldığını istinkâh ve netîce zeylinde hâlâ vâlî-yi ve'l-asân eyâlet-i Erzurum devletlü 'inâyetlü veliyyü'n-ni'am efendimiz hazretlerine hitâben bir kıt'a emr-i 'âlî şeref efzây sahîfe-yi sudûr etmiş olup benâberân bir kıt'a buyuruldu mebnî mubâ' mezbûr beş bin kuruşu ile bedel-i seferiyyenin tahsîline me'mûr ve sonradan 'afvını hâmil mübâşirlerin hizmet ve ikrâmiyyelerî def'aten ashâb-ı dirlikle tevzî' metûfa Selîm Paşa ma'rifetî ile tahsîl olup mezkûr beş bin kuruşu kal'a-yı merkûmanın mumzî ve mahtûm defterde ta'yîn ve tasrîh olunan mahâllerîn ta'mîrîne sarf eyleyüp zimmetimizde habbe-yi vâhide kalmadığı melâbesesi der 'aliyyeye ifâde ve kaydî terkînî ricâsîyle hâk-pây u hactarvâyı hazret-i veliyyü'n-ni 'amiye bi-mahzar niyâz ve istirhâm olup 'arz-ı hâlimizî musaddık sen dahî i'lâm ediver düyü ibrâm ve el-hâh etmelerîyle fî nefsi'l-emr mebliğ mezkûr kal'a-yı merkûmanın masârif-ı ta'mîriyyesine sarf olunmuş olduğuna bi'l-vükûf 'ilim-i dâiyânem lâhik olmağla ol ki vâki'u'l-hâl ve mutâhık nefsi'l-emrdir hûzur-ı asifânelerîne i'lâm olunmuştur fî gurra-yı Muharrem sene 31

Varak: 37b-38b

Belge No:68

Çıldır eyaleti kapsamında sorun teşkil eden Gayr-i Müslimlere karşı dikkatli olunması, Rusya tarafından gelebilecek propagandalara ve serhad sınırlarının muhafaza edilmesi ve tahkimatta bulunulmasına dair

Der-i devlet-i mekîne 'arz dâ-î kemîneleridir ki mahrûsa-yı Ahışhanın 'ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve ümerâ ve zu'amâ ve ocaklu ağvâtı ve 'ilimdârânı ve zâbitân ve bâý gedâ ve sükene-yi serhad kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem olup şöyle tezallum-ı hâl ve takrîri mahfil-bâl ederler ki Rûm kâvirlerinin milletce bi'l-ittifâk ümmet-i Muhammed 'aleyhine derkâr olan hâbâset ve mel'anetlerî cihetîyle şe'âyir-i İslâmiyyeden olan ittifâk ve ittihâd usûlî icrâ ve berz-i vaktinden beri mecmû' nâssa tabi'at-ı cenâb-ı

fetvâsenâhîde ‘akd olunan meclisde nusûretle ittifak ve ittihade takviyyet verilmiş ve teveccühle bî’at olunarak icrâ-yı sened-i seniyye olunmuş olduğu mukaddem dahî cânib-i fetvâpenâhîden dergâh-ı ‘âlî yeniçeriler ağâsı tarafından cümleye hitâben vürûd eden emirnâmelerinde sekene-yi serhad kullarına bildirilmîşîdî Bi-hamdillâhi Te’âlâ işbu ittifâkın semeresi olarak her tarafda cenâb-ı hayru’n-nâsirîn kemâl-i lûtf ve ‘inâyetinden Ümmet-i Muhammede nusret ihsân etmekde ise de dînimiz ve devletimizin düşmanları olan kâvirler kurdukları dolab-ı mensûblarının ‘aksine döndüğü ve dînimiz ‘âlî (38a) mukaddem ru’âyânın ‘isyânında medhak ve rızamız bu kadar devlet-i aliyye iktizâsı vecihle te’dîb eder diyen Rusyalu dahî lâkırdısından nükûl ve hem mezheplik iddi’âsıyla ‘isyân eden Rum kâvirlerini bayağ nice firenk etmek ve ma’âzallah Te’âlâ beyza-yi menûra İslâmiyye küllî ekser imhâ eylemek za’m bi-talana düşmüş ve bu suretle büyük ve küçük mecmû’ ehl-i İslâm bilâ-tağyîr müttefik ve müttehid olarak mâlen ve bedenen devlet-i ‘aliyyeye ugrunda çalışmak cümleye farz olmuş olduğuna binâen bi’l-cümle vüzerâ-yı ‘uzzâm ve ‘ulemâ-yı fehham ve icâl-ı devlet ve ocaklu ağvâtî vesaire sunûf ehl-i İslâm bi-cem’ihim bâb-ı ‘âşlîde cem’ olarak vecâhidû ‘fî sebilillâhi bi-emvâlihim ve enfûsihim nass-ı mübînî üzere harekete büyük ve küçüğümüz ittifâk ve etî’ullahe ve etî’urrasûle ve ülî’l-emr münküm ‘emri mûnîfinin icrâsıyla dîn ve devletimiz bilerek ve ita’atimiz ziyâde ederek muhârebe iktizâ eder ise muhârebeye tûruşmak ve bu vaktî sâir vakte kıyâs îtmiyye cümle ehl-i İslâm ‘uhde ve mîsâk etmiş ve birbirleriyle yek vücûd olarak karındaş olup cihâda tedâriklî bulunmak üzere söz bağlanmış oldukları ve der ‘aliyyede olduğu misilû bu câhibde dahî ittifâk ve ittihad usûli icrâ olunmak emrînî müştemiş birbirini müte’âkiben iki kıt’a emir-nâme-yi vekâlet-penâhî vâlî-yi vilâyetimiz hazretlerine vürûd ve irade-i seniyye üzere eyâletimiz hânedânî ve ümerâsı ve zu’amâsî ve Ahîşanın ocaklu ağvât ve ‘ilimdârânî mevcûd olarak iki kıt’a emir-nâme-yi sâmi ve mektûp cenâb-ı fetvâpenâhî kırâ’at ve cümlemiz cân-ı dilden dinleyüp ittifâk ve ittihad ve hidmet-i dîn ve devlet-i ‘aliyyede bezl-i iktidâr cânımıza minnet olduğundan emr ve sây’âyı sâmi ve ifâde-i hakret-i veliyyü’n niâmi üzere birbirimiz ile vücûd ve hasîm vâhid mesâbesinde olarak uğur-ı dîn ve devlet-i ‘aliyyede çalışmak ve hıyn-i iktizâde muhârebeye tutuşmak ile ancak cevher gayretimizi dinmez ve devletimiz düşmanları üzerinde sarf etmeğe akd-i meclis ve ‘uhde ve mîsâk olunup halef-i

billahi'l'azîm olunduğu ve dergâh-ı 'âlî kapucubaşlarından Hartus ve Penek sancağibegisi Mehmed Ağâ kulları vâlî-yi vilâyetimizin nêzninde ümûr-ı lâzimesinî idâre ile hizmetinde olup vilâyetimizin serhadd-ı sedîd-i şâhânedan olarak rûz ve şeb mekkîden i'dâdan bir lahza gaflet 'âcîz olmadığından müşârün-ileyh hazretlerinin ma'rifetî ve cümlemizin ittifâkî ve derûn birliği ile muktezâ-yı vakit ve hâl şimdilik Ahışanın etrâfının bir mikdârını vâlî-yi vilâyetimiz kethüdâsı 'Osman Ağâ me'mûran ağâdan şarapo inşâ ve hendekler hufrile beş mahalde dîrûnî toprak olarak ağaçdan tâbyalar yaptırmakda ve 'umûm Ahışa dahî mahalellere birer mahal tahsîs olunarak ittihâdımızla Ahışanın etrâfî ve dâiren madâr ağaçdan şarapo nasb olunarak ve emr-i muhafazası esbâbına (38b) tuğul olunmakda olmağân cenâb-ı hayrûnnâsîrîn şevketlü muhabbetlü kudretlü kerâmetlü rûhum 'alim-i esbâb-ı ve asâyiş-i nev'ı bân-î adem veliyü'n-ni'metimiz efendimiz hazretlerini serîr-i şevketmasîr-ı saltanatda bir karar ve a'dâ-yı dîn ve devlet-i âliyye-yi samsâm-ı hûn-ı eşâm-ı kahr mâynlarıyle rehîn-i izmihlâl ve müddebir eyliye emîn-i serhidât-ı şâhânedan olduğumuza rahmen ve atfen muhtacî olduğumuz eltaf ve eşfâk cenâb-ı şâhânenin bundan akdem Erzurum anbârından ifrâz ve Ahışa anbârına nakl ve îsâlî husûsuna bahar-ı zehar-ı eltâf-ı padişâhî temvic birle rehin ve hayret ve ıztırâb olan sükene-yi serhad kullarını ihyâ fânus-ı devlet me'nûs-şâhânedan mahmen buyurulmak niyâzında olduğumuzu derbâr-ı mu'addelet-karâra sen dahî i'lâm ediver deyü bi'l-iltimâs 'alâ vuku'a pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân mâs li hazret men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî Gurra-yı Muharrem sene 37

Varak: 38b

Belge No:69

Çıldır eyaleti valisi Benderlî Ali Paşa'nın Çirmen sancağına tayini hakkında

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîneleridir ki bu def'a vâlî-yi vilâyetimiz Benderlî 'Alî Paşa hazretlerî işbu serhadd-ı suğûr-ı hâkânî olan eyâlet-i Çıldırdan 'azl ve 'avâtîf-ı 'aliyye-yi ve 'avârif-i behiyye-yi hüsrevânedan ve çirmen 'uhde istihâllerine tevcih ve 'azîmet buyurup eğerçi müşârün-ileyh hazretlerinin vilâyetimizden mefâkikat cümle bâý ve gedâ ve fukarâ ve zu'amâ ve evlâd ve 'iyâle-bâdî-i ye's ve sermâb ve mûcib hüzn ve'l-lâm ferâvân olup hîyn-i dühûllerinden ilâlân peder-i müşfik misillü ahâlî-yi

vilâyete ‘alâ merâtıbihim hüsn-i iltifât ve ri’âyet ve zulm ve ta’adîden siyânet ve himâyet berle kâlıp hüsn-i nizâm ve râbıtaya ifrâğ ve cümlemizî du’â-yı hayriyye saltanat-ı seniyyeye tahrîs ve işgâl buyurduklarından başka nice nîce işbû muhtâc-ı inâyet inzâr-ı merhamet olan serhadd-i mensûranın takviye ve istihkâmî esbâbını îkâ’ ve nazar-ı i’tibâr-ı şâhâneye mazhar eylediğini teşekkürînî ve hâvî ve vezîr-i müşârünileyh hazretlerinin kemâh olmaları kemâ hüve hakkâ haklarımızda icrâ eylediğinden ve her hâl ve mu’âmelesinden râzı ve hoşnûd ve memnûn ve şâkir olduğumuzu mahzar-ı hakikat muhtevi-yi müessir-i ‘âcizânemizî musaddık sen dahî bir kıt’a i’lâm ediver deyü bi’l-iltimâs ‘alâ vukû’a paye-i serîr-i a’lâya i’lâm olundu bâkî emr ve fermân Li’ hazret men lehü’l-emrindir hurrîre fî gurra-yı Cemaziye’l-evvel sene sitte ve selasîn mieteyn ve elf

Varak: 39a

Belge No:70

Ahıska kalelerinin 1232 ve 1235 yılları için zahire satın alınması hakkında

(39a) Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîneleredîr ki şeref-efzâ-yı sâha-yı ta’alluk etmiş emr ve irâde-yi şâhane üzre Çıldır eyâletî kal’alarında mevcûd mühimmât ve zehâyirîn mevcûdî defâtırî bundan akdem bi-ilâm ve ma’rûzât-ı bâb-ı ‘âlîye lediyyü’t-takdîm kapud-ı lâzimesî ba’de’l-ihrac muktezâsı isti’lâm buyuruldukda iki yüz otuz iki senesî mahsulûnden olarak Erzurum ve Ahışa eyâletlerinden fî’atı maktû’a ile mürettep kırk bin keyl hinta ve elli bir bin keyl şa’îrîn îcâb eden doksan iki bin kuruşu bahâsının nısfî Çıldır eyaletinden ve nısfî diğeri cânib-i mîrînden havâle i’tâ buyurulmuş ve iki yüz otuz beş senesî mahsulûnden olmak üzere Vân ve Ahışa kal’aları için Erzurum eyâletinden mübâya’a olunmak üzere tertîb buyurulan otuz bir keyl hinta ve altmış bin keyl şa’îrden Ahışa kal’aları müterribâtının ne mikdârî tahsîl ve ne mikdârî bekâya kalmışlardır vukû’ ve sıhhatî üzre ma’rifet-i şer’-ı şerîf ve ma’rifet-i vâlî-yi vilâyet ve cümle infâkî ile tedkîk ve tahkîk olunarak tahsîlât başka masrûfât ve mevcûdâtî başka defâtîrî terkîm ve mümzâ takdim bâb-ı berâhım me’ebb-i ‘aleyya kılınmak defâtırında vâlî-yi vilâyetimize ve bu ‘abdü’d-dâ’ilerine ve kalâ-yı merkûm kâzîlarına vesâir iş erlerine hitâben bu def’a dahî şerefyâfte-yi sudûr eden emr-i ‘âlî mûcibince vücû-ı belde ve kalâ’-yı hâkânî zâbitânî ve iş erlerini vâlî-i vilâyetimiz devletlü el-Hac Sâlih Paşa hazretleri dîvân-ı

‘âlimlerîne ihtizâr ve zehâyir-i mertebenin keyfiyyetî defe’ât ile su’âl ve istiknâh olunduk da otuziki senesine mahsûben Erzurum eyâletinden müterrib kırk bir bîn keyl hinta ve ellibirbin kîyl-i şa’îrden habbe-yi vâhide tahsîl ve otuz beş senesine mahsûben Erzurum anbârından havâle-yi i’tâ buyurulmuş on bin keyl hinta ve yirmi bin kîyl şa’îrden fakat beşbin kîyl İstanbulî hinta ve şaîr vârid ve kusûrî bâkî ve pesmânde kaldığını Allah ve ihbâr edüp ancak A’câm bed-fermâcın memâlik-i mahrûsa-yı şâhâneye sû-i kasd ve hahâcîmî esnâlarında zehâyirin lüzûm ve iktizâsından nâşî merhum Ahmed Paşa devrinde Erzurum ve Karahisar sancağı havâlfilerinde zahîrenin kalanı dekâr ve kaht ve gallâ sebebiyle bi’l-isti’fa mübâya’aları ‘afv ve Çıldır kazâlarından Ahışa somârî olarak biner somâr zahîre tevzî’ olunmuş olup el-haletü hâzîhî zahire-yî merkûmadan ve gerekse Erzurum anbarından havâletü’l-‘inâyet ve Ahışa anbârına vürûd ve teslîm olunmuş zahîre-yi mezkûradan gayrı ez-masrûfât Çıldır eyâleti kal’alarında el-yevm mevcûd zehâyîrinden bir kît’a mumzî ve mahtûm defterî takdim hâkîpay-ı cettervâyı kerîmânelerî kılındığı musaddık sen dahî bir kît’a i’lâm ediver deyü bi’l-iltimâs ‘alâ vukû’a paye-i serîri a’lâya i’lâm olundu bâkî’l-emr li’ hazret men lehü’l-emr ve’l-ihsânındır fî 15 Cemâziyye’l-evvel sene 240

Varak: 39b

Belge No:71

Göle sancağının eskiden olduğu gibi Çıldır eyaletine bağlanması ve menzilhane durumunun devam etmesi hakkında

(39b) GÖLE SANCAĞININ İ’LÂMI

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîne oldur ki eyâlet-i Çıldır dâhîlî Göle sancağı hîyn-ı feth ve tahrîrden berü Çıldır eyâleti muzafâtına idhâl ber mu’tâd hazariyye ve garâmât-ı ‘arafîyyeyi eyâlet-i mezbûr vâlfilerine te’diyye ve teslîm eder olduklarından başka kazâ-yı mezbûr câdde üzerinde bulunduğundan bi’l-ihitiyâc dîrûnda mürettep-i menzilhânesî dahî kadîmü’l-eyyâmdan temhîd ve tanzîm olunmuş olup benâberîn mürûr ve ‘ubûr eden hademe-yi devlet-i ‘aliyye ve olağan-ı sâire müreffihen emâr ve ümûr mehhâmî idârede ber su’ûbet yoğîken bundan sekiz mâh akdem Kârs’a ilhâk ve bir kît’a emr-i ‘âlî ibrazîyle menzilhânesini ref’ edüp ol vechle pîş ve verâsında kâin Ardahan ve Penek menzilhânelerinin bâkîrlerî tâl ve dirâz-ı mesâfeyî kît’a ‘adm-ı tehamülleriden

ekserîsî telef ve ahâlîlerî duçâr-ı rahna ve ta'b olarak şîrâze-i nizâm menzilhânelere inhilâl-i tarik umur-ı mühimme ile metvâr ve hademe-yi devlet ve ûlâğ-ı sâîrenin bâdî ve kazâhâyı sâîlerîn teşettüt ve perişâniyyelerîne mütebâdî olduğundan başka Göle sancağı ahâlîlerî 'an asl-ı 'aşâyî cinsî olup rükûb ve nüzûle muktedir ve cesûr ve Ardahan ve Ahılkelek kal'alarında karib civâr ve semt olduklarından lediyyü'l iktizâ isteclâb ve def'-i mekâyıd i'dâ ve ref'-i mazarrat-ı işrâya cidden i'tinâ ve gayretlerî bi'd-defe'at mesbûk ve meşhûd hâss ve âmm olup binâen'aleyh sancağ-ı mezbûranın eyâlet-i Kârs'a ilhâk ve muzafât-ı Çıldır'dan ihrâcî mâ'ada'l-zikr menzilhânelerîn tefrika ve perişâniyetini ve ahâlîlerinin giriftâr rahne ve ızrârını müstevcib olduğundan başka erbâb-ı sebîle tetâvül dest-i hisâr ve etrâf-ı kazâlar dahî giderek perâkende ve perişân olacakları ve bi hâze'l-terkîb kuvve-i bâzûyı muhafazaya ve hen ve fûtûr îrâs edeceği bir emr-i gayr-i müstebi'ad olduğuna cezmen 'ilm-i dâ'iyânem lâhık olduğundan kat'-ı nazar Çıldır eyâletî ahâlîsinin ûlî'l-elbâb 'ulemâ ve sulehâ ve ümerâ ve zu'amâ ve 'umûm ocaklu ağvât-ı ve sâîre sükene-yi belde bi'l-ittifâk inha ve bu babda 'utbe-i kerdûn vakâr ve bâb-ı 'inâyetme'ab kâmkârîlerîne ref' eyledikleri mahzar sadâkat-ı müesirlerînî tasdîk i'lâm olunmasını el-hâh ve ibram etmeleriyle cümle inhâları vâkı'a mutâbık ve kazâ-yı mezbûrun Çıldır eyâletinden ve eyâlet-i âhîre's-sâkî mahzûrât-ı mütenevvi'a-yi mezkûrayı münebbih olduğundan kemâ fî's-sâbık Çıldır eyâletî muzâfâtına idhâl ve menzilhânenin tanzîm ve râbîta bend olmasına irâde-i 'aliyye-yi cihândârî ta'alluk ve bir kıt'a emr-i 'âlî şeref-ian'i-s-sûdûr buyurulmak niyâzında oldukları pâye-yi serîr-i a'lâya hasebî i'lâm olunmuşdur ol babda emr ve fermân dergâh-ı mu'allâ destgâhındır hurrire

fî'l yevmi's-sabi ve'l işrîn min şehri Cemâziye'l-âhiresine isnâ ve selâsin ve mietyni elfin

El-'Abdü'd Li-devlet-i kümü'l-'âlî Es-Seyyid İbrahim Hilâfe-i Kâzî-yi Bi
Medîne-yi Ahîsha

Varak: 40a-40b

Belge No:72

Göle sancağının Çıldır eyaletine bağlanması ve menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında

(40a) İŞBU DEVLET-İ 'ALİYYEYE OLAN İ'LÂMIN MUCİBİNCE
TAHSİR OLUNAN İ'LÂM SURETİDİR

Dîvân-ı ‘adâlet-i ‘unvân-ı âsîfânelerine ma’rûz dâ’i devletleridir ki eyâlet-i Çıldır dâhîlî Göle sancağı hîyn-ı feth ve tahrîrden beri Çıldır eyâletî muzâfatına idhâl ve ber-mu’tâd-ı hazriyye ve garâmat-ı ‘areffîyye-yi eyâlet-i mezbûr vâlîlerine ta’adiyye ve teslîm eder olduklarından başka kazâ-yı mezbûr cadde üzerinde bulunduğundan bi’l-ihitiyaç dürûnundan müterrib-i menzilhânesî ref’ edüp ol vechle pîş ve verâsında kâin Ardahan ve Penek menzilhânelerinin bâkîrlerî tûl ve dirâz mesâfeyî kıt’a ‘adem-ı tahammüllerinden ekserîsî telef ve ahâlîlerî dücâr-ı rahne ve ta’b olarak şîrâze-yi nizâm menzilhânelere inhilâl tarak ve ümûr-ı mülhimme ile mütevârid hademe-i devlet ve ulâğ-ı sâ’îrenin meks ve ta’viklarına bâdî ve kazâhâ-yı sâ’îrelerin teşettüt ve perîşânîlerine mütebâdî olduğundan başka Göle sancağı ahâlîlerî ‘an’asl-ı ‘aşâyir cinsî olup rakûb ve nazûle muktedir ve cesûr ve Ardahan ve Ahılkelek kal’alarının kurb-ı civâr ve semt-i olduklarından lediyyü’l-iktizâ isticlâb ve def’ mekâyîd a’dân ve ref’ mazarrat işrâya cidden i’tînâ ve gayretlerî bi’d-defe’at mesbûk meşhûd hâss ve ‘amm olup binâenalyh sancağ-ı mezbûranın eyâlet-i Kârs’a ilhak ve muzâfât-ı Çıldırdan ihrâcî mâde’z-zikr menzilhânelerin tefrika ve perîşâniyyetinî ve ahâlîlerinin giriftar-ı rahne ve iztırârınî müstevcib olduğundan başka erbâb-ı bağı ve şerâr-ı ferce bâb-ı fırsat ve mürûr ve ‘ubûr debebnâ-yı sebîle tetâvül dest-i hisâr ve etrâfî kazâlar dahî giderek perâkende ve perîşân olacaklarî ve bi-haze’l-takrîb kuvve-yi bâzâ-yı muhâfazaya vehn ü fütûr îrâs edeceği bir emr-i gayr müstebi’ad olduğuna cezmen ‘ilm-i dâ’iyânem lâhık olduğundan kat’ı-ı nazar Çıldır eyâletî ahâlîsinin ûlûl’l-elbâb ‘ulemâ ve sulehâ ve umerâ ve zu’amâ ve ‘umûm ocaklu ağvat va sâ’îre sükene-yi belde bi’l-ittifâk inhâ ve bu babda ‘utbe-i ‘aliyye-i gerdûn vakâra ref’ eylediklerî mahzar-ı sadâkatlerîyle cümle inhâları vâki’a mutâbık ve kazâ-yı mezbûrun Çıldır eyâletinden infikâk ve eyâlet-i ahire es-sâkî mahdûrat-ı mütenevvi’a-yi mezkûrayî münebbih olduğundan kemâ fî’s-sâbık Çıldır eyâletinin muzâfatına idhâl ve menzilhânenin tanzîm ve râbtına bend olmasına irâde-i ‘aliyye-i cihândârî ta’alluk ve bir kıt’a emr-i ‘âlî şerîf-ez-sudûr buyurulmasına müsâ’ade-yi seniyye-yi vezîrânelerinin tesvîğî ricâsîyle müteşebbüs zeyl-i ilticâ ve niyâzında (40b) oldukları huzûr-ı ‘inâyet-i mevfûr-ı âsîfânelerine hasebî i’lâm olunmuşdur bâkî emr u fermân devletlü ‘inayetlü veliyyü’n-ni’am efendim sultanım hazretlerindir

El-‘Abdü’ d-dâ’ li’ l-Kâdîm es-Seyyid İbrâhimü’ l Kâzî Hilâfe-i bi Medîne-yi

Ahışha

Varak: 40b-41a

Belge No:73

Göle sancağının sınırları içerisinde yer alan Ardahan-ı Küçük’in menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında

DİĞER GÖLE SANCAĞININ İ’LÂMI

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîne oldur ki medîne-yi Ahışhanın ‘ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve ümerâ ve erbâb-ı tîmâr ve vücûh-ı ocaklu ağvâtı ve ‘ilimdârânî ve ‘umûm ahâlî bi-cem’ihim mahfil-i kazâya cem’ olup şöyle takrir-i kelâm ve ta’bîr-i ‘ani’l-merâm eylediler ki Çıldır eyâleti muzafâtından defter-i hâkânîde Ardahan-ı Küçük kaydîyle mukayyed ve mestûr olan Göle sancağının nîce müddetten beri dîrûnundan menzilhâne olup ‘umûr-ı mühimme ile devlet-i ‘aliyye tarafından ve cânib-i âhireden murûr ve’ubûr eden hademe-yi devlet-i ‘aliyye ve ulağ-ı sâ’îre hîyn-i vürûdlarında vakit ve zamânî ile mahall-i me’mûriyetlerine ‘azîmet ve pîş verâsinde olan Ardahan-ı Büzürk ve Penek menzilhânelerî dahî hüsn-ı sûretle idâre ve rû’yet oluna gelir iken Kârs vâlîsî utûfetlû Alî Paşa hazretlerî Kârs livâsının defterhâne-yi ‘âmirenden kaydını matlûb buyurmuş olduğundan ‘atîk bir kıt’a sûret-i defterhânedeki Ardahan-ı Küçük kâyd-ı tâhrîr buyurularak iltîmasına mebnî sûret-i defter gönderildiğini nâtik emr-i celîlû’ş-şân asûdâr buyurulmuş olduğundan müşârûn-ileyh sancağ-ı mezbûr kars muzafâtıdır deyü tarafından mütesillim nasb ve zabt ve nasâhib ve dîrûnunda menzilhânesîn ref’inden Ardahan-ı Büzürk ve Penek menzilhânesî mâbeynî on dokuz sâ’at mesâfe olup kazâ’în-ı mezkûratîn menzilhânesinde olan hayvanât ‘adem-ı tahammülden telef ve tebâh olduğu hasebîyle ahâlîsî fakr ve fâkkiye dûçâr ve giriftâr rahne ve îztîrar olarak hâne berdûş-ı terk ûtana mühibbâ oldukları ve Göle sancağı ahâlîlerî ‘an ‘asl-ı ‘aşâyir cinsî olup rakûb ve nüzûle muktedir ve cesûr ve hudûd-ı hâkânîde kâ’in Ahılkelek ve Ardahan kal’alarına akreb ve civâr olmalarıyla emr-i muhafazada mu’avenetlerî olacağı ve sene-yi mâziyyede Çıldır eyâletî yoklamasına me’mûr hâcekân dîvân-ı hümayûndan Mehmed Tâhir Efendî vürûdunda Göle sancağı ber’âtı ber mûcib defter yoklayup Pehlivân Paşa hazretlerî ‘azline kadar kâffe-yi umûr ve mesâlihlerî Çıldır

vâlîlerinin re'y ve ma'rifetleriyle rü'yet ve tanzîm ve tesviye olunagelir iken ve Çıldır eyâletinden ifrâz ve Kars'a ilhâka dâ'ir târîh-i cedîd ila emr-i 'âlîşân asudâr buyurulmamış iken 'atîk sûret-i defterîyle deyü menzilhânesinin ref'î yalnız Ardahan ve Penek sancağı menzilhânelerîn tanzîm ve imdâd-ı hazariyye ve garâmat-ı sâ'irelerini eyâlet-i Çıldır tarafına i'tâ ve kâffe-yi ümûr ve mesâlihlerî vâlîmiz ma'rifetîyle rü'yet olunarak ba'de'l-yevm müşârün-ileyh 'Âlî Paşanın kârilâkîdir deyü vâkı' olan müdâhele ve mu'ârazasını men' ve def' bâbında bir kıt'a emr-i celîlü's-şân sadaka ve ihsân buyurulma niyâzında olduğumuzu hâvî mahzar-ı hakikat-ı müessirimizî musaddık sen dahî i'lâm ediver deyü iltimâs etmelerîyle cümle inhâları vâkı'a mutâbık olup kazâ-yı mezbûrun Çıldır eyâletinden infikâk ve eyâlet-i âhîres-sâkî bir vakitte vâkî' olmâmâğla (41a) müşârün-ileyh 'Âlî Paşa hazretlerinin müdâhelesî def' olunmak husûsuna irâde-yi 'aliyye-i cihânderî ta'alluk ve bir kıt'a emr-i 'âlî şerîf ez-sudûr buyurulmak niyâzında olduklarına 'ilm-i dâ'iyânem lâhık olup ol ki vâkî'-i hâldir pâye-i serîr-i a'lâya ilâm olunmuşdur ol babda ve her hâlde emr ve ferman men lehü'l-emr ve'l ihsânındır hurrire zâlike fî gurra-yı Cemâziye'l-âhir sene selâse ve selesîn ve mietteyni ve elf

El-'Abdü'd-dâ'li'l-Kâdîm es-Seyyid İbrâhimü'l Kâzî Hilâfe-i bi medîne-yi Ahîsha

Varak: 41a

Belge No:74

Göle sancağının sınırları içerisinde yer alan Ardahan-ı Küçük'in menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında

YOKLAMAYA ME'MÛR HACEKÂN İ'LÂMIDIR

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki eyâlet-i Çıldır da vâkî' bi'l-cümle eşkinci zu'amâ ve erbâb-ı tîmâr ile kalây-ı müstahfazânın yoklamalarına irâde-i merâhimâde-i mülûkâne ta'alluk ile ol babda sâdır olan emr-i 'âlî hacekân dîvân-ı mu'allâ erkândan ve divân-ı hûmâyûn kalemî küttabından Sa'âdetlü Mehmed Efendî kulları yedîyle Ahîshâ mahkemesine lediyyü'l-vürûd hâlâ Çıldır vâlîsî Vezîr-i Mükerrerrem Veliyyü'n-ni'am Devletlü Merhametlü el-Hac Hâfız 'Ali Paşa Hazretleri dahî me'mûran Sivâs tarafında bulunduklarına binaen ber mucib emr-i 'âlî 'amel ve hareket olunmak bâbında müşârün-ileyh hazretlerî tarafından vürûd eden buyuruldu emr-i üslûp dahî feth

ve kırâ'et ve ber mûcib emr-i 'âlî buyuruldu veliyyü'n-ni'amî amel ve harekete cümle âhâlî tarafından te'ahhüd olarak hâlâ Çıldırda kâim-makâm bulunan Ahmed Beg kulları ve alây begî ve cümle muhtârlar muvâcihesinde bi'l-cümle zu'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve müstahfaz neferâtî ve hazîne-i 'amireden mahreç cebe-defterîne tatbîk olunarak ve yegân yegân isbât-ı vücûd etdililerek mevcûdlar yoklanup na-mevcûd ile bilâ veled mahlûllerî erbâb-ı istihkâkdan mülâzimlara tevcîhî 'arz olunmak üzere efendîy-i mûma-ileyh alây ve muhtârlar taraf-

Varak: 41b-42a

Belge No:75

Göle sancağının sınırları içerisinde yer alan Ardahan-ı Küçek'in menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında

Varak 45b

Belge No 84

Ahıska Gümrüğünün 1236 senesi gelirleri hakkında

GÜMRÜK HUSUSUNA VERİLEN İ'LÂM SÛRETİDİR

Dîvân-ı 'Adâlet-i 'unvân-ı âsifânelerine ma'rûz dâ'i devletleridir ki bin iki yüz otuz altı senesî Erzurum gümrüğü merbûtatından olan Ahışa gümrüğü altı bin beş yüz kuruş bedelîyle vâlî-i ve'l-aşân vilâyetimiz 'utûfetlü es-Seyyid Ahmed Paşa senavarlerinin re'y ve ma'rifetleri manzum olarak Ahışa sâkinlerinden ma'lûmatü'l-esâmî kullarına ta'ahhüd ve iltizam buyurulup gümrük-ı mezkûrun revâc ve kesâdi İrân ve Gürcistanın rikâb ve râhat ve bey ve şerâyı ticaretine mahsûs ve mevkûf iken sene-i mezbûrda İrân ve Gürcistanın ba'zı ihtilaline mebnî eyyab ve zehâb ile me'lûf tüccar ve bâmârkân-ı tâlifleri külliyyen munkat'ı olduğu gümrük-i mezbûrun kesâd ve futûrunu mûcib ve mültizimlerinin münferid ve zebânda olduklarını müstevcib olmak hasebîyle mültezimûn mûma-ileyhim kulları huzûr-ı şer' îde lediyyü'l-hisâb cümlelerin ma'rifet ve mu'âyeneleriyle iki bin kuruş munzarır olup bu vecihle âyeste-i lütf ve merhamet oldukları tahkîklerde 'umûm olduğundan kat'-ı nazar mu'âmele ve i'tibârları sâirden sâğ ve mu'teber ve cümle ile hüsn-i ülfet ve imtizâc üzere olduklarına i'tibâren ve sene-yi mezbûr bedelinden dûcâr oldukları cerîh-ı zarar ve ziyanlarına medârû'l-yetâm olur mülâhazasıyla gümrük-i mezkûr işbû sene-i

âtıyye otuz yedî senesi martı i'tibâriyle kemâkân sâbık mültezimlerine ta'ahhüd ve iltizâm buyurulması vâlî-i vilâyetimiz senâverlerî tarafından tensîb ve tasvîr olunmadıktan nâşî canîb-i hadîvânelerîne 'arz ve istirbâlarî üzre gümrük-i mezbûrûn bedel-i sâbıkından bir mikdâr tenzilâ iktizâ eden şartnamesi kemâkân-ı sabık mültezimlerine 'inâyet ve i'tâ ve ta'dim olunan ma'mûl be-memhûd tümseklerini kârîn lihâza-i hüsn-i kabûl buyurulmak ricâsında vâkî'-i olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî 15 Cemâziye'l-evvel sene 237

Varak 45b-46a

Belge No 85

İran tüccarından alınacak gümrük vergileri hakkında

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki bir müddetten beri Devlet-i 'Aliyye-i Ebedîyye devâm ile İran devletî meyânasından vükû' bulân mübâyet ve şakâkk-ı mübde'l-selem ve musâfât olup hudûd-ı kadîme ve akd-ı râbıta mesaliha buyurulduğuna mebnî buyurulduğuna mebnî Ka'be-yi Mükerrerme ve Medîne-i Münevvere vesaîr Bilâd-i İslâmiyyeye âmed-şod eden İrânîyân mu'âmele vi'l-mücâmele olunup dûrma nâmî ve hilâf-ı şer' ve kânûn bahaneye sâire ile bac ve bir sene metâlîbe olunmamak ve tüccârından mâlî olanların yüzde dört kuruş resm-i gümrük alındıktan sonra bedellerine verilen edâ tezkiresine muhalif ve ahir mahalde yed ahire devr olmadıkça tekrâr gümrük metâlîbe olunmasını ve memâlik-i mahrusa-i şâhânede bilâ veled fevt olanların ve sa'y şar'ıyye olmadığı hâlde'mûr beytü'l-mâl ma'rifet-i şer'ile müstelce ba'de'l-kayd ber me'men mahalde 'aynî ile bir sene hıfz-i isah edüp ivsî veyahud vekîl-i şer'ıyye zuhûrunda bermûcib defter reayâ-yı mezkûrayı ma'rifet-i şer'ile teslim eyleyüp rûsûm-ı 'âriyesî eşyâ hıfz olunan mahallîn kirâsı alınması ve mâhfûz olan eşyâ-i harîk ve bu misasllü kazâ sebabîyle telef olur ise iddiâ olunmamâsı ve bir sene müddet mürûrunda vâris ve vâsî veyahud vekîlî zuhur inhâz ise tereke malı fâzî beytü'l-mâlden firûhate olunup semenî hıfz kılması husûsâtî ve bu def'a 'akd olunan mu'pahedâtî te'yîd riftârına (46a) dikkat olunması irade-i seniyye mülûkânede olup ol bâbda Çıldır Vâlisî Devletlü el-Hac Salih Paşa Hazretlerine ve bu bende-i dâ'ilerine hitâben şeref-sûdur eden bir kıt'a fermân-ı cihânmetâ' cümle me'mûrin mevâcihelerinde kırâ'at ve mazmûn-ı münîfî i'lân ve işâ'at olunup cümlesî sem'an ve tâ'a

merâsimînî icrâ ve bi'l-'umûm devâm-ı saltanat-ı seniyye-i hazret-i kişver-sitânî da'vât-ı hayeriyyesine dest-i küşâ-yı dû'âya müsâberetleri bi'l-istid'â pây-e-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî'l emr lihazreti men lehü'l-emrindir fî 15 Şevval sene 39

Varak 46b

Belge No 89

Ahışa müftüsü Tahir Efendi'nin görevini Seyyid Şeyh Ahmed Efendi'ye devrettiği hususunda

Dîvân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı âsifânelerine ma'rûz-ı dâ'i devletleridir ki bir kaç seneden beri belde-i Ahışada hizmet-i umûr-i fetvâ ve neşr-i mesâil-i şettî ile me'mûr müftî semâhatlü Tâhir Efendi dâ'ilerî asitâne-i 'aliyyede kâin medresesinde tahsîl merâtib-i mevâlî ve tekmîl irâde-i metâlib me'âlî mevsimlerî hulûl etmekden nâşî asitâne-i şeref aşîyâneye tevcih ruy-ı i'tizâm maksadına derkâr ve benâberân muhavvil-i 'uhde-i istihâl ve iktidârları olan cihet-i fetvâdan nefsinî yâ tabib rızâ-i i'tizâl ve mühimme-i Ahışada mütevattın 'ulemâ-yı zevzî-l-ihtirâmdan münâsib ve mahallî olduğu cümle ma'rifetleriyle istihsân olunan faziletlü es-Seyyid Şeyh Ahmed Efendî dâ'ilerine kasr-ı yed edüp ol dâhî her vecihle alık ve fûnûn-ı şitâda mâhir ve ehl-i hakk olduğu cümle 'indinde müsellim ve bâhir olmağla der 'aliyye-i şâmîh el erkân-ı tâcdârândan işaret-i 'aliyyesî vürûduna kadar efendi-i mûma-ileyh dâ'ilerinin hizmet-i fetvâ ve müstefetiyâne ber-vech-i şer-i kadîm-i kaviyyü'l-esâs üftâyâ bâ buyurdu sâmi-i kerîmânelerî ruhsat buyurulması 'umûm vücûh-i iltimâslarıyla huzûr-ı mevhibet ve fevr-i asifâlarına i'lâm olunmuşdur bâkî'l-emr lehü'l-emrindir fî 21 Şevvâl sene 39

Varak 47a

Belge No 90

Ahışa ve kazalarında tımar ve zeamet hususunda bazı aksaklıklar yaşandığı ve halkın bu durumdan mağdur olduğu hakkında

(47a) Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki Mahmîyye-i Ahışanın mezâfâtı Livâne ve Penek ve Ardanuç ve mülkafâtı Tavuskâr nâhiyyesi kazâların 'ulemâ ve sulehâ ve fukarâ ve zu'amâ ve ahâlîsi kulları bi-cem-ihim mahfil-i kazâyâ cem'olup şöyle tazallum-ı hâl veistirhâm-ı mâ-fî'l-bâî

eylediler ki Çıldır Eyâleti mezâfâtından Pertekrek ve nasb-i Livâne ber-vech-i arpalık bâ berât-ı ‘âlî ez-kadîm Livâne sancağı belgelerinin tasarrufları olup sancağ-ı mezbûretimde kâin ze’âmet ve tîmâra cümlesî berâtları yazısı üzre mutasarrıf-ı vekîl ve ta’şîr eder oldukları ve fukâraya bu vesîleyle her bir taraftan hükûmet eyledikleri ve ma’adâ Ardanuç sancağı ve Tavuskâr nâhiyyesî Livâne sancağibeglerinin ber-vech-i arpalık dâhil berâtları iken vâlî-i vilâyet taraflarından ba’zan birer mütesellim ef’âd ettirilmiş ve bu vecihle Livâne beglerine sûret-i gadr vukû’undan başka gerek mütesellim tarafından ve gerek sancağı begleri tarafından hükûmet ederek fukarâsına îrâs-ı hisâr ve hükûmet-i yed-i vâhidde olmayup bu derece başka başka hükûmete tahammül edemiyerek cümlesî perîşân olmak derecesine yüz tuttuklarımızı ve ‘öşr ve rûsûmânlarını ber-mâcih berât-ı ‘âlî mutasarrıflarına edâ etmek üzre vâlî-i vilâyet tarafından zuhûr eden vâdîdâtın ru’yetî ve mütesellimin-i ‘umûrî yine atabeg neslinden rızâcû ve diyânet vile me’lûf ve fukâra perver ve hâkâniyyet ile mevsûf ve fukâranın merâzîsî Süleyman Beg kullarına ihâle ve fîmâ ba’de hükûmetimiz ve fukâranın merâzîsî olan Süleyman Beg kullarına ihâle ve fîmâ ba’de hükûmetimiz yed-i şâhânede râhat ve âsûde ve ez-dîyâd-ı emr-i Pâdîşâhiye dû’âda olacağımız ceremen ve yakînen ma’lûmumuzdur Rızâillâhi Te’âlâ ve Lîrâsûlih hâl-i ‘aciz istimâlimizi ve mîr-mûma-ileyhe bi’l-istikbâl Ardanuç ve nahiyyesi Tavuskârın ümûr-ı mütesellimliği ihâle buyurulması istid’âmızı derbâr-ı merhametudâra i’lâm ediver deyü el-hâl ve iltimâs etmeleriyle fî nefsi’l-emr fukaranın birkaç taraftan hükûmet olması perîşâniyyetlerinî mûcîb ve mahal-i nizâm ediği emr-i cel-î olmağla sancağ-ı mezbûrlarda vâki’ ze’âmet ve tîmarın i’şâr-ı şer’iyyesini ber mûcib berât yazılarına göre Livâne sancağı beglerî ahz ve ta’şîr ederek fukarânın marâzîsî olan Süleyman Beg kulları yarar ve hîdmât-ı dîn ve devlet-i ‘aliyyenin hâlinden aşîkâr ve meşhûdumuz olan etvâr-ı merziyyesinden nümâdâr ve her vechle ümûr-ı mezbûrun ‘uhdesine ihâle sezâvâr olmağla Livâne sancağınız arpalığı olan Ardanuç ve Nâhiyye-i Tâvuskârın ümûr-ı hükûmet ve mütesillimliği ve vâlî-i vilâyet ve Ahîsha ve Ardanuç kâzîlarına hitâben ekbedü’l-mazmûn emr-i ‘âlî isdâr ve bu vecihle fukarânın asûde hâl ve bâline lûtf ve ‘inâyet birle devâm-ı eyyâm-ı hâldir ‘alâ vukû’a bi’l-iltimâs pâye-i serîr-i a’lâya i’lâm olundu bâkî’l-emr lihazreti men lehü’l-emrindir hurrîre zâlike fî’l-yevmi’s-

sâbi've'l-ışrîn min şehr-i Muharremü'l-harâm sene seb'a ve selasîn ve mieteyn ve elf

Varak: 47b

Belge No: 91

Çıldır Eyaleti'nde Cizye ödemekle yükümlü olan Gayr-i Müslimlerin vergiyi ödeyecek ekonomik imkânlarının bulunmadığı hakkında

CİZYE EVRAKI İ'LÂMIDIR

(47b) Der-i Devlet mekîne 'arz-ı kemîne oldur ki sâbikan Çıldır vâlisi 'utûfetlü Es-Seyyid Lütfullah Paşa yesserallahi mâ yürûd ve mâ yeşâ hazretlerinin taraf-ı bâhir eşreflerinden cizye 'umûrına vekîl buyurdıkları sa'âdetlü Ahmed Ağa mahfil-i kazâda şû vechle takrîri kelâm ve bisat-ı 'ani'l-merâm eyledî ki Eyâlet-i Çıldırın cizye-güzâr neferât-ı zimmîlerin cizyesî bi-fermân-ı 'âlî efendi hazretlerine ihâle buyurulup a'lâ ve evsat ve ednâ evrâkî bukçası merhûren vürûd edüp sâlîfû'z-zikr evrâk bukçası ma'rifet-i şer'ile küşâd olundukda cizye-güzâr zimmî neferâtları mukaddimen perîşân oldukları ma'lûm devlet-i 'aliyye-i ebedî'd-devâmın buyurulduğundan hâllerine terahhimen iki sene cizye-i şer'iyeden mu'âfiyetlerine bi-emr-i 'âlî 'inâyet-i şâhâneye mazhar olduklarından ve müte'âkiben vezîr-i müşârûn-ileyh eyâlet-i merkûmaya sâye-endâz bahş-ı mürrüvet buyurup hâl-i fukâraya vâkif rû'âyı-perver ve cümle üzerine bezl-i şefkat eder ber-vezîr-i 'adâlet-sîm ediğini ehl-i zimmet istimâ'larî olduğu hasebîyle seneyni vâfireden beri terk-i evtân edüp Tiflis ve Gürcistan dîrûnunda ve taraf-ı âhirde iskân olunmuş rû'âyâdan gelüp tecemmü' olanlara a'lâ ve evsat ve ednâdan bin beş yüz kırk altı evrâk cizye-güzarlara i'tâ ve üç bin dokuz yüz otuz beş evrâkî hâlî üzre kalup dâhi bir kıt'a kâğıd verilecek re'âyâ olmadığından mübteği evrâk der- 'aliyyeye takdîmî icâb eder cânib-i şer'ide kalmak iktizâ eder deyü huzûr-ı şer'-ı şerîfe getirip ta'dâd olundukda ez-gayr-ı mesarruf üç bin dokuz yüz otuz beş evrâk-ı mühr-ı dâ'iyânem ve cizyedâr-ı merkûm mührîyle temhîr ve kabl-i şer'ide elân mahfâz olup ba'de'l-yevm bir kâğıda sarf olunacak mala olmayup cümlesi hâlî üzre kalmış olduğu mahâ ta'lim-i seniyyelerî buyuruldukda memhûran mahfûz evrâk mübteği bâb-ı 'âlîye mî matlûp buyurulup veyâhud cânib-i şer'-ı şerîfde kalması münâsib işbu keyfiyet-i menût emr ve irâde-i şâhâne ediği ol ki vâkî'i'l-hâldir pây-e serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l emrindir

hurrire zâlike fî'l-yevmi'l-hâmis ve'l-ışrîn min şehri Recebü'l-mürecceb sene selâse ve selesîn ve mieteyn ve elf

Varak: 48a

Belge No: 92

Ahıska, Azgur ve Hastus Kaleleri nefer ve zabitanını ihtiyaçlarının giderilmesi için 1233 senesine ait cizye vergilerinin tahsisi

(48a) CİZYE İ'LÂMI

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâî kemîne budur ki Ahışa kal'asının cânib-i yemîn ve yesâr ve Azgur ve Hartus kal'alarının yerlü ocaklularının zâbitan ve neferâtı bi-cem'ihim mahfil-i kazâya hâzirûn olup bu vecihle takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i 'anî'l-merâm eylediler ki devlet-i 'aliyye-i dâimü'l-karârdan bizlere beher sene ber-vech-i ocaklık mâl-ı mevâcibimize mukâbele ta'yîn ve ihsan buyurulan eyâlet-i Çıldır tevâbî cizyesinin işbu bin iki yüz otuz üç senesine mahsûben mu'tâd-ı kadım üzre evrâk-ı bukçası ve berat-ı şerîf-i 'âlîşânî defterdâr şikk-ı evvel sa'âdetlü efendi hazretlerinin çûkadârları 'izzetlü Mehmed Ağâ yedîyle taraflarımıza vâsıl ve ahz ve hıfz olunup devâm-ı devlet ve bekâyı saltanat hazret-i 'aliyyeye 'arz ve i'lâm ile dey iltimâs etmeleriyle hakîkat-ı hâl pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân menlehü'l-emrindir hurrire zâlike fî'an Muharremü'l-harâm sene selâse ve selesîn mieteynve elf

El-'Abdü'd-dâ'li-devleti kümü'l-'âlî es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i Bi-Medîne-i Ahışa

Varak: 48a

Belge No: 93

Ahıska, Azgur ve Hartus Kaleleri nefer ve zabitanının mevaciblerinin karşılanması için toplanan cizye gelirleri hakkında

DİĞER CİZYE İ'LÂMI

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki Medine-i Ahışanın kal'asının cânib-i yemîn ve yesâr-ı gönüllüyân ağâları ve Azgur ve Hartus kal'alarının gönüllüyân ağâları ve kethüdâları ve 'umûm zâbitân ve neferâtı kulları bi-cem'ihim mahfil-i kâzaya hâzirûn olup bu vecihle takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i 'anî'l-merâm eylediler ki devlet-i 'aliyye-i dâimü'l-karârdan ocaklarımızın

mâl-ı mevaciblerîne mukâbele tahsîs ve ihsân buyurulan Eyâlet-i Çıldırın ehl-i zimmet re'âyâların cizye-i şer'iiyyelerî hâlâ vâlî-i Çıldır vezîr-i mekârim semîr 'inâyetlü Lütfullah Paşa hazretlerinin taraf-ı 'âlîlerinden seksen beş senesinden doksan sekiz senesine gelinceye dek cibâyed olup bir sene cizyesî taraf-ı mîrînden tedâhüle mahsûb ve mâ'adâ âhir senesinin cizyesî mâlî beher sene vezîr-i müşârün-ileyh hazretleri tarafından bizlere temâmen teslîm ve ocaklarımız neferâtına yevmiyyelerine göre 'ulûfe taksîm olup zikr olunan on iki senelik mâl-ı cizyeden ve mevâciblerimizden vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerinin taraf-ı 'âlîlerinde bir akça ve bir cebemîz kalmadı deyü yerî ve i'tirâf ettikleri bi'l-ihtimâs pây-e-i serîr-i a'lâyâ i'lâm olunmuşdur bâkî emr ve fermân menlehü'l-emrindir hurrîre zâlike fî an Muharremü'l-harâm sene semâni ve tis'îyn ve mieteyn ve elf

El-'Abdü'd-dâ'î li-devleti kümü'l-'âlî Es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i Bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 48b

Belge No: 94

1233 senenesine mahsuben Çıldır Eyaleti'nden toplanan cizye gelirlerinden Faş ve Suhum Kalelerinde bulunan yeniçerilerin ihtiyaçlarının karşılanması hususunda

(48b) DİĞER CİZYE İ'LÂMI

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı kemîne oldur ki bin iki yüz otuz üç senesine mahsûben Çıldır eyâletinde vâkî' ehl-i zimmet-i küfr ve Yahudî tâifelerinin cebânetî hâlâ Vâlî-i Eyâlet-i Çıldır 'inâyetlü Vezîr-i Mükerrerem es-Seyyid Lütfullah Paşa yesserallahi bi'l-hayr mâ yürîd vemâ yeşâ hazretlerinin ceye-i şer'iiyye bi-emr-i 'âlî emânete zabt eden dergâh-ı 'âlî gedüklerinden el-Hac Ahmed Ağa kullarına ber-vech-i emânet tafvîz edüp mûma-ileyh el-Hâc Ahmed Ağâya tafvîz olunduğu devlet-i 'aliyye-i ebedî'd-devâma 'arz ve i'lâm olundukda ne vecihle olur ise olsun deyü sadr-ı esbak devletlü Mehmed Paşa hazretleri kâime-i 'aliyyelerinde işâret etmemelerîyle sene-i mezbûra mahsûben Eyâlet-i Çıldırın ehl-i zimmet-i küfr ve yahudî tâifelerinin cizye-i şer'iiyyeleri ağâ-yı mûma-ileyh el-hâc Ahmed Ağâ vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerinin inzimâm ve şürût-ı berât üzre esnâf-ı selâse i'tibârîyle tahammüllerine göre evrâk-i tevzî' ve cizyelerin ahz ve cibâyed edüp mü'temi' olan mâl-ı cizyenin mecmû-i on sekiz bin dokuz yüz yetmiş dokuz kuruşa bâliğ

olmağla ağâyı muma-ileyhin bu tarafda hisâbî rû'yet ve mebliğ-i mezbûrdan bâ-sebeb tahrîr hükmî on bin kuruşu havâle ve sarf ve bâkî kalan bin dokuz yüz yetmiş dokuz kuruşu 'âlâ tarîku'l-emânet vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerinin hazîne-i seniyyelerine vaz' ve mebliğ-i mezbûr tarafda ba'zı mîrî mesârifine lüzûmı olmakdan nâşî lâzım olan mahallere sarf olunması iltimân olunmagla ve ağâ-yı mûma-ileyh el-Hâc Ahmed Aga kulları bâkî kalan cizye evrâkını ma'rifet-i şer'ile ta'dâd ve bu bukciyye vaz' ve temhîr ve senedât-ı şer'iyye ve mûmazzî defterlerîn olup hisâbını rû'yet için ordu-yı hümâyûn nusret-i makrûna 'azîmet etmiş iken dokuz mâh-ı mukaddem Fâş ve Suhûm kal'alarının muhafızlarına me'mûr dergâh-ı 'âlî yeniçerilerinin mevâciblerine verilmek üzere iki kıt'a sebep-i tahrîr-ı hukmî on beş bin beş yüz kırk buçuk kuruşu münderic havâle emirleri bu esnâda zuhur edüp mâl-i cizye-i merkûmdan bakî kalup ber-vech-i emânet hıfz olunan sekiz bin dokuz yüz yetmiş dokuz kuruş havâle olunan on beş bin beş yüz kırk buçuk kuruşa inmeyüp yine hâlî üzere vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerinin hazîne-i 'aliyyelerinde ber-vech-i emânet hıfz ve ne mahalle tahrîr ile vech-i emânet tasrîhiyle havâle olundukda verileceğine mahalle tasrîhiyle havâle olundukda verileceğine meha ta'lim 'âlim araları olduğu pâye-i serîr-i a'lâya 'arz ve i'lâm olundu bâkî emr ve fermân hazreti men lehü'l-emrindir

El-'Abdü'd-dâ'î li-devleti kümü'l-'âlî Es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i Bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 49a-49b

Belge No:95

Çıldır eyaleti sınırları içerisindeki kalelerin zahire durumları hakkında

(49a) Çıldır eyâletî dâhilinde Ahîsha ve Ahılkelek ve Hartûs ve Ardahân kal'alarında el-yevm mevcûd bulunan zehayir tafsili üzere terkîm defteridir ki ber vech-i âti ez-zikr beyan şod hurrire fî evâsıt-ı şehr-i Cemaziye'l-evvel sene erba'in ve mieteyn ve elf

Şa'îr Keyl	Hinta Keyl	Otuz beş senesinde Erzurum anbârından havâle i'tâ ve 'inâyet buyurulan on bin keyl şa'îrden vürûd ve Ahîsha anbârında teslim olunmuş beş bin keyl-i İstanbulî hinta ve şa'îrin dört beş sene zarfında fenâpezîr vücudunu ba'de't-temyiz sâ'ğlam ve'l-
---------------	---------------	---

		yevm mevcud olan
Şa'ır Keyl	Hinta Keyl	A'câmin Kârs havâlisine tasallutû hengâmında berâ-yı ihtiyât zahîre-yi merkûmden Oltu kal'asına vaz' ve hâliyen mevcud olmak üzere hıfz olunan
Şa'ır Somar	Hinta Somar	Çıldır eyâletinden idâre olunmak üzere ta'alluk eden irâde-i 'aliyye-yi tâcdârî dârında ederek merhum Ahmed Paşa ma'rifetîyle otuz yedi ve otuz sekiz ve otuz dokuz senelerine mahsûben eyâlet-i merkûm kazâlarına senevî biner somar zahîre tevzî' ve tahsîl edüp bi'l-iktizâ telef ve masrûfatındân mâ'adâ hâliyen mevcûd ve anbâr-ı emînlerinin inhâ ve ihbârlarıyla sahhû'l-bâkî
Şa'ır Somar	Hinta Somar	Otuz dokuz senesinde Ahmed Paşa ma'rifetîyle tevzî' olunmak zahîre bekâyâsından hâliyen vâlî-i vilâyet devletlü el-Hâc Sâlih Paşa hazretlerinin inzimâm-ı re'y ve ma'rifetleriyle tahsîl ve kal'a-yı merkûm anbârına teslîm buyurulan
Şa'ır Somar	Hinta Somar	Kazâ-yı mezkuralardan tahsîl olunmuş zehâyirden otuz yedi ve otuz sekiz ve otuz dokuz senelerinde Ahılkelek kal'asına müşâr-ı merhum ma'rifetîyle teslîm olup kal'â-yı merkûm muhâfızlarına iktizâ eden zahîre mesrûfatından mâ'adâ elyevm mevcûdu
		Otuz dokuz senesî bekâyâsından devletlü el-Hâc Sâlih Paşa hazretlerinin tahsîl ve kal'a-yı merkûma teslîm olunan

(49b) Şa'ır Somar	Hinta Somar	Hartûs kal'asında maktûl Ağzı-açık Mehmed Ağanın kendi zahîresinden müddehîrî olup cümle ma'rifetîyle kal'a-yı merkûmaya teslim ve mahfûz olan
Şa'ır Somar	Hinta Somar	Otuz sekiz ve otuz dokuz seneleri tevzî'âtından Hartûs sancağının zahîreleri teslîm ve mevcûd olan
Şa'ır Somar	Hinta Somar	Çıldır kazâlarından otuz yedi ve otuz sekiz ve otuz dokuz senelerinde tahsil olunmuş zahîreden Ardahan kal'asına merkûm Ahmed Paşa ma'rifetîyle teslîm olup lediyyü'l-iktizâ masrûfâtından mâ'adâ'l-yevm mevcûd hinta ve

		şa'ır
Şa'ır Somar	Hınta Somar	Hâlâ vâlî-yi vilayet devletlü el-Hac Sâlih Paşa hazretlerinin ma'rifetlerîyle otuz dokuz senesi bekâyâsından tahsîl ve kal'a-yı merkûmaya teslîm ve hâliyen mevcûddur

Erzurumdan gelen keyl-i İstânbûlî hınta	2752
Keyl-i İstânbûlî şa'ır	2288
Satlelden somar	50
Mirhâvden somar	82
Tavuskârdan somar	100
Ardahandan somar	42
	274

Ber vech-i nısfıyyet Nu'mân Efendinin tahrîr ber vech üzredir fî Gurra-yı Safer sene 39

Varak: 50a-50b

Belge No:96

Çıldır eyaleti sınırları içerisindeki kalelerin zahire durumları hakkında

(50a) Erzurumdan Mâmervâna naklolulan zehâyir-i mîrî dergâh-ı 'âli kapucu-başlılarından mübâya'a emini ma'rifetî ve gönderdiği defter mucibi sene 35

Erzurumdan Mâmervâna naklolulan zehâyir-i mîrî dergâh-ı 'âli kapucu

Kûd	Somar	
15	382	Ahâ karyesine teslîm bi-hisâbi kîle nısf-ı İslânbûlî hınta
5	324	Aha ve Iyd karyesine teslim bi-hisâbi nısf keyl-i İslâmbûlî şa'ır
20	1	-
4	708	-

Zehâyir-i mezkûradan naklî bekâyâ kalan

Kûd	Somar	
	75	Hisse-i veliyyü'n-ni'amîden 'aşayire tevzî' olunup nakl olunacak

	50	Mâmervân Sancağı Beği hissesi
	60	Kiskim ve Pertekrek Beği hissesi
	50	Ardanuç Sancağı hissesi
	35	Tavuskâr hissesi
	10	Çıldır Beği hissesi
	5	Azgûr Ağasının hissesi
	285	
1	9	Ardahan Begi hissesi
12	29	Çukur hissesi
1	14	Ocaklu hissesi
8	5	Göle hissesi
14	9	Mirhev Sancağı Begleri hissesi
36	351	
	2	hisâb-ı kûd somâr-ı şod.
4	353	

bi-hisâb-ı nısf keyle-yi İslâmbûlî on altı kûdî bir somârdan cem'an

Varak: 51a

Belge No: 97

Ahıska, Hartus, Azgur, Ahılkelek ve Ardahan kalelerinde ihtiyaç duyulan cephanenin tedariki hususunda

(51a) CEBEHANE HUSUSU İÇİN İ'LAM

Mahfil-i kazada şöyle takrir-i kelim eylediler ki işbu serhadd-i şugûr-ı hâkânîde bisat-ı ikâmet ve âsûde-nişin refah ve râhât olmamız şevketlü kudretlü kerametlü mehabbetlü rûh-ı kâlib ümem-i zıllullahi- fi'l-'âlim efendimizin kuvve-i ikbâl ve mahass-ı yemin-i tevvecühât-ı cihanperverlerinden olduğu 'ayne'l-yakîn meczûm ve meşhûd-ı 'âcizânemiz olmağı kâffe-i kibâr ve sığârimiz bi'l-evlâd ve'l-'iyâl fariza-i zimmet-i cansiperanemiz olan devâm-ı eyyam-ı 'ömr-ı devlet-i 'aliyye ve kıv'am-ı henkâm-ı fûru-hışmet ve iclâl-i seniyye da'vâtına bi'l-gudû ve'l-isâl secde-küzâr-ı meşgul ve iştigal olup vilayetimiz leb-i i'dâdî selâsede vâkî' ve düşmanı-ı dîn-i mübîn ise rûz ve leyâl tedarik kât-ı harbiyye-i kaviye ile fırsatınızın hayl ve mefsedet olduğundan ma'âzallah te'âlâ nakz-ı 'ahd eyleyüp bağteten beyza-i İslâmın şikestesine hücûma mütecâsir olsa Nefs-i Ahıska ve Hartus ve Azgur ve Ahılkelek ve Ardahan kal'alarında üç günlük mukâbeleye

kâfi zahire ve cebehâne ve mühimmât ve edevât-ı harbiye-i sâire bulunmadığından başka kal'ada bi-irâde-i 'aliyye-i şâhâne inşâ olunan mîrî anbarlarında habbe-i vâhide icnâs zehayirden olmayup ve kırk üç'aded kal'a topları ve beş aded havân kundakları külliyyen fenâ pezir ve tecdide muhtac ve on beş 'aded top dahî şikeste ve 'amel-mânde yatup bu nefsanîyyet-i tâm ile muktezasından istilâ-yı a'dâdî makhûra mûlahazasîyle leylen ve nehâran havnâbe rîz-i ye's ve haramân ve hâb-ı arâm ve râhatımız külliyyen meslûp ve vücûh ile inzâr-ı merhamet-i asâr-ı cihânderîye eşeddü' ihtiyac ile muhtac olduğumuz zâhir ve nümâyan olmağla sükene-i serhadd kullarını hal-i zacret-i iştîmâl-i 'âcizânemize 'atfen ve merhameten ve kalâ' ve bekâ'-ı hâkânîyi siyâneten bahr-ı zihâr mütalâtımü'l-evvaç hazret-i cihanpenâhîden mikdârı vâkî barût-ı siyâh ve kader-i mestûfî fîşek ve kurşûn ve ma'lûmetü'l-'aded şâlî hartuc ve senin çakmak hartuc kağdı ve sâir edevât-ı harbiyye-i lâzime bermûcib defter-i şer-i 'inâyet ve ihsan ve mevcûd 'amele-i sâlih top ve havân kundakları ve tekerlekleri ta'mir ve tecdîdine irâde-i 'aliyye ta'alluk buyurulup ma'ada elzem mâlzemededen ve cüz'î a'zam mukâbelden olan anbar-ı mezkûraya vaz' ve imlâ olunmak için bir mu'temed-i mübâl'acî ta'yîn birle şevk ve îsâline himem-i 'aliyye-i zıllullâhi rev âvarzân buyurulmak bâbında dürerbar-ı mu'addelettekarâra takdîm olunan bir kıt'a mahzar-gûne 'arz-ı hâlimizî musaddık sen dahî bir kıt'a i'lâm ediver deyü iltimâs etleriyle ol ki vâkî-i hâldir pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân hazreti men lehü'l-emrindir

El-'Abdü'd-dâ'î li-devleti kümü'l-'Âlî Es-Seyyid İbrahimü'l-kâzî Hilâfe-i Bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 51b-52a

Belge No: 98

Ahıska kalesinde mevcut mühimmatın defterlere kayd edilerek Bâb-ı Ali'ye sunulduğu ve bir takım eksikliklerin olduğu hususunda

(51b) CEBEHÂNE HUSÛSU İÇİN MAHZAR-GÛNE 'ARZ-I HÂL

Devletlü 'inâyetli mürüvvetlü ra'fetlü merhametlü veliyyün-ni'am ve ferrü'r-râhîm ve'l-kerem efendîmîz hazretlerinin bâb-ı merâhım me'b kirâ'nelerine Eyâlet-i Çıldır 'umûm ahâlîlerinin mahzar-gûne 'arz-ı hâl-ı hakîkat-ı istimâlleridir ki bi-irâde-i seniyye-i şâhâne Eyâlet-i Çıldırda vâkî kalâ' ve

palankalar vürûhunda lâzîmü'l-vücûh ve top mühimmât ve cebehâne ve edevât-ı harbiye ve esbâb-ı takviyyetine dâir mâlzeme mevcûd ve na-mevcûdînin defterleri bâb-ı 'âlîye tâkdîm olunmak için tanzîm ve hâk-pâyî devletlerine takdîm ve tavsîlî bâbında şeref-vürûd eden bir kıt'a buyuruldu sâmilîleri cümle mevâcihesinde lediyyü'l-feth ve ve'l-kırâ'at vücûh ile 'inâyet ve merhamete muhtaç etrâf-ı selâsesî haklarında kemâl-i merhamet mahz-ı olan irâde-i seniye-i hazret-i tâcdârî infâzîyle emr ve fermûde-i veliyyü'n-ni'mânelerîne imtisâlen Nefs-i Ahîsha tevâbi'î kal'â ve bekâ'î ve cebehânelerinde el yevm mevcûd top ve mühimmat ve edevât-ı sâireleri başka ve mürûru'z-zaman ve kesret-i isti'mâl ile fenâpezîr ve telef olup şiddet iktizâsî der kemâl ve lâzîmü'l-vücûd olan top ve mühimmât ve cebehâne ve edevât-ı sâire metebesî başkâ ma'rifet-i şer' ve mütesellim ağa bendeleri ihtimâmî ve 'umûm ma'rifetleriyle yekân tahrîr ve terkîm ve mumzî defâtirî iktizâ eden i'lâmâtîyle hâk-pâyî devletlerine takîşim olunmağın inşâallah Te'âlâ manzûr-ı 'ayn inâyetleri bi'l-vücûh muhtâc lihâza-i 'inâyet olan serhadd-i mansûra hakkında himem ve't-tâf eyâlet-perverîleri is'âf ve bi-bedrîğ ve hâl-i pürmelâl melhûfânemizî derbâr-ı merhametdâra ifâde ve îsâle ber-vecih niyâz-ı muhtâc olduğumuz ber-mûcib defâtir-i mumzî edevât-ı mülhimme ve levâzimât-ı harbiyye ve eşyâyı sâire cânib-i cenâb cîhanpenâhîden 'inâyet ve ihsân buyurulması husûsuna eltâf ve merâhîm hâdivâneleri erzân ve taharrâsîyle teselliyet bâb-ı sürûr ferâvân olduğumuz gibi ihsâniyle dahî 'umûm serhadd-i neşînan kullarîn serâpâ ihyâ ve şâdumân buyurulmak niyâzî ve vilâyetimiz sâirler gibi münbit ve pürnümâ olmayup ahâlîsi ancak ve fet defâhinde rûzmerre-i nafaka-i nefeslerin idâreden gayrî bir avuç zahîre idhâr ve hîyn-i iktizâde tedânîkinde 'acz ve fûtûrları nümâyân iken akreb-i mülâhazâtdan mesbûku'i-tecrûbe hâlâtdan **(52a)** ma'âzallah Te'âlâ istiblâyı i'dada gerek dürûn-ı şehirde bulunan îtâm ve arâmiyle kâlî ve gerek imdâdî 'asâkire vâkî' üç kîle beş kîle zahîre tedârikî hodâmekânda olmayup zehîre ise esbâb-ı mukâbelenin cüz'i a'zamî ve erbâb-ı muharebenin kuvve-i kalbî ve kâffe-i mâlzemenin ikdâmî olup bundan çend sene mukaddem cânib-i saltanat-ı seniyyeden me'mûr binâ emînî ma'rifetîyle dürûn-ı kal'ada tahminen yedî bîn somâr zahîre isti'âb eder mütesellen yedî kıt'a anbar inşâ olunduysa da ilâ hezâlân zahîreden tehy ve hâliyetü'l-hâlî ve'l yevm bu cihetle dahî inzâr-ı merhamet-i asâr-ı 'aliyyeye ihtiyâcımız derece-i kemâlde olup esbâb-ı

takviyyenin bugüne gillet ve nederetî ve düşman-ı dîn küll-i yevm fırsatınızın hayl ve mefsedet olmak hasebîyle herdem ve her sâ'at tasavvurât-ı 'avâkib-i hâl ile mütehassir hâb ve râhat ve dûçar-ı kayd hayret olduklarımıza nazaran merhameten kuvvetu'z-zuhur emâniyyemiz ve ehemm ve ikdâm-ı lâzimedden olan bahr-ı zihâr 'inâyet hazret-i zıllullahîden anbâr-ı mezkûrlara imlâ olunmak için mikdâr ve kâfi zehâyir ihsân buyurulmak istisfâ' ile sükene-i dilmerdkân serhaddî ser cümle zîr cenâh-ı merhamet dâverîlerinde çerâğ ve ihyâ buyurulmak temennâsîyle hâk pây-i vellîyü'n-ni'mâlerîne 'arz-ı hâl olunmuştur ol babda ve herhâlde emr ve fermân lütf ve ihsân devletlü 'inâyetlü merhametlü veliyyü'n-ni'am- fevrü'rahim ve'l-kerem efendimiz hazretlerininindir

Varak: 52b

Belge No: 99

Topçubaşılık hizmeti'nin Mustafa Ağa'ya tevcih olunması hususunda

(52b) SEHV-İ KALEM TOPCU-BAŞI İ'LÂMI

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Mahmiyye-i Ahışa ka'lasında mevcûd topçu zâbitâne ve neferâtı kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâyâ cem olup tazallum-ı hâl ve takrîr-i kelâm eylediler ki kal'a-i merkûmada mevcûd topçu neferâtının yevmiyyelerî tetkiyyesî ile yüz elli dört nefere iblâğ ve mevcûd bulunması için tûvân ve muktedir yetkelerden tahrîr ve ism ve şöhretîyle merkûm defteri takdîm bârkâh-ı merhamet dest-kâh-ı tâcdârî kılınmasına irâde-i 'aliyye-i mülûkâne ta'allukundan nâşî bu def'a ma'rifet-i şer'-ı şerîf ve vâlî-i vilâyet devletlü el-Hac Sâlih Paşa efendimiz hazretlerinin inzimâm-ı ma'rifetlerîyle müceddiden tanzîm ve derbâr-ı şevketmedâruz takdîm kılınan topçu neferât-ı bi'l isne de vekîl sertopu Mustafa Ağa kayd olunacak iken sehv-i kalem ile 'Abdurrezzâka tevcih buyurulmak hasebîyle muma-ileyh Mustafa Ağaya gader-i sarîh olduğundan başka otuz seneden beri ocak emekdârî olup vukû' bulan hizmet-ı pâdişâhîde ve idâre-i neferânda sıdk ve istikâmiyyetî zâhir ve mecerribü'l-etvân ve cümlemiz râzî ve kendüsünden hoşnûdiyyetimiz derkâr olmağla hakkında mezîd-ı 'inâyet-i şâhâne tecvîzîyle sevh-i kalem inha sebebî üzerinden ref' olunmuş topçu başılık hizmeti yine kemâfî's-sâbık Mustafa Ağaya tevcih ve ibkâ buyurulmak ricâsına müşârün-ileyh efendimiz hazretlerinden derbâr-ı merhametkârara 'arz olunmuş ise de

keyfiyyet-i hâli sen dahî hasebî i'lâm ediver deyü el-hâh ve ibrâm etmemelerîyle vâkî'a ağâ-yı mûma-ileyhin sıdk ve istikâmet üzre emeği sebkat etmiş gayr-ı tezkâr ve hâliyâ hizmetinde her vecihle mukayyed ve pâyidâr olup cihet-i mezbûradan gayrı medâr ve ma'âşî dahî olmayup 'âzî bâdî'-i dûçâr fakr ve fâka ve ıztırârı olacağı hasebî dergâh-ı felekdest-kâne i'lâm olunmuşdur fî 23 Safer sene 240

Varak: 52b-53a

Belge No: 100

Humbaracı Halifesi ve neferlerinin aldıkları ulufe ile geçimlerinin mümkün olmadığından dolayı müşkül durumdan kurtulmaları için ulufelerine zam yapılması hususunda

(52b) HUMBARACILARIN İ'LÂMIDIR

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki Ahışa kal'asında mevcûd bulunmak üzre akdem fenn-i hamîrede mehâretleri nümâyân olduğuna binâen ma'a halîfe on sefer humbaracıların halîfesine otuz ve neferâtına onar akça yevmiyyeleri tertip ve Çıldır cizyesî mâlinden ocaklıkları ta'yînî ile berât-ı şerîfeleri i'tâ buyurulmuş olup ancak neferât-ı merkûmanın âher dirlikde 'alâkaları olmadığından yevmiye-i mezkûre ile kendülerini idârede 'âciz ve emr-i ta'ayyüşde zecretleri derkâr ve aşikâr olduğundan yevmiyyelerine birer mikdâr zam ve 'ilâve buyurulması bundan akdem 'arz ve istid'â olunmuş idiyse de ba'zı esbâba mebnî niyâz ve mes'ûlât-ı 'âcizâneleri rehîn-i haber müsâ'ade ve is'âf olunmayup kemâ fî'l-evvel Ahışa cizyesi mâlinden tahsîs buyurulan yevmî yûzyirmi akça mevâciblerini ahz ve istifâ etmelerine irâde-i 'aliyye ta'alluk ve ol babda bir kıt'a emr-i 'alî şerefyâfte sudûr etmiş ise de bermantuk defter-i mumzî ma'lûmatü'l-esâmî humbaracı neferâtı bu def'a dahî mahfil-i kazâya cem' olup şu vecihle tezallûm ve istirhâm ederler ki sadaka-i pâdişâhî yevmî on akçamız henüz sâde bir kuru nan mü'netini idâreye vefâ etmeyüp kal'a-i merkûma mülâsık hudûd-i a'dâhi dîn olduğundan gayrı ez-me'mûl bir hâdise zuhûrundan tevakkî birle merâsim hazm ve ihtiyata ri'âyeten vazîfe-i zimmet me'mûriyyetimiz olan hizmetimizden hatve dûr ve bir ticâret-i âhere sülûk edemediğimizden garîbân-ı 'acz ve iktidârımız çâk kadre-i dest-i zacret olup cümlemiz medyûn ve bir gicelik lokmaya muhtâc olduğumuzdan

şâyeste-i merhamet ve münhasır 'inâyet-i tâcdârî olduğumuz mülâsebesî hemân hak ve şevketlü pâdişahımız efendimiz hazretlerinin mübârek hümâyûnları sadakası için halifeye on beş neferâtımıza beşer akça yevmiyyemize zamm ve ihsân ve cem'an yüz seksen akçaya meblâğ ve yine emr ve irâde-i 'aliyyelerî üzre Ahışa cizyesi mâlından verilmek üzre yedlerimiz mü'eddiden berât-ı şerîf-i 'alîşânî ihsân ve iktizâ edenlere hitâben şedîdü'l-mazmûn bir kıt'a fermân-ı şerefresan-ı aidâr ve 'inâyet buyurulmak ricâsında olduğumuz i'lâm ediver deyü ibrâm etmeleriyle fî nefsi'l-emr neferât-ı merkûmanın kal'a-i mezbûraya eşedd lüzûmî derkâr olduğundan gayri yevmiyyelerî akl-ı kalîl ve bir vecihle idâreleri mümkün ve mutasavvur olmayacağına 'ilm-i dâ'iyânem dahî lâhik olup bi'l-vücûh muhtâc umuhhasır-ı merhamet oldukları ve bundan başka Ahışa kal'asında mevcûd olacak cebehane ve mühimmâtî muhâfaza için kadîmden tahsîs ve ocakluk ta'yîn buyurulmuş olan kırk nefer cebecî neferinde mevcûd bulunmak üzre akdem fenn-i hamîrede mehâretleri nümâyân olduğuna binâen ma'a halîfe on nefer humbaracıların halîfesine otuz ve neferâtına onar akça yevmiyyeleri tertip ve Çıldır cizyesî mâlinden ocaklıkları ta'yînî ile berât-ı şerîfeleri i'tâ buyurulmuş olup ancak neferât-ı merkûmanın âher dirlikde 'alâkaları olmadığından yevmiye-i mezkûre ile kendülerini idârede 'âciz ve emr-i ta'ayyüşde zecretleri derkâr ve aşîkâr olduğundan yevmiyyelerine birer mikdâr zamm ve 'ilâve buyurulması bundan akdem 'arz ve istid'â olunmuş idiye de ba'zı esbâba mebnî niyâz ve mes'ûlât-ı 'âcizâneleri rehîn-i haber müsâ'ade ve is'âf olunmayup kemâ fî'l-evvel Ahışa cizyesi mâlından tahsîs buyurulan yevmî yüz yigirmi akça mevâciblerini ahz ve istifâ etmelerine irâde-i 'aliyye ta'alluk ve ol babda bir kıt'a emr-i 'alî şerefyâfte-i sudûr etmiş ise de ber-mantuk defter-i mumzî ma'lûmatü'l-esâmî humbaracı neferâtı bu def'a dahî mahfîl-i kazâya cem' olup şu vecihle tezallûm veistirhâm ederler ki sadaka-i pâdişâhî yevmî on akçamız henüz sâde bir kuru nan mü'netini idâreye vefâ etmeyüp kal'a-i merkûma mülâsık hudûd-i a'dâhi dîn olduğundan gayr-ı ez-me'mûl bir hâdisе zuhûrundan tevakkî birle merâsim hazm ve ihtiyata ri'âyeten vazîfe-i zimmet me'mûriyyetimiz olan hizmetimizden hatve dûr ve bir ticâret-i âhere sülûk edemediğimizden garîbân-ı 'aciz ve iktidârımız çâk kadre-i dest-i zacret olup cümlemiz medyûn ve bir gicelik lokmaya muhtâc olduğumuzdan şâyeste-i merhamet ve münhasır 'inâyet-i tâcdârî olduğumuz mülâsebesî hemân hak ve şevketlü pâdişahımız

efendimiz hazretlerinin mübârek hümâyûnları sadakası için halîfeye on beş neferâtımıza beşer akça yevmiyyemize zamm ve ihsân ve cem'an yüz seksen akçaya meblâğ ve yine emr ve irâde-i 'aliyyelerî üzre Ahışa cizyesi mâlından verilmek üzre yedlerimiz mü'eddiden berât-ı şerîfe-i 'alîşânî ihsân ve iktizâ edenlere hitâben şedîdü'l-mazmûn bir kıt'a fermân-ı şerefresan-ı aidâr ve 'inâyet buyurulmak ricâsında olduğumuz i'lâm ediver deyü ibrâm etmelerîyle fî nefsi'l-emr neferât-ı merkûmanın kal'a-i mezbûraya eşedd lüzûmî derkâr olduğundan gayri yevmiyyelerî akl-ı kalîl ve bir vecihle idâreleri mümkün ve mutasavvur olmayacağına 'ilm-i dâ'iyânem dahî lâhik olup bi'l-vücûh muhtâc umuhhasır-ı merhamet oldukları ve bundan başka Ahışa kal'asında mevcut olacak cebehane ve mühimmâtî muhâfaza için kadîmden tahsîs ve ocakluk ta'yîn buyurulmuş olan kırk nefer cebecî neferâtının müstehak oldukları mâl-ı mevâciblerine seneyn-i mütevâliyyeden beri destres ve nâ'il olmadıklarından dûçâr ve ratesi zecret ve emr-i ta'ayyüşde girîftar pençe-i usret olup anlar dahî muhtâc-ı merhamet ve 'inâyet-i seniyye-i tâcdârî olmalarıyle hâl-i değer günlerine rahmen (53a) ve ta'tifen ve serhadd-i şugûr-ı mansûranın takviyyet ve istihkâmî esbâbını istihsâle 'atfen ve taltifen kayd-ı kadîmesi üzre müstehak oldukları mevâcîlerini i'tâ ve ihsân buyurulmak niyâzında oldukları bi'l-iltimâs pây-e serîr-i a'lâya i'lâm olunmuşdur bâkî emr ve fermân men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrîre zâlike fî gurra-yi Zî'l-kade's-şerîfe sene selâse ve selesîn ve mieteyn ve elf

El-'Abdü'ü-dâî li-devleti kümü'l-'âlî Es-seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne Ahışa

Varak: 53a

Belge No: 101

1234 senesinde ihtiyaç duyulan 177 kuruşun Çıldır Cizyedarı Hacı Rüstem Ağa tarafından toplandığı hususunda

Çıldır hazînesi malından hâmi-i mezkûrun imam ve hatib ve cum'a şeyhî ve mü'ezzin ve farrâş ve mu'allim-i sibyan vazîfeleri ve ikâd olunacak fenâdil için revgan-zeyt ve şem-ı asl ve revgan vesâir mesârifleri avânesi için bi-fermân-ı 'alî vazîfe ta'yîn ve 'inâyet-i şahâne buyurulan senevî yüz yetmiş yedi kuruş işbu bin iki yüz otuz dört senesine mahsûben hâlâ Çıldır cizyedârî sa'âdetlü el-Hâc Rüstem Ağa kulları tarafından bi-temâmhâ ahz ve kabz eylediklerini

mütevellîsî ve ehl-i mürtezika bi-cem'ihim rîde hesabâ mansûb buyurulmak için yedlerinde olan emr-i 'âlî suret-i zahriyyesine istisân kılındı el-emr men lehü'l-emrindir

Varak: 53a

Belge No: 103

Ahışka, Azgur, Hartus ve Ahılkelek kalelerine sevkedilen cepbane hakkında

NAKL OLUNAN CEBEHÂNE İ'LAMIDIR

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîne budur ki işbu intehây-i hudûd-ı devlet-mekîne îslâmiyyede vâki' Ahışha ve Azgur ve Hartus ve Ahılkelek kal'alarına tahsîs ve ihsân buyurulan cebehâne ve mühimmât-ı sâire nakline me'mûr dergâh-ı 'âlî cebeciyân zümresi çorbacılarından es-Seyyid Hüseyin Ağa Baş-muhâsebeden mahruç sûret-i defter mantuku üzre cebehâne ve mühimmât-ı mezkûrî bi-temâmhâ Ahışhaya nakl ve hâlâ Vâlî-i Çıldır vezîr-i rûşen zamîr-i 'inâyetlü es-Seyyid Lütfullah Paşa hazretlerinin ma'rifet ve nazâretleriyle kalâ'-ı mezbûrada kabz ve hıfzına me'mûr olanlara teslîm edüp ahz ve kabzlarını huzûr-ı şer'ide takrîr ettikleri bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâya arz ve i'lâm olundu bâkî emr ve fermân men lehü'l-emrindir hurrîre zâlike fî gurra-yı Rebî'yyü'l-evvel sene selâse ve selesîn ve mieteyn ve elf

İl-'Abdü'd-dâ'î li-devletikümü' Alî es-Seyyid İbrahimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne-i Ahışha

Varak: 53b

Belge No: 104

Ahışha ve tâbi kalelerinden Ardahan, Azgur, Hartus ve Ahılkelek kalelerinin mühimmat cepbane ve toplarının durumu hakkında

(53b) Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki bu def'a Tâtâr hazret-i sadâret-penâhîyle şerefrîz vürûd olan bir kıt'a-yı kâime-i hazret-i sadr-ı a'zamîde Nefs-i Ahışha ve tevâbi' olan Ardahan ve Azgur ve Hartus ve Ahılkelek kal'alarında mevcûd mühimmât-ı cebehâne ve tophâne kadar kifâyede midir değil midir ve olmadığı takdirce ne kadar mühimmât-ı muktezî ise lediyyü'l-tahrîr ve'l-inhâr irsâl olunur deyü va'de-i 'âlî buyurulduğuna binâen hâlâ Vâlî-i Çıldır Vezîr-i Mükerrerem 'utûfetlü es-Seyyid Lütfullah Paşa hazretleri ve Ahışha kal'asının yeniçeri ağası ve cebeci-başı ve topçu-başı ağalar ma'rifetleriyle ve ma'rifet-i dâ'î ile işbu defterde mestûr mühimmât-ı

kalâ-ı mezbûraya bahr-ı hâl ve iltizam ehemmi olduğu mütehakkik olmağla işbu mahalle kayd olundu emr ve fermân men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrîre zâlike fî gurra-i Rebî'yyü'l-âhir sene selâse ve silesîn ve mieteyn ve elf
El-'Abdü'd-dâ'î li-devletikümü'l 'Alî es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi Medîne-i Ahîsha

Varak: 53b

Belge No: 105

Ahîska kalesine gelen barut ve kurşun hakkında

DİĞER NAKLOLUNAN MÜHİMMAT İ'LÂMIDIR

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki Devlet-i 'Aliyye-i Ebedî-l-karardan bu def'a ihsân buyurulan bi-emr-i 'âlî Mehmed Çavuş Ağa kulları yediyle Ahîsha kal'asına vürûd eden sahlû defter mûcibince beş yüz kantar barut-ı siyâh ve yüz elli kantar kurşun ma'rîfet-i şer'ile vezn olunup hâlâ kal'a-i mezkûr cebeci-başısı 'Osman Ağa kullarına teslim ol dahî mârû'z-zikr barut-ı siyah ve kurşun işbu ağâ-yı mûma-ileyh yedinden tamamen vezn ve teslim olundu diye merkum 'Osman Ağa kulları huzur-ı şer'ide bi-sütû' ikrar ve i'tiraf eylediğini der-devlet-medâra 'arz ve i'lâm ediver diye iltimas etmekle ol ki vâki-i haldir pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân men lehü'l-emrindir hurrîre zâlike fî gurra-i Cemâziye'l-evvel sene selâse ve selesîn ve mieteyn ve elf

El-'Abdü'd-dâ'î li-devletikümü'l 'Alî es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi Medîne-i Ahîsha

Varak: 53b-54a

Belge No: 106

Gürcistan başta olmak üzere serhad kaleleri ve buralarda yaşanan gelişmeler hakkında

MÜHİMMAT-I MATLÛB İ'LÂMI

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki Çıldır eyâletinin 'ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve ümerâ ve zu'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve dergâh-ı 'âlî ocaklu ağavât ve 'ilimdâran ve miralay vesâir ahâlî kulları bi-cem ihim mahfil-i kâzaya cem' olup şöyle tezallum-ı hâl ve istirham-ı mâfî'l-bâl eylediler ki Ahîsha ve tevâbi'-i Oltu ve Mâmervan ve Ardahan ve Hartus ve Ahılkelek ve Azgur kal'aları ve meyân-ı Gürcistan'da vâki' Bağdadçık ve

Kutayıs ve Soshat ve Şerriban kal'aları serhadd-i şugûr-i İslamiyyeden olup cevânib-i erba'amızı icdâ-yı dîn ihata ve 'ale'l husus bu sene-i 'amîmetü'l-meyanede mesku üzerine sefer-i nusret tertib ve bi'n-nazr ve'l-ikbâl orduyu zafer mev'ûd-ı 'azîmet edeliden beri mesku tarafından haza lehümüllâhi Te'âlâ Tiflis ve Açıkbaş hanı taraflarına elçiler gelip kendine tab'iiyet ve bu havâliye tasalut etmek üzre tergîb ve mezkûrlar dahî millet-i vâhideden olmak hasebîyle bu havâleye ve gerek Açıkbaş tarafından Bahr-ı Siyah ve Sohum taraflarına su'ikasd üzre (54a) oldukların içlerinde raykan söylenip ve Tiflis Hanı Açıkbaş Hanını gün-begün izlâl ve iğfâl ve birkaç def'a yanına celbetmekle bundan akdem kala'-ı mezburlara ihsan buyurulan mühimmât-ı tebhâne ve cebehâne Gürcistan seferlerinde sarf olup hâlâ kal'-ı mezburlarda mühimmât-ı mezkûrun bu esnada ziyâde lüzûmu ve kal'alara istihkâm verilmesi ehem ve lâzıl olduğunu der 'aliyyeye i'lâm ediver deyü el-hah ve ibrâm etmeleriyle niyazları mutâbık-ı nefsi'l-şâm olup vücûh ile sayeste-i merhamet ve 'inâyet-i tâcdârî olmalarıyla ol ki vâkî'-i hâldir pâye-i serîr-i a'lâya 'arz ve i'lâm olundu bâkî emr ve fermân hazret-i menlehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî gurra-i Rebî'yyü'l-âhir sene 1183

El-'Abdü'd-dâ'î li-devletikümü'l Alî es-Seyyid İbrahimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne-i Ahışa

Varak: 54a

Belge No: 107

Ahıska kalesinde bulunan toplar ve durumları hakkında

DİĞER TOPLAR TA'MİR HUSUSU İÇİN İLÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'î kemîne oldur ki Ahışa kal'ası dūrûnda olan toplar hâlâ Vâlî-i Çıldır 'inâyetlü es-Seyyid Lütü Paşa hazretlerinin buyuruldu-ı sâmilileriyle ma'rifet-i şer'ı ve hacekân divân-ı hümâyundan vezir-i müşârün-ileyh hazretlerinin Divân kâtibleri Mehmed Sa'id Efendi ve Yeniçeriler Ağası Sertuna Ahmed Ağa ve Topcu Baş Mehmed Ağa ve Cebeci-baş Abdullah Ağa kulları vesâir top ahvâlinden bilir kimesneler ile mevcûd olan toplar keşf ve müşahâde olundukda men haysü'l-mecmû' otuz bir 'aded top mevcûd olup leğîn şâyeste-i isti'mâl ancak on bir 'aded şâhî ta'bir olunur top olup ma'dası köhne ve karıncalı ve sakat olmakla ve mevcud olan külleler akl-i mine'l-kalil olup top çaplarına muvafık olmadığı zahir ve

nümâyan olmağın ve balâda zikrolunan şayeste isti'mal on bir 'aded topları vezîr-i müşârûn-ileyh hazretleri müceddeden kundakların ve iktiza eden malzemelerin ta'mir ve kundaklarına vaz' etmeleriyle Ahîsha kal'ası vücûh ile serhadd olduğu evliyâ-yı ni'am efendilerimiz hazrâtlarının 'ilm-i 'âlîleri muhit ve şâmil olup ve bir mikdar topa muhtac olmağın ber mûcib-i defter diğer i'lâmda niyaz ve iltimâs olunan topar ve mühimmât-ı sâire ihsân ve seri'an irsâllerine 'inâyet ve merhamet buyurmaları bâbında pâye-i serîr-ı a'lâyâ 'arz ve ilâm olundu bâkî emr ve ferman hazret men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî Rebî'yyü'l-ahir sene 1183

El-'Abdü'd-dâ'î li-devletikümü'l Alî es-Seyyid İbrahimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 54b

Belge No: 108

Topçulara verilecek 8569 kuruş mevacibin topçu neferlerine taksim edilerek ödenmesi hususunda

(54b) TOPÇULAR MEVACİBİ HUSUSU İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîne oldur ki bundan akdem tertib ve leyl ve nehar kal'ada kıyam ve iktiza eden hizmet-i seniyyede Çıldır eyâleti vâlileri ma'iiyetlerinde mevcûd bulunmak için ma'a topcu-başı tanzim ve tekniline irâde-i 'aliyye ta'alluk eden yüz nefer sar'atıcı neferâtı mahfil-i kâzaya cem' olup şöyle tâkrîr-i merâm ederler ki me'mûr ve met'ini olduğumuz hizmetimiz mukâbili hazine-i 'inâyet defîne-i 'âmireden tahsis buyurulan mal-ı mevacîbimizden altmış altı senesine mahsûben müstehakkı olduğumuz sekiz bin beş yüz altmış dokuz kuruş mevacibimiz topçu-başı vekili Yusuf Ağa ma'rifetleriyle tamamen ve kâmilten vürûd ve 'umûm zabitan ma'rifetleriyle neferât-ı merkûmaya tevzî' ve taksim olunup sene-i merkûmanın mevacibi bi't-tamam ahz ve makbuzumuz olup devam-ı eyyâm-ı 'ömr ve devlet-i tâcdârı ve kıvâm-ı hekâm-ı furû-hişmet ve iclâl-i cihândarı da'vât-ı hayriyyesine meşgul üzre olduğumuz derbar-ı şevket karâra ilâm ediver deyü ibrâm etmeleriyle ol ki vâkî'-i hâl ve mutabık mefsû'l-emrden pâye-i serîr-ı a'lâyâ i'lâm olunmuşdur bâkî emr ve fermân hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrîre zâlîke fî gurra-i Muharremü'l-haram sene seb'îyn ve miete ve elf

El-'Abdü'd-dâ'î li-devlet-i kümü'l Alî es-Seyyid İbrahimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 54b

Belge No: 109

1226 senesine mahsûben ödenecek 4800,5 kuruş mevacib hakkında

DİĞER TOPÇULAR MEVÂCİBİ İ'LÂMI

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîne budur ki Mahmiyye-i Ahışa kal'ası muhafazasında tertib ve leyl ve nehar kal'ada kıyâm ve iktizâ eden hidemât-ı seniyyede ser-atçıyan ustaları ve tezkirecesi ve neferât kulları bi'cem'ihim mahfil-i kâzaya cem olup şöyle takrîr-i kelâm ve ta'bir 'ani'l-meram eylediler ki me'mur olduğumuz hizmetimiz mukabili hazine-i 'inâyet defîne-i 'amireden tahsis buyurulan mâl-i mevacibimizden bin iki yüz yigirmi altı senesine mahsûben müstehakk olduğumuz dört bin sekiz yüz buçuk kuruş mevacibimiz cümlemiz tarafından vekilimiz Ahışa topçu-başı vekîli Mustafa Ağa ma'rifetleriyle tamamen ve kâmilten vürûd ve 'umûm zâbitan ma'rifetleriyle neferât-ı merkûmaya bir sim-i 'adi tevzî ve taksim olunup ve her birimiz sene-yi merkûmanın mevacibi bi't-tamam ahz ve makbuzumuz olup devâm-ı eyyâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbal tacdâri ve kıvam-ı hemâm fûrû-hişmet ve iclâl-i cihandâri da'vât-ı hayriyyesine meşgul üzre olarak hizmet-i emr-i muhafazada bezl-i vücûd iktidar ve mukîm olduğumuz derbar-ı mu'addelet-karâra i'lâm ediver deyü iltimâs etmeleriyle ol ki vâkî' hâl ve mutabık nefsu'l-emirdir pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân hazret men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrire zâlike fi'l-yevmi't-tasi' min şehri Zî'lka'detü's-şerîfe sene selâse ve selasîn ve mieteyn ve elf

El-'Abdü'd-dâ'î li-devletikümü'l-'âlî Es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i Bi-Medîne-i Ahışa

Varak:55a

Belge No: 110

Ahıska kalesinin mühimmat ve personel ihtiyacı hususunda

(55a) MÜHİMMÂT-I KUNDAKLAR NAKLİNE İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Çıldır Eyâleti leb-i i'dâda vâkî' olup muhafazasına Devletlü Benderli 'Ali Paşa Hazretleri zâtında merkûz tiynet-i marziyye-i serhâddârları muktezâsı merâsım-ı havm ve ihtiyata ri'ayeten Ahışa kal'asını görüp mu'ayene ve taraf-ı şer' ve vilâyet tarafından mu'temed adamlar ta'yin ile Ahışa ve Azgur ve Ahılkelek ve Hartus

kal'alarında isti'mâle salih ve gayr-i sâlih topların kundakları olup olmayanları ve tûl ve 'arzları mu'ayene olunup mumzî defteri birle mevcûd toplara lâzım gelen kundakların 'inâyet buyurulmak husûsunda derbâr-ı merhametdâra olan 'arz ve istid'ası karîn dört mesâ'fe eltaf-ı cihandâri buyurulmakdan nâşî bir buçuk çapında kırk ve bir çapında on üç ve nısf çapında birle cem'an elli kıt'a kundakların müceddiden inşa' ve biminni Te'âlâ otuz beş senesi mâh-ı saderu'l-hayrin on beşinci gününe kadar istikmâl ve müte'akiben irsali husûsuna irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı cihandâri ta'alluk edüp bu def'a yigirmi sekiz kıt'a top kundakları irsâl buyurulduğunu hâvî şeref-zuhûr olan bir kıt'a ferman-ı celîlü's-şân mantuku üzre mezkûr kundaklar tophane-i 'amire serbölüklerinden isâline me'mur-ı mübaşir ma'rifetiyle ve ehl-i serhadd-i hakani olup devam-ı eyyâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl-i saltanat-ı seniyye da'vâtına kıyam ve iştigâl ile bedi-i şevk bazû-yı gayret ve hamiyet ahâlî-i serhadd-i mansûra olmakla ol ki vâkî' hâldir pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu

Varak: 55a

Belge No: 111

Ahîsha, Azgur, Ahılkelek ve Hartus kalelerinin ihtiyacı olan kundakların tedariki ve nasıl muhafaza edileceği hususunda

KUNDAKLAR NAKLİNE İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki serhadd-i şugûr-ı hakâniden Eyâlet-i Çıldırda vâkî' Ahîsha ve Azgur ve Ahılkelek ve Hartus kal'alarına lazım gelen top kundakları mübaşir ma'rifetiyle lediyyü'l-vüsûl yerlerine vaz' olundukda 'anıkları fesh ve mühimmat ahinesi vezn-i kantar olunarak tophane anbarında hıfz ve miktarı 'arz olunmak babında şeref-sudûr olan emr-i şerîf-i 'âlîşân mazmûnu üzre kûned-kûhû mezbura mübâşir-i mûma-ileyh ma'rifetiyle lediyyü'l-vüsûl emr-i muhafazaya me'mûr vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerinin em'an nazar-ı nazarları ve marifet-i şer'ile yerli yerine vaz' olunup anıkları fesh ve mühimmât-ı ahinesi vezn kantar olunarak tophane-anbarında hıfz ve miktadı derbar-ı merhamet-karâra 'arz olunmakla ol ki vâkî' hâldir pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân men lehü'l-emrindir

Varak: 55a

Belge No: 112

Çıldır Eyaleti Kalesi'ne Trabzon iskelesi yolu ile naklolacak kundaklar hakkında

DİĞER KUNDAKLARI NAKLİNE İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Eyâlet-i Çıldırda vâki' kalâ'-ı hakâniye toplar için tophâne-i 'âmirede müceddeden i'mâl olunan yigirmi sekiz kıt'a top kundakları sefîneye tahmîle mübâşiriyle Trabzon iskelesi'ne ve andan kaza bi-kaza kalâ'-yı mezkûraya tevsili husûsuna irâde-i 'aliyye-i şâhâne ta'alluk buyurulduğuna imtisâlen mezkûr kundaklar bi-tamamhâ mevsûl serhadd-i hakâni oldukda emr ve fermûde-i cihanmatâ'-ı üzre vâlî-i vilâyet vezîr-i müşârûn-ileyh hazretlerinin inzıam-ı re'y ve ma'rifet-i şer' ve cümle ittifâkiyle mübâşir-i merkûmadan ahz ve kala'-yı mezbûraya tevzi' ve toplarını üzerlerine ta'biyye ettirderek yerle yirine vaz' ve senede iki def'a ruz-ı hazar ve ruz-ı kâsım dühûllarında katran talâsıyla telefdan vikâyesi husûsu topcu-başı vekillerine vesâir iktiza edenlere tenbih ve te'kid olunmağla ol ki vâki-i hâldir pâye-i a'lâya i'lâm olundu fi 15 Zî'l-ka'de sene 35

El-'Abdû'd-dâ'î li-devletikümü'l-'âlî Es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i Bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 55b

Belge No: 113

Gümüşhane'de bulunan maden mukataası hakkında

(55b) GÜMÜŞHÂNE HUSUSU İÇİN İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemine oldur ki Ardanuc kazasında vâki' Gümüşhâne karyesinin bin iki yüz otuz bir ve iki senelerin ahâlilerinden beş bin yüz yetmiş bir kuruş mukata'a bu def'a Van kaleminden muhafız yeniçeri kullarının mevâcibleri için havale ve mutasarrıflarından tahsili hususu için bir kıt'a sâdır olan fermân-ı celîlü's-şân Ocak Çavuşu 'Osman Ağa kullarıyla kaza-yı mezbûra vürûd ve cümle mevâcihesinde feth ve kıra'at olundukda cümlesi sem'an ve ta'aten merâsimini ba'de'l-edâ kazâ-yı mezbûrun sükkânî 'ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve iş erleri ve fukâra ve zu'amâ ve bu-cem'ihim mâ fi'l-bâl eylediler ki kazâımızda eğerçi Gümüşhane var ise de altmış seneden mütecavizdir ki ma'den-i merkûm mün'adem ve mu'attal ve bir dirhem sîm i'mâl olduğu bir kimesne görmüş ve bizim vakitlerimizde istima' olmuş kazıyye olmadığından başka işbu tarihe gelinceyye kadar ma'den mukataası kadar ma'den mukatası nâmiyle habbe-i vâhide matlûp olmasıyla

mükellef dahî olduğumuz bu kadar bi-hazâ'l-takrîb muhtac-ı merhamet-i tâcdârinden fukâra kullarının niyâzları baş-muhasebede kaydı var ise de ba'de't-tasih kaydı terfî buyurulmasına irâde-i hazreti zılullahi ta'alluk ve terhim niyazımızı derbâr-ı mu'addelet-karâra i'lâm ediver deyü iltimâs ve iltica etmeleriyle fî nefsi'l-emr Ardanuç kazâsında ma'denin i'mali ve kaza-yı mezbûradan canib-i mîrîyyeye habbe-i vâhide te'diyye olunduğu altmış seneden beri bir ferdin mesmu'î olmayup 'ulemâ dahi lâhik olmadığı bunca sâl-horda kimesnelerden bi'l-istiknah tecessüs ve tefehhüs olunup hakikatü'l-halleri pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu ol babda emr ve ferman men lehü'l-emrindir hurrire zâlike Zılka'de'i's-şerîfe sene selâse ve selâsîn ve mieteyn ve elf

El-'Abdû'd-dâ'î li-devletikümü'l Alî es-Seyyid İbrahimü'l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne-i Ahîsha

Varak:55b-56a

Belge No: 114

Ardanuç madeni mukataasının on dört senelik varidatı hakkında

MEVÂCİB-İ VÜZERAYA İ'LÂM

Divân-ı 'adâlet-i 'unvan-ı âsifânelerine ma'ruz-ı dâ'î devletleridir ki Erzurum eyâletinde mürettib mübâya'nın bahası için Ardanuç kazâsında kâin ma'den-i Ardanuç mukatâ'asının iki yüz on beş senesinden yirgimi dokuz seneye gelince iktizâ eden ber-mantuk suret-i defter yalnız on dört senelik on yedi bin yüz on iki buçuk kuruş mâl mîrî icâb ve iktizâ edenlerden tahsil ve mübâya'cısına teslîm olunmak bâbında taraf-ı devletlerine ve Erzurum kadısı efendiyi dâ'îlerine ve mübâya'cı ser-bevâbın dergâh-ı 'âlîden sa'adettü İbrahim Rüşdü Ağa bendelerine hitâben şerefyâfte-i sudûr eden bir kıt'a emr-i 'âlî ile mebliğ-i merkûmânın tahsili için mübâri sahabetle şeref-vürûd eden buyuruldu samî-i kerîhâneleri mazmun ita'at-ı makrunu ahâlî-i Ardanuç kullarının ma'lûm 'acizâneleri oldukda cümlesi mahfîl-i kazâyâ cem' olup şöyle tezallum-ı hal ve istirhammâ fî (56a)'l-bâl eylediler ki kazâ-i mezbûrda eğerçi Gümüşhâne ma'deni olup selefde i'mâl olunduğu bir kimesne görmüş ve bizim vakitlerimizde işidilmiş kazıyyeden olmadığından başka işbu tarihe gelinceye kadar ma'den mukata'ası namiyle habbe-i vâhide matlup olunmasıyla dahî mükellef olduğumuz olmayup bi-haza't-takrîb muhtac-ı merhametleriyle baş

muhasabede kaydı var ise de ba'de't-tashih kaydı terkin buyurulmasına müsa'ade-i tacdâri da'vat-ı hayriyyemizi isticlâb-ı rağbet buyurulması niyazında idiğimizi halâ sâye-endâz-ı iclâl Eyâlet-i Erzurum devletlü 'inâyetlü ser'askeri es-Seyyid İbrahim Paşa yeserallahi bi'l-hayr vemâ yeşâ efendimiz hazretlerine i'lâm ediver deyü iltimas etmelerîyle ol ki vâkî'-i hâldir huzur-ı âsifânelerine i'lâm olundu bâkî emr ve ferman devletlü 'inâyetlü efendim sultanın hazretlerininindir fî gurra-yı Cemâziye'l-âhir sene 34

El-'Abdü'd-dâ'î li-devletikümü'l-'âlî Es-Seyyid İbrâhimü'l-Kâzî Hilâfe-i Bi-Medîne-i Ahışa

Varak: 56a-56b

Belge No: 115

Erzurum ve tabi kazaları ile Karahisar-ı Şarki, Kars ve Çıldır Eyaletlerinin havi olduğu kazalarda bulunan pamuk mukataalarının 1235 senesi gelirlerinin tahsili hakkında

PENBE HUSUSÛNA İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'î keminelidir ki bi-hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn darbhâne-i 'âmire tarafından zabt ve idâre olunan penpe rûsûmu mukata'ası Erzurum eyâletinin muhtevî olduğu kazâlarıyla Karahisar-ı Şarkî ve Kârs ve Çıldır eyâletlerinin hâvî olduğu kazalarında hasal ve bazar yerlerinde bey' ve şera olunan penbe ve reste-i penbe ve kuzulu penbenin rûsum-ı mirîleri tahsili işbu otuz beş senesi martı ibtidasından sene-i merkûm şubatı gaytına değin bir sene-i kâmile zabt ve tahsil etmek babında Erzurum Vâlîsi Devletlü el-Hâc Hâfız 'Ali Paşa hazretlerine ve bu 'abdü'd-dâ'îlerine hitâben şerefriz sudûr eden bir kıt'a fermân-ı celîllü's-şân Ahışa mahkemesine lediyyü'l-vürûd ve cümle mevâcihesinde feth ve kıra'at olundukda cümlesi sem'an ve ta'aten merâmi ba'de'l-edâ mahmiyye-i merkûmun sükene-i 'ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve iş-erleri ve fukarâ ve zu'ama kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem' olup şöyle tezallum-ı hâl ve istirham-ı mâ fî'l-bâl ederler ki eyâlet-i mezbûramız 'ahz asl-ı Senkistan ve Çenkilistan ve Faristan ve ekse yeri meşe ve orman olup minnetper olmayup kalîl iltiması olmakdan nâşî hıyn-ı fetihden ilâ yevminâ haza Eyâlet-i Çıldırda penbe ekip ve hâsıl olduğunu bir kimesne görmüş ve bizim vakitlerimizde istima' olmuş kaziye olduğundan başka işbu tarihe gelinceye kadar penbe ve reste-i penbe ve kuzalı penbenin

icab eden resm-i mîrî (56b) mukata'ası namiyle habbe-i vâhîde matlup olunmasıyla mükellef dahî olmadığımız ma'lûm 'âlimyân olup böyle bir leb-i i'dâdi selâsede vâkî eyâletimiz ve vilâyetimiz sengistan ve çenkilistan ve ekseri mahalleri meşe ve orman olup minnet ve mahall-i feyz ve berekât olmayup kaliü'l-ma'aş ve andan nûma-berir olduğuna bina'en bi-haza't-takrib muhtac-ı merhamet-i taccâriden fukarâ kullarının niyazları baş-muhasebede kaydı var ise de ba'de't-tasih kaydı tarkın buyurumlasına irâde-i hazret-i Zıllullahi ta'alluk ve terahhum niyazımız derbâr-ı mu'addelet-kârâra i'lâm ediver deyü iltimâs ve iltica etmeleriyle nefsü'l-emr Eyâlet-i Çıldırda penbe çekilip hâsıl olduğunu ve resm-i mîrî ve mukata'ası maniyle habbe vâhîde matlup olunmasıyla mükellef dahi olduğunu hıyn-ı fetihden bu ana gelinceye değin bir ferdin mesmu'î olmadığını pençe-sal harde ve kimesnelerden bi'l-istiknah tecessüs ve tefehhüs olunup hakikatü'l-hâle 'ilm-i da'iyânem lâhik olduğu vech üzre bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâya hasebi i'lâm olundu bâkî'l-emr lihazreti men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî gurra-i Cemâziye'l-âhîr sene 37

Varak: 56b

Belge No: 116

Çıldır Eyaleti Valisi Ali Paşa'nın zamanında Davin isimli Gayr-i Müslimin firarı hakkında

Dîvân-ı 'Adâlet-i 'Unvan-ı Asifânelerine Ma'rûz-ı Dâ'i Devletleridir ki 'an asl-ı diyar-ı küffârdan olup ber muktezâ-yı nevişte-i habibe-i takrir esâsen dâhil hademe-i İslâm olarak kabul-ı Dîn-i Muhammedi ve vâsıl ser-menzil-i imân-ı sermediyle mahzar-ı nevezzât olmuş ve hâlâ vâlî-i vilâyet 'inâyet-nişân Eyâlet-i Çıldır devletlü 'Âlî Paşa yesserallahi bi'l-hayr mâ-yürîd vemâ yeşâ hazretlerinin hizmet-i devletlerinde nail envâ-i 'inâyet buyurulmuşken zâtında merkur olan asar-ı hasibe-i küfriyyet muktezâsınca tarih-i i'lâmdan mukaddem darü'l-harbe li-hûk eylemek sevdâsiyle başına tac-ı şeytan ve önüne libas-ı katran alup cibilliyetinde olan habaset ve mel'uniyetini ızhar-ı varidâd tarikine sülûk edip Tiflis cânibine kadem-nihade ve firar ettiğini ve re'sen hudud-ı küffara dâhil olduğunu hudud- başında olan bekçi karakollar görüp hayyen ele girmesinden meysus ve firarını tasdik varidadını tahkik ettikleri Davin nâm pelid 'aleyhi'l-maka'ad fî'n-naru'l-hadid bu vecihle mürted olduğunu cem fakir cem' kesir 'alâ tariku's-şehâdetü ihbar etmeleriyle lediyyü's-şeru'l-enver

zahir ve tahakkuk olan Davin nâm pelidin üzerinde vesasındânesinde zuhur eden eşyasını bir nehc-i şer'î tahrir ve tekkîm ve ba'de ihracu'd-düyûn sahnû'l-bâkî bin üç yüz kırk dokuz kuruşa bâliğ olduğunu fî nefsi'l-emr ol ki vâkî-i haldir 'alâ vuku'a huzur-ı 'âlilerine i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehû'l-emrindir hurrîre fî gurra-i Muhammerü'l-haram sene hamse ve selesîn ve mieteyn ve elf

Varak: 57a

Belge No: 117

Mehmed Ali Ağa ile Mütesellim Tahir Bey arasındaki alacak davası hakkında

(57a) Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Hassa-i hasekîlerinden Mehmed 'Ali Ağa nâm kimesine mukaddem Göle Mütesellimî Tahir Beg demekle meşhûr kimesne zimmetinde iki yüz otuz üç senesinden beri batümsek sekiz bin iki yüz elli kuruş olacak hakkım var diye rikab-ı müstetab-ı mülûkâneye bi-arzhâl inha ve ses ile tahsil ve ahkâk-ı olup olunmak emrini müştemil vâlî-i vilayetimiz devletlü es-Seyyid Ahmed Paşa hazretlerine şeref-südûr olan emr-i 'âlî mûcibince dîn ve medûn bi-ma'rifet müşârûn-ileyh hazretleri huzur-ı şer'a ihzar oldukda merkûm Tâhir Beg bir akça almadığını makarr olup birkaç sene mukaddem Göle Beğî Kâmil Beg derse'âdete varmış ve ağa-yı merkûm dâhî mübaliğ-i mezbûru borç vermiş olduğunu mukaddem ve muahher dahî dayin-i merkûm akdar ederek medyun-ı fevt olup düyûn-ı kesiresi kalup mâl-ı metrukâtı burcuna vefâ etmediğinden emvali ve metrukâtı kısmet-i garamâ ile bin eldiven taksim olunup haseki-i merkûm Mehmed 'Âlî Ağaya dahî mukaddem altı yüz doksan üç kuruş düşmüş olmakla mütedefahin zimmet-i iskât olunup mâl-i metrûkat-ı kalmadığından şer'an bir şeyi icâp etmemiş isede metûfâ-yı merkûmun oğullarına bi-hamiyyet-i şer'î vasi mensubeleri olan valideleri hanım tarafından vekil olan 'Osman Efendi huzur-ı şer'ide i'âde-i kelâm eyledi ki itam-ı merkumaların babalarını borcda yatırılmasını seza görmediklerinden otuz altı senesinde tımarları hasılatından yedi yüz kuruş teslim ve bâkî şer'an bir şeyi icap etmediğine mebnî merkûm Hasekî Mehmed 'Ali Ağa hüsn-i rizasiyle bin iki yüz yetmiş sekiz kuruşdan vazgecip beş bin iki yüz yetmiş dokuz kuruş burcu kalmağla sene bi-sene oğullarının vasiyyeleri olan merkûmanın tarafından vekil olan merkum 'Osman

Efendi beş yüz vereceğine beyne'ş-şühûd ta'ahhüd etmiş iken şimdi kendisini vekaletden 'azledip merkum Haseki Mehmed 'Ali Ağanın iddia edip senede beş yüz kuruş bi't-tasavvut maksatan te'diyyeye ta'ahhüd olunan mebliğ-i mezburda Eyyûbi Necibe hanımın dahi iki bin beş yüz kuruş matlubu olduğundan istihsali zımmında bu def'a müderrisin-i kirâmdan sabık Burusa Müfettişi efendi tarafından vâlî-i vilâyetimiz vezir-i müşârün-ileyh hazretlerine nemikaları zuhur etmekle ancak maksatan te'diyye olacak mebliğden hanım muma-ileyhaya ve hasekî-i mûma-ileyhi ne mikdar i'tası lâzım geleceği mûma ileyhümanın mevacihe olmasına muhtac olduğundan gayri hususu mezkûr için mukaddem emr-i 'âlî olduğuna binaen iki sene taksiti olan bin kuruş metûfâ-yı merkûmun dairelerine verilmek üzere mûta'ahhidi tarafından vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerinin ma'rifetleriyle tahsil ve tesbil kılınmağla ber vech beyân-ı hasekî ve hanım-ı mûma-ileyhüma şer bi'l-mevâcihle bir muktezâ-yı şer'ı meblağ-ı mezkûr huzur-ı şer'ide icap eder mahalletâ ettirilmesi hususuna himem-i 'âlî tesvi' buyurulmak tazarru'ile bi'l-iltimas âlâ vukû'a pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu ol babda el-emr men lehül'emrindir fî gurra-i Cemâziye'l-evvel sene 38

Varak: 57b

Belge No: 118

Altının rayicinin aşırı yükselmesi ve bu durumda izlenilecek yol hususunda

(57b) ALTUN HUSUSU İÇİN İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemine budur ki ecnâs-ı altun ve nukûd-ı sâirenin rayici yevmen fe-yevmen artıp rayici maddesi külliyyen çığrından çıkmağa yüz dokuz bu vesiyile erbâb-ı irtikab 'adet-i müstemerreleri üzere hafî fesâda mebnî olup ecnas-ı altun ve riyal-ı rayicin de ziyâdeye alup vermeğe istisar eylemiş olduklarından başka tamü'l vezn altunları bi-kat'-ı tenbi'â-yı töhmetini irtikâba başladıklarından ma'ada eksik altun meydana çıkararak çoğalıp 'ibâdillah ve beytü'l-mâl-ı Müsliminin mazarrât-ı külliyesi mûcib olduğu usûl-i nizâmiyyesi tatarak halelden hıfz olunması hususuna irâde-i katı'a-i cihândarâne ta'alluk edip bir kıt'a ferman-ı 'âlîşan-ı asidâriyle findık altunu on buçuk kuruş ve İstanbul altunu sekiz ve Mısır altunu yedi ve findık rab'iyyesi yüz on paraya ve yalduz altunu on iki kuruş on para ve ikisi bir yerde Fransa altunu yigirmi üç ve sekizi bir yerde İspanya altunu doksan üç

kuruş ve ‘avâriz cindinden mâ’dar yalın üç nev’î beş buçuk kuruş ve rub’ ve dane-i kuruş ve ‘avarız beş buçuk kuruş ve altmışlık ve ikilik ve yüzlük ve cihadiyye dahî darbthane-i ‘âmirede kat’ olunduğu fiyat-i asliyesi üzre alınıp verilip ziyâde ahz olunmaması hususu Anatolunun sol-kolu yemîn ve yesariyle nihâyetine varınca vâki’ vüzerâ-yı ‘uzzâm ve mirmiran-ı kirâm hazarâtına vesâir kuzzât ve müreb ve a’yan ve zâbitan ve bu abd’-i dâ’îlerine hitaben şeref-bahş asidar buyurulan ferman-ı celîlü’ş-şân dergâh-ı mu’allâ gönülyanından kudvetü’l-emâcid ve’l-‘ayan mir hüsn-i zeyd mecde mübaşeretiyle Medine-i Ahîshaya şerefriz vürûd ve cümle mevacihesinde feth ve kır’at ve mazmun mübteği-i cemile i’lân ve işa’a oldukda cümlesi sem’an ve tâ’a merâsimini ba’de’l-edâ bir mantuk emr-i ‘âlî nizam-ı mezkûrun düstûru’l-‘amel tutulup infaz ve icrasına ihtimam ve dikkat olunmak üzre münadi lisaniyle tefhim olunup mübaşir-i mûma-ileyh kulları itmâm-ı mesalihiyle ‘avdet ve rız’at eylediği pâye-i serîr-i a’lâya i’lâm olunmuşdur bâkî emr ve ferman men lehü’l-emrindir hurrire zâlike fî an Rebiyyü’l-evvel sene selâse veselesîn ve mieteyn ve elf

El-‘Abdü’d-dâ’î li-devletikümü’l Alî es-Seyyid İbrahimü’l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne-i Ahîsha

Varak: 57b-58a

Belge No: 119

Farklı değerlerdeki altın rayiçleri hususunda

DİĞER ALTUN HUSUSU İ’LÂM

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’î kemineleridir ki sikke-i hasene saltanat-ı seniyye vüdâl-ı sâire sikkeleriyle meskûk-ı icnâs altun ve nükûdunun bundan akdem fiyatı hak lâyikine eblâğ olunarak fîmâ ba’de Fındık altunu on bir kuruşa ve İstanbul sekiz kuruşa ve Mısır altunu yedi kuruşa ve fındık rub’iyyesi yüz on para ve ta’mü’l- vezn Cezayir ve Tunus altunları on ikişer kuruşa ve yaldız on beş kuruş on para ve Macar on beş kuruşa ve Gremse altunu on dört kuruş otuz paraya ve ‘avarız cinsde mâ’dar yalın üç nev’î altışar buçuk kuruşa **(58a)** ve avarız Riyâli altı kuruşa rayiç olup ve süfereyn ta’bir olunan altun ve sekizi bir yerde İspanya altunu bi’l külliye revacdan men’ olunarak vekaye-i nizama akdem ve dikkat olunmak babında te’kidi havi Anatolunun sol-kolunda vâkî’ vüllât-ü ‘uzzâm hazaratlarına ve ‘abd-i dâ’îlerine ve cümleye hitaben şeref-necaşi sahife-i sadarpenahiden İsmail Tatar kulları

yediyle Medîne-i Ahîsha mahkemesine lediyyü'l-vürûd ve't ve't-tescil ve bi'l-cümle hâzimü'l-huzur mevâcihelerinde feth ve kira'at ve mazmun münîfî cümleye i'lân ve işâ'a olundukda sem'an ve tâ'a merâsimini ba'de'l-edâ bir mantuk emr-i 'âlî 'amel ve harekete müte'ahhid oldukları pâye-i serîr-i a'lâyâ i'lâm olundu bâkî'l-emr lihazreti men lehü'l emr hurrire fî'l-yevmi'l-hâdî ve'l-'aşr min şehri Cemâziye'l-evvel sene sitte ve selasîn ve mieteyn ve elf

Varak: 58a-58b

Belge No: 120

Farklı değerlerdeki altın rayiçleri hususunda

DİĞER ALTUN HUSUSU İÇİN İ'LÂM

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i keminelidir eyâddi-i nâsda mütedavil olan ecnâs-ı altun ve nükûd ve sairenin fiyat-ı mukarrarasından ziyâdeye alınıp verilmemesi zımnında mukaddem ve mü'ehhiren Anatolunun sol-kolu nihâyetine varıca bi'd-defe'at evâmîr-i 'aliyye isdâr ve tisyar olunmuş ve ahd-ı karibde dahî husus-ı mezbûr her tarafa iş'ar ile fîmâ ba'de İstanbul altunu sekiz ve Fındık altunu on bir ve Mısır altunu yedi kuruşa ve Cezayir altunu ve Tunus ve Trablus altunları on iki kuruşa ve Rumî yigirmi beş ve nısfı on iki buçuk kuruşa ve rubbi altı guruş on paraya ve Fındık rab'iyyesi üç kuruşa ve İstanbul rab'iyyesi yüz paraya ve yaldız altunu on beş kuruş on paraya ve beyaz akçadan cihâdiyye beş kuruşa ve 'atik cedid ikilik iki kuruşa ve kuruşu kırk paraya ve rub'ı fiyat-ı asliyesi üzre ve 'avariz cinsinden ma'ada üç nev' riyal altı buçuk kuruşa ve avariz altı kuruşa cari olup kesret-i tedavülü cihetiyle mukaddemen yüz dört kuruş fî takdir olunan sufurin tabir olunur nev'-i kesir İspanya altunu mütehalifu'l-'ayar olup gabenî zâhir olduğuna binâen cins-i mezkûr külliyyen ahz ve 'ata olunmayarak ellerinde ve ba'zı itam sandıklarında bulunanları fiyatlarıyla darbhone-i 'âmireye tebdil olunması hususu tenbih ve tehdid kılınmış ise de erbâb-ı ihtikâr bakar mekrûhdan kira'at ve kifayet etmiyerek el-haletü hazihi ba'zı mahallerde ecnas-ı altuna ve nükûd fiyat-ı mukareresinden ziyâdeye alup-verenler olursa ma'rifet-i şer'ile te'dib ve kuşmâl kılınmak babında Anatolunun sol-kolu yemini ve yesâriyle **(58b)** nihâyetine varınca vüzera-yı 'uzzam ve mirmiran-ı kiram hazaratlarına ve bu 'abdü'd-dâ'îlerine ve cümleye hitaben şerefneçîş sahife-i sudur eden ferman-ı celîlü's-şan hassa silahşörlerinden Sâlih Ağa kulları mübaşeretiyile Ahîsha

mahkemesine lediyyü'l-vürûd ve cümle mevâcihesinde feth ve kıra'at ve sem'an ve tâ'a ve ism-i ba'de'l-edâ bir mantuk emr-i 'âlî cümleye i'lân ve işa'a olunup nizam-ı mezkûrun devam-ı istikrarına mezid-i ihtimam ve dikkat kılınacağı vâkî'-i hâl pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve ferman li hazret men lehü'l-emrindir fî gurra-i 31 Cemâziye'l-evvel sene 37

Varak 58b

Belge No 121

Altın ve gümüşle süslü olan eşyanın reaya tarafından kullanılmasının verilen fetva gereğince doğru olmadığı altın ve gümüş ya da bu madenlerle süslenmiş eşyanın bahası ödenerek Darphane-i Amire tarafından satın alınması hususunda

DEVLET-İ 'ALİYYEDEN MATLÛB BUYURULAN GÜMÜŞ VE ALTIN
İ'LAMIDIR

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i keminelidir ki altın ya gümüşden masnû' olan hatem ve kuşak yaftesi ve habbe-i seyf ve celi nisadan ma'adasının ricâl ve nisvan bi'l-cümle ehl-i İslâma şer'an isti'mali caiz olmadığına binâen dâru'l-hilâfeti'l-'aliyyece sâir kâffe-memâlikde istisna olunanlardan ma'ada tarafi şeri'at-ı 'unvan verilen iki kıt'a fetvâ-yı şerif mûcibince isti'mâlden men' ve herkes yedlerinde ve harem ve selâmlıklarında bulunan avani sim ve zeri bilâketm-i darbhâne-i 'âmireye götürüp ve taşralarda olan dahî yedlerinde bulunan sim ve zeri ma'rifet-i şer'ile vezni birle vâli ve mütesellim ve voyvodalara teslim ve anlar dahî mu'temed ile sa'adete gönderüp mâl-ı hâlis i'tibâriyle simin dirhemi otuz ikişer paraya ve altunun dirhemi el-yevm câri raye üzre icab eden bahası 'an nakd-i câhib darbhâne-i 'âmireden verilmek üzere Anatolunun sol-kolu yemin ve yesâriyle nihayetine varınca vâki vüzerâ-yı 'uzzam ve saire hitâben te'kidî havi sadır olan bir kıta emr-i 'alışan Sadr-ı A'zam Cebahânegisi Hüseyin Ağa kulları yediyle Medine-i Ahîshaya lediyyü'l-vürûd ve huzur lâmen' hazret-i veliyyü'n-ni âmîde ve lâzîmü'l-huzur mevâcihesinde feth ve kıra'et ve mazmun münifi cümleye i'lân ve işa'at ve merasim ita'ati ba'de'l-edâ mantuk emr-i 'alî 'amel ve hareket ve devam-ı ömr ve devlet-i padişahi ed'iyyesi hayriyesine mezazıbet üzre oldukları bi'l-iltimas pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân hazret-i men lehü'l-emrindir fî gurra-i Receb sene 38

Varak 58b-59a

Belge No 122

Seferde ihtiyaçların karşılanması için reayanın elinde bulunan altın ve gümüşten masnu eşyanın Darphane-i Amire'ye satılması hususunda

DİĞER GÜMÜŞ VE ALTUN İ'LÂMIDIR

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineleridir ki altun ya gümüşden masnû' olan hatem ve kuşak yâftesi ve hılye-i seyf ve hali-i nisadan ma'dasının ricâle nisvan bi'l-cümleye ehl-i İslâma isti'mâli caiz olmadığına binâen bu hususu ikiyüzdört dahîmen olunarak daru'l-hilâfetü'l-'aliyye vesâir kâffe-i memâlikde balada istisna olunanlardan ma'da mevcut olan avani zer sîm darbhane-i 'âmireye götürüp fiyatıyla bey' ve teslim kılınmak üzere her tarafa **(59a)** fermanlar neşrolunmuşsa da bu husus etrâfiyle mülâhaza olunarak i'lâ ednâdan umûmen men'î su-retine bakılmak derece-i vücûba varup keyfiyyet cânib-i şerî'at-ı gurradan istifta olundukda altun ve gümüşden masnu'î olan hatem ve kuşak yafteleri ve hulye-i seyf ve halî-i nisadan ma'adasının rical ve niyasa isti'mâli haram olan eşyanın zekâtı vacip ve hapsi bilâfayda ve cihad için lüzûmu olmakla darbhane-i 'âmireye bey' etmeleri için emr-i alî sadır olsa mezbûrların ulû'l-emre ita'atları lâzım olur mu? El-cevap olur diye zımn olur mu? El-cevap olur diye iki kıt'a fetvâ-yı şerîfe verilip muktezâ-yı münîfi üzere zekûr ve anâs-zer ve simden fincan tarafı ve şamdan ve tebsisi ve sahan ve kilâbdan ve behurdan ve tatlı hokkası ve sutası ve meşrebe ve leğen ve ibrik ve nergileleri ve çubuk-takımı minaları ve raht ve bisat ve nikabları ve kabreleri gaşye ve şamdan tablası ve palaska vesâir avanı ve alât-ı zaid isti'mâlinden herkes yedlerinde ve harem ve selâmlıklarında bulunan bumakula sim ve zeri bila-ketm darbhane-i 'âmireye götürüp taşralarda olanlar dahi yedlerinde olan sim ve zeri ma'rifet-i şer'ile vezn-i kantar birle vâlî olan mahallerde vâlî olmayan mahallerde mütesellim voyvadalara teslim onlar dahi taraf-ı şer'den memhur ve mûmzî defteriyle cümlelerin mu'temedi olan kimesnelere teslimen der-sa'adete gönderilip kal-ı hâlis i'tibâriyle sîmin dirhemi otuz ikişer paraya ve altunun dirhemi el-yevm cari olan mübayi'a fiyatı üzere icabeden bahası 'an nükûd-ı cânib darbhane-i 'âmireden verilmek üzere bey' ve teslim ve hilâfi şerî'at-ı gurra ve münâfi-i emr-i rıza-ketm ve ihfâya i'tira edenler lediyyü'l-ihtisâs derhal ahz ve icrây-ı lâzime-i te'dibleri babında Anatolunun sol-kolu

yemin ve yesariyle nihayetine varınca vüzeray-ı ‘uzcâm hazaratlarına ve mirmirân-ı kirâma ve bu ‘abd-i dâ’îlerine ve cümleye hitâben şerefriz sahîfe sūdûr buyurulan ferman-ı celîlü’ş-şân cenâb-ı hazret-i sadaretpenâhi cebehanecesi Hasan Ağa kulları yed ve satıyetle Medîne-i Ahîshaya lediyyü’l-vürûd huzur-ı la menzi’n-nûr hazret-i veliyyü’n-ni’amide ve lâzîmü’l-huzûr meclis-i şer’e da’vet ve mevaciyelerinde feth ve kıra’at ve sem’an ve tâ’a merâsimini ba’d-e’l-edâ sim ve zerden masnû’ olan edevât ve avanı bi-isti’mâle muktedir olan kimesnelere taraf taraf tenbih ve te’kid ve ifadeden mübaliga ve şedid olunur cümlesi ber mantuk emr-i münîf ve ber-mûcib şer-ı şerîf isti’mâlini terk ve gayraz müstesna her kimin yedlerinde sim ile zer masnû’ mevcudu var ise cümlesini huzur-ı şer’ envere götürüp hey’et-i masnû’iyyetini şikebt birle ber-mûcib irâde-i seniyye fiyat-ı mezkûra üzre darbhone-i ‘âmireye ırsâl ve isal eylemelerine ta’ahhüd etmeleriyle vâkî’-i hâl pâye-i serîr-i a’lâyâ ilâm olundu bâkî’l-emr lihazreti men lehül-emrindir fî Gurra-i Receb sene 38

Varak 59b

Belge No 123

3 Rebiyülevvel 1228 tarihinde dünyaya gelen şehzade için Çıldır Eyaleti’nde şenlik yapılması hususunda

ŞEHZÂDE İLÂMIDIR

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’i kemîne oldur ki evvel cenâb-ı vacibü’l-ataya ve kerîmu hâlikü’l-berâya celel-i kudrete ol zat-ı ‘ali hilâfetlerin mazhar tenzil-i rabbü’l-âlemin tü’ti’l-mülk menteşâ’ ile müzeyyen vekâf-ı ebhet ve celâletlerin vallahi yü’ti meleke men yeşâ ile te’bid ve tebbeyyin edip işbu sene ‘aminetü’l-meymenete bin iki yüz yigirmi sekiz senesi mah-ı rebiyyü’l-evvelin üçüncü mübârek sebt günü nazile-i müverrih ve müveşşah şevketlü kerametlü mehabbetlü veliyyü’n-ni’am ‘âlim efendimiz hazretlerinin sülb-i sâmem-i şahane serir arayı nihân hanelerinden berder-i yektâ ve kuher bi-hemta ziver efzâyı vücûd-ı vafık ‘alime ziynet bakşâyı tac suhur nâm-ı nümâ encam-ı şerifleri Sultan Abdülhamid vedi’a-i hazret rabbü’l-mecid ismiyle mersum ve mahdud kalıp ol nur dide-i ‘âlimyan olan mevhebete cuzmâ ve ‘utbe-i kibriyanın izhar-ı şadüman ve meserret ruhanı zımnında rikab-ı hümâyun kaim-makamı sabık Tatar Ağası Mustafa Tatar kulları yediyle vürûd eden bir kıt’a ferman-ı bedi’u’l-beyân ‘unvanlarında feth ve kıra’et sicil-i mahfûza kayd

ve sebt olunup ol ziyâ bahşâyı çeşm-i ‘âlimyân olan selâletü al-i ‘Osman ve şehzâde memeddet ‘unvan-ı hazretlerinin sahatü âlime nihade vücûd-ı meymenet-i nümûdunun edâ-yı teşekkürü siyâkında yedi gün enduhte-i top ve tüfenk şenlikleriyle icrây-ı merâsim-i ayn-i meserret olunduktan sonra emr-i şerîfîn mumzi sureti tevabi’ Eyâlet-i Çıldır kasabât-ı sâireye irsâl edip mazna icâbet olan mesacide ve mecalis-i meşâyihde ‘ulema ve sulehâ zu’amâ ve e’imme ve hutebâ ‘ubbadîn dergâh-ı refetpenah erhamür-rahimin def’ abadi tazarru’ ve bitihal ile imtidad-ı eyyam-ı ömr ve ikbâl-ı şahane ve tezayid-i nûr ‘ömr-ı karra ‘ayn Sultan ‘Abdülhamid Hana ve nücum-ı zahira say şehzadegan için ed’iyye-i hayriyyeye ‘ale’l-’u-mûm mevazibet eylemelerini ta’rif ve tenbih ve telkîn olundukda kâffe-i mü’minin ve rü’âya ve berâya ed’iyye-i hayriyyeye müdavemet üzre oldukları dergâh-ı şehşah ‘âlempenahlarına ‘arz ve i’lâm olundu bâki emr limen lehü’l-emr ve’l-ihsânındır hurire zalike fî ‘an rebiyü’l-evvel sene sâmin ve’l’ışrîn ve mi’eteyn ve elf

El-’Abdü’d-dâ’î li-devletikümü’l-‘Ali es-Seyyid İbrâhimü’l-Kâzî Hilâfe-i ‘ bi-

Medîne-i Ahışa

Varak 59b-60a

Belge No 124

26 Rebiyülevvel 1226 tarihinde dünyaya gelen padişah kızı için Çıldır Eyaleti’nde dua edilmesi ve şenlik yapılması hususunda

SULTAN DÜNYAYA GELDİĞİ İ’LÂM

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîne budur ki cenâb-ı sâni-i mülûk melekût-ı Te’âlâ ‘an vashuve’l-idrâk ve’s -şu’urûn meşîşset-i azliyyesiyle selâtin-i ‘uzzam ve hakkın kiram nusfet-i gezenyât behiyyü’s-semâtları güher-yektâ tac-ı saltanat ve arayış efzâyı serir-i şahi ve şevket olmaları ‘âmme-i ‘ubbâda arayış nizâm ve kâffe-i belahâ asayış-i istihkâm olup **(60a)** padişah-ı ‘adalet nişanın zuhur-ı nesilleri ‘alimeyân vesile-i insata ve hatıra badi olmakdan naşi sulb-i tabnak-ı husrevaneden bir kiher şebâb-ı kirân behayı zib kuhvar-ı şühûd ve günûda beter vücûd olmasına dest-i küşayı mes’elet ve müteveccih derkâh-ı ehaddis iken işbu bin iki yüz yigirmi altı senesinin mâh-ı Rebiyü’l-evvelinin yigirmi altıncı mübarek yevm-i cum’a gicesi duhter-i sa’dalanları tac-ı dârâne Fatıma Sultan ‘aliyye’s-şan atalellahi ‘ömr hamidi’z-zaman mehd-i vücûd lima’a başenvac-ı zuhur olup bi’l-cümle kâtineyn-i makarr-ı hilâfet-i

mesrârîşadan olarak ruha-i şevket-i şahanem ve nihâl-i riyâz-ı hilâfet-i padişahane olan nice şehzâdekân civan-ı temennasiyle dist-i kûşay-ı memâlik-i mahrusadan üç gün ‘ıydîn misüllü husuna kala’da top ve tüfenk şenlikleriyle şan-ı şevket-i şahane ve saltanat-ı seniyye-i padişahane icray-ı ve tebşir veladeti havî Anatolunun sol-kolu yemin ve yesariyle nihayetine varınca şvüzray-ı ‘uzzâm ve mirmirân-ı kiram hazaratına ve ‘abdü dâ’îleriyle sair kazat ve nevab ve mütesellimin ve â’yan ve voyvodakân ve zâbitan-ı hataha şerefneciş sahife-i asidar buyurulan ferman-ı celîlü’ş-şan rıkab-ı kamertab-ı hümâyûn kaim-makam tatarlar Odabaşısı Tatar Seyyid Ahmed kulları yediyke Medine-i Ahîshaya vürûd ve cümle mevacihesinde feth ve kıra’at ve merasim-i sem’ ve ta’leti ve nice şehzadekân-ı civân-bahtîn karîban cilvesaz mansa-i birûz için meşayih ‘ulemâ ve zehâd ve sulehay-ı ‘ubbâd ve sâir ‘avam ve havass cümle mesacid ve mahafilde dest-i berdâşte derkâh-ı kadı’l-hacat olarak edây-ı levâzim du’a ve takdim-i merasimi hamd ve senâ birle imtisalen li-emr-i-âlî üç gün top ve tüfenk şenlikleriyle şan-ı şevket-i seniyyem ifa ve izhar-ı meserret-i şadumanına mübaderet müvazibet üzre olunduğu pâye-i serîr-i a’lâya ‘arz ve i’lâm olundu bâkî emr ve fermân men lehü’l-emr ve’l-ihsânındır hurire zâlike fi ‘an Cemâziye’l-evel sene sâdis ve’l’ışrîn ve mi’eteyn ve elf

El-’Abdü’d-dâ’î li-devletikümü’l-Âlî es-Seyyid İbrahimü’l-Kâzî Bi-Medine-i

Ahîsha

Varak 60b

Belge No 125

29 Şaban 1233 tarihinde dünyaya gelen padişah kızı için dualar edilmesi ve şenlikler düzenlenmesi hususunda

(60b) SULTAN İ’LÂMÎ

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîneleridir ki sülâle-i celîle sa’âdet-i şahânenin teksir ve nümâdisi reşahat-ı sehab-ı ihsan bi-hisab-ı sübhâniyyeden me’mûl ve muntazır iken işbu bin iki yüz otuz üç senesini mah-ı şa’ban-ı mu’azzamiyyenin yigirmi dokuzuncu Cum’a gecesi sulb-i pâk feyznâk-ı şehri yaraneden manend-i üftâb Enver-Hamîde Sultan namında bir duhter-i sa’ad ahter mehd-i vücûd ziyâ kester olup fehemmiden sümme hamden bu muhibbe-i sübhaniyyenin ifây-ı levâzım teşekkürler ve etrafa meserret ile cümlelerin hissiyâbı enva’-ı meserret kılınmaları ve tahdis-i ni’am-ı celîle-i hazret-ibari

buyurulmak bâbında sadır olan ferman-ı cihanmata' Tatar hazret-i sadr-ı a'zamiden Memiş Ağa kulları yediyle Medîne-i Ahışhaya lediyyü'l-vürûd ve 'umûman ahali-i memleket mevaciyelerinde feth ve kıra'at olunup cümlesi dergâh-ı mülkûl-menân dest-i bir efraşte-i tazarru' ve niyaz birle imtidad eyyâm-ı 'ömr ve devlet-i cenab-ı 'adâlet-i nişân istizâde-i sülâle-i tahire-i şehinşah me'âli-i 'unvan için mesâcid ve cevami' ve mecâlis-i 'ulemâ ve merakid-i mübarelerde ed'iyye-i hayriyye-i icâbet-i ayata müdaveret ve iştilal kılınıp ber-mucib irâde-i seniyye-i 'abdîn misillü top şenlikleri i'lâniyle ahâl-i belde bi'l-'umûm mesrûr ve şaduman oldukları pâye-i serir-i alâya i'lâm olundu bâkî'l-emr lihazreti men lehü'l-emr devr-i fi'l-yevmi'l-hamis ve'l-aşr min şehr-i Muharremü'l-haram sene erba'a ve selesin ve mi'eteyn ve elf

El-'Abdü'dâ'i li-devletikümü'l-'âlî Es-Seyyid İbrahimü'l-Kâzi Hilâfe-i Bi-Medine-i Ahışha

Varak 60b

Belge No 126

Ahıska Sancağı'nın Oda Nahiyesi'ne bağlı Cannabur Köyü'nde bulunan müteveffa Abdullah Said'in oğullarının ellerinde bulunan timarı kanunlara aykırı şekilde kullandıkları için gereğinin yapıldığı hususunda

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Ahışha Sancağında Oda nahiyesinde Cannabur nam karye ve gayriden on bin altı yüz akça tımara mutasarrıf 'Abdullah Said hal-i hubûtta ve kemâl-i sıhhatde olup bir vechle timarına dahl icap etmezken bilâ-veld fevtinden Mehmed veled-i Dursun ve Receb 'arz olup berat ettirdikleri hilâf-ı şer'-ı şerif ve mugayir kanun-ı münîf-i zabt etmek sevdasında olmalarıyla 'Abdullah Said bu olup merkûmanın inhası hâlâf idiğine Ahışha Alay-Begisi 'Abdullah Beg ve Çar-başı Kurdu Beg ve zue'mâdan Dede-Beg ve Feyzullah Beg ve Receb Beg ve 'Arif Beg ve Kukuroğlu 'Ömer Beg ve erbâb-ı tımardan Ebû-Bekr Ağa ve Halil Beg ve İbrahim Ağa ve Yusuf Beg ve Süleyman Beg namdan kimesneler meclis-i şer'a hazırın olup 'âlâ tariku's-şahâdet ihbâr ve inha etmelerine binâen hakikatine 'ilm-i dâ'iyânem lâhık olduğu vech üzre timar-ı mezbur ber-mûcib şurûd-ı müstehsine sahib evvelhâl olunmuşdur bâkî emr ve fermân li-hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fi gurra-i Cemâziye'l-evvel sene 36

Varak 61a

Belge No 127

Ahaliye zarar veren Delil zümresi mensuplarının yakalandıkları yerde kalpaklarının alınması hususunda

(61a) DELİL ZÜMRESİ İ'LÂMIDIR

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Delil zümresinde Anadolu tarafında kapusuz geşt u güzâr emânetallah olan ahali ve fukaraya isâl rihne ve hisâr üzre olanların kalpakları alınıp serseri gezmekden men' ile içlerinden muhalefet ve sûret-i şakavete ve cür'et edenlerin te'dib ve tenkili bâbında bundan akdem kavî-i kavi evâmîr-i şerîfe asidar ve seyyar olunmuş olduğundan ma'ada taife-i merkûmanın uykusuzlukları bazı mahallerden inha olundukça oralara müstakil fermanlar dahi gönderilerek tedibleri hususunu te'kid kılınmadıkda ise de tâife-i merkûmanın Anadolu tarafından ettikleri ta'diyâtın başka bir taraftan Rum-ili canib zue'mâ geçüp fukarayı raiyyete türlü türlü bahis ve hırsat etmekde oldukları bi-hakk kılınıp ol makûle kapusuz zelil taifesinden serseri gezerek bir güne kazahat ve kabahat ve kaza ve kurada gasb-ı emval ve henk-i a'raz misillû halata cesaret eder olursa ol makulaların ocakları ka'desi üzre kalpakları alınarak şer ve müsara'at olunmak babında Anatolunun sol-kolu yemin ve yesariyle nihayetine varınca vüzeray-ı 'uzzâm hazaratlarına ve mirmiran-ı kirama ve bu 'abd ü dâ'îlerine ve cümleye hitaben şerefneçîş sahife-i sudûr eden ferman-ı celîlû's-şân hazret-i sadaretpanahi tatarlarından sahiyeti Mahmiyye-i Ahıska sabikan Baba Paşa Tatar Ağası Mehmed Ağa kulları yed ve satiyetle Mahmiyye-i Ahıska mahkemesine lediyyü'l-vürûd ve bi'l-cümle mevacihesinde feth ve kıra'at ve sem'an ve tâ'a merasimini ba'de'l-edâ bundan böyle tâife-i pişelerin ber-mûcib emr-i âlî mugayir hareketleri zuhurunda ref' ve mazarratlarının icrây-ı lâzimelerine ihtimâm ve dikkat üzre olunduğu pâye-i serîr-i alâya i'lâm olundu bâki'l-emr li-hazreti men lehü'l-emr fî gurra-i Zî'l-hicce sene 39

Varak 61a

Belge No 128

Mehmet Şemseddin Semai Efendi'nin tasarrufunda olan İstanbul ve bağlı kahve mukatasının vekâleten yeğeni Seyyid Ahmed Efendi tarafından idare edileceği hususunda

Hâlâ Kâtib-i Divan Vali-i Eyalet-i Çıldır Hâcegan-ı Divan-ı Hümâyûn Mehmed Şemseddin Sema'î Efendinin dört kıt'a berât-ı şerif-i alîşan ile 'uhdesinde olan İstanbul ve tevâbi'î kahve rûsûmundan üç sem'an ve rab' ve nezâret-i eskûr ve emânet-i ma'adan kara tava ve hassuha karaz ve tevabi'î sehminden nısf semin hassalarının kar-ı yedine talib ve tağbet olan Salih Ağaya ma'lumu'l-mikdar-ı mu'accelâtiyle kasr-i yed ve beratlarına teslim etmekden naşi husus-i mezkûrun rû'yetine yeğeni es-Seyyid Ahmed Efendiyi tarafından tevekkil eylediğini mutazamının kabl-i şer iden işbu himmet-i şer'iyye tahrir olundu fî gurra-i Cemaziye'l-evvel sene 38

Varak 61b-62a

Belge No 129

Ahıska Kalesini muhafazaya memur yeniçerilerin maaşlarının ödenmesi hususunda

DİĞER MEVACİB İ'LÂMIDIR

Derkâh-ı felek bünyân ve berkâh mülk-i eşyân-ı cenâb-ı cihanbaniye rehin müstahkemu'l-esas ve'l-metin serhidat-ı hakâniyyeden Ahışa muhafazına me'mur Derkâh-ı 'Âlî yeniçerilerinden Zağarî ve Turnacıyan ve Rastiyân ve Serdengeçdiyân ve 'umûm zabitan neferat-ı yeniçeriyân kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem' olup şöyle tezallum-ı hâl ve istirham-ı mâ fi'l-bâl eyledirler ki inhar-ı mütekasiratü'l-asâr 'atayay-ı kâmkârı ve çeşmesar-ı feyzdsar hazret-i memalik-perveriden emelzar kaffa-i bendekân behr-i mend nûmay-ı şadumanı vürülmesâr ve şurezar-ı amale 'âmme-i 'ıyâl serhad neşinan berumend şadkâmi ve her dem bahar ol beklediği üzre işbu istilâdide leb-i a'dada vâki Ahışa muhafazasında bulunan yeniçeri neferatı kulları dahi kalilü'l-ma'aş ve idare-i nefakat-ı yevmiyyede müte'asiru'l-inti'âş olduklarına nazaran ve merhameten bahr-ı zehir mütelatamu'l-emvâc 'inâyet saltanat-ı seniyyeden senevi ta'yin buyurulan sadaka-i padişahi 'ulûfemize min'el-bâi ve'l-ecdâd mazharatiyle vayedar şadumani ve iftihar ve bi-vülâd ve 'iyâl şevketlü kudretlü mehabbetlü kerametlü can 'alim ruh-ı galip ümem-i zıllulahi fî'l-âlim efendimizin füzun-i eyyâm 'ömr-ı devlet ve ikbal ile ennemâ kânû ve teveccihû eksûr keşay-ı mansur ve muzafferiyet ve şehzadekân civanbaht efendilerimizin perderpey vevnak efzay-ı kemâl-ı tevafire hüsn-i 'afiyet olmaları da'vat-ı hayriyesine leyl ve nehâr hasr-ı enfâs-ı hayat-ı müste'âr

üzreyken padişahi nan pera mevacibimizin habbe-i vahidesine nâil olamadığımızdan muhafaza-i mezburada düçâr-ı kayd ‘inâyı faru faka olan neferât-ı yeniçeriyân kullarının min külli’î-vücuha galatda ve eday-ı ye’s ve hayret ve kamet limid ve intizarları hamkerde-i dest-i heyman ve hasret olduğuna ‘atfen ve merhameten sahab-ı feyz banî’t-taf ve ‘inâyet hazret-i cihandarinden mera’a-i ümîd yasemindanemize kaatra baş-ı merhamet ve ‘âtifet berle sünneteyni mezbûriyyetine mahsub sadaka-i padişahi nân pare mevacibimiz kemakân-ı inâyet ve ihsan ve ol-vecihle işbu serhadd-i naşînân cansitârân kulların serâpa garig lücce-i bahr-ı şadümânı ve iftihar ve marîmtina’l-hayvat imhidâd-ı eyyâm ‘ömr ve devlet ve ikbâl ve ezdiyad-ı henkâm fûrûhişmet ve iclâl-ı saltanat-ı seniyye da’vatına ser-bekşây-ı mihrab-ı devam ve iştigal buyurulmak niyaziyle mahfîr-niyazmendânemizi ibtidar ve merkumun kullarını isti’tatına bi’l-vekâle ‘Osman ‘İlimdar kullarıyla mezmû’ bargâh-ı ‘âlim-penahi kılındığını musaddıksın dahi bir kıt’a i’lâm oliver deyü bil’l-iltimâs ‘âlâ vukû’a paye-i serir-i a’lâya i’lâm olundu bâki emr ve fermân hazreti men lehü’l emr ve’l-ihsânındır fî gurra-i Zî’l-hicce sene 39

(62a) Benderli ‘Ali Paşa Hazretlerine verilen i’lâm suretidir ki ber vech-i ‘âtiz-zikr beyân şod fî gurra-i Cemaziye’l-Evvel Sene 1236

Çıldır Eyâletinden ba-ferman-ı ‘alî vüllât-ı ‘uzzâm hazaratına tahsis buyurulan kasd-ı evvel ve sâni olarak hazariyye	20 000
‘Umûm ma’rifetiyle harc-i bâb mesarifâta verilen	
Adet-i vilâyet ve ittîfak-ı umûniyle vüllât-ı ‘uzzâm kethüdalarına tahsis olunan	5 000
Virsem âdlı Divân Efendisine verilen	1 500
Ve kanun-ı belde vezir-i müşârün-ileyh tarafından Hâkim Efendiye ve kâtibine verilen	500
Göle Sancağının perişâniyyeti hasebiyle menzilhaneleri harab ve idareye iktidarları olmadığından aher sancaklarından tahsil ve menzilhane tahsis olunan	600
Karargâh-ı vüzerâ olan sarayın ta’miri ve durûn-ı sarayda noksânâtın inşadına bil-ma’rifet-i şer’ masarrıf	9 000
Devlet-i ‘Aliyyeden Batum iskelesine vürûd eden cebehâneyi	11 000

Ahışhaya nakl için cânib-i çar’iden verilen pusula mûcibi gayriye	
Şeranboru keşf için Devlet-i Aliyyeden zuhûr eden mi’mar halifesine ve mühendis ağaya bir kıt’a mahkeme pusulasıyla verilen	1 700
Kundaklara me’mur olan çavuşlarına vezir-i müşârün-ileyh tarafından mahkeme pusulasıyla verilen	300
Cânib-i Devlet-i ‘Aliyyeden eyyâb ve zihab eden mübâşirate ma’rifet-i şer’ ve pusula ile vezir-i müşârün-ileyh tarafından verilen	5 000
Çıldır ve Ahılkelek sancaklarının muhafazasına me’mur asâkir ve efrâya olan mesarifât	4 000
Çıldır Eyâletinin ba’zı sancak karyeleri perişan ve ma’zur Olduklarından cümle ma’rifetiyle in’âmat	4 000
Cem’an Yekûn	80 000

Varak 62a

Belge No 130

Çıldır Eyaleti Valisi Ali Paşa’ya verilmesi gereken imdad-ı hazariyye ve mesarifât hakkında

Divan-ı Adalet-i ‘Unvan-ı Asifanelerine Ma’ruz Da’i Devletleridir ki öteden beri vüzerây-ı ‘uzzâm hazarâtının mesâriflerine ‘avn ve meder zeylinde Çıldır eyâletinden ba-ferman-ı ‘âli tertib ve ta’yin buyurulan ber-vechi bi’l-imdâd-ı hazariyye ve mesarifât-ı saireyi cümle ümerâ ve zua’mâ hâvî olduğu sancaklarına ‘âlâ vechi’l-itidâl tevzi’ ve taksim ve cem’ ve tahsil oldukda hâlâ vâli-i ve’l-ayân vilâyetimiz Devletlü ‘Ali Paşa yesserallahi te’âlâ bi’l-hayri mâ yürid ve mâ yeşâ hazretlerine te’diyye ve teslimi lazım geldiğini seken-i serhadd kulları bu vechle i’lâm gidiver deyü bi’l-iltimâs ol ki vâkî’u’l-hâldir huzur-ı ‘âlîlerine i’lâm olundu bâkî’l-emr men lehü’l-emrindir fî gurra-i Cemâziye’l-Evvel sene 36

El-’ Abdüd’dâ’î li-devletikümü’l-‘Ali es-Siyyed İbrahimü’l-Kâzî Hilâfe-i bi-Medîne-i bi-Medine-i Ahışha

Varak 62b

Belge No 131

20 Cemâziyelevvel 1230 tarihinde dünyaya gelen şehzade için şenlik düzenlenmesi hususunda

ŞEHZADE İ'LÂMIDIR

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki işbu bin iki yüz otuz senesi Cemâziye'l-evvelini yigirmi günü yevm-i Salı semere-i şeceret-i devlet ve nebâv-i ravza-i saltanat-ı Şehzade Sultan Mehmed 'Ömrallahi te'âlâbi-feyzahü'l-ahad revnak mehr-i vücûd ve cilveriz küvüvvâde-i meşhûd olmak hasebiyle beşaret-i zuhur-ı behcet-i nüşûrundan bi'l-cümle makarr-ı hilâfetnişan-ı şadûman olduklarına binven bu 'inâyet-i sübhâniyyeye teşekkûran makarr-ı hükûmet-i mülûkânede olan İstanbul ve cevânib ve eknâfda yevmiyye içer nevbet olarak yedi gün top tüfenk şenlikleriyle izhar-ı meserret etmek ve bu bahane ile asker ve mevadd-ı saireden devlây-ı mübtelây-ı masarrıf olan fukara ve zua'fâ-ı hizmet-i mübâşiriyye masarifdan vikâye beher kazadan vuku mukabelede yigirmi beş kuruş hizmet verilmek ve devam-ı 'ömr ve devlet ve tezayüd-i şân ve şevket-i Padişâhane ve imtidad-ı 'ömr ve âfiyet şehzâdegân-ı hadivâne için meşayih ve zehad-ı mesacid ve mehafilde tediyye ve zayıf du'a tertil olunmak ve bu vesile ile mikdar-ı ma'iiyyetineden ziyâde ve bir akça ve bi habbe fukaraya tarh ve tevzi' ile rencide olunmamak bâbında izhar-ı meserret-i havi şerefneçîş sudûd eden bir kıt'a emr celilü's-şân sadr-ı a'zam tatarlarından esbak Tatar Ağası İbrahim Ağa kullarıyla vürûd ve vâli-i vilâyetimiz vezir-i mu'addet-i semir Devletlü es-Seyyid Ahmed Paşa hazretlerinin huzur-ı devletlerinde tertib-idivan olunarak cümle mevaciyelerinde feth ve kıra'at ve mazmun-ı münifî cümleye i'lân ve işa'at olundukda merasim-i mutava'ati ba'de'l-edâ devam-ı 'ömr ve devlet-i şehinşahi ve 'âfiyet-i şehzâdegân cevânib-i ihtiyarları için mesacid ve mehafilde du dest-i küşay-ı hazret-i rez yezdan-ı hedef icabetine karin dü'â-i hayriyyelerdene mevazibet üzre olup mantuk emr-i 'âli 'amel ve hareket birle tahsil rızây-ı 'âliyye-i hazret-i tâcdâriyye müsara'at üzre oldukları bi'l-iltimâs pây-e serir-i a'lâya i'lâm olundu bâki'l-emr li hazreti men lehü'l-emrindir fi 3 Şa'bân sene 37

Varak 62b

Belge No 132

1239 senesinde menzilciler için alınacak buğday hakkında

(62b) BÎ-RE'YÎ VE MA'RÎFET-Î 'UMUM KABL-Î ŞER-Î ŞERİFDEN
BA'DE'S-SELÂM İNHÂY-I MERAM OLDUR KÎ

Otuz dokuz senesine mahsûb bi-emr-i 'ali menzil parası bundan mukdem es-Seyyid Ahmed Paşa vaktinde tevzi' ve tahsil olunmuş ve zahiresi dahi işbu vâli-i Devletlü el-Hac Sâlih Paşa hazretlerinin hengân-ı devletlerinde menzil-i rifgin emri vürûdundan evvelce yigirmi dört kazada sizlerin bugüne magariyetde olması haberli bir iş olmayıp ve bundan böyle dahi emr-i padişahi üzre İnşa'allahi Teâlâ fukaradan habbe-i vâhide matlûp olunmıyacağı ve münâsip görüldüğü üzre bu def'a âyid olan hassalarınızı götürüp teslim etmeniz hususu bi-merâsile vilâyet tarafından gönderilen semâhatlü 'Osman Efendi ve Receb 'ilimdâr ve Yûsuf 'ilimdâr namûn beğenilerin takrir ve ifâdelerinden yedlerinde olan fetvây-ı şerifin mûcibi ma'lumunuz oldukda ber-vech-i hasebi ifade ve sipariş-i 'umûmi kabul edip mugayiret etmiyyesiz ve's-selâm fi gurra-i 15 Cemâziye'l-evvel sene 240

Varak 63a

Belge No 133

Uzun Bayram oğlu Mustafa ve Abdullah oğlu Mehmed uhdellerinde olan Çakrık Cebesi'ni kendi rızaları ile Mustafa ve Abdullah'a devrettikleri hususunda

(63a) Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineleridir ki Mahmiyye-i Ahışa mezâfâtı Tavuskâr kazasına tâbi'us-semâr ürküsü nâm-ı karib kendilerinden olup yine karye-i mezbûrda vâki' doksancı çiftliği mezra'asına mutasarrıf olan hassa çakrık cebecilerinden Mustafa nâm kimesne meclis-i şer-ı şerif benûy-ı ve mahfil-din-i münif müstafavide yine kazay-ı mezbûr tevabi'inden Orsi nâm karye sâkinlerinden Uzun Bayram veled-i Mustafa ve 'Abdullah veled-i Mehmed nâmân kimesnelerin ve takrir-i kelâm eyledi ki berât-ı şerif-i 'alışân ile müstahdem olduğum çakrıkçılık hizmetine mukabele tasarruufumda olan mezre'a-i mezkûru hüsn-i rıza ve ihtiyârımla işbû Mustafa ve 'Abdullah'a 'ale'l-iştirak-ı kasr-i yed ve feragat eyledim ve yedimde olan berât-ı şerif-i 'alışanın daimi dahi kendilerine teslim eylemişlerdir ki ba'de'l-yevm mir-i merkûmân-ı mezbûrân Mustafa ve 'Abdullah mahal-i mezbûrada mezrâ'siyle çakrık cebesi olup 'ale'l-iştirâk üzerlerine berât-ı padişahi ettirip mütasarrıman

olup tasarrıflarına tarafımızdan ve taraf-ı aherden vechen minel-vücûh ve minel-esbâb dahl ve taarruz olunmayup şayed tahrik-i silsile-i müdahele ebder-i olur ise de taarruz ve ta'allulu 'inde'l-hikâm mesmû' olunmasın dedikde mezsasiyle çakıkcılığı hizmeti ol-vecihle mahlûl kalmakla ba'is i'lâm-ı 'ubûdiyyet-i merkûmâma-ı mezburan mustafa ve 'Abdullah namun kulları her vechle yarar ve mahal-i ihtiyar ihbar etmeğen merâhim-i 'aliyye-i cihandarinden kat'ı ihtiyar ibhar etmeğen mahal-ı mezburda mezre'asiyle çakıkcılığı Mustafa ve 'Abdullah kullarına tevcih ve inâyet ve yedlerine berât-ı padişahi sadaka ve ihsan buyurulmak niyazında oldukları bi'l-iltimâs derbâr-ı mu'addelet-karara 'arz ve i'lâm olundu bâki'l-emr li hazreti men lehü'l-emr ve'l-ihsanıdır fi gurra-i 15 Cemâziye'l-evvel sene 33

Varak 63a-63b

Belge No 134

Çıldır Eyaleti'nde bulunan Eşkinici ve Timar'ın yoklandığı ve mahlûl olan timarların durumu hakkında

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i keminelidir ki Eyâlet-i Çıldırda vâki' bi'l-cümle eşkinici züa'ma ve erbâb-ı timâr ile kalâ'-i müstahfazısının yoklanmalarına irâde-i merâhimede mülâkâne ta'allukuyla ol babda sâdır olan emr-i 'âli hâcegân divân-ı mu'âlla erkândan ve divân-ı hümâyûn kalemi kitabından sa'adetlü Mehmed Softi Efendi kulları yediyle Ahışa mahkemesine lediyyü'l-vürûd hâlâ Çıldır Vâlisi vezir-i mükerrem veliyyü'n-ni'am devletlü Hâfız 'Ali Paşa hazretleri hahi me'mûren Sivas tarafında bulunduklarına binâen 'Ali Paşa hazretleri dahi ber mûcib-i emr-i 'ali 'amel ve hareket olunmak bâbında müşarûn ileyh hazretleri tarafından vürûd eden buyuruldu emr-i üslûp dahi feth ve kıra'at ve ber mûcib emr-i 'ali ve buyuruldu veliyyü'n-ni'ami 'amel ve harekete cümle ahali tarafından ta'ahhüd olunarak hâlâ Çıldırda kâim-makam bulunan Ahmed Beg kulları ve cümle muhtarlar mevâcihesinde bi'l-cümle zu'ama ve erbâb-ı timar ve müstahfaz neferatı ve hazine-i 'âmireden mahrec cebe defterlerine tatbik olunarak ve yekân yekân isbât ve cevri ettirilerek mevcûdları yoklanıp na-mevcudlarıyla bilâ-veled mahlûlleri erbâb-ı istihkâkdan mülâzimlara tevcihi 'arz olunmak üzere efendi mûma-ileyh ma'rifetiyle alay beği ve muhtarları taraflarında i'lamları verilmiş ve ba'zı ze'âmet ve timar karyeleri dahi mûrûr zaman ile çürüyüp ve ahalisi

(63b) dağılıp sengistân ve cengilistân kalarak ismi mevcûd cismi na-mevcud olduğundan tâlibi zuhûr etmediğine binâ'enaleyh üzre terk olunmuş ve ol vecihle efendi-yi mûmi-ileyh kullarının me'muriyyeti reside hüsn-i hitâm olarak 'avdet ettirilmiş idiği ve cebe defterlerine verilen şerhler kizb ve hilâfden câri olarak şürût-ı müstahsene ve kanûn-ı münifin icrâsına ve emr ve irâde-i devlet-i 'aliyyenin ifasına vücûh-ı ahali ve alay beği ve muhtarlar taraflarından ve cümle ahali câniblerinden ihtimam ve dikkat olunmuş olduğu ol ki vâki'-i hâldir bi'l-iltimâs pâye-i serir-i a'laya i'lâm olundu bâki'l-emr men lehül-emrindir fi gurra-i 9 Rebiyyü'l-evvel sene 33

Varak 63b

Belge No 135

Çıldır Eyaleti ve bağlı kazalarının akçe defterinin beyanıdır

ΕΥΑΛΕΤ-Ι ÇİLDİRİN KAZÂLARIN AKÇALARI DEFTERİDİR Kİ BER-
VECH-İ 'ATİ'Z-ZİKR-İ BEYÂN ŞOD

Sancak Adı	Akçe
Mirhev	4,5
Satlel	4,5
Ardanuç	8
Livâne	8
Kiskim ve Pertekrek	8
Nahiye-i Tavuskar	4
Penek	4
Mâmervân	8
Oltu	8
Göle	2,5
Ardahan	8
Çıldır	1,5
Ahılkelek	2

Hartus	1,5
Acâre-i ‘Ulyâ	3,5
Acâre-i Sufla	3,5
Ma’çahel	1
YEKÛN	80,5

Yalnız seksenbuçuk akçadır

Varak 64a

Belge No 136

Çıldır, Ahılkelek, Ardahan, Göle, Penek, Oltu, Mâmervan kazâlarının piyâde ve süvâri muhafızına ihtiyaç duydukları hususunda

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’i keminelere ki Mahmiyye-i Ahışanın ‘ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve ümerâ ve zu’amâ ve erbâb-ı timar ve ağavât-ı serdengeçdiyân ve ‘ilimdârân ve zu’afa ve fukarâ ve umûm ahali-i vilâyet kulları bi-cem’ihim mahfil-i kazâyâ cem’olup şöyle tezallüm-ı Kars’ın kaza ve kurasını destber ve güzend ve mazarrât edip Eyâlet-i Çıldırı dahi peymâl-i hayûl-ı hasârat etmek sûretine hasr-ı matlûp üzre iken hengâm-ı şitâ cebelûtiyle rehnûr-ı dücûd ve edbân olmuş ise de ‘ıyd-ı nevrûzları hulûlünde serir-i âverde-i bağı ve şekavet olacağı derkâr ve’l-yevm-i hukûkunda serîr-i hudûd-ı A’cem ile Eyâlet-i Çıldır meyânesinde şenlik kazâ ve kara kalmadağından Çıldır ve Ahılkelek ve Ardahan ve Göle ve Penek ve Oltu ve Mâmervan kazâlarının her birleri piyâde ve süvâri muhafızına muhtaç birer serhadd olup bu kazalardan birine bağteten bir hasarat vâkî’ olan serâpa diğerlerinin nizam-ı kıyâm ve kuvvetleri şikeste olacağını mûcib ve’l’ıyaz billûh Kars’a hemhâl ve ser-reşte-i hıfz ve harâsatına bir dahî destres imkân olunamıyacağı bedihî olup eğerçi bu babda vali-i vilâyetimizin leyl ve nehâr üslûb-ı hakimâneyle edâbir-i hasane icra ve hıfz ve haraset etraf ve inhâya himmet ve hamiyet-i lâzimeleri meşhur ve masrûf ise de muktezay-ı dikkat ve zaman işbu serhadd-ı mansuranın esbab-ı muhafazası ümeray-ı eyâlet ve ahâli-i vilayet bi’l-ittifak vâli-i vilayetin re’y ve tedbirine muvafakatlarına mevkûf ve ser-askeran aktar-ı Şark hazarâtının ezber cihet ma’avenetlerine muhtac olupbu bâbda cânib-i saltanat-ı seniyyeden tenbihat-ı lâzimeyi hâvî evâmir-i şerife cihanmetanın şeref-sudûr inâyet buyurulması eyyâm-ı kala’ve inhâ tedbir ve tedarik şimdiden

ibtidar olunmak derece-i vücûbda idiğinden nâşi hıyn-ı iktizâda semt ve kazalarımızda bulunan piyâde ve süvâriniz ile bi-serseri' vâlî-i vilayetimizin ma'yyetine ve me'mur ettiği mahalle ve sol ile icray-ı lazime-i ittihadi ve muvafakat edipsermû nehâdan ve muhalifet edenler ve cismi'l-encâm ve mu'âbbet olunacakları tenbih ve tehdidini mutazamın Livane Beğî Süleyman Beg ve Acâre Mütesellimi Dergâh-ı 'Alî Kapucu-başlarından Ahmed Beg ve Ardahan Begi 'Alî Beg ve Satlel Begi Mehmed Beg ümera-ı sâire ve Ahışha ocaklı ve sekenesi kulları ve sâirine hitaben kat'-i'l-mefâd ve ekidü'l-mazmun bir kıt'a emr-i şerif-i lâzime'l-imtisal şeref-suduruna 'inayet ve ol-vecihle kâffe-i sekene serhadd kulların karîn inzar-ı rahim ve şefkat ve lediyyü'l-iktiza her ne cihetle isti'ane ve istimdâd olunursa bilâ-noksan i'tâa ve seri'an sevk ve îsâl ile bi-kemâl icra mu'avenetleri cidden ve ekîden vâlî-i Erzurum ser-askeri müşârün-ileyh hazretlerine tahrir ve ifâdesiyle 'umûm ahali-i serhadd kulların bi-vüllâd ve 'ıyâl mesrûr şevketlü kudretlü kerâmetlü mehabbetlü padişah-ı 'âlim Zıllullâhi fî'l-âlim efendimizin istiâfe eyyâm-ı mevâzibet ve i'tibâr buyurulmak niyâzı mahzar-ı melhufânemizi musaddık sen dahî bir kıt'a i'lâm ediver deyü el-hah ve ibrâm etmeleriyle fî nefsi'l-emr ok ki vâkî-i hâldir 'âlâ vukû'a paye-i serî-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân lihazreti men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrire fî'l-yevmi'l-hâdî ve'l-'aşr min şehri Cemâziye'l-evvel sene semân ve selesîn ve mieteyn ve elf

Varak 64b

Belge No 137

Çıldır Eyaleti kalesinin ihtiyacı olan mühimmatın teslim edildiği hususunda

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineleridir ki merâsim-i haram ve ihtiyâta ri'âyeten Eyalet-i Çıldırda kâin kalâ' için mukaddemen irsal buyurulan mühimmât-ı tophanenin ba'zı nev'ine 'ilave ve ba'zı nev'ine ziyâdece olarak tertib ve irsâline seniyye tacdâri ta'alluk etmekden nâşî ol babda şeref-neca şi sahife-i sūdûr olan bir kıt'a emr-i celîlü'üş-şan mantukı baş-muhasebeden mahrec defter-i nâtik olduğu vech üzre mübaşir ma'rifetiyle mühimmât-ı mezkûra tamamen ve kâmilten serhadd-ı mezbûraya vâsıl ve topcu-başı vekiline teslimen kal'a-i merkûmaya vaz' olunup müstelzim kemâl-i takviyyet kalup sekene-i serhadd kulları olduğundan bi'l-'umûm devâmî eyyâm-ı 'ömr ve devlet-i saltanat-ı seniyye da'vâtına şevk-i sahâni birle mevâzibet ve müştâgıl

oldukları ‘atibbe-i aliyyeye i’lâm olundu ol babda emr ve fermân men lehü’l-emrindir fi gurra-i Cemâziyye’l-evvel Sene 35

Varak 64b

Belge No 138

Ahıska Gümrüğü’nün 1238 senesi Mart ayından itibaren mahlûl olduğu ve bu tarihten itibaren Ömer Ağa, Dursun Ağa, Nu’man Efendi, Mehmed Ağa, Dede Ağa, Ahmed Ağa ve Süleyman Ağa tarafından önceki yılın fiyatı üzerinden zapt edilmesi hususunda

(64b) Dîvân-ı ‘Adâlet-i ‘Unvan-ı Asifânelerine Ma’rûz-ı Dâ’i Devletleridir ki İki yüz otuz sekiz senesi martı hülûl ve bi-resm-i ‘alî mukata’anın müceddeden sened-i ‘âti red be a’ta olunmak avatı olup Erzurum Gümrüğü merbâtındân Ahışa Gümrüğü mukata’asının eğerçi etrafa iktâfın inisdâdî ve ticârinin kıllet-i amed şediyle kesâdından sene-i sâbıkı bedeliyle iltizamında berkâr ve nümâşî runumun değil ise de ber muktezây-ı vakt ve hâl muzmî ve mahtûm-ı tahvil tümsekleri takdim olunan Ömer Ağa ve Dursun Ağa ve Nu’man Efendi ve Mehmed Ağa ve Dede Ağa ve Ahmed Ağa ve Süleyman Ağa tarafından zapt ve idâre olunmak umûm tüccar ve ahalinin tensib ve iltimaslarına ‘ilim-i dâ’îleri lâhik olup sene-i mezbûra martı i’tibarı ve bedel-i sâbıkı üzere mukata’a-ı mezkûrun iktiza eden zâbit nâvesi i’ta ve inâyet buyurulmak niyâzı hak-pây-ı devrânelerine i’lâm olundu ol bâbda emr ve femân hazreti men lehü’l-emr ve’l-ihsânındır hurrîre fi evâsıt-ı şehr-i Cemâziye’l-ahir sene semân ve semaniyn ve mieteyn ve elf

Varak 64b

Belge No 139

Sabık Erzurum Valisi Metufî Emin Paşa tarafından toplanan zahire hakkında

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’i kemîneleridir ki sâbıkan Erzurum vâlisi Metûfî Emin Paşa’nın cânib-i mirmirânden zapt olunmuş olan kâffe-i bekâya ve zamanının selâsi ba’de’t-tenzil selasiyanının tahsili bâbında suret defterleriyle bir kıt’a emr-i ‘alî asidar ve dergâh-ı ‘âlî kapucu-başlılarından sa’âdetlü Ahmed Beg kulları mübaşir ta’yiniyle tisyar buyurulmuş ve defter-i mezkûrda bundan akdem Ahılkelek kal’ası mahallesine me’mur kılınan derkâh-ı ‘alî kapucu-

başlılarından Mehmed Ağaya tahsis olunmuş olan hizmet-i mübaşiriyyeden kazalardan üç bin yedi yüz elli kuruş bâkî kalıp selasi 'afv ile ba'de't-tenzil kusûr iki bin beş yüz kuruş bekaya kalmış diye tahrîr olunmuş olmakla ancak Metûfî Selim Paşa vaktinde kapucu-başını Mûma-ileyh vürûd edip Ahılkelek kal'asını Levs ve Hur kefereden tathir ve tekmlil hizmet ettikten sonra Ahîshaya 'avdetin decel-i mev'ûdiyle vefat etmiş olduğundan ol vakitte kendisine hizmet-i mübâşiriyye nâmiyle bir şey tahsis ve kazalara tevzi olunduğu hiç kimesnenin ma'lumu olmadığından başka sicil-i mahfuzda mukayyed değil ise de bu def'a dahi iktizâ eden mahallelerden taharri ve tecessüs olunup bir metûfây-ı mûma-ileyhe ol vakit de makûle hizmet-i mübâşiriye tahsis ve kazâlara tevzi' olunmadığı erbâb-ı vukûfdan ve sicill-i mahfûzdan ve tahkik ve zâhire ihrâç olunduğu ol ki vâki-i haldir hasbünallâhi pâye-i serir-i a'lâyâ 'ilâs olundu hurrîre fi'l-yevmi'l-hâdive'l-'işr'în şehri-î Şa'bânü'l-mu'azzam sene sitte ve selesîn ve sisteya ve elf

Varak 65a

Belge No 140

1239 Rebiyülevvelinin ortasında Yeniçerilere verilecek mevâcib hakkında

(65a) Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineLERİDİR ki işbu bin iki yüz otuz dokuz senesi mah-ı Rebi'yyü'l-evvelinin evâsıtında Ocak-ı Âmire çavuşlarından İsmâil Çavuş yediyle vâli-i evâsıtında Ocak-ı Âmire çavuşlarından İsmâ'îl Çavuş yediyle Vâli-i Vilâyetimiz Devletlü Ahmed Paşa hazretlerine hitâben şeref-vürûd eden bir kıt'a emr-i şerif-i celîlü's-şân mantukta metûfa Hartûs Beğî Ağzı Açık Mehmed Ağanın zimmet ve muhalefâtında otuz beş bin yüz atmış kuruş Van kal'ası muhafazasına me'mur dergâh-ı âlî yeniçeri neferâtı kullarının müstehak oldukları mevâciblerine havâle i'tâ ve 'inâyet buyurulduğu ma'lum ve müstebân olmuş ise de mebâliğ-i mezkurâ âsitâne-i'aliyyede müşârun-ileyh hazretlerinin Kapu-kethüdâları ve sarrafları yed ve ma'rifetleriyle cenâb-ı miriye te'diyye ve teslim olunmuş olunduğu taraf-ı müşârun-ileyhe vürud ve ibrâz buyurdıkları sûret-i defter rûznâmçe-i hümayundan zâhir ve mübîn olup mebâliğ-i mezkûradan zimmet-i müşârun ileyhîde hesab vematlubât kalmadığından çavuş merkûm ağada olduğu pâye-i serir-i a'âyâ ilâ ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehü'l-

emrindir hurrîre fî gurra-i Cemâziye'l-evvel sene tis'a ve selasîn ve mi'eteyn ve elf

Varak 65a

Belge No 141

Hacı Ahmed Paşa tarafından Ahıska'da kurulan vakıf bünyesindeki camide imamlık yapan Hafız Mustafa Halife'den mahlûl kalan görevin Seyyid Hafız Mehmed Halife'ye tevcih edilmesi hususunda

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Mahmiyye-i Âhışa sûr dâhilinde vâki' Merhûmu'l-mağfûr firdevs-i âşiyânu'l-hac Ahmed Paşa hazretlerinin binâ ve hayrât eylediği câmi-i şerif evkâfî mahsûlünden olmak üzere yevmî elli akça vazife ile imam-i evvel ve 'aşırhan ve suret binâen aşırhan cihetleri ve imâm-ı evvel olanlara bi-nevbet ta'yin olunan haftasında beher yevm-i salat hamseyi ikâme eyleyip salat ve fecr ve zuhr ve 'işâ itmâmında birer aşr-ı şerif ve salat 'asr itmâmında dahi sude-i binen tilâvet ve vakıf-ı merhumun ruhuna habbe etmek şartıyla bi-berat-ı şerif 'âlişan ve ber-mûcib-i meşrûte-i vakıf mutasarrıf olan Hafız Mustafa Halife bilâ-veled mevt olup yeri hali ve hizmet-i lâzimesi mu'attal kalmış olduğundan câmi'-i mezbûr hademesinden ve erbâb-ı istihkakdan es-Seyyid Hafız Mehmed Halife ber-vechle mahall-i müstehak ve mücevved kur'an-ı 'azîmü's-şan ve muhtar-ı cema'at ve cihet-i merkûmaya alık ve şayan olmakdan nâşî metûfay-ı merkumun bilâ-veled kuvvetinden mûma-ileyh es-Seyyid Hafız Mehmed Halife dâ'îlerine tevcih buyurulması niyazında 'arz olunması vakf-ı mezbûrun mütevellisi es-Seyyid İbrahim Halife dâ'îlerin Çıldır Vâlisi nâzır evkaf-ı mezbûr devletlü el-Hac Sâlih Paşa hazretlerine takdim olunan i'lâmını vezir-i müşârûn-ileyh hazretlerinin 'arzını musaddık son dahi bir kıt'a i'lam ediver deyü bi'l-litimâs gâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve ferman li-hazreti men lehül-emr ve'l-ihsânındır hurrîre fî gurra-i Muharremü'l-haram sene erba'in ve mieteyn ve elf

Varak 65b

Belge No 142

Ahıska kalesini muhafazaya memur askeri personelin 1237 senesi mevacibleri hususunda

MEVÂCİB İ'LÂNI

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineleridir ki Mahmiyye-i Ahışanın kal'ası muhafazasına me'mûr Turnaciyân ve ağvât-ı serdengecdiyân ve 'ilimdârân ve 'umûm ve zâbitân ve yeniçeriyân kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem olup şöyle takrir-i Kelâm ve bisât-ı 'ani'l-merâm eylediler ki Ahışa kal'ası muhafazasına me'mur Dergâh-ı 'Alî Yeniçerileri kullarının ez-kadim-i sadaka ve ihsan-ı hümâyûn buyurulan mevaciblerimizden iki yüz otuz yedi senesine mahsub-ı müstehak olduğumuz mal-ı mevâciblerimiz yedi bin beş yüz yetmiş iki kuruş ocak çavuşlarından Salyâneci Mustafa Ağa kulları yediyle gelip teslim ve ferş sevkiyle ashâb-ı esâmîye tevzi ve taksim olunup cümlesi devam-ı eyyam-ı 'ömr ve devlet-i 'aliyye ve kıvamfer ve ikbâl ve kuvvet-i iclâl-i saltanat-ı seniyye da'vâtına müdavemetle küll-i endâz-ı şükr ve iftihar ve mesrûriyyet olmalarını bi'l-itimâs 'âlâ vukû'a pâye-i serîr-i a'lâyâ i'lâm olundu bâkî'l-emr li-hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fi gurra-i Cemâziye'l-âhir sene 240

Varak 65b-66a

Belge No 143

İran cihetinden serhad kalelerine saldırı geleceğine dair haber alınması üzerine serhad kalelerinin güçlendirilmesi hususunda

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineleridir ki hâzâ'l-ân A'câm-ı nükbet-i encanın mahrûsa-i Kars'a pade-i hasârat ve tazyik ve muhâcemeye sû-i kasd ve niyyet üzre olduğundan Cenâb-ı Devlet seraskerlerinden asâkir-i mevfüra ile imdâd ve ilane olunmakta ise de Eyâlet-i Çıldır akreb-i civâr olmak takribi bin iki yüz kadar piyâdenin serian bu taraftan ulaştırılması vâlî-i vilâyetimiz Devletlü Ahmed Paşa hazretleri tarafına irsal buyurulan bir kıt'a şaka-i veliyyü'n-nimânelerinde iş'ar ve ifâde buyurulmuş ve bundam akdemce Kars muhafızı Devletlü Ahmed Paşa hazretleri tarafından irsal buyurulmuştur Osman Paşa hazretleri ve ahâlîleri tarafından vürûd eden şaka ve mazharları ile şidde-i ihtiyâç ve isti'aneleri ber muktezây-ı hem civarı ve İslamiyyet cümlemizi karin söz ve gedâr etmişti hazle makhûranın bugüne harekatı fâsideye cesâreti evvel-i bi-evvel mezkûlu keferesinin tahrik ve ağvâsından iktizâ etmiş olduğu ve kefere makhurânın küll-i yevm vilayetimize sû-i kasd ve ahzar-ı intikâma fırsatınızın olduğu tahkiklerimiz olmak hasebiyle Eyâlet-i

Çıldırın hâvî olduğu sâir dere ve cadde kazâları ile Azgur ve Hartus ve Ahılkelek kal'alarına teveccühle takviye ve istihkam verileceği endişesinde iken A'cam-ı mahzûlenin Fârisi istilâsından beri ve Ardahan ve Göle ve Penek ve Oltu ve Mâmervan kazâ ve kal'aları dahî lâzîmü'l-istihkâm ve el-ân herbiri bir serhadd olup ahâlileri peyderpey bi-alâm ve mahzar vâlimiz ve vilâyetimize feryad-ı kemân ifade hâl ve istimdâd üzre olduklarına ve keyfiyeti hâllerine nazaran ve itla'an kendileri ve civarında olan dere kazaları kala' ve kazâhây-ı mezkûrunu muhafazaya ancak kifâyet edebileceklerinden bu cümlesi muhafazaya re'y ve tamim olunarak terk olunup fakat 'askerler kazamız icâreden gayr-i kalmayup anlar dahî mahiyyeli mahiyyesiz birle tenknây-ı vakit ve hâlde kezây-ı âhire sevk-i me'mur olursa ma'azallah ma'azallah A'câm ve küffarın Ahışa ve Azgur ve Hartus ve Ahılkelek ve Ardahan kal'aları muhafazasına ve mukabele-i düşmana kifayet eden ve imâdımıza tez elden ulaşır askerimiz bulunamıyacağız ve a'day-ı makhuranın bağıtete işbu serhadd-i mansuraya hücum ve ahz-ı intikâm da'îyyesiyle tedârik-i kaviyye üzre olduğu müstelzim hiç ve tab-ı ızdırab cankedazımız olduğu ve herhalde ve hususen ve eyyam-ı iktizây-ı hayret fezada evvelellah sâniyen şevkatlü (66a) kudretlü mehabetlü rûh-i saltanat-ı seniyyeleriyle 'alâ kaderu'-imkan-ı lâzime-i takviye ve istihkam ile işbu sükene-i serhadd kulların mesru ve ikdarına himmem-i kâmile davirâneleri niyâzında olduğumuzu musaddıksın dahî bir kıt'a i'lam ediver deyûbi'l-iltimâs 'alâ vukû'a huzûr-ı hazret-i asifânelerine i'lâm olundu fi Gurra-i Cemâze'l-âhir sene37

Varak 66a

Belge No 143

1236 Senesi Ahıska Gümrüğünün geliri hakkında

Dîvân-ı 'Adâlet-i 'Unvan-ı Asifânelerine Ma'rûz-ı Dâ'i Devletleridir ki bin iki yüz otuz altı senesi Erzurum gümrüğü merbûtâtından olan Ahışa gümrüğü altı bin beş yüz kuruş yediyle Vâlî-i vilâyetimiz 'utûfetlü es-Seyyid Ahmed Paşa senâverlerinin re'y ve ma'rifetleri mahzun olarak Ahışa sâkinlerinden ma'lûmâtü'l-esâmî kullarına ta'hid ve ilzam buyurulup gümrük-i mezkûrun revac ve kesadı İrân ve Gürcistan'ın refah ve rahat ve bey' ve şerayı ticâretine mahsûs ve mevkûf iken sene-i mezbûrun bedel-i sâbıkından bir mikdarı tenzilen iktiza eden şart-nâmesi mekamâr sâbık mültezimlerine inâyet ve i'tâ

ve takdim olunan ma'mûl bi-ma'mûl tümsekleri karin li-hâzza-i hüsn-i kabûl buyurulmak ricâsında vâkî'-i hâl istirham me'l divân-ı merâhim-i unvân-ı âsifhanelerine i'lâm olundu ol bâbda emr ve fermân men lehü'l-emr ve'l-ihsanındır fî Gurra-i Cemâziye'l-ahir sene 36

Varak 66a-66b

Belge No 144

Taşrada göç edilmemesi hakkında

DER-İ DEVLETMEKİNE 'ARZ-I DÂ'I KEMİNELERİDİR Kİ

Taşralardan der-sa'âdete okucu nakli hem nüfûsun tesirini mûcib ve hem akvât-ı yevmiye ve cevabih-i zarûriyye husûsunda mezâyifeyi müstevcib olduğundan gayrı o makûle memleketlerinden kat'-ı 'alâka ederek evlâd ve 'iyalleriyle der-'aliyyeye nakledenlerin hassa tekâsıfleri mahallinde kalanlara tarh ve tahmil ile gürûh-ı fukara te'diyyesinde takat-gezâr olarak giriftâr-ı pençe-i zacret ve ıztırab oldukları beyandan müstağnî ve zaman-ı 'adâlet-i aktârân hazret-i şehinşâhîde herkesle ve memleketindeistirâhat ile çift ve çubuğu maslahatını rû'yet ve çoluk ve çocuğuyla da'vât-ı hayriyye-i mülûkâneye iştigâl ve mevâzibet eylemeleri irâdesiyle der-sa'âdete okucu ve bilâ-maslahat eşhâs-ı makûlesinin men' ve yasağı bâbında Anatolunun sol-kolu yemîn ve yesa'riyle nihâyetine varınca vüzerây-ı 'uzzam hazaratına ve mirmirân-ı kirama ve bu 'abdü' da'ilerine ve cümleye hitâben şeref-efza-yı sudûr eden fermân-ı celilü's-şan hazret-i **(66b)** sadâret-penâhî tatarlarından Sarı Ağa kulları yed ve satiyle Medîne-i Ahışa mahkemesiyle lediyyü'l-vürûd ve cümle vücuha belde mevâcihelerinde fetih ve kıra'at ve sem'an ve ta'a merasimini ba'de'l-eda ber mucip emr-i 'âlî husûs mezbur için münâdîler ile nidâ ettirilip cümleye tenbih ve i'lân ve i'san'a olunduğu pâye-i serir-i a'laya i'lâm olundu bâkî'l-emr li hazreti men lehü'l-emrindir fî gurra-i Cemâziye'l-Âhir Sene 36

Varak 66b

Belge No 144

Ahışa, Azgur, Ardahan, Ahulkelek ve Hartus kalelerinin ihtiyacı olan topçuların gönderilmesi hususunda

DİVAN-I 'ADALET-İ 'UNVAN-I ASİFANELERİNE MA'RUZ DAI

DEVLETLERİDİR Kİ

Nefs-i Ahışa ve Azgur ve Hartus ve Ahikkelek ve Ardahan kal'alarında işe yarar topçu olmadığı ve i-'alâm-ı şer-i mukaddemce derbâr-ı mu'âddeletkarara ifâde ve nısf topçu ortası irsâli bâbında sûb-ı veliyyü'n-ni'milerine hitâben sâdır olan emr-i 'âlî mûcibince ve bu def'e üç top takımı otuz nefer topçu vürûd ve kala'-ı hakâniye taksim ve hizmet-i lâzimelerine işgâl olunduğu ve Ahışa cebehânesinde bulunmayıp eşedd-i iktizâsı derkârında Vâlî-i Vilâyetimiz Devletlû es-Seyyid Ahmed Paşa Hazretleri cânib-i 'âlîlerinden istid'âları hız kabul ve bu def'a ikibin senk çakmak ve beşyüz şâlî kise vâsıl ve kudef Ahışa Cebeci-başısı vekili Bekir Ağaya teslimen hıfz olunduğu ve mâ'da niyâzımız Erzurum hânesinden bulunmamış idiği teftirli pusûladan ma'lûmumuz olmağın teslimini meş'ar işbu i'lâm-ı şer'i huzûr-ı 'âlîlerine i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emrindir sene fî gurra-i Cemaziye'l-âhir mezbûrda İrân ve Gürcistan'ın ba'zı ihtilâline mebnî eyyâb ve zihnâb ile me'lûf tüccâr ve bazirkân tayfaları külliye munkatı olduğu gümrüğü mezbûren kesed ve füturunun mûcib ve mültezimlerinin mutazarrır ve ziyânında oldukları müstevcib olmak hasabiyle mültezimûn mûma-ileyhim kulları şayeste-i lûtf ve i'tibârları sâyirden sağ ve mu'teber ve cümle ile hüsn ve ülfet ve imtizac üzre olduklarına i'tibaren ve sene-i mezbur bedelinden dûçâr oldukları ceriha-ı zararûn yanlarına medâru'l-yetâm olur mûlahazasıyla gümrük-i mezkûr işbu sene-i âtiyye otuz yedi senesi martı i'tibariyle kemâkân sâbık mültezimlerine ta'hid ve ilzâm buyurulması vâlî-i vilâyetimiz senâverleri tarafından tensib ve tavip olunmaktan nâşi cânib-i hadivânelerine 'arz ve istircalleri üzre gümrük-i

Varak: 67a

Belge No: 148

Çıldır, Kars ve Van kalelerini muhafazaya memur topçuların ulufelerinin verilmesi ihtiyaçlarının giderilmesi ve kalelerdeki mevcut asker sayısının artırılması hususunda

(67a) Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineleridir Çıldır ve Kars ve Van kal'alarını muhafazaya me'mûr dergâh-ı mu'allâ topcu neferâtı İrân maslahatı netice aher olduğundan i'âde ve ocağ-ı 'âmireye tisyâr olunmasına irâde-i kâtibe-i tâcidârî ta'alluk etmiş ise de kala'-ı mezbûrunun topcu neferâtı tertib

ve mukaddemâ yevmiyyeli topçu neferâtı ile mübîn defter-i esâmîleri terkîm ve der-‘aliyyeye takdim kılınması bâbında Erzurum ve Kars ve Çıldır Vâfleri hazâratına kadıları ve hikâm-ı sâireye hitâben şerefrîz sudûr eden emr-i ‘âlî ve sûret-i defter mûcibince mukaddemâ bin altı yüz otuz akça yevmiye ile ma’a zâbitân yüz iki nefer mürettib topçu neferâtına yerlinin kirende ve tûvâna yakıtlarından ma’rifet-i müşîrâneleriyle bi’l-intihâb yüz elli dört nefere iblâğ ve tekml kılınıp ism ve şöhetleriyle deftere terkîm ve takdim ‘utbe-i ‘ulyeleri kılınıp ancak neferât-ı merkûm bundan böyle hizmet-i mezbûra ile tevekkül ederek idâre ve inti’asteri sadaka-i adişahi buyurulacak ber-mûcîb-i sûret defter-i yevmi-i mukarralarına menût ve münhasır olacakları mülâbesesi yevmiyyeleri tahsisine irâde-i seniyye ta’allukunda sağlam mahalden ta’yin ve te’yidlerini meş’ar sendânları tenzim ve yedlerine a’ta buyurulmasına ‘inâyet ve ihsân buyurulması ricâ ve niyâzında oldukları bi’l-iltimâs pâye-i serîr-i a’laya i’lâm olundu bâkî emr ve fermân lihazreti men lehû’l-emr ve’l-ihsânındır fî 7 Zî’l-ka’de sene 39

Varak: 67a-67b

Belge No: 149

Mütesellim nasb ve tayini hakkında

Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’i kemineleridir ki serhadd-i şugûr-ı hakânîden Eyâlet-i Çıldırın ‘ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve ümerâ ve zu’amâ ve erbâb-ı tımâr ve turnacıyân ve ağavat-ı serdengeçdiyân ve ‘ilimdâran ve neferât-ı yeniçeriyân ve ‘umûm sükene-i serhadd kulları meclis-i şer’-ı şerîfe hazır olup bu def’a ‘avatıf-i ‘aliyye hüsrevâne ve ‘avrif-i behiyye-i şahânedan eyâlet-i çıldır ‘uhde-i seniyye-i asifahânelerine ‘inâyet ve ihsân buyurulmakdan nâşî makarr-ı devletlerinden nefret ve inşallah Te’âlâ bi’l-yemin ve’l-ikbâl mahsûben bi-s-selâme hükûmetâh-ı vezirlerine vüsul ve teşriflerine kader-i ‘umûr-ı lâzime-i vilâyeti idâre ve rûyet etmek emr ve tenbihi hâvî Enderûn Baş-çavuşları el-Hac Ağa kullarıyla bir ism-i ‘adî ism-i yeri küşâde bir kıt’a mütesellimin sem’an ve ta’a te’diyye ve icrâ olunup akdimca selefleri devletlü veliyyûn’n-ni’am Ahmed Paşa hazretlerine hitâben şerefsunûh eden tevcih emrine matûya bi-hattı-ı hümayûn şevketmakrun asidar buyurulmuş olan bir kıt’a emr-i şerîf cihanmata’î mantukunda eyâlet-i mezbûr serhadd-i şugûr-ı hakânîden olmak mülâsesesi bir lahza vüzerâdan havli câiz olmadığından

halefîn müşûrûn-ileyh vürûduna kadar sen yerinde ikâmet ve ümûr-ı lâzimeyi idâre ve rûyet edesiz diye selefleri müşârûn-ileyh hazretlerine emr ve tenbih ve teşrif veliyyü'n-ni'amiye kadar bu taraftan hareketleri civandâda irâde-i kâtı'a-i mülûkâne olmadığından mütesellim nasb ve ta'vin olunmak muktezâ olmayup bilâ-mûcib nasb olursa dahî vedi'atillâh olan fukarâ karîn bed ve mutazarrır olmadan gayri faideyi münebbin olmıyacağı ifâdesiyle teşrif veliyyü'n-ni'manelerine kadar ber-muktezây-ı irâde-i seniyye ikâmete me'mûr olarak ümûr-ı lâzime vilâyet-i idâre ve rû'yeti selefleri veliyyü'n-ni'am müşârûn-ileyh hazretlerinin 'uhde-i rahm ve nıfset-i davirânelerinde olacağı inşallah Te'âlâ muvafık re'y (67b) ve rızây-ı veliyyü'n-ni'mîleri olup herhalde teveccühât-ı 'inâyet-i avâdd-ı serhadd perverleri beydrîğ buyurulmak niyâziyle da'vât-ı hayriyye-i 'ömr ve ikbâl ve devletlerine mevazibet ve meşğûl olduğumuzu i'lâm ediver deyü ifâde-i hâl ve merâhım etmeleriyle evvel ki vâkî'i hâldir hâkpây-i devletlerine i'lâm olundu ol babda emr ve fermân hazret men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî gurra-i Cemâziye'l-âhir sene 39

Varak: 67b

Belge No: 150

Darphane-i Amire tarafından kontrol edilmekte olan pamuk mukataalarının bir yıllık vergisi hakkında

Dîvân-ı 'Adâlet-i 'Unvan-ı Asifânelerine Ma'rûz-ı Dâ'i Devletleridir ki Ba-Hatt-ı Hümâyûn Şevketmakrûn darbhâne-i 'âmire tarafından zabt ve idâre olunan penbe rüsûmu mukata'ası Erzurum Eyâletinin muhtevi olduğu kazalarla Karahisar-i Şârkî ve Kars ve Çıldır eyâletlerinin hâvî olduğu kazalarında hâsıl ve pazar yerlerinde bey' ve şerâ olunan penbe ve rişte-i penbe ve kozalı penbenin rüsûm-ı mirîleri tahsili işbu otuz sekiz senesi martı ibtidâsında sene-i merkûm şubatı nihayetine değin bir sene-i kâmile den zabt ve tahsil eylemek bâbında 'uhdetü hazret-i ser'askerlerine ihâlâte bu 'abd-i dâ'îlerine hitâben şerefrîz sahife sudûr olan emr-i 'âlî sûreti vâlî-i vilayetimiz Devletlü es-Seyyid Ahmed Paşa hazretlerinin huzûr-ı sâmilinde ve cümle mevâcihesinde feth ve kıra'at olundukça cümlesi sem'an ve ta'a merâsimini ba'de'l-edâ mahmiyye-i mezbûrun sekkânî 'ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve 'umûm ahalî-i vilayet kulları şöyle tezallum-ı hâl ve istirham-ı maffî'l-hâl eylediler ki mukaddimelerde bu husûsa dâir emr-i 'âlî şerefrîz vârid olup husûs-ı mezbûru

sal-horde kimesnelerden bi'l-istiknâh tecessüs olunup hıyn-ı fetihden ilâ yevminâ Eyâlet-i Çıldırda ekilip ve hâsıl olmadığından başka işbu tarihe gelince kadar penbe ve rişte-i penbe ve gözeli penbenin icâb eden resm-i mirî mukata'ası nâmiyle habbe-i vâhide matlûp olunması ile mükellef dahi olduğumuz yoktur vilâyetimiz Senkistan ve Çengilistân ve ekseri mahalleleri meşe ve orman olup münbit ve mahall-fevr ve berekât olmayup kalilü'l-ma'âş ve andan nümâyer olduğundan bi-haza't-takrib muhtac-ı merhamet-i tâcdârînden fukarâ kullarının niyâzlarını ve baş-muhasebede olan kaydı ba'de't tashih-i terakkin buyurulmasına irâde-i hazret-i zıllullâhi ta'alluk ve terahhim niyâzımızı derbâr-ı mu'addelet-kârâra i'lâm ediver deyü iltimâs etmeleriyle fî nefsi'l-emr eyâlet-i mezbûrda penbe ekilip hâsıl olduğu ve resm-i mirî ve mukata'ası nâmiyle habbe-i vâhide matlûp ve câri olmadığına 'ilm-i dâ'iyânem lâhik olup ol ki vâkî-i hâldir 'alâ vukû'a huzûr-ı lâmi'u'n-nûr hazret-i asîfânelerine i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emrindir fî 25 Şabân sene 39

Varak: 67b-68a

Belge No: 151

Sınır boylarındaki fukaraya verilecek zahire hakkında

Dîvân-ı 'Adâlet-i 'Unvan-ı Asîfânelerine Ma'rûz-ı Dâ'i Devletleridir ki bu def'a vâlf-i vilâyetimiz vezîr-i mu'addelet-teshîr hazretleri taraf-ı sâmilerine vürûd eden iki kıt'a tahrirât-ı 'âlileri mal-i mekarim istimali ma'lûm-ı âcizânemiz olup ber-muktezây-ı maslahat Erzurum havâlisine vüzerây-ı 'uzzâmın te'min edeceklerinden bahisle Mâmervan ve Oltu kazalarında Erzurum ağavatından serezguryân vakit ağası Seyyid Mehmed Ağa ve el-Hac Ahmed Ağa ve Mûmî Ağa der-i 'uhde iltizâm eyledikleri zahîrelerini garabalara tahmil ve götürüp sevk Erzurumda bey' etmeleri irâde buyurulmuştu öteden beri Erzurum ile Ahışa hem-civar ve hak mücavereti edâ ve te'diyye elzem idiği aşikâr ise de Çıldır eyâletine derece serhadd-i sedid-i hakâniden ve ezher cihet emr-i muhafazası akdem ümûrdan idiği ma'lum ve icâreler **(68a)** veşâ ve Şeydler ve Livâne ve Kiskim semtleri kazalar Senkistan ve Çenkilistân ve yiyecek zâhirleri olmadığı nümâyân ve Nefs-i Ahışa ve Hartus ve Ahılkelek ve Çıldır ve Azgur ve ne güne lebb-i a'dây-ı dinde vâkî ve fukarâsında dahî asar-ı 'imâret olmayup harâset-ı vüzerâta destres olamadıkları aşikâr olup fakat bi'l-iktizâ Mâmervân ve Oltu câniblerinden birer

mikdar zâhire celbiyle tevsi' ma'âş sekene-i serhadde ihtimâm olunarak fukarâ ve zua'mânın cem'î vekili ma'aşta vesile ve cümlesi mezkûr sancaklarda olan zahirelere meddenkâh intizarları bedîdâr iken hulû-yı sem'-ı zede-i cenâb-ı şahâne olarak serhaddini hıfz ve siyâneten ve hıyn-i iktizâda sarf ile mukabele-i a'dada rehin-i metânet ve takviyyet için mukaddimce Erzurum anbarından ma'lûm'l-kîyl zâhire inâyet buyurulmuşken bir mikdârı zuhûr ve ekserisi mahalinde bâkî kaldığı sekene serhadd kullarını rehin hayret ve ıztırab etmişken Oltu ve Mâmervân kazalarında ağây-ı mûma-ileyhim kullarının iltizamları olan karyelerin a'şar-ı şer'ıyyesi Erzuruma nakli lâzım gelse sükene-i serhaddîn kat'i ümidiyle perişâniyyetine ve bab-ı müstakil olacağı cezmen ve yakînen ma'lumumuz oldukda ulema ve sulehâ ve vücûh-ı memleket bi'l-cümle niyâz ve rîcalarının bi'l-iltimâs 'alâ vukû'a huzûr-ı 'âfîlilerine i'lâm olundu ol babda emr ve fermân hazret-i men lehü'l-emrindir fî gurra-i Cemâziye'l-âhir sene 38

Varak: 68a-68b

Belge No: 152

Serhad taraflarının muhafazası hakkında

Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i keminelidir ki sedd-i sedîd ahen-i külliyyed serhidâd-ı hakânîden işbû serhadd-i mansûra sükenesi kulları hakkında pertevriz-ı 'uyun-ı şuhûd olan afîtab-ı merâhim tab-ı inzâr-ı şefkat ve inâyet-i 'aliyyeden tabkûlû müstağrak olduğumuz eni'me-i ihsân ve lütf-ı ferevân hazret-i şahânenin bi'l-'acîz ve'l-kusûr edây-ı hâkk teşekküründe bi-vüllâd ve 'iyâl-ı sabh ve şam-ı bi-ş-şevk ve'l-garam secde ber-küzâr dergâh-ı hazret-i rabbü'l-enâm olup sebep-i fevz ve felâh-ı darin ve kerd-i 'âcizanemizde 'ayn-ı farz ve farz-ı 'ayn olan ruh-ı gâlip ümem şevketlü kudretlü mehabbetlü kerametlü Zıllullhâhi fî'l-âlim efendimizin devam-ı eyyâm-ı 'ömr ve devlet ve kıyam-ı henkâm-ı fûru-hışmet ve iclâl-i saltanat-ı seniyyeleri da'vatına hasr-ı evkât hayat ve ref'ı rû'eyâtı mevahibet üzre iken velein şekertüm li ezîdenneküm mazmûn-i mübâriki hak kemteranede Peyker Ağa mevkû' zuhûr olmakdan nâşî mübârek zamirü'l-ham-ı semire cenâb-ı cihanperveriden rahmen ve kerâmeten Eyâlet-i Çıldır bi-rütbe-i vüzerât 'uhde-i istihaline tevcih ve 'inâyet ve 'unufvân-ı şebabetlerinde serhadnişin ağvârdin ve devlet-i 'aliyyede kerem ve serd bî-pâyân ile ülfet-i girifte ve sâye-i rikâb kamertâb-ı

hüsrevânenen perversiyafte ve seran ve zarrada rızây-ı ‘aliyyeyi görür gözedir olduklarından makarr-ı hükûmetlerine vürûdlarından ilâ elân zât-ı şücâ’at-ı semât vezirlerinde mezbûr ve müstebiyân olan asr-ı hasene-i serhadd perveri ve secaya-yı sükene-i serhadd kullarına sebt-i cenâh-ı diyânet ve mürüvvet ve herhal ve hükûmetlerinde şerâ’at-i gurraya muteba‘is ederek ruz bi-rûz mu’âmele-i cemîle ve mücâmele-i cezile ile vedi’âtillâh olan fukarâyı da’vât-ı hayriyye-i saltanat-ı seniyyeye mekeb ve müdâvim etmekde olduğu ve çokdan beri seniyye kûb-i intizâr iken elhamdülillâh ‘alâ nevâdirullâ’i ve tevâtir-i nu’ma arza ve ümid **(68b)** ‘acizânemize muvafık böyle serhadperver şeca’at nihad ve fukarânivaz mürüvvet küster ve diyânet şicâr vâliye mukarenetimiz mahz-ı esar-ı kerâmet-i zamiru’l-ham pezir cenâb-ı keşverperveriden olduğu meczumumuz olup bu vecihle inzâr-ı ‘inayet ve merhamet zıllullâhiye mazhariyetimizin edây-ı fariza-i teşekkürünü hâvî derkâh-ı mu’addelat karâra ‘arz ve mahzar-ı şükr gezarımızı musaddık sen dahi bir kıt’a i’lâm ediver deyü bi’l-iltimâs pâye-i serîr-i a’lâya i’lâm olundu bâkî’l-emr men lehü’l-emrindir fî gurra-i Zî’l-ka’de sene 35

Varak: 68b

Belge No: 153

Ahıska gümrüğünün sabık mültezimleri tarafından idare edilmesi hususunda

Dîvân-ı ‘Adâlet-i ‘Unvan-ı Asifânelerine Ma’rûz-ı Dâ’i Devletleridir ki Medîne-i Ahışhanın gümrüğü mukata’ası Erzurum gümrüğü merbûtâtından olup beher sene Martı hülûlünde iktizâ eden şartnâmesi vâlî-i vilâyet tarafından sükkân-ı vilâyetin münâsip olanlar için celb ve â’tâ buyurulmada ve iki-üç seneden beri Ahışha ocaklusundan sekiz nefer mer’î el-hatır kesân ‘uhdelerinde olup bu def’a dahî otuz dokuz senesi martı takrib etmek hasebiyle selefleri devletü Es-Seyyid Ahmed Paşa hazretleri tarafından mukata’a-i mezbûrânın zâbitnâdesi celb ve kemâkân-ı sâbık mültezimlerine i’tası tasmîm buyurularak şartnâmesi vürûduna kadar bi-resm-i ‘adî rû’yet ve idâreler için yedlerine bir kıt’a buyuruldu i’tâ buyurulmuşlar iken infisâlleri iktizâ etmekle eğerçi gümrük mezbûrun nümâsı kalîl ve hâtta bedel-i iltizâm-ı fî’l-asıl dört bin kuruş iken birkaç seneden beri ve bilâ-mûcib rifte rifte mahallinden yedi bin kuruşa iblâğ olduğundan irâdi nemûdaye olmadığı ma’lûm-ı ‘ilm devletleri olacak

keyfiyetten ise de teşrif meyâmın redîf veliyyü'n ni'mânelerine kadar mukata'a-i mezkûranın müddet-i münkatıyyet olup bilâ-sened sene-i âtiye irâdına kesr ve fütûr ve ba'zı ticârânın ümûrlarına 'atalet-i 'âriz olacağından başka el-yevm-i mu'ahhiden mûma-ileyhim kulları herhalde sıdk ve istikâmetle ma'rûf ve vilâyet-i 'uzzâm hazarâtının re'y ve rızâlarına muvâfık hâl müteffikâne ve hareket ve tüccarâ ve sâir sekene-i serhadd birle hüsn-i zindekâne ve ülfet ile me'lûf olduklarına nazaran gümrük-i mezbûr sene-i âtiye Martı hulûlünden şartnâmesi vürûduna kadar kemâkân sâbık mültezimleri serturnây-ı dergâh-ı 'alîden 'Ömer Ağa ve Süleyman Ağa ve Dursun Ağa ve kâtib-i yeniçeriyân Nu'mân Efendi ve Serdengeçdi Ağavâtından Âşık Mehmed Ağa ve Dede Ağa ve Fethullah ve Ahmed Ağa ve Süleyman Ağa kulları tarafından zabt ve idâre olunmasını hâvî bir kıt'a buyuruldu sârikları a'tâ ve 'inâyet ve zâbit nâmesi dahî Vâlî-i Erzurum ser'asker zafer rehber hazretleri cânibine tahriren isticlâbi husûsuna lûtf ve mürevvet hadivileri masrûf ve beydiriğ buyurulmak tasvip ve temennâsı dîvân-ı meymenet-i pünyân-ı âsifânelerine i'lâm olundu ol babda emr ve ferman hazreti men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrîre fî gurra-i Cemâziye'l-âhir sene tis'a ve selasîn ve mieteyn ve elf

Varak: 69a

Belge No: 154

Hartus Sancağı Beyi Mehmed Ağa'nın yaptığı eşkıyalık sebebiyle hakkında yapılacak muameleye havi

(69a) Der-i Devlet mekîne 'arz-ı dâ'i kemineleridir ki Eyâlet-i Çıldır sâkinlerinden Hartus Sancağı Beğî Mehmed Ağa öteden beri 'ayaş havâ-perest bir zâlim şekâvetnizin hod enters olup nefesine raci'olan kabahat-i deriyyesine bakılmıyarak eyâletimiz buraya vürûd eden vüllât-ı 'uzzâm hazarât-ı taraflarından serhadd-i mezkûray-ı siyâneten vâkit vakit ve sâyây-ı lâzime ile ıslâhına sa'y olunmak üzre iken şaki-i merkûm bir müddenten beri ni'met-i islâm ve nan ve nemin hazret-i padişaha nusret irtisami küfran ile İrân eşkiyası seber âverde bâkî şekâvet olalıdan beri meyl ve mütaba'at sûreti münûdar oldukça vâlî-i vilâyetimiz es-Seyyid Ahmed Paşa hazretleri taradından pend ve nesâyih ile taltîf ve cadde-i salah ve rızâperveriyye sevk ve 'ındlerinde meks ve tevkîf ederken kazâ ve kurâsının mahsûlâtını celb ve derc etmek bahânesiyle

bi'l-ısrâr talip-i ruhsat olup hanesine vardığı anda İrânlı Revan serdarı ve Karındaşı Hasan Han ve ‘Abbas Mirza taraflarına peyapey âdem gönderip icrây-ı mekâtıp ve mekâleme ve ittifâk ve mu’âhede tahkik ve mu’âyene olduğu kâbil havsala-i rızâ cây-ı ve İslâmiyyet olamayup izâlesi derece-i cûya resîde olduğundan ümâra-i eyâletden Livâne Beğî Süleyman Beg ve Ardahan Beğî ‘Ali Beg ve Satlel Beğî Yümna Mehmed Beg kullarına me’mûr edip işbu Saferu’l-hayrin on üçüncü salı ‘alâ’s-seher Hartus kal’asına varıp taşrasını sabt ve şakîr merkûm birkaç âdamla iç kal’aya su’ûd ve tahassün ettiyse bir gün bir gece tab-ı âver olamayup ‘avn ve ‘inayet-i rabbânî ve kuvve-i kahire-i ikbâl hazret-i cihansitâne ile der-‘akeb ahz ve cezây-ı maylikası tertib ve ser-maktu’î takdim bergâh-ı felekdestkâh-ı cihanpenâhi kılınıp herhalde sâye-i şahânedede bu misillü hain-i din ve devlet ve a’dây-ı mülk ve millet-i mahrur ve müddemir olup yaver-i tevfik-i ‘aliyye-i cenâb-ı hay ve müste’ân ile şevketlü kudretlü mehabbetlü kerâmetlü rûh-i gâlip ümem-i zıllullâhi fî’l-âlim efendimiz İnne mâ kâkû ve teveccühü mansûr ve muzaffer ve hüsn-i imar-ı memâlikperveri ve saye-i ‘aliyye-i merâhım küsterileri sekene-i serhadd kulları üzerinde dâim ve müstekâr olmak da’vâtına hasr-ı infas-ı mevâzibet ve iştigâl üzre olduğumuz beyân-ı ve şakî merkûmun mukaddem ve muahher Revan serdarı ve karındaşı Hasan Han taraflarına gönderilen varakaları ve müressümât-ı bi-îmân taraflarından gönderilmiş mefhûmâtı aynen tutulup vâlî-i vilâyetimiz taraflarından derbâr-ı mu’addelet karâra takdîm kılındığı mahzar gâne ‘arz-ı hâlimizi musaddik sen dahi bir kıt’a i’lâm ediver deyü bi’l-iltimâs ‘âlâ vuku’a pây-e-i serîr-i a’lâya i’lâm olundu ol babda emr ve fermân lihazreti men lehü’l-emrindir hurrire fî gurra-i Rebiyyü’l-evvel sene semân ve selâsîn ve mieteyn ve elf

Varak: 69b

Belge No: 155

Hartus Sancağı Beyi Mehmed Ağa’nın eşkıyalık faaliyetleri hakkında

(69b) Der-i Devlet mekîne ‘arz-ı dâ’i keminelere ki Eyâlet-i Çıldır sâkinlerinden Hartus Sancağı Beğî Mehmed Ağa ötedenberi ‘ayaş hava-perest bir zâlim-i şekâvetinizin hanterst olup nefesine râci’ olan kabahât-ı sürriyesine bakılmıyarak eyâlet-i mezbûraya vürûd eden vülât-ı ‘uzzâm hazarâtı taraflarından serhadd-ı mezkûrayı siyâneden vakit vakit ve sayây-ı lâzime ile

islâhına sa'y olunmak üzreyken şaki-i merkûm bir müddenten beri nimet-i İslâm ve nân ve nemîn hazret-i padişah nusret-i irtisâmî keferâne ile İrân eşkiyası serber âverde bağı ve şekavat olalıdan beri meyl ve müdebâ'at sureti nümûdar oldukça vâlî-i vilayetimiz es-Seyyid Ahmed Paşa hazretleri tarafından pend ve nesâyih ile taltif ve cadde-i salâh ve rızâperveriye sevk ve 'indlerinde meks ve tevkîf ederken kazâ ve kurâsının mahsûlâtı celb ve derç etmek bahânesiyle bi'l-ısrâr tâlib-i ruhsat olup hânesine vardığı anda İrânlı Revan serdarı ve karındaşı Hasan Han ve 'Abbas Mirza taraflarına peyapey âdem gönderip icrây-ı mekâtîp ve mukâmele ve ittifak ve mu'âheresi tahkik ve mu'âyene olduğu kâbil havsala-i rızâ cûy-ı ve İslâmiyyet olamayup izâlesi derece-i vücûbe resîde olduğundan ümerây-ı eyâletden Livâne Begî Süleyman Beg ve Ardahan Begî Ali Beg ve Satlel Begî Yümnâ Mehmed Beg ittifak ve meşveretleriyle vezîr-i müşârûn-ileyh hazretleri tarafından şaki-i merkûmun i'dâmına teşmir ve 'azm mazmûm olunmuşken husûs-i mezbûrunkine ve hakîkati şart cânibinde me'mûr hademe-i devlet-i 'aliyyenin inhâ ve ifâdesiyle mün'akis mezât-ı zamîr ilham-ı samir cenâb-ı şevketpenâhi olmakdan nâşî hakkında mehabbetriz sudûr olan fermân-ı kazâ çeriyân-ı mail vâcibu'l imtisâl mantuku üzre ittifakları ve şaki-i merkûmun i'dâm ve izâlesi irâde-i cenâb-ı padişahı muktezâsından olduğuna mebnî vâlî-i vilâyetimiz hazretleri dergâh-ı 'ali kapucu başlarından Acaire Mütessellimi Ahmed Beg kullarını me'mur edip işbu saferu'l-hayrın on üçüncü yevm-i salı 'ale's-seher Hartus kal'asına varup taşrasını zabt şâkî merkûm birkaç âdemle iç kal'aya su'ûd ve tahassün ettiyse de bir gün bir gece tab-ı âver olamayup'avn ve inâyet-i Rabbâni ve kuvve-i kâhire-i ikbâl hazreti cihanistâniyle der'akeb ahz ve cezâ mâ balikâsı tertib ve ser maktû'ı takdim bergâh-ı felekdestkâh cihanpenâhi kılınıp herhalde sâye-i şahânedede bu misillü hain-i dîn ve devlet ve a'dây-ı mülk ve millet-i makhur ve müdemmir olup yaver-i tevfk-i 'aliyye Cenâb-ı Hayy ve müste'ân ile şevketlü kudretlü mehabbetlü kerametlü rûh-i gâlip ümem-i zillullâhî fi'l-'âlim efendimiz innemâ kânû ve teveccühü mansûr ve muzaffër ve hüsn-i inzâr-ı memâlikperveri sâye-i a'liyye-i merâhim kesterileri sekene-i serhadd kulları üzerinde dâim ve müstekar olmak da'vâtına hasrı infas-ı mevazibet ve iştigal üzre olduğumuz beyâna ve şâkî-i merkûmun mukaddem ve müsehher Revan Serdarı ve Karındaşı Hasan Han taraflarına gönderilen varakaları ve meressümât-ı bi-îmân tarafından gönderilmiş mefhûmât-ı aynen tutulup vâlî-i

vilâyetimiz tarafından derbâr-ı mu'addelet karâra takdim kılındığı arz-ı hâli musaddık sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü bi'l-iltimâs 'alâ vukû'a pâye-i serîr-i a'layâ 'ilâm olundu ol bâbda emr ve fermân lihazreti menlehü'l-emrindir fî gurra-i Ramazân sene 38

Varak 70a

Belge No 156

Çıldır Eyaleti ve bağlı kalelerin ihtiyacı olan buğdayın temini hakkında

Dîvân-ı 'Adâlet-i 'Unvân-ı Ser'askerlerine Ma'rûz Da'i Devletleridir ki Bî-halt-ı cesîm ser'asker Erzuruma sâye- endâz teşrif ve iclâl buyurdıklarından ilâ'l-ân yedi kıt'a lâzimü'l-muhafaza kala'-ı hakâni hâvî çar tarafı gaile a'da ile mahsur ve hatırnak Eyâlet-i Çıldırın ıstırab ve muhtâciyetleri 'ala't-tevâli bi-alâm ve mahzar-ı hakpây-ı devletlerine'arz ve istirham olduğunun neticesi taraf-ı veliyyü'n-ni'mânelerinden keyfiyet-i kemâ hüve hakk der-'aliyyeye ifâde birle esbâ-ı takviye ve muhafazadan zehâyir sâir cihetlerle icrây-ı destgiri ve mu'avenet ve emr-i muhafazada tebessur ve te'dabir-i lâsimeye nasb nefsi akdem olunmak tenbihâtını hâvî ümerây-ı eyâlet ve ahâli-i vilâyete peyderpey emirnâmeleri irsâline 'inâyet ve vâlî-i vilâyetimiz tarafına tahrir ve inhâ buyurulup ateş-i samânsûz hayret ve me'yûsiyyetimize isâle-i 'aynu'l-hayat-ı rahm ve şefkat buyurulmak ümidinde iken bu eyâletin öteden beri düşmânın sayıp bizim güvendiğimiz bir mikdar güzide 'askeri Acâre ve Livâne kazalarından olup sâir kazaların köylü ve dîrûnunu asker

Varak 70b-71a

Belge No 157

Çıldır Eyaleti ve eyalete merbut kalelerin ihtiyacı olan buğdayın Trabzon üzerinden sevk edilmemesi nedeniyle Erzurum'dan tedarik edilmesi hususunda

Dîvân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı ser'askerlerine ma'ruz-ı dâ'î devletleridir ki serhidât-ı hakâniyyeden hudûd bi-hudûd lebb-i a'dâda vâkî' işbu eyâlet-i Çıldır kalâ' ve bekâ' ve kazâ ve inhâ muhafızın ve sekenesi kullarının herhalde muhtaç ve hücum a'dây-ı dîn ve millet gaileleriyle mustarip ve bî-rahat olup esbâb-ı müdâfa'a-yı a'danın cüzûy-ı a'zami ve malzeme-i akdem ve ehemmi-i olan mikdar vâfî zehâyir i'tâ ve 'inâyet buyurulmak niyâzında bundan akdem

takdim hakpay-ı merâhim üftü'âları kılınan i'lâm ve mahzar-ı ahâli ve mezâmınca vâlîy-i vilâyetin tahrir ve ifâdeleri karin inzar-ı lûtf ve'âtifet veliyyü'n-ni'maları buyurulmakdan nâşî Trabzon iskelesinde mevcûd zehâyir-i mirîden havâley-i celb ve nakl olunmak üzere bi-keyl islâmbulî beşbin kîyl hinta 'inâyet buyurulduğu şerefnûh eden iki kıt'a evâmîr-i şerife mantukundan müsteban olup ancak zehâyir-i mezkûra gerek bir istikrâ gerek bahran sefine ve kira ile nakli fiyat-ı mu'tiyyesi iz'âf-ı mezâ'ıf tecavüz edeceğinden başka min külli'l-vücûh imkândan haric idiği bedihi olup eyyâm-ı bahar-ı takarrüb ve mela'ıyn a'câm ile hududumuz meyânesinde ha'il olur şenlik ve 'imâret ve kalâ' kalmamış olduğundan işbu nevrüz hülûlünde ayin de-riyye ve niyyet-i fâsidesi üzere hududumuz tahtı ve isal güzend ve hisârat edeceği bi- iştibkah olup eyâlet-i mezbûrun ekser kala' ve kazası muhafızın sûvâri ve piyâdeye muhtac ve yedi sekiz mah 'ale't-tevâli kiyşe kaderim ve me'kulatlarına kâfi zehâyirin 'adm ve vücûdu bir gâileye mukayyes olmayup şimdiden müddehir ve mütedarik bulunmadığı ma'azallah yalnız eyâlet-i mezbûra değil memâlik-i mahrûsanın ekser mahaline nedâmet ve hasâratı mûris olacağından hal-i hayret-i şiştimâl-i 'âcizânemize rahmen ve şefkaten Trabzon iskelesinden hinâyet buyurulan beşbin kîyl hintanın naklı takat-ı şiken sûret-i imkân olmadığından islâfları henkâmında cadde-i imkân ve suhûlete sevk ve tertib buyurulduğu üslûp üzere zehâyir-i mezkûra taraf-ı devletlerinden Mâmervân kazâsına kadar sevk ve nakil olunmak üzere Erzurum anbarlarından 'inâyet veyâhut etraftan vakit ve zamaniyle iştira ve celb olunmak için (71a) fiyat-ı mu'ayyinesi hisabiyle bedelen ve nakden a'tâ ve ihsân ve gaile i'da ile min külli bâb-ı mahsûra meslûbü'-ihtiyâr olmazdan akdem ol vecihle imdâd ve ma'âvenet-i davirâneleri icrâ buyurulmak niyâzında oldukları peşîkâh 'inâyet destkâh-ı veliyyü'n-ni'mânelerine i'lâm oldu ol bâbda emr ve fermân men lehü'l- emr ve'l-ihsânındır hurrire fî evâsıt-ı şehir Cemâziye'l-ahir sene semân ve selasîn ve mieteyn ve elf

Varak 71a-71b

Belge No 158

Serhad kalelerinin muhafazası hakkında

Der devlet-i mekine 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki bundan akdem henkâmı şitâde Rusyalunun hudûdumusa olan sîümsied ve au'ftbiri çar tarafından kesret-i berk

ve şiddet-i sermâ ile mesdûd ve eyyâm-ı bahara kadar ibrâz-ı kasd ve müfsidete ladem-i kudreti nümûdar ve eşkiyay-ı a'câmın bu havâililere bir su'î hâl ve hareketi gayr ve vukû'undan ve me'mûrun-ı sâirin celb ve cem' husûsu vesile-i hakviyyet olacağından dergâh-ı 'âlî kapucu başlarından Acâre Mütessellimi Ahmed Beg bir mikdar 'askeriyle ser'asker aktar-ı şark devletlü Ra'ûf Paşa hazretleri tarafından matlûben celb ve eyyâm-ı bahara takarrüb ve me'mûrların peyâpey tûvârdanda mûmî-ileyh kullarının ric'atleri iktiza ve vâlî-i vilâyetimiz ma' iyyetine vürûd edip sâir ümerâ ve ahâlî-i vilâyetle rîz-ı leyâl hıfz ve harâset kala' ve kazâlarımız esbâbına ittifâk-ı arâ ve bezl ve sa' ve gayret ve cân-berdehan-ı hayret iken a'câmın Kars'a tecâvüz ve hasârat-ı vukû'unda işbu serhaddîn halet-i vakt-i şitaye kıyas ve hatarât müstelzimü'l-hasârâtını iz'af-ı ihtimâlden ihsâs ile gerek ser'asker müşarün-ileyh ve gerek Kars muhafızı taraflarından bi'l-ihtiyac mevcûdumuz olan kazâlarımız askeri matlûp ve talibelerinden ibrâm ve asidarlarına mebnî vakit ve haî ve vilâyetimiz şitâ mevsimleri gibi olmayup eyyâm-ı bahar hülûlünden sonra Â'câm-ı Kars'a tecâvüz ve husûrâtı takrîbî hemhudûd olan kazâlarımıza yine mertebe lâzimu'l-muhafıza serhadd olduğu ve Rusyalunun hudûdumuza olan mûmerr ve mu'abbir-i Çar tarafından küşâde olup kadem kadem bu cânibe sett-i hudûd başkanlarına ve boğazlarda mûrkâhlerine 'asker ve tedârikâtını tehiyye etmesi bahr-ı hâl sû-i kasd ve fesâdını mûntac olduğu tecrübe-i sâbıkamız üzre aralıkda vâkî' olan nice nice hayl-i rübâhiyânesinden zâhir ve müstevi olduğuna nazaran küffâr tarafında olan kala' ve kazâlarımızın istihkâm ve muhafazası ve mukabel-yi düşman gâileleriyle mütehayyir ve muztaribu'l-hâl böyle serhadden asker ihracı bir vecihle tecviz ve tassavur derece-yi imkânda olmadığı keyfiyâtı bi-mahzar-ı mufassal ve i'lâm-ı cânib ser'askerîye ifâde ve istiğfâmıza 'âdem-i i'tibâr ve müsâ'adelerinden mahzar ve i'lâm-ı 'âcizânemizi 'aynen devbar-ı 'aliyyeden müsteban ve husus-ı mezbûr ahâlî-i vilâyetle ledüyyü'l-müzâkare mümkün ise bir mikdar 'asker Erzuruma ve bir mikdar Kars'a gönderilmek emir ve tenbihî ma'lum-ı âcizânemiz olup cümle ümerây-i eyâlet ve ahâlî-i vilâyetle narra ba'deheri ledüyyü'l-müzâkare mukaddem ve mü'ahhir takdim olunan mahzer ve i'lâm-ı memlûkânemiz dürûnunda derece-i tahakkukda 'arz ve fâtsil olunmuş ve v'alî-yi vilâyetimiz tarafından dahî iltimâs ve ibrâm ile inhâ ve ifâde ettirilmiş olan keyfiyyât-ı hal ve hey'et ve ıztırab ve hayret-i vilâyetimiz rûz-ı bi-rûz tahakkak ve teza'ufda iken bugünde

bu sarhadden kaza-i ahire asker ve imdâd gönderilmek ezher cihet hatır-ı azîm (71b) mûcib idiği izhâriyyetinden her ne takrib olsa Erzuruma veya Kars'a 'asker göndermenin tarik-ı tecviz ve imkânı bulunmadığı ve hasbünallah ve lirâsûle bu bâbda afv ve merhametle bir alay sekene-i serhadd kulların kayd eser-i hayret ve ıztırabdan â'tâf ve mukaddemân niyâzımız vecih üzere ser'asker-i müşârün-ileyh tarafına başka ve lumûm ümerâ ve ahâlî-i eyâlete ihtâbenbaşka evâmir-i şerîf inâyet ve ihsân buyurulmak niyâzında oldukları bi'l-iltimâs âlâ vukû'a pâye-i serir-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve ferman lihazretimen lehü'l-emr ve'l-ihsânındır hurrîre gurra-yı Cemâzîye'l-ahir sene semân ve 'ışrîn ve mieteyn ve elf

Varak 71b

Belge No 159

Kars kalesinin herhangi bir dış tehdit ya da saldırıya uğraması durumunda muhafazasının nasıl sağlanacağına dair

Dîvân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı ser 'askerlerine ma'ruz- ı dâ'î devletleridir ki akdemen hemkâm-ı şitâde â'dâlarımızın rah ve güzekâhları mesdûd ve eyyâm-ı bahara kadar sû-i kasd ve hareket edemeyeceği ve Acâmın bu havaliye i'lâm-ı şekâveti henüz vekû' bulmayup me'mûrların celb ve cem' husûsu vesile-i takviyyet olacağından dergâh-ı 'âlî kapucu-başlarından Ahmed Beg kulları ol tarafa celb olunduğu o anda te'hirine dair ahâlî-i serhadd kulları tarafından niyâz ve istid'a olunmamıştı eyyâm-ı bahar hülûl ve me'mûrunun peyâpey tûvâridinde mîr-i mûma-ileyh kulları ric'at ve sâir ümerâ ve ahâlî-i vilâyetle hıfz ve harasat kala' ve kazâlarımız esbabına bi'l-iltifâk sarf ve sa'y ve gayret ile bi-hab ve râhat iken A'câmın Kars'a tecâvüz ve hasârâtı vukû'unda işbu serhaddin hâlini vakt-i inhaya kıyas ve hatarat müstelzimü'l-hısarâtını hilâf-ı inhalarına mebî iz'af-ı ihtimâlden ihsâs ile bi'l-ihtiyâç mevcudumuz olan kazâlarımız askeri matlup ve bu bâbda manzûrât-ı kesiresiyle keyfiyyât-ı vilâyetimizin niyâz ve isti'faları hakpây-i rahîmânelerine takdim olunan i'lâm ve mahzar-ı 'âcizânemiz der 'aliyyeye ba's ve 'asker verilmek husûsunda hıfz ve cezâret vilâyete hâlel gelmemek üzere mümkün ise gerek cânib-i ser'askerlerinde ve gerek Kars'a 'asker gönderilmesi mukaddem ve mü'ahhir vâlî-yi vilâyetimiz tarafına şerefvürûd eden iki kıt'a emirnâme-i sadâretpenâhiden ma'lum-ı 'acizânemiz olup emir ve irâdey-i 'aliyyeye imtisâl

vâcibey-i ‘uhde-i cansiperânemiz ise de mukaddemân hakpay-ı devletlerine ve derbâr-ı merhamet-karâra takdim olunan mahzar ve i’lâm ve bi’l-îrâm vâlimiz tarafından ‘arz ve inhâlarında tafsîl ve niyâz olunduğu üzre böyle eyyâm-ı ihtilâl ve henkâm nâzkede bu serhadden kalîl ve kesîr asker verilmek ‘alimellah ve şehidellah vücûh ile sekte ve hatr-ı ‘izîzmî müstelzim idiğinden bir vecihle tecviz ve imkân olunamayıp bu bâbda kusûr-ı zarûrî’z-zuhûrumuzdan sarf-ı inzâr ve hakk-ı ‘âcizenemizde afv ve merhametleri icrâ ve ol vecihle mansûr ve muvaffakiyetlerine ‘as‘erden akvâ bir alay ‘âcz-i bi-serûpânın da’vât-ı hayriyyeleri isticlâbına ra’iyyet ve ‘inayet ve bi-evlâd ve ‘iyâl veya mend-i mesrûriyyet buyurulmak bâbında mahzar-güne ‘arz-ı hâl mestmandânemizi musaddık sen dahî bir kıt’a i’lâm ediver deyü bi’l-iltimas peşîkâh-ı ‘inâyetdesikâh veliyyü’n-ni’mânelerine i’lâm olundu bâkî emr ve fermân men lehü’l-emrindir

Varak 72a

Belge No 160

Ahıska muhafazasına memur askerlerin 1232 senesi ulufelerinin verilmesi ve hizmetlerini devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları malzemelerin temin edilmesi hususunda

Der devlet-i mekine ‘arz-ı dâ’i kemîneleridir ki işbu iki yüz otuz iki senesine mahsûb serhidât-ı hakâniden Ahışhâ muhafazasında bi-emr-i ‘âlî me’mûr ve müstahdem olan yüziki nefer ser’anciyan neferâtınızı müstehak oldukları nan pare ulûfelerinin vakt-i ‘inâyet ve zaman i’tası hülûl edip neferât-ı merkûma kulları muhafaza-i mezkûrade hizmet-i lâzimelerin edâsına leyl ve nehâr sa’y bî-sumar edip inâyet-i ‘aliyye-i cihândâriyye kemâl-i ihtiyâçları bedîdâr olduğundan gerek sene-i mezkûra mahsûb ‘ulûfeleri ve gerek otuzbir senesinin Ocak tarafından ihâle buyurulup henüz teslim ve derst olunamadığından bekâya kalan beş bin beş yüz kuruş ‘ulûfeleri ve otuz ve otuz bir senesi ‘ulufelerine mahsûb Kelkid Çiftliği maktû’ası otuz beş ve otuz altı senesi malından havâle buyurulup seney-i mezkurâyın hisâbları rû’yet ve mahallerine edâ olunmuş olmak hasebiyle ibrâz senedleriyle mümteni’u’l-husûl olan beş yüz altmış kuruş bekâya ‘ulfeleri i’ta ve inâyet buyurulmasıyla teşettût ve perişâniyyet ve dûçâr oldukları ıztırab fakr-ı vifâkadan siyânet ve bundan böyle müstehak olduğumuz nânpare ‘ulûfelerimizi Erzurum gümrüğünden veyahut

İstanbuldan ‘inâyet ve ihsân buyurulmak niyazında oldukların i’lâm olunmasını ifâde ve’l-hal etmeleriyle ol kişi vâkî hâl serhadd ve neferât-ı mezkûra der pâye-i serir-i a’lâya i’lâm olundu bâkî emr ve fermân lihazret mem lehü’l-emr ve’l-ihsânındır hurrire fi’l-yemi’t-tâsi’ min şehri Zi’l-ka’detü’ş-şerife sene seb’a ve selesîn ve mieteyn ve elf

AHİSHA KAL’ASINDA MEVCÛD SÛR’AT TOPLARINA MÜHİMM VE
ELZEM TOPHANE MÜHİMMÂTINDAN NOKSAN OLAN ALET VE
MÜHİMMÂT-I LÂZİME DEFTERİDİR Kİ

Cinsi	Miktarı
Mihtab kapuru	10
At koşumu	25
Konya sandık	4
Mahitab sandık	6
Martucluk Şalı	100 top
Sünger	4
Tolutomar	20
Salkım çerefe	100
Küfe	10
Çanta	10
At Palanı	50
İşe yarar dane	5000

Varak 72a-72b

Belge No 161

Acil olarak ihtiyaç duyulan mühimmatın sevk edilmesi hususunda

Der devlet-i mekine ‘arz-ı dâ’i kemîneleridir ki mûla’îyn Â’câm bed-fercâmın Kars hudûduna tahtı ve pa-endâz nekbet olup nefsi Kars’dan mâ’âda kazâ ve kurâsında olan ‘umûm fakir ve re’âyâsını âverde-i dest-şebî ve istirkak ve emvâl ve mevâşisini Nehb ve İğâre ve Mugâzird havalisinde orduyu mahsûsasını seriyye-i makhuralarını Çıldır ve Ardahan ve Göle ve Penek tarafına ta’yin ve sevk etmiş olduğu tahkik ve bugünde yarın da Eyâlet-i Çıldır

hudûdan dahî tecavüz ve istilâsı ızhar ve müsteban ve birer taraftan dahî meskûlü keferesinin sarakâtımızda hazır ve etrâf-ı selâseden üzerimize hücum ve iftihâm ve ahzâr-ı intikama lahza lahza fırsatınızın ve müttehîr olduğu mülâhazay-i mevhişesi isti'âbından işbu sekene-yi serhadd fetâde-i vâdı-i ye's ve hayret ve ne tarafa ifâde haî ve istimdâd olunacağından fikr ve endişemiz pâyimâl olmakdan bi'z-zarûra ey'aletimizde vâkî' kalâ' ve bekâ'a ve top ve topnâneler tehiyye ve istihkâmına la'l-ittifâk sarf ve sa'y ve iktidâr el-yevm iste'mâlî ehemmm ve ehemmm olan tophane mühimmatından noksan olup vücudu olmayan takdim olunan bir kıt'a mumzî defterde mestûr tophane mühimmâtına kemâl-i ihtiyâç ile muhtaç ve mevkuf olduğumuz (72b) tez elden muhtacı olduğumuz mühimmât-ı mezbûranın vaktiyle 'inâyet ve ihsân ve ta'cilen ve tesri'an hazar-ı himmet ve merhametleriyle isâline lûtf ve şefkat buyurulmak bâbında pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî gurray-ı Cemâziye'l-ahir sene 38

Varak 72b

Belge No 162

Eski Erzurum valisi merhum Emin Paşa hakkında

Der devlet-i mekine 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki sâbıkâ Erzurum vâlisi müteveffâ Emin Paşa'nın kâffey-i bekâyay-ı zimmâtî cânib-i mirîden zabt olup bekâyay-ı merkûmanın selâsi tenzil ile selâsenin yerli yerinde tahsiline irâde-i seniyye ta'alluk ettiği bâbında sadır olan fermân-ı âlişan mucibince Dergâh-ı 'âli kapucu-başlılarından mîr Ahmed kulları tahsiline ta'yin ve me'mûr ve yedide verilmiş olan defter-i mumzîde Ahılkelek kal'ası mahallesine me'mûr kılınmış olan kapucubaşı kullarının hizmetinden kazâlarda bâkî üç bin yedi yüz elli kuruş selâsi olan bin iki yüz elli kuruş ba'de't-tenzil bâkî iki bin beş yüz kuruş defter-i bekây-ı mezkûrada mestûr ve kayd olunmuş ise de kal'a-yı Ahılkelek ebâdî-i küffârda iken sâye-i hüma vâye-yi padişahîde küffâr-ı haksârın kal'ay-i merkûmadan ihraç ve tathiri husûsunda müteveffâ Selim Paşa henkâmında vürûd eden kapucubaşı kulları kal'a-i merkuma vürûd ve gerek küffardan kal'a-i merkûmu tathir ve tekml hizmet ve Ahışhaya vürûdunda ecel-i mev'ûdiyle vefat ve kazâlarda hizmet-i mübâşiriyyesi hususu tecessüs ve teharri olunup sebt-i sicil olmadığından başka iktizâ eden mahallelerden dahî tefehhus olunup ol vecihle hizmet-i mübâşiriyye kazâlara tevzi' olduğu

istimâ' ve ma'lûmumuz olan mevadın olmadığını pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm
 olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emrindir hurrîre fî gurra-yı Cemaziye l-âhir sene
 sitte ve 'ısrîn ve mieteyn ve elf

Varak 72b-73a

Belge No 163

***Mürur tezkiresi almadan seyahate çıkanların düzensizliğe sebep olduğu ve
 bu düzensizliğin giderilmesi içinde mürur tezkiresi olmayanlara bir takım
 yaptırımların uygulanması hususunda***

Der devlet-i mekine 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki ittifak-ı arâ ile kararkîr olup
 'alâd-devâm icrâsı bi'l-cümle me'mûrlara ve Anadolu ve Rum-ilinin üçer
 kullarına peyderpey fermanlar asidâriyle te'kid ve enva' ve 'iydât ile teşdid
 kulinmakda olan men ve mürûr nizamına lâyikiyle tekayyüd ve dikkat
 olunmıyarak şöyle tezkiresiz bir mahalden bir mahalle gitmek ve husûsiyle bir
 kazânın âdemine aher kazâdan tezkire verilmekte olduğu bu def'a tahkikkerde-
 işahâne olup icrây-ı emr ve fermân-ı hümayûna dikkat cümleye vecibey-i
 zimmet iken bu keyfiyyet-i me'mûrlar taraflarından te'ahhüdî mütezammın
 'âdî alâmât ve tahrîrât takdimiyle icrâsında tesâmihi ve rehavetden gayri o
 makûle kendi kazâsından tezkiresiz çıkanlar geri durulmıyarak vardığı kazadan
 yedlerine tezkire i'tası nizâm-ı merkûmun âdem-i istikrârına ba'is olacağı zâhir
 ve buna daima ve müstemmeran ihtimam olunmak lazım gelerek ba'de'l-yevm
 mugayir hareket edenler lediyyü't-tahkik ol makûlalaların bil'l-âmân
 haklarından gelineceğı mukaddem ve müehhar sûtûh ve sūdûr eden evâmîr ve
 tenbihât-ı şâhâneye amel ve hareket birle herkes kendi taht-ı hükûmetinde kâin
 mûmerr ve mu'abberleri lâkiyle süddûbend ederek mashalat olmayan meçhûl'ü
 l-ahvâl iştihasın tezkiresiz bir vecihle salıverilmemesi ve sahih-i maslahatı
 olanların dahî kazasından tezkire olmamış ise geriye i'âde kılınması esbâbını
 istihsâle ihtimâm olunmak bâbında hâlâ vâlî-i ve'l-aşân eyâlet-i Erzurum ve
 ser-asker cânib-i şark Devletlü Mehmed Emin Ra'uf Paşa hazretlerine ve **(73a)**
 Erzurum fasihatı Anadolunun sol-kolu yemin ve yesâriyle nihayetine varınca
 cümleye hitâben şerefneciş sâife-i sūdûr eden fermân-ı celîlü's-şan sadr-ı
 âzamîden Ahmed Ağa kulları yed ve satiyetle mahmiyye-i Ahîshaya led-i valî-i
 vilâyetimiz Devletlü El-hac Salih Paşa hazretlerinin divân-ı müşîrânelerinde ve
 lâzimu'l-huzûr mevâcihesinde feth ve kira'at ve sem'an ve ta'a merâsimini

ba'de'l-edâ bir mantuk emr'i âli husûs-ı mezbûra 'ala'd-devâm-ı ihtimâm ve dikkat olunduğu pâye-i serir-i a'lâya i'lâm olundu bâki'l-emr li-hazret men lehü'l emr hurrire fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-ahir sene erba'ıyn ve mieteyn ve elf

Varak 73a

Belge No 164

1241 senesi Safer ayının 22. günü dünyaya gelen padişah çocuğu için düzenlenen şenlikler hakkında

Der devlet-i mekine 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki sülâle-i Celîle-i Sa'âdet-i Şahânenin teksir ve temadîsî reşehât sahab-ı ihsân bî-hisab-ı sübhâniyyeden me'mûl ve muntazır iken iş bu bin iki yüz kırk senesi mah-ı Saferu'l-hayrın yigirmi ikinci mübarek cum'a gecesi sülb-ı pâk feyznâk-ı bi-şehr-i barânededen mânend üftâb enver-i münire Sultan nâmında bir defter-isa'adi ihar mehdi vücûda ziya kester olup fehâmden sümme hemden bumûhibbe-i sübhâniyyenin îfây-ı lâvâzım teşekkürü ve etrafa neşr-i meserret ile cümlelerin hissiyâh-ı envâ meserret kılınmaları ve tahdis ni'am celîle-i hazretbâri buyurulmak bâbında sadr olan fermân-ı cihanmata' hazreti sadr-ı a'zamîden el-Hac Mehmed Ağa kulları yediyle medîne-yi Ahîshaya lediyyü'l-vürûd ve 'umûman ahalî-yi memleket mevâcihelerinde feth ve kıra'at ve mazmûn müninîfî cümleye i'lân ve işâ'at olunup cümlesi dergâh-ı mülkü'l-metâne dest bir efrâste-i tazarru' ve birle imtidâd eyyâm-ı ömr ve devlet-i canib-i adâletşân ve istizâde-i sülale-i tahirey-i şehinşâh mu'âli unvân için mesacid ve cevâmı ve mecalis ulemâ ve mevâkiyyet-i mübârekelede ed'iyye-i hayriyye icâbet ayâta mübâderet ve iştigâl kılınıp ber mûcib irade-i seniyye 'iydîn misillü top şenlikleri ilaniyle ahâlî-yi vilâyet bi'l-umûm sürûr ve şâdümân oldukları pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâki'l-emr lihazret men lehü'l emr hurrire fî'l-yevmi'l-hâdi ve'l-ısrîn min şehri Cemâziye'l-ahir sene erba'ıyn ve mieteyn ve elf

Varak 73a-73b

Belge No 165

Çıldır Eyaleti Valisi Hacı Salih Paşa'nın 25 Cemaziye'l-Ahir 1240 tarihinde vefat etmesi üzerine boşalan valilik makamının nezaret edeceği işlerin yeni vali gelene kadar kethüdaların uhdesine havale edilmesi hususunda

Dîvân-ı ‘adâlet-i ‘unvân-ı ser ‘askerlerine ma’ruz- ı dâ’î devletleridir ki serhadd-i mensûra-ı hakaniden mahmie-i Ahîşanın umûm ulemâ ve sulenmâ ve Ocaklu ve bi’l-cümle ahâlileri mahfil-i kazâya cem olup vâlî-i vilâyetimiz olan Devletlü el-Hac Salih Paşa bir müddetten beri ishâl-i müzmeneden sahib-i firâş iken işbu Cemâziye’l-ahirin yigirmi beşinci günü bi-Emrillâhi Te’âlâ il fi ecel-i mev’udesiyle ‘âzam dar-ı bekâ olup bi-resm-i âdi cümle mühalletâtı ma’rifet-i şer’ ve ‘umûm ma’rifetleriyle temhir ve cânib-i devlet-i aliyyeden îrade-i seniyye zuhûruna kadar memhuran muhafaza olunacağı derkâr ise de vilâyetimiz muntehay-ı hudûd-ı islâmiyyeden olup lahza-i muhafızından hülûy-ı câzi olamadığından bir vâlî vürûduna kadar vilâyetimizin umûr-ı muhafazasıyla (73b)_mütesellimliği müşir-i merhum kethüdâlarının ‘uhdesine ihâle buyurulmak husûsunu bi-ruhsatkâmla atâr-ı şark ser’askeri Vâlîy-i Erzurum devletlü veliyyü’n-ni’am efendimizin taraf-ı devletlerine i’lâm ve iltimâs ediver deyü ifâde-i hasbihâl ve meram etmeleriyle ol ki vâkî-i hâldir hakpây-i veliyyü’n-ni’mânelerine i’lâm olundu bâkî’l-emr li hazretleri men lehü’l-emr ve’l-ihsânındır fi 25 Cemâziye’l-âhir sene 240

Varak 73b

Belge No 166

Çıldır Eyaleti Valisi Hacı Salih Paşa’nın vefatının ardından yaşanan gelişmeler hakkında

Dîvân-ı ‘adâlet-i ‘unvân-ı ser ‘askerlerine ma’ruz- ı dâ’î devletleridir ki serhadd-i şuşûr-ı hakâniden Mahmiyye-i Ahîşanın ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve ümerâ ve zua’mâ ve erbâb-ı tımar ve ocaklu ağavât ve zâbitân ve ahâli-i vilâyet kulları bi-cem’ihim mahfil-i kazâya cem olup şöyle takrîr-i kelâm ve bisât-ı ani’l-merâm eylediler ki vâlî-i vilâyetimiz el-Hac Salih Paşa hazretleri bi-emrillâhi Te’âlâ vefât edüp beldemiz serhadd-i şuşûr-i mansûradan bulunduğu takrîbi merâsim-i hazm ve ihtiyâta ri’âyeten bir mütesellim tayin buyurulmasını isti’câl ve bir kıt’a i’lâm-ı şer’iyle keyfiyyet-i hâl hâkpây-ı veliyyü’n-ni’mânelerine arz ve takdim ve kethüdâlarının mütesellim ta’yin buyurulmasını niyâz veistirhâm olunmuş idiyse de müşârün-ileyh merkûmun ma’iyyetinde mevcûd hayvânekân ve karakullukçu ve sâir ulûfelü etibbâ’ilerinin dört aylık mâhiyyeleri terakim etmiş ve esnâf-ı makulesine duyûn-ı müterefarrikası kalmış ve mahalliffâtı ise akl-ı kalîl ol dahî

ma'rifet-i şer' ile temhir olunmuş olup der 'aliyyeden îrâde-i ta'alluku medete muhtaç ve ol vakte kadar askerî makulesi tahammül ve îrâdeleri ber-vecihle mümkün olmadığından gayri divâne-kân ve etibbâ-ı sâireden tüccâr tâifesi alacaklarını metâlîbe ve istifalarında te'diyyeye kudretleri olmadığından vilayetimizde bir nizâ zuhâr eder mülâhazalarında iken merhûmü'l-mağfûr Selim Paşa-zâde Ser-bevvâbin Dergâh-ı Âlîden necâbetlü Ahmed Beg bendelerini Salih Paşa merhûm hayâtında hizmetine matlûp ve me'mûran vürûd eder iken vefâtının ikinci günü devletlü veliyyü'n-ni'am efendimizin taraf-ı devletlerine i'lâm ve iltimas ediver deyü ifade-i hasbîhâl ve meram etmeleriyle ol ki vâkî-i hâldir hakpây-i veliyyü'n-ni'mânelerine i'lâm olundu bâkî'l-emr lihazreti men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî 25 Cemâziye'l-Ahir sene 240

Varak 74a

Belge No 167

Çıldır Eyaleti Valisi Hacı Salih Paşa'nın rahatsızlanarak vefat etmesi sonucu hazine mühürlendiğinden valinin maiyetinde hizmet veren görevlilerin maaşlarını 4 aydır alamaması nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetin giderilmesi hususunda

(74a) Der devlet-i mekine 'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki eyâlet-i Çıldır Vâlisi el-Hac Sâlih Paşa hazretleri bir müddet maraz ishâl ile sahib-fırâş ve 'alil olarak işbu mah-ı Cemaziye'l-ahirin yigirmi beşinci şeb-i isneyn sarayı fenâdan tay-ı bisât ikâmet ve ekallim bekâya 'ilm-i küşây-ı 'azîmet buyurup bir vecih 'âde-i müstemire hazine odaları der 'akeb-i ma'rifet-i şer'-i şerif ve vücûh-ı ma'rifetleriyle temhir olunup der 'aliyyeden irâde-i 'aliyye ta'allukuna kadar hıfz ve harâset olmakda ise de merhûm müşârün-ileyhin ma'iiyetinde bulunan 'ulûfeli askerî ve karakullukçu ve sâir hademe kullarının dört aylık mâhiyyeleri terâkim etmiş olduğundan başka esnâf-ı makûlasına dahî düyûn-ı vatire müteferrikası derkâr ve ashâb-ı düyûnu alacaklarını istifâ riftârında cezâ ve feza' etmekde oldukları ve bir sabiye kerimede ve haremi ve Harem dâiresi hademeleri dahî bî-kesve bi'l-vücûh mütehayyir ve serkerdan-ı ta'tif ve merhamet-i tacidâriye muhtac ve münhasır oldukarı hasebi pây-e-i serîr-i a'lâyâ i'lâm olunmuştur ol bâbda emr ve fermân dergâh-ı mu'addelet penâhındır fî gurra-yı Cemaziye'l-âhir sene 240

Varak 74a-74b

Belge No 168

Rusya ve İranlıların Ahıska ve sınır boylarında gösterdiği faaliyetlere karşı alınacak tedbirler hakkında

Der devlet-i mekine ‘arz-ı dâ’i kemîneleridir ki Mahmiyye-i Ahışhanın ‘ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve ümerâ ve zu’amâ ve erbab-ı tımâr Ocaklu ağavat-ı serdengeçdiyân ve ‘ilimdârân ve zâbitân ve ‘umûm ahâli ve bay ve gedâsı kulları bi-cem’ihim mahfil-i kazaya cem’ olup şöyle tezalum-ı hal veistirham-ı ma fi’l-bal eylediler ki bundan akdem henkam-ı şitada Rusyalunun hududumuza olan mûmerr ve mu’abiri çar tarafından kesret şiddet-iserma ile mesdud ve eyyam-ı bahara kadar ibraz-ı kasd ve mefsedete ‘adem-i kudreti nûmudar ve eşkiyay-ı A’câmın bu havâîlilere bir sûy-ı hal ve hareketi gayri vûkû’ndan ve me’mûrun sâirenin celb ve cem’ husûsuna vesîle-i takviyyet olacağından Dergâh-ı ‘Âlî kapucu-başlarından Acâre Mütessellimi Ahmet Beg bir mikdar ‘askeriyle ser’asker aktar-ı şark Devletlü Ra’uf Paşa ve Hüsrev Paşa hazretleri tarafına matlûben celb ve eyyâm-ı bahar takarrüb ve me’mûrların peyâpey tüvaridinde muma-ileyh kullarının ric’atleri iktiza ve vali-i vilayetimiz ma’iyyetine vûrud edip sair ümera ve ahali-i vilayetle ruz ve leyal hafaza ve haraset kala’a kazalarımıza esbabına ittifak ara-bezl ve se’y ve gayret ve canbûrdnan hayret iken A’camın Kars’a tecavüz ve hasaratı vuku’unda isbû serhaddin haleti vakt-i şitaye kıyas ve hatırat-ı müstelzimü’l hasaratını iz’af ve ihtimalden ihsas ile gerek ser’asker müşarûn-ileyh ve gerekse Kars mühafızı taraflarından bi’l- ihtiyaç mevcudumuz olan kazalarımız ‘askeri matlup ve metabilerinden ibram etvârlarına mebnî vakt ve hâl vilâyetimiz şitâ mevsimleri gibi olmayup eyyâm-ı bahar hulûlünden sonra A’cam-ı Kars’a tecavüz ve hasârâtı takribi hem-hudud olan kazalarımız ne mertebe lazımü’l-muhafaza serhadd olduğu ve Rusyalunun hudûdumuza olan mûmerr ve mu’abbiri Çar tarafından küşâde olupkadem kadem bu canibe semt-i hudûd başlarına ve boğazlarda mürûr kâmlarına asker ve tedarikatını tehiye etmesi beher hâli sû-i kasd fesadını mûntac olduğu takdirde tecrübe-i sâbıkamız üzre vaki’olan nice nice hileler rûpahiyânesinden zâhir ve müstedlil olduğuna nazaran küffâr (74b) tarafında olan kalâ’ ve kazâlarımızın istihkam ve muhafazası ve mukabele-i düşman gaileleriyle mütehayyir ve matlubü’l-hal böyle serhadden ‘asker ihracı

bir vecihle tecviz ve tasavvur derece-i imkanda olmadığı keyfiyat-ı bi mahzar ... ifade ve isti'famıza 'adem-i i'tibar ve müsadelerinden mazhar ve i'lam-ı acizanemizi 'aynen derbşar-ı 'aliyyeye takdim ... bu taraftan'asker me'mûlünde olduğu bu def'a vâlimiz tarafına şerefvürud eden emirnâme-i seniyyeden müstebân ve husûs-ı mezbûr ahâlî-i vilâyetle lediyyü'l- müzâkere mümkün ise bir mikdar 'asker Erzurum'a ve bir mikdar Kars'a gönderilmek emr ve tembihi ma'lum-ı acizanemiz olupcümle ümerâ-i eyalet ve ahali-yi vilayetle merraten ba'de'-l uhra lediyyü'müzakere mukaddem ve müanhar li-kadim olunan mazhar ve i'lam-ı memlukanemiz dūrûnunda derece-i tahakkukda 'arz vetafsil olunmuş ve vâlî-i vilayetimiz ruz bi ruz tahakkuk ve teza'ufda iken bu günde bu serhadden kaza-i ahire asker ve imdâd gönderilmek ezher cihet-i hacr-ı 'azim mûcib idiği ızhariyetinden her ne takrib olsa Erzuruma ve Kars'a 'asker göndermenin tarık-i tecviz imkânı bulunamadığı ve hasbünallahi ve lirasülihi bu bâbda 'afûr ve merhametle bir alay sekene-i serhadd kulların kayd-ı eser hayret ve ızdırabdan a'tak ve mukaddemân niyâzımız vech üzre ser-asger müşarûn-ileyh tarafına başka başka ve 'umûm ümera' ve ahâlî-i eyâlete hitâben başta kat'îl-metâd birer kıt'a emr-i şerif asidâriyle cerîha-i cansuz nevmîd ve me'yûssiyetimize teselliyet-i bahşu'-i yetâm ve inâyet ve merhamet ve ol vecihle şevketlü kudretlü kerametlü mehabbetlü zillullahi fî'l-'alim efendimizin eyyam-ı 'emr ve devlet ve saltanat-ı seniyyeleri da'vât-ı hayriyyesine meşgûl ... niyaziyle mahzar gûne 'arkhalimizi musaddık sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü ibrâm ve iltimâs etmeleriyle fî nefsi'l-emr ol ki vaki'u'l-haldir 'alâ vuku'a paye-i serir-i a'laya i'lâm olundu bakî emr ve fermânli hazreti men lehü'l-emr ve'l- ihsânındır fî 15 Şevvâl sene 37

Varak 74b-75a

Belge No 169

Rusya ve İran'ın doğu sınırındaki tehditlerine karşı kullanılacak asker durumuna dair

Dîvân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı ser 'askerlerine ma'ruz-ı dâ'î devletleridir ki Eleşkird ordusunun kesb-i tefrika ile ric'atlarından lâzîmü'l-hırasta olan mahallelere ik'âr olunmak için piyade 'askere ihtiyaç-ı hüsn etmek hasebiyle dergâh-ı 'âli kapucu başlılarından Hartus Begi Mehmed Ağa başbuğluğuna

piyâde tavsil olunmak re'y ve iradesini müzmin vâlî-i vilayetimiz tarafına şeref-vürud eden bir kıt'a şakkay-ı emr-i üslupları ber-muktezay-ı lazime-i ittihad-ı mütecemmi' olan ümerâ ve ahali-i vilayet mazharlarından kıra'at olunup gerek mukaddem ve gerek bu rahibe sunuhunda ma'iyet-i âliyyelerine can-endaz müsara'at ve himmet olmak derece-i vücube reside ve bu vecihle dahi tahsil rıza ve ağver ile mecbuliyyetimiz müştehad ise de mukaddemen hâkpây-ı rahimanelerine 'arz ve beyan olunan mahzurat-ı aram rûbay-ı acizanemize ruz bi ruz-ı teza'a fethay-ı biruz iken irade-i seniyye ve emr ve ifade-i ser'askerilerine imtisalen icareler ve mecahizey-i 'umum askerleri sahabetinde olarak Selim Paşa-zade Ahmed Beg kulları Husrev Paşa hazretlerinin ma'iyetine sevk ve esbal olunabildikten sonra eyaletimizde vâkî lâzîmü'l- muhafaza beş-altı kalasının mûmi a'tâsının ve lahza bi lahza A'câm ve Rusyalu taraflarına çeşm ve kûş intibah olmak esbabını istihsal ve tehiyye 'Alimallahi Te'ala **(75a)** bir nefes hali ve bir hatve dur olmamız hatayan-ı 'azim ve belay-ı umumunu muris idiği ve senallah ve ma'azallah bu eyaletin bir kal'ası dest-gir ve istilay-ı düşman olacak olsa biz değil memalik-i mahrûsa-i İslâma cümleden ziyade gaile ve haile mutekabbihu'l-ancâm olacağı delâil-i kaviye ile cezimkerdemiz olup el-yevm mevcut ma'iyetimiz olan Livâne Begi Süleyman Beg kulları üç yüz kadar Livâne 'askerleriyle Ardahan kal'asına celb olunup gerek ka'la-i mezbûra ve gerek kalâ' ve rû'ayay-ı kazay-ı sairenin hıfz ve haraseti 'uhdesine ihale ve mahal-i mezkuradan bir mahal-i saire tahrikine mertebe hatr-ı 'azimi mucib idiği ikdama A'camın Kars'a tecavüzünde Göle ve Penek kazlarına dest-i dıraz-ı tasalluta ve hasaratı delil-i celi olmağın Hartus Begi Mehmed Ağa kullarının piyade askeri olmayup karagolluk ve casusluk hizmetine kifayet mikdar-ı terekeme atlısı ve Hartus kasabasının elli altmış kadar ahali olup bunlarla dahi kalay-ı mezbura muhafazası mümkün olmayacağı keyfiyeti derecey-i vücuhda iken bundan böyle A'camın ma'zallah bu canibe sû-i kasd ve hasarat niyetinde olduğu küll-i yevm vürud eden cevabis-i takrirlerinden tahkik olunduğundan başka küffar tarafından dahi bu günlerde İl Begi namiyle bir keferi beş yüz atlı ile Ahılkelek pişkahına kadar gelip illeriyle harasetine me'murum diyerek sureten ızhar-ı mesalimetde veverasında yine Ahılkelek hududunda vaki'göl kenarına beşyüz kadar Rusya ile serkerdesi vürud vesayd mahi bahanesiyle hayme endaz-ı nekbek Gümrü ve Gence ve ol havalinin zehayir ve 'askerlerini dahi peyderpey

hudûd başlarına celb ve cem’ etmekde olup hener hal izhar-ı kayd ve mazarrata ferce güzün ve sayıs olduğu ve’l-‘iyazbillah a’day-ı din ve millet bir taraftan ser beraverde istila edecek olduğunda evkat-ı saire misillü canib-i devlet-i ‘aliyyeden ve eyalat-ı saireden imdad ve muavenet olunmak ümidinde ezher cihetme’ vusiiyetimiz icab eylediğinden naşı bu halde hakpay-i devletlerinde dahi ne güne cevaba tasaddi olunacağından ve hal-i keyfiyyet-i lehifanemizi mülâhazada bi serdiya düçar girdab-ı ıztırab ve hayret-i haletfeza olduğumuza lahza-i rahm ve şefkatleri ta’likine mesağ ve bu babda haber-i habire-i müstemendanemizle ‘afv ve inayetleri icra ve esbağ buyurulmak niyaziyle mahzar-güne ‘arz-ı halimizi ‘arz-ı hal-i ‘acizanemizi musaddık-ı ‘umum ümeray-ı eyalet ve ahaliy-i vilayet kulları ifade etmeleriyle evvel ki vaki-i haldir bi’l-iltimas huzur-ı la-men’u’n-nur hazreti asifanelerine i’lam olundu bakî emr ve ferman lihazreti menlehu’l-emrindir fî gurray-ı Zî’l- kâ’de sene 37

Varak 75b

Belge No 170

Ahıska Kalesinde ihtiyaç duyulan top ve mühimmatın dökümü

(75b) Ahışa kal’asında mevcut ser’at topları bu mühim ve elzem Tophâne-i mühimmatdan noksan olan alat ve mühimmat-ı lazime defteridir ki ber- vech-i ‘ati’z-zikr-i beyan şod

Cinsi	Miktarı
Konya Sandık	4
Mâhitâb Sandık	6
Kartuçluk Şâlî	100 top
Sünger	4
Toplu Tomar	20
Salkın Çerha	100
Küfe	10
Çanta	10
Mâhitâb kaputu	10
At koşusu	25
At palanı	50

İşe yarar senk çıkmak	5000
-----------------------	------

Varak 75b

Belge No 171

Sınır bölgelerinde Rusya ve İran'a mukavemet edebilmek için mühimmata ihtiyaç duyulduğuna dair

Dîvân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı ser 'askerlerine ma'ruz- ı dâ'î devletleridir ki Mûla'îyn 'Acâm bed-i fercâmın Kars hudûna tahattî veya endâz-ı nekbek olup Nefs-i Kars'tan ma'da kazâ ve karâsında olan 'umûm fukâra re'âyâsını âverde-i dest-i sibî ve istirkâk ve emvâl mevâşîsini nehb ve iğâre ve mugâzir ve havalisinde ordu menhusasını kurup ol havaliye hem-hudud Çıldır ve Ardahan ve Göle ve Penek taraflarına dahi sevk asker-i hezimet-i esbâb ile hehb ü iğâre ve Çıldır eyaleti hududuna dahi tahatti ve tasallut edecekleri iğlâb-ı intilâm ve daima tarassud kemine kâh fırsat olan Rusyalunun dahi bu vakitler fırsat şamariyle sû'ikasdı dekâr olarak hilye ve hud'asından bir lahza emniyet gayr-i câiz idiği aşikâr olmağın işbu sekeney-i serhadd-i fütada-i vadi-i ye's ve hayret ve ne tarafa ifâde hâl ve istimdâd olunacağından fikr ve endişemiz payimâl olmakdan siyâneten eyâletimizde vâki' kala' ve bekâ ve top ve tophaneler tehiyye ve istihkâmına bi'l-ittifak sarf ve sa'ave iktidar el-yevm isti'malı ehem ve elzem olan tophane mühimmatından noksan olup vucûdu olmayup takdim olunan balây-ı i'lâm-ı daiyanemde tesattir olan defterde tophâne mühimmatına kemâl-i ihtiyaç ile muhtaç olduğumuz tez elden muhtacı olduğumuz mühimmat-ı mezbûranın vaktiyle'inayet ve ihsan ve bi-irade-i seniyye bu tarafa me'mur ve ta'yin nıfs topçu ortasının serî'an irsâline himem-i veliyyûn'ni'âmileri tecvizi makaddem dahi niyaz ve istida olunmuş olmağın onların dahi ta'cilen ve tesrî'an hazret-i hemmet ve merhametleriyle isâline lûtf ve şefkat buyurulmak babında el ki vâkî-i hâldir huzûr-ı lâmi'u'n'ûr hazret-i asifânelerine i'lâm olundu bâkî emr ve ferman men lehü'l-emrindir fî 11 Şa'bân sene 37

Varak 75b-76b

Belge No 172

Rusya'nın sınır boylarında boşalan köylere ve harabe durumuna gelen kalelere yerleşerek buralarda tehdit unsuru oluşturduğu yine İran'da sınır boylarında gösterdiği zararlı faaliyetlerin bulunduğu hakkında

Dîvân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı ser 'askerlerine ma'ruz-ı dâ'î devletleridir ki Rusyalının sûret-i mesâlimetde kadem kadem gelip hududumuza ikişerüçer sa'at mahallelerde vaki'i harabe karye ve kala-i ta'mir ve şenlik etmekde olduğu ma'âzallah Te'âlâ bağteten makz 'uhdeyle vilayetimize hücum ve bilâ emân averde-i kabzına zabt-ı tahsir etmek dâ'iyye-i fasidesinden muktezi idiği niçe niçe haval-i Beyza islâma vakî' olan hıylât-ı rubahiyanesinden neczûm ve mücerreb olduğundan eyaletimizin ahâli ve 'umum fukarasiyle Azgur ve Hartus ve Ahılkelek ve Ardahan kal'alarının emr-i muhafazasının mahsuru'l-evkât ve leyl ü nehâr râhat olup A'câm-ı nekbet-i encâmın serzede-i 'udvân ve şekâvet olduğundan beri Mâmervâna kader vâkî' kazalarımız dahî muhafazaya muhtaç birer (76a) serhadd olup beş altı mâhiyeditiniz mu'âvenet-i lâzime-i deverilerine ittikâen vilâyetimizin süvari ve piyâdesiyle hıfz ve serâhatleri mûcibince bi'l-umûm hamiyet vemüsara'at üzreyken Selim Paşa-zâde Ahmed Beg bin nefer ve Livane begi Süleyman beg kulları bin beş yüz nefer piyâdesiyle bi-emr-i 'alî ma'iyyet-i ser'askerlerine me'muriyetleri gerçi iş bu serhadd-i mansûra muhafazasına kemâl-i sekteve fütûrî mûcib ve ahâlîsinin hayretve me'yûsiyyetini müstevcib idiği bedihî ise de emr-i cihanmata'îye teslim ve rızakerden 'ubudiyyetimize farz-ı 'ayn ve 'ayn-ı farz ve sermû mugayiret-i had vazife-i çekeriyyetimizden devran dûr olarak vakt ve hâle nazaran ve rahm ve işfâk-ı cihanperveriye istinâden budef'a dahi keyfiyet-i hâl-i 'aciz iştîmâlimiz derbâr-ı merhametkarâra 'arz ve niyâz olunmak muhafık rızây-ı 'aliyye iken der 'aliyyeye niyaznâmemizin takdimi mûrûr-ı eyyâm-ı lâzım 'ındi devletdeşûkr ve şekâbeti nafiz ve her bir i'lâm ve ifâdeleri makam-ı kabul ve i'tibâr-ı câ'iz ve devletlü merhametlü veliyyü'n-ni'am efendimiz bi-ruhsat-i kâmile-i ser'askeri aktar-ı şarksâye-endâz teşrif ve me'muriyetleri kuvvetü'z-zuhur emani ve ni'me'l-vesîle-i tîl-i merahim ve inzâr-ı nasene cihansitanımız olmak hasebiyle işbu nevrûz hulûlünde A'câmın asker-i külliye ile Kars hudûduna tehatti ve Eyâlet-i Çıldırda akıncılar sevkedip kazâ ve nevahîlerin serâpâ nehb ve igârâ ve rû'âya ve berâyâsı düstürkâk ile tahrîb-i dâ'iyyesinde olduğu etvâr-ı deriye-i sabıkasından müstedlil ve peyderpey vürûd eden takrirlerinden müsteban olduğuna mebnî bu kadar kala' ve kazâyı

şimdiden perişan ve tahliyye etmek mümkün ellerimizde düşmanı teşvik ve ba'de bir dahiyeye-i 'azîmî müntac olup mir me'mûrunun 'azîmetlerinden sonra eyâletin geri kalan celb olunabilecek 'askerleriyle muhafaza kaydına her ne kadar sa'y olursa ebnây-ı zaman-ı hâl vetabî'atleri muktezası bilâ reis-i münasib her mahalde rehâvet ile melûf ve işbu serhadd-i mensûrada yerli 'askerinin ve tarik-i sahabet ve idârelerine aşına ve muktedir reisin 'adm-ı vücûdu 'umûm bay gedâ ve siğâr ve kibâr verü'âya vefukaray-ı vilâyet-i karın ye's ve hayret ve ıztırab-ı canhıraş ile mâtemizdeki ve zacret eylediğine nazaran ve herhalde ve husûsan işbu tenkinây-ı eyyâmda işbu serhadd-i mansûranın emr-i istihkâm ve muhafazasına himmet ve 'inâyet buyurulmak ümûr-ı lâzime-i dâverilerinden ma'dûd olduğuna lütfen ve i'tibâren muhavık rızây-ı 'aliyye olarak yine mücerrebü'l-etvâr ve ma'iyetlerinde olan'askerin a'mâl ve idaresine muktedir bin nefer güzide piyâde ile Ahmed Begin birâderi 'Abdullah Beg ve bin beş yüz nefer-i bahiru'l- mefharet-i devletlerine rumâle ruhsat ve rızay-ı 'aliyyeleri 'inâyet ve erzâni veyahut yalnız Ahmed Beg kulları geri kalan ahali ve 'askeriyle hizmet-i muhafaza-i serhadde bulunmuş ancak tevkif ve 'afvına rahım ve şefkat-i seniylere icrâ ve bu babda hasbünallâhi'l-'ala'n-nâsir ve şevketlü kudretlü kerâmetlü zıllullâhıfı'l-âlim (76b) efendimizin ser mübâreklerine sadaka-yı maritânmuhattelefiz mesâbesine olan 'umûm ahâlîy-i serhadd kullarını meshûr ve imtidâd-ı eyyâm-ı 'ömr ve ikbal ve devlet-i saltanat-ı seniyye ve istizâde ikbâl ve iclâl-i daveîlerine el-infâs ve kayd eser-i me'yûsiyyetinden halâs buyurulmak niyazı güne 'arz-ı hal-i 'acizânemizi musaddık sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü bi'l-iltimas 'alâ vukû'a huzur-ı lâmi'u'n-nûr hazret-i asifanelerine i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l emrindir fî Gurra-yı Safer sene 37

Varak 76b

Belge No 173

Sefer esnasında Eyalet Valisi Ali Paşa'nın hataları ve bunun karşılığında tatbik edilen ceza hakkında

Dîvân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı ser 'askerlerine ma'ruz- ı dâ'î devletleridir ki 'ans asl-ı diyâr-ı küffardan olup her muktezay-ı nuşte-i nasibe-i takdir eseden dâhil hûme-i İslâm olarak kabul-ı din-i Muhammedî ve vâsıl-ı sermenzil imân-ı sermedi ile mazhar-ı tevârişat olmak ve hâlâ vâlî-i ve'l-aşan-ı 'inâyet-i nişân-ı

eyâlet Devletli ‘Ali Paşa yesserallahi Te’âlâ bi’l-hayr mââyürîd vemâ yeşâ hazretlerinin hizmet-i devletlerinde nâil-i envâ’ı ‘inâyet buyurulmuşken zatında merkûz olan ‘asâr-ı habîse-i keferiyyet muktezasınca târih-i a’lâmdan mukaddem dâru’l- harbe ilhâk eylemek sevdasiyle başına tac şeytan ve önüne libâs-ı zatıan olup cibilliyetinde olan habaset ve mel’ûniyyetini izhar ve irtidâd tarikine sülûk edip Tiflis cânibîne kadem nihadi ve harab ettiğini ve re’is-i hudûd-ı küffâre dâhil olduğunu hudûd başında olan bekçi karakolları görüp hayâ ile gerisinden ve fîrar mı tasdik ve irtidâdını tahkik ettikleri vecih üzre şer’an lâzım gelen cezây-ı mâlîkasını icra ettikleri ve nâm-pelid ‘aleyhi’l-maka’ıd fî’n-nâri’l-hadid bu vecihle mürted olduğunu cemağfır ve cem’î kesîr ‘alâ tarikı’-ş-şehâdet ihbar etmeleriyle ledi’ş-şer’ı’n-nûr zâhir ve tahakkuk olan daviyyet-i nâm pelidin üzerinde ve sayishanesinde zuhur eden eşyâsını ber-nehc-i şer’î tahrir ve tarkim ve ba’de ihfâcu’d-düyûn sahhü’l-baki bin üç yüz kırk dokuz kuruşa baliğ olduğunu ‘alâ vukû’a huzur-ı ‘alîlerine i’lâm olundu bâkî emr ve fermân men lehü’l- emrindir fî Gurra-yı Muharrem sene 36

Varak 76b-77a

Belge No 173

Enderûn Muhtar-başısı Yusuf Ağa’nın konaklarda ve saraylarda gördüğü tamir hizmetlerine havi

Ma’rûz-ı da’i devletleridir ki bu def’a Enderûn Muhtar-başılık hizmetiyle vürûd eden Yûsuf Ağa kullarıyla şerefnece zuhûr ve bâdi-i meserret ve hubûrumuz olan buyuruldu emr-i üslupları kâim-makamları necabetlü beg kullarının huzûrunda ve lâzimü’l-vücuha mevâcihesinde feth ve kıra’at sem’an ve ta’an merasimini ba’de’l-edâ emr-i şerifiniz husûlü zeylinde beza’a-yı vesî’i ve liyakatimi sarf etmek sermaye-i iftihar ‘abda’d-dâ’îyânem olduğu ve ‘ala’l-husus başkaca başka samîleri vürûd ve dü dest-i taftîm ve takbil ve kıra’at olunup iktiza eden konakların tertip ve tesviye ve tanzim ve ta’mir olacak mahallelerin ta’mir ve termimi husûslarını iş’âr buyurulmuştu öteden beri vüzerây-ı ‘uzzâm karındaşlarının emr ve hizmetlerinde sıdk ve istikâmetimi sarf etmek idiğim derkâr ve cânib seniyyü’l-menâf müşîrîlerine hodbende ve dâ’î kadîm olduğum melâsebesi her bir umûrunuz ve emriniz husûlüne demen-i der meyân-ı gayret ve sadâkat etmekde ser-maksûr etmiyeceğimden nâşi necâbetlü kaimakam beg kullarıyla ittîfak-ı arâ bu hususların tanzim ve ikmalî

(77a) bezl-i kudret olmakda olduğu ve gerek bi-resm gazi üç günlük icnâs-ı me’kûlâtının çukur sancaklarına ma’rifetimiz munzam olarak tevzi’ ve tehiyyine akdem ve ihtimâm olunduğu ve işbu mah-i şevval-i şerifin dokuzuncu yevm-i sebt karara kâhinleri olan Erzurumdan kıyam ve hareket buyurmuş olduklarını buyuruldu da ve şakkay-ı seniyelerinde iş’âr buyurulmuşdu hezâ âlim ve dânadır ki nev’-ı ‘ıyd olduğu halde meseri ta’zimaya müstağrak olmuşuzdur hakk-ı sübhâne ve Te’âlâ hazretleri ağır meyamın mevfurların küşâd ve bi-rehberi tevfik-i ni’me’r-rafik teşrifleriyle makarr-ı hükümetleri olan beldemizi tezyin ile emin veliyyü’n-ni’mâ dilvenâs efendim ‘uhde-i asifânelerinde olan eyâlet-i mezbûrun hakkına kadem-nahâde teşrifleri müyesser kerde-i Tevfikilâhi olduğuuna teşekkürümüzü havi ve tecdid arz-ı ‘ubûdiyyetimi muhtevi mahsûs işbu ‘arz-ı hal bende iştimâlim tastir ve mihmânderân kâim-makam beg kulları tarafından tisyâre ictisar kılınan ‘izzetli Hâcî İbrahim Ağa kulları ile hâkpây-ı kimyâ sâbîlerine tesyire cema’at kılındı İnşallahi Te’âlâ keyfiyet-i sadıkânem merkûm kullarının takririnden dahi mehafâ’lim akdes-i davirâneleri buyuruldukda hüsn-i teveccûhat-ı ‘inayet-i ayât ve taltifât-ı vezirânelerin bu ‘abdü’d-daî müstedimleri üzerinden bey drîğ buyurulmak rica ve niyâz bâbında ve her halde emr ve ferman ve lûtf ve ihsan hazret-i men lehü’l-emrindir fî 9 Şevvâl sene 33

Varak 77b

Belge No 176

1234 yılında verilen Esham senedi hakkında

BA’İS-İ MÜRASELE-İ ŞER’İ BUDUR Kİ

Numan Efendinin evde karyesinde vâkî’ alakâsına isâbet eden garumât-ı Sultaniye husûsunda karye-i mezbur ahâlîleriyle davâ ve bermûcip fetvay-ı şerif karye ahâlisinin cümle nefis ve hasis emval ve ayrı hesp olunup ba’de i’tifâ’ına göre sehm-i zıhr olunmak iktiza etmişken karye-i mezbur ahâlîlerin rızâlarıyla cümle alakası için senevî onar kuruş ve yarımşar somar şa’irden mâ’adâ esabâne vesâir namiyle efendi-yi muma-ileyhden bir para ve bir habbe matlup olunmayup ‘alâkası dahi beher sene nısfî zira’at olunmak üzere karye-i mezbûr ahâlîleri i’timâd ve kana’at verip kat’-î kelâm eyledikleri Mübin Efendi muma-ileyh yedne işbu imzalı sened-i şer’i ve merasile-i meri verilmişdir vesselam fî gurra-i Muharrem sene 34

Varak 78a

Belge No 177

Çıldır Valisi Salih Paşa'nın vefat etmesi üzerine kethüdası Ali Ağa'nın yeni vali atanana kadar eyalet işlerine nezaret etmesi hususunda

**(78a) SER'ASKER AKTAR-I ŞARK DEVLETLÜ RAÛF MEHMED PAŞA
HAZRETLERİNİN TARAFINDAN MÜTESELLİMİN BUYURULDU
SURETİDİR**

Şerây-i şî'ar Ahışa kadısı ve müftisi faziletli efendiler zide fazluhu mâ kudvetü'l-emâcid ve'l 'ayan Çıldır Valisi merhûm Sâlih Paşa kethüdası olup bu def'a mütesellim nasb olunan 'Ali Ağa zide mecdihü ve mefahirü'l emâsil ve'l-akrân yeniçeri ağası ve ağavât-ı sâire ve vücuh-ı memleket ve iş araları tehiyyed-i kaderihim inha olunur ki siz ki efendiler ve yeniçeri ağası vesâir ağavât ve vücuh-ı mûma-ileyhimsiz Çıldır Valisi el-hac Sâlih Paşa bir müddetten beri ishal-i müzmine ile sahib-i firaş iken işbu cemaziye'l-ahirin yigirmi beşinci günü irtihal-i dar-ı beka edip muhallefâtı ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetleriyle temhir ve cânib-i devlet-i 'aliyyeden irâde-i seniyye zuhuruna kadar muhafaza olduğu derkar ise de Vilayet-i Ahışa muntahay-ı hudud-ı İslamiyyeden olup bir lahza valisiz kalması caiz görülmediğinden vali ta'yin ve vürud edinceye kadar vilayet-i merkumun emr-i muhafazasıyla mütesellimliği müşir-i merhumun kethüdaları uhdesine ihale olunmak şamil irsal olunan i'lam-ı şer'i mefhumu ma'mumumuz olup taraf-ı devlet-i 'aliyyeden vali nasb ve ta'yin ile irade-i 'aliyye vüruduna kadar umur-ı vilayeti idare etmek üzere ağay-ı muma-ileyhi müteselliminiz bilip öteden beri olagediği vecihle umur-ı memleketin hüsn-i iradesi hususunda ağay-ı muma-ileyh müteba'is ve mu'avenet ve senk-i ağay-ı muma-ileyhsin sen dahi cümle ile bi'l-ittifak mütesellimlik umurunun hüsn-i idaresi emrine mübaderet ve hilaf-ı şer' ve rıza hareket vuku'undan cümleiniz mecanebet eylemeniz babında Divan-ı Erzurum ve Me'adin-i Hümayun ve Gümüşhane ve Malatiyye ve canib-i ser'askeriden işbu buyuruldu tahyir ve tesyir olunmuştur Bi-minni te'ala vüsulunda mucibince 'amel ve hareket ve hilafından tevki'i ve müba'adet eyliyesiz deyü fi 4 Receb sene 240

Varak 78a

Belge No 178

Ahıska kalesinin cephane eksiklerinin giderilmesi hususunda

DIVAN-I 'ADALET-İ 'UNVAN-I SER' ASKERLERİNE

Mahmiyye-i Ahışhanın 'umum 'ulema ve vücuh-ı vilayet kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazaya cem' olup şöyle tezallum-ı hal ve istirham mai'l-bal eylediler ki Ahışha cebehanesinde noksan olan mühimmat-ı tophane ve edevat-ı saireyi cümlelerin niyazıyla vali-i vilayetimiz merhum ve mağfur firdevs-i aşıyanü'l-hac Salih Paşa hazretleri hayatında iken bi-i'lam ve bi-tahrirat-ı devlet-i 'aliyyeden niyaz olunup müşir-i merhumun istid'asi hayz-kabul-ı padişahi olduğundan Erzurum cebehanesinde mevcut olan mühimmatından matlup ve lüzumu olan mühimmat-ı tophane ve edevat-ı saire verilsin diye şerefsiz sudureden ferman-ı celilü's-şanu mantuku'l-yevm Ahışha cebehanesinde noksan ve lüzumu olan mühimmat-ı tophane ve edevat-ı saireyi defter olunup defter-i müfredat dūrun-ı a'laya tufufen aktar-ı Şark ser'askeri devletlü inayetli merhametli veliyyü'n-ni'am efendimizin hakay-ı devletlerine takdir ve ber mucib defter-i müfretat-ı cebehane ve mühimmat ve edevat-ı saireyi irsaline himem valiyyü'n-nia'ami tecviz buyurulmak babında fi nefsi'l-emr evvel ki vaki'-i haldir bi'l-iltimas huzur-ı lami'un-nur hazret-i asifanelerine i'lam olundu baki emr ve ferman men lehlü'l-emr ve'l-ihsanıdır fi 25 Receb sene 240

Varak 78b

Belge No 179

Ahıska kalesinin cephane eksikleri ve tedarik edilmesi gereken mühimmatın miktarı

DİVAN-I ADALET-İ 'UNVAN-I SER' ASKERLERİNE MA'RUZ DA'I

DEVLETLERİDİR Kİ

Mahmiyye-i Ahışhanın 'umum 'ulema ve vücuh-ı vilayet kulları bi-cem'ihim mahfil-i kazaya cem' olup şöyle tezallüm-ı hal ve istirham ma fi'l-bal eylediler ki Ahışha ve Azgur ve Ahılkelek ve Hartus ve Ardahan kal'aları cebehanelerinde barut-ı siyah ve kurşun ve sair edevatı kariye ve mühimmat-ı malzemenin derece-i gabilde noksan ve cins kurşunun asla vücudu olmadığından bundan akdem ma'rifet-i ser-takdin ve vali-i vilâyet merhumu mağfur Salih Paşa hazretlerini bi'l-inzımam-ı ma'rifetleriyle yoklandığı vakit noksan cebehane ve mühimmatın der 'aliyyeden 'inayet ve ihsan buyurulması

bi-‘arz ve i’lam niyaz ve istirham olundukda vilayetimiz müntehay-ı serhadd-i şüğur ve melasik-i hudud-ı aşda vilayetimiz mümtemay-ı serun bulunmuş olduğundan kal’a-i merkum cebehanelerinin barut-ı siyah ve kurşun ve mühimmat-ı saireden halviyyeti tecviz vürud buyurulmayıp asitane-i ‘aliyyeden ‘inayet ve ihsan buyurulması müddet-i medideye tevkif edeceği mahduruna mebni Erzurum kal’asında lüzum ve iktizasından ziyade olarak mevcut ve mahya barut-ı siyah ve kurşun ve sair mühimmat ve ecnas-ı tacdari ta’alluk ve ol babda aktar- şarkiye ser’askeri devletlü ‘inayetli merhametli efendimiz hazretlerine hitaben şerefyaft-e-i sahife-sudur eden bir kıt’a emr-i şerif-i ‘alışani ve bundan başka kala’-ı merkumada mevcut bulunmak için Çıldır eyaleti kazalarında mürettib ma’lumatü’l-mikdarı mübaya’aniyyenin bedeli dokuz bin kuruş Erzurum Oltu eşkinici tımar ve ze’amet mutasarrıflarının bedel-i seferiyyelerinden a’ta buyurulmasına şeref-efzay-ı sudur eden ferman-ı celalü’i-unvan-ı padişahı müşarün-merhumun vefatından çendrüz akdem vürud etmiş ise de vefatı takribi tahallül eden gailenin endifa’i bu ana kadar ta’vikine badi olup el-haletü hazihi eyyam-ı bahar hülul ve a’day-ı dinin vahdiyyesine derkar olduğundan dakika emniyet olmayıp zahire ve cebehane ve mühimmat-ı saire ile esbab-ı istihkâm serhaddi istihsal derece-i vücubda olduğundan ber mantuk evamir-i ‘ali bi-defter-i münzi cebehanelerinin mühimmat ve edevat-ı harbiye noksanını ve bedel-i mübaya’a-yı mebliğ mezburu mahallelerinden ‘inayet ve ihsan buyurulması için bi’l-‘umum zeyl-i ‘inayet-i kerimaneleri olduğumuzu hala aktar-ı şarkiye ser’askeri devletlü merhametlü ‘utufetlü veliyyü’n-ni’am efendimize i’lam ediver deyü el-hah ve ibram etmeleriyle bi’l-cümle niyazları mutabık nefsi’l-emr ve cebehane ve mühimmat ve zahiriye şod ihtiyaç olduğu vaki-i hali hasebi huzur-ı lami’u’n-nur hazret-i asifanelerine i’lam olundu baki’l-emr men lehü’l-emr ve’l-ihsanıdır fi 25 Receb sene 240

Nahiye	Guruş
Mithev	1429
Satlel	1429
Ardanuç	2540
Livana	2540

Keskim ve Tebekrin	2540
TOPLAM	10480

Nahiye	Guruş
Tavuskar	1269
Penek	1269
Mamervan	2540
Oltu	2540
Göle	784
Ardahan	2540
TOPLAM	21425

Nahiye	Guruş
Çıldır	474
Ahılkelek	234
Hartus	474
TOPLAM	23000

Varak 79a

Belge No 180

Çıldır Valisi Salih Paşa'nın vefat etmesi üzerine kethüdası Ali Ağa'nın eyalet işlerine nezaret etmesi hususu

(79a) Bin iki yüz kırk senesi Cemaziye'l-ahirin yigirmi beşinci günü Eyalet-i Çıldır valisi el-hac Salih Paşa bi-emrillah Te'ala vefat edüp 'umum vilayet ve ahali-i memleket niyaz ve iltimaslarıyla aktar-ı şarkiye ser'askeri devletlü Ra'uf Paşa hazretlerinin buyuruldu-yu samileriyle müşir-i merhumun kethüdaları 'utufetli es-Seyyid 'Ali Ağa mütesellim nasb olunup darbar-ı mu'addeletkarardan bir vali-i vilayet teşriflerine kadar kaim-makam hazretleri ve müşir-i merhumun harem-i devletleri idare olunmak için gerek çukur sancaklardan ve gerek havasslardan ve gerek aşayirden ve gerek taşra sancaklardan tahsil olunacak me'kulat ve mesarifat-ı saireyi defteridir ki ber vech-i zikr-i beyan şod fi 25 Receb sene 240

Çukur Sancaklara tevzi' olunan

Şa'ir somar 240

Hınta somar 100

Revgan-ı Sade Batman 100

Taşra kazalara Aicare-i 'Ulya ve Süfla ve Maçahil kazlarından ma'dasına tevzi'
olunan gurus 23000

Varak 79a

Belge No 181

Çıldır valiliği için Mirhev sancağından tahsis edilen meblağ hakkında

LİVA-YI MİRHEV 1430

BAİS-İ PUSULA-İ ŞER'İ BUDUR Kİ

İşbu Cemaziye'l-ahirin yigirmi beşinci günü Eyalet-i Çıldır valisi el-Hac Salih Paşa bi-emrillah Te'ala vefat edip derbar-ı mu'addelet karardan bir vali-i vilayet teşrif edinceye kadar nasb buyurulan kaim-makam hazretleri ve müşir-i merhumun harem-i devletleri idare olunmak için 'umum ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'ile yigirmi üç bin kuruş kaim-makam hazretlerine te'diyyesi lazım geldiği vechle mebalığ-İ mezburı eyalet-i mezkûrun havi olduğu sancaklara 'ala vechi'l-i'tidal tevzi' ve takdim olundukda Mirhev sancağına isabet eden ber-vech-i bala yalnız bin dört yüz otuz kuruştur

Varak 79b

Belge No 182

Ahıska Gümrüğü hakkında

HAKPAY-I DAVERANELERİNE MA'RUZ-I DA'ILERİDİR Kİ

Erzurum Gümrüğü merbuatından Ahışa gümrüğünün sene-i cedide martı hulul ve şartnamesi 'inayet buyurulmak avat-ı mürur etmekde olup merhum Salih Paşa vefatından yine sabık mültezimler için tahrir ve şartnamesi isticlab-ı merasile ber-vech-i 'ati yedlerine buyuruldu i'ta edip ittimamına muvafık olmadılsa da mukata'a-ı mezkûra mültezimlerinden vüllat-ı vilayet tarafına hidmet ve cevaiz namıyla habbe-i vahide ait ve mu'tad olmayıp mahza erbab ve istikametleri nazar ve i'tibariyle hasebi münasip kerdeleri olduğundan sabıka mültezimlerinin dahi rızaperver ve müstakilmü'l-etvar oldukları meşhud olduğundan bu def'a müşir-i merhumun kethüdalarıdır canib-i devlet ser'askerlerinden buyuruldu Mütesellim Ali nasb buyurulan ağa kullarının bi

‘arz-ı hal niyazları üzre gümrük mezkûrun şartnamesi ‘inayet ve kemakân sabık-mültezimlerinin istihkak ve münasib temmeleri olduğu vafı’a mutabık olduğu tümsekleri tevkif ve sabıkı müsillu bir kıt’a zabitnamesi i’ta ve ‘inayet buyurulmak hususu hakpay-ı ‘alilerine i’lam olundu ol babda emr ve ferman hazret-i men lehü’l-emr ve’l-ihsanıdır fi 25 Receb sene 240

Varak 79b-80a

Belge No 183

Çıldır Eyaleti’nde Merhum Vali Hacı Salih Paşa’nın maiyetindeki askerlerin dört aylık ulufeleri hususunda

DİVAN-I ‘ADALET-İ ‘UNVAN-I ASİFANELERİNE MA’RUZ DA’İ-İ

DEVAM-I ‘ÖMR-I DEVLETLERİDİR Kİ

Çıldır valisi merhumu’l-mağfur el-hac Salih Paşa hazretlerinin ma’iyyet-i veziranelerinde mevcud delil ve hayta ve sınıf-ı saire askerinin terakim eden dört aylık mahiye-i ‘ulufeleri ve manda ta’yinatları on beş bin iki yüz on buçuk kuruşa balığ olup asker-i merkumunun akdemleride esnaf-ı makulesinden bi’l-iktiza istidaneleri külliyete reside ve te’diyyesine ‘âdem-i kudret ve memleketleri olmadığından başka müşarûn-ı merhumun muhalefatına ve gerek takas divanına devlet-i aliye-i ebedi’ d-devamdan irade-i seniyye ta’alluku bir-iki mah müddete muhtaç olup neferat-ı mezkûra ise bir gecelik nafakalarını tedarikinden acz ve dermanda ve borçları külli yevm alacaklarını metalibe ile tezyik ve rencide etmekde olduklarından beyinlerinde niza’i mü’eddi bir haleti na’marziyye vukû’a gelmemesinden ihtirazen cümle ma’rifetiyle müşarûn-i merhumun top ve sakiye ve sair barkeş barkir ve tatarından otuz re’s barkir ve on beş re’s mahar katar beheri üç kat ziyade terakkisiyle ‘ulufe ve mandelerine mahsuben takas olunarak verilmesi vakt ve hale nazaran istihsan görülüp vech-i meşruh üzre rabıta verilmiş olduğu ve devletli ‘inayetli merhametli veliyyü’n-ni’am **(80a)** efendimiz hazretleri aktar-ı şarkiyyenin ser’asker zafer rehberi ve mefarik-i ‘acizanemize saye kester-i merahim müessiri olup kâffe-i meham-ı çakiranemizde bab-ı ‘inayetni’ab kerimaneleri merci’ ve me’eb-i lehifanemiz olduğundan keyfiyyet-i hal-huzuri fayizu’n-nur-ı rahimanelerine ‘arz ve ‘i’lam olunmasına ittifak ara el-hak ve ibram etmeleriyle ol ki vaki-i hal ve mutabık nefsi’l-emri hakpay-ı ‘akilerine i’lama cesaret olunmuştur fi Selh-i Receb sene 240

Varak 80a

Belge No 184

***Posthev sancağından toplanacak gıda ürünlerinin ahalinin zor
durumda olması nedeniyle bu defa muaf tutulmasına dair***

BA'İS-İ MÜRASELE-İ ŞER' BUDUR Kİ

Posthev sancağı fukarası yol üzerinde blunup kesret-i mürur ve 'uburdan pazde-i hasar ve mesarifat ve fireye düçar olduklarından başka bu de'fa dahi tertip olunan me'kulattan merkum fukaralara i'ane olunamayıp me'külat-ı mezkûr el-hac Salih paşa hazretlerinin harem-i devletlerine ve gerek kaim-makam ağa hazretlerinin idaresine tahsis olduğundan bu def'a teşrif ve saye-endaz iclal buyuracak vezir-i 'inayet-i simirin 'adet-i kadimeye tevzi' olunacak üç günlük me'kulattan Posthev fukarası 'afv ve safih kılınıp hassalarına bir şey ve bir habbe sehm-i tarh olunmayacağı bi-ma'rifet-i şer-ı şerif ve vücuhi ma'rifetleriyle yedlerine işbu merasile-i şer'i a'ta olunmuştur vesselam fi 9 Şa'ban sene 240

Varak 80a-80b

Belge No 185

Çıldır Eyaleti'ne yapılan tevcihat hakkında

Erzurum Eyalet-i Çıldır valisi devletlü el-hac Kadirzade 'Osman Paşa efendimizden mütesellimlik buyuruldu hala mesned-arayı şer'-i mübin Ahışa kadısı faziletlü efendi zide fazlihu ve me'zun bi'l-ifta fekahatli efendi zide nübühhu ve sair müderrisin-i kiram faziletli efendiler zide fazlihim ve kudvetü'l-emacid ve'l-'a'yan yeniçeri ağası serturna-i dergâh-ı 'aliden 'izzetli ağa zide kadrihü ve mefahirü'l-emasil ve 'l-akran serturnayan ve hasekiyan ve ağavat-ı 'ilimdarın ve vücuhi memleket ve alay beğisi ve iş araları ve söz sahipleri zidet-i mekadirihim inha olunur ki bu def'a işbu mah-ı recebü'l-ferdin yigirmi beşinci gününde vuku' bulan tevcihat-ı behiyye-i cenab-ı hüsrevaneden bi-hatt-ı hümayun sevk-i 'inayet-makrun rabiiye ve alay ve zaratle Çıldır eyaleti 'uhde-i sadıkaneme tevcih ve ihsan-ı hümayun buyurulmaktan naşi müste'inen billah ve mütevekkilen 'alellah Te'ala rehber-i (80b) tevfik niser-i rafik samedani ve ruhaniyyet hazret-i seyyid fahrü'l-mersa'yı ile çend ruza kadar Medine-i Erzurumdan kıyam ve hareket ve makarr-ı hükümetimize ve

solumuza kadar idare-i ümur ve mesalih-i ‘ibad-ı rûyet ve tesviye zımnında karakahi ve ehl-i mün’akid ve rû’aya-perver birinin mütesellim nasbı labid ve ehemmi-i ümur-ı azmude-i iftiharü’l-emacid ve’l-ekarin dergâh-ı ‘alî kapucu-başıyandan Necabatlı Ahmed Beg dame mecdühu eyalet-i mezburaya mütesellim nasb ve ta’yin ile zabt ve rabt-ı memleket ve def’ı ref şûrur-ı mefsedet ve vedia-i cenab-ı ahadis olan fukara ra’iyyet ve asayiş her za’faya min külli’l-vücuha himayet ve siyanet ve yekdil ve yek-cihet hususiyle halife-i ruy-i zemin olan şevketli kudretli ‘azimetli ‘eliyyü’n-ni’am nimetimiz padişahımız efendimiz hazretlerinin devam-ı eyyam-ı ‘ömr ve devletlerine vüsubumuza da’vat-ı hayriyye isticlabına nevazibet ve iştilal eyliyesiz ve sanki mütesellimimi mir-i muma-ileyhin sen dahi zatında merkez ve mecbul olduğun hüsn-i istikamet me’muliye kâffe-i umur ki ahkâm-ı şer’-ı şerif ve kanun-ı kadim emr-ı münife tatbik edip be-himme hal bilad-i serhaddü’l-neşinanın emniyyet ve selametlerine bi’l-vücuha sa’y ve gayret ve zulm-i ta’adi ve cevri-azadan gayetü’l-gaye hazer ve müba’adet eylemiyesin ve siz ki muhatıbun muma-ileyhimsiz siz dahi mütesellimimiz mir-i muma-ileyh bi’l-ittifak hüsn-i mu’aşeret-i zendkani ve mesalih ‘ubbad ve meham-ı saltanat-ı seniyyenin icra ve tenfizine ihtimam ve dikkat birle teşhir sak-ı gayret eylemeniz babında me’murunu havi Divan-ı Eyalet-i Çıldır ve merhale-i Erzurumdan işbu buyuruldu tahrir ve aşidar ve mefahiri’l-emasıl ve’l-akran ağa zide kadrihu ile ırsal ve ba’sü ve tısyar kılınmıştır İnşallah Te’ala vüsulünde gerekdir ki ber mucib buyuruldu amel ve hareket-i hilafetten tevekkil ve mecanebet eyliyesiz deyü fi 9 Şaban sene 240

Varak 81a

Belge No 186

Çıldır Eyaleti’ne yapılan bazı tevcihat hakkında

**(81a) DİVAN-I ‘ADALET-İ ‘UNVAN-I ASİFANELERİNE MA’RUZ-I DA-I
DEVLETLERİDİR Kİ**

Bu avn-ı yemin-i aktaranda ‘avatıf-ı ‘aliyye şamiletü’l ekarim-i şahane ve ‘avatıf-i behiyye-i kamiletü’l-mekarim cenab-ı padişahaneden ba-hatt-ı hümayun şevket-makrun rütbe-i vüzararla Çıldır eyaleti ‘uhde-i merarimade-i hazreti veliyyün-ni amiyte tevcih ve ihsan ve çend rûz zarfindan Medine-i Erzurumdan bi’d-devlet ve’l-ikbal kıyam ve hareket vezirleri müsammım olup

teşrif-i şerif veliyyü'n-ni'amiye kadar mütesellimlik ûmuru ser-bevvabın dergâh-ı 'aliden Necabetli Ahmed Beg kullarının 'uhdesine tafviz buyurulduğunu şamil müekkidü'l-mazmun bir kıt'a buyuruldu 'alileri şeref efzay-ı vürud ve cümle muvacihesinde feth ve kıra'at olunarak bi'l-'umum sem'an ve ta'a merasimini eda ederek serhadd-i nişin bay ve keda kullarına beşaret-i 'uzma hâsıl olarak istizade-i eyyam-ı 'ömr ve ikbal ve istinade-i kanadil-i ebhet ve iclalları ed'iyye-i hayriyyesine müdavemet ve tabak-ı fermûde-i seniyyeleri i'tina ve dikkat ve işbu keyfiyet ve cümleye maye-i devlet ve servet olduğu teşekkürünü havı huzur-ı 'inayet-i mevfur-ı asifanelerine i'lam olundu baki'l- emr men lehü'l-emrindir fi 17 Şa'ban sene 240

Varak 81a

Belge No 187

Yeni atanan valinin mesarifatı için Mirhev sancağından yapılan 1429 gurus tahsisat hakkında

LİVA-YI MİRHEV 1429

BAİS-İ PUSULA-İ ŞER'İ BUDUR KİBA'İS-İ PUSULA-İ ŞER'İ BUDUR Kİ Merhumu'l-mağfuru'l-hac Salih Paşa hazretlerinin vefatı haberi bundan akdem ser'asker canib-i şarkiye ifade olunmuş olup ve vali-i vilayet efendimiz ta'yin buyuruluncaya kadar kethüdasına mütesellimlik ihale buyurulmuş olduğundan harem-i samiyesini ve mesarifat-ı lazime-i iradesi için bi-ma'rifet-i 'umum kazalara yigirmi üç bin kuruş tevzi' ve pusula-i şer'i gönderilmiştiyse de bu anda bi-rütbe-i valay-ı vüzerat-ı Çıldır Eyaleti devletli veliyyü'n-ni'am 'Osman Paşa efendimize tevcih ve ihsan-ı hümayun buyurularak teşriflerine kadar umur-ı mütesellimlik ser-bevvabın dergâh-ı 'aliden Mirliwa-i Hartus Necabetli Ahmed Beg hazretlerine ihale buyurulmakta harem-i samiyye ve kethüdası ve daire-yi sairesi ve mürur ve 'uburun masarifat-ı külliyesi mir-i muma-ileyh tarafımdan idaresi lazım gelmekle sâlifü'z-zikr mebâliğ-i mezbûr mir-i mûmi-ileyh hazretlerine te'diyyesi lâzım geldiği vecihle Mirhev sancağına isâbet eden ber-vech-i bâlâ yalnız bin dört yüz yigirmi dokuz kuruştur

Varak 81b

Belge No 188

Anadolu ve Rumeli’de çıkacak muhtemel tehlikelere karşı idarecilerin uyarılması hususunda

(81b) ADALET İ’LAMI

Der-i devlet mekîne ‘arz-ı dâ’i-i kemineleridir ki bir müddetten beri gürûh-ı mezbûrun teksir edip hatta Anadolu ve Rûm-ilide vâkî’ kazâ ve kasâbât ve kurrâ ahâlisinden eser-i menkûleleri mücerret cerr-i menfa’at ve icrây-ı farz ve nefsâniyyet-i dâ’iyyesiyle kizb ve hilâf-ı irtikab ve ihtiyar ve ‘ibâdallahi ta’ciz ve ızrâr zımnında Dersaadete varup mürûr ve da’vâları ihtilâ’ ızrâr ederek şunun bunun hakkında hilâf-ı inhâ ile mübaşirli fermanlar asidâr veyahud hasm-ı ittihad eylediği bi- harem-i kimesneyi Dersaadete ihzâr ettirdüp lediyyü’t- terafi’ bir şey lazım gelmiyerek mu’ârizadan men’ olunmakda ve ol makûlaların hıyn-ı merâfıcada da’vaları sahih olmayıp mahzâ ızrâr kasdiyle tezvirde ‘ibâret olduğu şer’i tahakkuk ederse ta’yin ettirdikleri mübaşirlerin ücret-i mübâşiriyyeleri mukaddemen Anadolu ve Rum-ilide kâin mehâkim-i selâtına evâmîr-i celîleden talep olunmıyarak ber-mûcib fetvây-ı şerife ve emr-i münîf husûmet-i kâzibe eden müdde-i mütemerridden tahsil birle hilâf-ı vaz’ ve hâlât-ı vuku’a gelmemesi bâbında tenbih ve te’kid hâvî Anatolunun sol-kolu yemin ve yasârile nihayetine varınca vâkî’ vüzeray-ı ‘uzzâm ve mirmirân-ı kirâm hazarâtına ve cümleye hitaben şeref-efriz sahîfe sudûr buyurulan fermân-ı cellilü’-ş-şân sadr-ı a’zam tatarlarından ‘Osman Ağa kulları vesatiyetle Mahmiyye-i Ahîshaya lediyyü’l-vürûd ve lâzîmü’l-huzûr muvâcihesinde feth ve kırâ’at ve mazmun-ı münîf cümleye lediyyü’l-edâ ve ba’de’t-tescilü’-ş-şer’i ber martûk emr-i ‘âlî ‘amel ve harekete bi’l- cümle ta’ahhüd ve iltizâm olunduğu ol ki vâkî’-i hâldir ‘âlâ vukû’a pâye-i serîr-i a’lâya i’lâm olundu bâkî emr ve fermân li-hazret-i men lehü’l-emrindir fî 21 Şa’bân sene 240

Varak 81b

Belge No 189

Menzilci Gürcüoğlu Mehmed Ağa’ya verilecek üç yüz yük saman hakkında

HUZUR-I KAİM-MAKAM ‘ALİ-MAKÂMLARINA MA’RUZ-I

DA’İLERİDİR Kİ

Ba-fermûde-i cihanmeta’ hazret-i padişahı bundan mukaddem kirâcı başı nasb olunan Gürcü oğlu Mehmed Ağa ile mukaddem menzîlciliğinden hesab-ı

rü'yet olunup Çukur kazalarında memleket malı olarak bir mikdar saman bâkî kalıp üç yüz yük saman ağay-ı mûma-ileyhin bakiyesi olup teslimi lazım geldiği huzûr-ı şer'ide ba'de'l- muhasebe nümâyân olmakla mutabık mahallerden üç yüz saman tahsili ve ağay-ı muma-ileyhe teslimi lazım geldiği huzûr-ı devletlerine i'lâm olundu bâkî emr efendim sultanım hazretlerindir fî Gurra-i Ramazân sene 240

Varak 82a

Belge No 190

Çıldır Eyaleti'ne yapılan tevcihat hakkında

(82a) DÎVÂN-I MU'ADALET-İ ERKAN VE SAHA-YI MELÂY-I

KEMAKÂN-I ASİFÂNELERİNE MA'RUZ-I DA'İ DEVLETLERİDİR Kİ

Mahmiyye-i Ahışanın 'ulemâ ve sulehâ ve eimme ve hutebâ ümera ve zu'emâ ve erbâb-ı timâr ve ser-zağarı ve turna beyân-ı dergâh-ı 'âlî ve serdengeçdiyân ve 'ilimdârân ve zâbitân ve 'umûm bây ve gedası kulları bi-cem'ihim mahfîl-i kazâya cem' olup şöyle takrîr-i kelâm ve sebt 'ani'l-merâm eylediler ki bi-hâkem-i hikmethâne-i velekâd kerremnâ ve neben beyd-i cedîd cenâb-ı vâhibü'l-menân iltâf-ı 'aliyye-i şahâne ve a'tâf-ı behiyye-i şehin-şahaneden rütbe-i sâmiyye- i vüzâratla Eyalet-i Çıldır nâmerd-zat ferîşte semât veliyy'ün-ni'mâneleri olup emr-i muhafazasıyla sekenesinin perverişi'l-hazza rahm ve âtifet-i 'uhde-i vezirânelerine ihalet tecvih ve ihsân buyurulduğu yediyle hükümetgâh devletlerini bi'l-yevm ve'l-iclâl vech-i teşrif ve ikbâl buyurdıkları teşnifsaz sem'a-i intizarımız olup ez-kadim hakpây-ı merâhim-perverileriyle çeşm-i esnây-ı ülfet ve 'ubûdiyyet olduğumuzdan nâşî her birimiz ve bây ve fâkir serhadd-i neşînân bernâ ve pirimiz tebaşir sabahü'l- hayr mukaddem-i devletlerinden iştîmâm-ı revayih mahz-ı hayr ve bereket ile tarb-ı kenan teşekkür ve meserret ve zıll-ı cenâh-ı rahm ve 'âtifetlerinden mahmî ve müreff'e'l-bâl olmak emniyesiyle 'ale'l-umûm izdiyâd-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl veliyyü'n-ni'mâneleri ed'iyyesine dest kûşay-ı dergâh rabbü'l-'izzet olduğumuz beyânıyla kudum-ı meymenet lüzûm-ı asifânelerine ruhsay-ı teşekkür ve istikbâl zımnında mahzar gûne 'arz-ı hâl-i 'âcizânemiz terkîmine ictiran ve müderrisin-i kirâmdan semâhatli Mustafa Efendi dâ'ileri ve ocaklıdan Fethullah Ağa kullarıyla hakpây-ı rahimânelerine takdime i'tiram kılındığını sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü bi'l-iltimâs hakpây-ı veliyyü'n-

ni'manelerine i'lâm olundu bâkî emr ve fermân li hazret-i men lehü'l-emr ve fermân li-hazret-i men lehü'l- emr ve'l- ihsânındır fî 13 Şevvâl sene 240

Varak 82b

Belge No 191

Mütesellimin yapacağı harcamalar hakkında

DİVAN-I ADALET-İ 'UNVAN-I ASİFÂNELERİNE MA'RUZ-I DA'İ
DEVLETLERİDİR Kİ

Merhûmu'l-mağfûr el-hac Sâlih Paşa hazretleri vefâtından sonra buyuruldu hazret-i ser'askeri müşârün-ı merhûmun kethüdâsı necâbetli 'Ali Ağa bendeleri mütesellim nasb ve ik'âd olundukda lâzım gelen mesârifat ve müşârün-ileyh-i merhûmun harem-i sâmiyelerini ve daire-i sâiresini ve umûr-ı vilâyeti idâre zımında Çıldır Eyâleti kazalarına ber-mu'tâd-ı kadîm bir mikdar mebâliğ tevzi' olunup lediyyü't-tahsîl eyâlet-i mezbûr zât-ı mükis-safât veliyyü'n-ni'mîlerine tevcih ve umûr-ı mütesellimlik ser-bevvâbın olunan mebâliğ-ı ma'lûma mir-i mûma-ileyhe tahvil ve lazım gelen mesârifât tarafından idâre olunmakta ise de kazâlardan pür-rağzer beyhûde ile mübaşirler tehy-i dest vürud ve mebâliğ-i mezbûr mezkûr kazâlarda hâli üzre kalıp ber-vech balâ tevzi' olunan mebâliğ mukaddemlerde yine ümerây-ı vilâyet vüçûh-ı marifetleriyle sicilata mukayyed ve olagelmiş ve birkaç def'a tevzi' ve tahsil ve umûr-ı vilâyet olunmuş olup vilâyetimiz ve mütesellimleri beg kulları ve irâd ve mesârifi veliyyü'n-ni'am efendimiz keder işbu tevzi' sicillâta mukayyed ve 'umûm ümerâ ve vüçûh-ı ma'rifetleriyle olarak şimdiye kadar olagelmiş ve tevzi' ve tahsil olmuş bir madde ma'lûma olduğu hakpây-ı devletlerine irsâl olunan vilâlet vekilleri müderrisin-i kirâmdan Mustafa Efendi dâ'ilerinin ve Fethullah Ağa kullarının takrirlerinden dahi mehâ ta'lim 'âlim araları buyuruldukda herhalde irâde-i sanîlerine tevkif ve kemâ fî's-sâbık te'diyyeleri husûsuna emr veliyyü'n-ni'mîleri ta'alluk buyurulması bi'l-umûm istid'âları olduğu hakpây-ı veliyyü'n-ni'mîlerine i'lâm olundu bâkî emr ve fermân li hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsânındır fî 21 Ramazan sene 240

Varak 83a

Belge No 192

Konakların tamiri ve mefruşatı hakkında

EYALET-İ ÇILDIR VALÎSİ DEVLETLİ ‘OSMAN PAŞA EFENDİMİZDEN
KONAKLAR HUSÛSUNDA VÜRÛD EDEN BUYURULDU

Şirî’at-ı şî’âr Ahışa kadısı faziletli efendi zide fazlihu ve me’zun bi’l-üftâd rüyetli efendi zide takvahu vesâir müderrisin-i kirâm faziletli efendiler zide fazlihi ve iftiharü’l-emâcid ve’l-ekârim dergâh-ı ‘âlî kapucu başlarından kâim-makâmımız sa’âdetli Ahmed Beg zide mecdihu ve kudvetü’l-emâsil ve’l akrân yeniçeriler ağası serturnay-ı dergâh-ı ‘âliden ‘İzzet Ağa zide kadrihu ve mefahiru’l-emâsil ve’l vüçûh-ı vilâyet ve ağavât ve ‘ilimdârân ve ashâb-ı sahân ve iş erleri zide kadrihi inhâ olunur ki seleflerimiz vüzeray-ı ‘uzzâm hazeratlarının lenker-endâzı buyurdukları saray-ı ‘âlî mekânın ve dâire-i devletlerinde mevcut sınıf-ı ‘askerinin konaklarının iktizâ eden ta’mir ve termîmâtı ve mefrûşât-ı kaide-i belde üzre rabıta bend olunmuş ise olageldiği vechle karargâhımız olan sarayın ve sınıf-ı ‘askerimizin mukteza olan konaklarının iktizâ eden ta’mir ve termim ve mefrûşâtını ka’ide-i kadim üzre cümle ma’rifet ve ma’rifet-i şer’î teşrîf ve ta’yin olunan enderun mehter-başımız ma’rifetiyle tertip ve tehiyye ve tanzim ve mehter-başımız mûma-ileyh yedisiyle i’ta olunan konak defteri mucibince rabıta bend ve tanzimine ve fevr-i i’tinâ ve dikkat ve bezl-i mahasıl-ı kudret ve kanûn-ı kadim üzre ittifak ara ile tertib ve tanzimine bi’l-vüçûh sa’y ve gayret ve teşmirsak hamıyyet eylemeniz bâbında Divân-ı Eyâlet-i Çıldır ve merâhile-in Erzurumdan işbu buyuruldu tahrir ve âsîdâr ve enderûn mehter-başımız fahrü’l-akrân ‘izzetli Mehmed Şerif Ağa zide kadrihü ile irsâl ve ba’is ve tesyir kılınmıştır Bi-minni Te’âlâ vüsûlünde gerekidir ki ber-mûcib buyuruldu ‘amel ve hareket ve hilâfından tevekkî ve mübâ’adet olunmak deyü fî 5 Ramazân sene 240

Varak 83b

Belge No 193

***Ahıska muhafazasına memur yeniçerilerin geçimlerini ikame etmeleri
gereken levazimat hakkında***

Der-i devlet mekîne ‘arz-ı dâ’i-i kemineleridir ki suğur-ı hakaniden mahmiyye-i Ahışanın muhafazasına me’mur yeniçeriyân-ı dergâh’ı ‘aliden ser-zağarı ve saksonî ve turnây ve hasekiyân derkâh-ı ‘âlî ve ağavât-ı serdengeçtiyân ve zâbitân ve ‘umûm neferât-ı yeniçeriyân kulları bi-cem’ihim mahfil-i kazâyâ cem olup şöyle tezallüm-i hâl ve istirhâm mâ fî’l- bâl eylediler ki muhafaza-ı

mezbûrada bulunan neferât-ı yeniçeriyân kullarına manevî tahsis ve ta'yin buyurulan sadaka-yı padişah-ı mâl muvâcimizden otuz yedi ve otuz sekiz senelerine mahsûb nân pâre mevâcibimizin niyâz ve isti'tâsını hâvî bir kıt'a i'lâm mahzarımız bundan akdem vekilimiz 'Osman 'ilimdâr kullarıyla takdim derbâr-ı 'aliyye kılınıp emvâl-i mezkûradan otuz yedi senesine mahsûb mevâcibimiz Ocak-ı 'Amire çavuşlarından ve onu Mustafa Çavuş kullarıyla vâsıl serhadd ve bir ka'ide-i ocak sereki padişahı ferş ile eshâb-ı esâmiye lediyyü't-teslim cümlemiz vayedâr iftihâr ve meserret ve imtidâd eyyâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl-ı saltanat-ı tacdâriye mevâzibet üzre ise de muhafaza-i mezbûrada mevcûd kulları min el-kâdim fakr-ı vifâka ile me'yûl ve idâre nefis ve 'iyâllerinde eşedd-i muzayikaya düçâriyyeti bezidar olmakdan nâşî bi'l-vücûh şayeste-i inzâr-ı lütf ve merhamet olduklarımızdan otuz yedi ve otuz sekiz seneleri dahi hulûl ve sürûr etmekle rahm ve işkâk cenab-ı serhadperverîden müstehak olduğumuz seneteyn-i mezkûriyyetine mahsûb sadaka-i padişahi nân pâre mevâcibimiz dahi 'inayet ve ihsân ve ol vechle şevketli kudretli kerâmetli mehabetli zillullâhi fî'l-âlim efendimizin izdiyâd-ı kuvve-i ikbâl ve ömr ve devletleriyle tevâif-i nesl-i tahireleri da'vât-ı hayriyyesine meşgûl ve karin şadmali ve mesrûr buyurulmak niyâzımızı musaddık sen dahi bir kıt'a i'l'âm ediver deyü bi'l iltimâs muvâcilerini feyz ve isti'âsına vekilleri takdim kılındığı pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr ve fermân li-hazret-i men lehü'l-emr ve'l ihsânındır fî 25 Ramazan sene 240

(84a) KÂİM- MAKAM DEVLETLİ AHMED BEG'E İ'LÂM

Karye-i Şevzeğal		Ceral Uleyya Karyesinde		Heman kûb	
Hınta Somar	Kûd	Hınta Somar	Kûd	Şa'îr kûd	sumar kûd
7	-	4	4	7	11 11

Varak 84a

Belge No 194

Atlara zahire tedariki hususunda

HUZÛR-I KÂİM-MAKAM-ı ALİ MEKAMİLERİNE MA'RUZ

DA'İLERİDİR Kİ

Huzûr-ı kâim-makam âlimekamilerine ma'rûzdâ-i devletleridir ki bundan mukdem menzil atlarına mahsus olmak üzere Çukur kazalarına tevzi' olunan zehâyirden Bushu sancağı kurâlarından Şevzeğâl ve Ceral 'Uleyya karyelerinin zimmetlerinde kalan ber-vech-i bilâ-zehâyirden sakirede mâh-ı şevvâlin gurrâsından ahirine varıncaya kadar bir mâh beş bargir teslim olunup kiracılık etmek üzere Hasan Ağa kiracı nasb olunup beş bargire ber vechle on bir sumâr on bir kûd-ı bağda hidmetkâr hakkı ve me'kûlatı için verilmesini 'umûm-ı vücûh münâsib gördükleri huzûr-ı devletlerine i'lâm olundu bâkî emr ve ferman Devletli Efendim Sultanım Hazretlerininindir fî 25 Ramazan Sene 240

Varak 84a

Belge No 195

Ahılkelek Sancağı aşiretleri hakkında

HUZUR-I KAİM- MAKAM-I ' ALİ MEKAMELARINA MA'RUZ

DA'İLERİDİR Kİ

Ahılkelek sancağı beglerinin yedlerinde olan fermân-ı celi mucibince haymenişin olan aşair ve kabail umûrları rû'yeti mir-i mûma-ileyhin 'uhdesine icâle ve takviz ve mir-mûma-ileyhin re'yine ihâle irâde-i kerâmet ifade tacdârı ta'alluk olunmuş ise de bir müddetten beri İsmailanlı Aşireti ba'zı kesanın hilâf-ı inhalarıyla mirlivaların yedlerinden alınmış ise de Ahılkelek kazası fukarâsı perişan olduğundan mirlivaya medâr-ı kavi ve hüsn-i idâresi esbâb-ı istihsâl zeylinde İsmailanlı Aşireti mu'tad-ı kadîm ve idâre-i âliye-i tâcdârı mantıkî üzere ma'rifet-i şer-i şerîf ve 'umûm-ı ma'rifetleriyle aşiret-i mezbûr mir-i mûma-ileyhe ihâle ve yedinde bulunanları istisvâb ve istihsan gördüklerini huzur-ı şeriflerine i'lâm olundu bâkî emr Devletli Efendim Sultanım Hazretlerindir Fî 15 Ramazan Sene 240

Varak 84b

Belge No 196

Ahışka miri ambarındaki mamullerin satışı ve elde edilen gelir hakkında

(84b) HÂFİZ 'ALİ PAŞAYA

Divân-ı 'adalet-i 'unvân-ı âsifânelerine ma'ruz dâ'i devletleridir ki Ahışhanın miri an bârında mevzu' ma'lûmu'l-miktar-ı şerrin revayici üzere bey' ve fûrûhte olunmasını meş'ar bir kıt'a buyuruldu-yı samileri Ahışha mahkemesine ledi'l-

vürud huzûr-ı mütesellimde ve lazimü'l-vücûh müvâcihesinde feth ve kıra'at ve mazmun münîf-i cümleye i'lân ve işa'at olunup cümlesi sem'an ve ta'a merasimini ba'de'l-eda şa'îr-i mezkûrun bey' olunmasına mübâderet olunup yigirmi beş somarı on üçer kuruştan ve iki yüz on beş somarı on iki şer kuruştan be'y olunup ve havas kuralara bi emr-i veliyyü'n-ni'amî tevzi' olunan mal-ı hafriyyeden beş yüz elli kuruş cem'an üç bin dört yüz elli beş kuruş mütesellim veliyyü'n-ni'amî 'ârifetli Rıf'at Efendi kullarına teslim olunup meblağ-i mezbûrdan mahdum hazret-i veliyyü'n-ni'amî 'utûfetli El-Hac Ahmed Beg hazretlerinin bi-tahvil Ahışhada olan duyûnuna havale olunan altı yüz kırk üç kuruş otuz üç para ve hazineder hazret-i veliyyü'n-ni'amî sa'adetli ağa kullarının dört kıt'a tahvil ile duyûnuna havale verilen bin iki yüz seksen üç buçuk kuruş ifraz ve ashab-ı duyûna teslim olunduktan sonra gayraz havale bin beş yüz doksan dokuz kuruş mütesellim mûma-ileyhe efendi kulları zimmetinde baki kalıp sancakların hafriyye hizmetinden bi-defter-i mütesellim kullarına in'âm ve ihsân buyurulan iki bin altı yüz kuruştan bin altı yüz kuruş mütesellim kullarının makbuzu olup ve ehl-i esnaflara ve ahâlî-i vilayetden ferd-i vahidenin bir akça ve bir habbeleri mütesellim kulları üzerinde kalmayıp cümle vücûh-ı vilâyet ve sekene-i memleket her vechle hoşnud oldukları ve mütesellim-i mûma-kulları sancaklardan sene ahz etmediğine 'ilm-i dâ'iyânem lahik olup ahâlî-i vilâyet basrihim devletli veliyyü'n-ni'am efendimizin da'vât-ı hayriyyelerine meşgul oldukları evvel ki vâkî haldir huzûr-ı âlîlerine ilâm olundu bâkî'-emr men lehü'l-emrindir fî gurra-i Muharrem Sene 34

Varak 84b-85a

Belge No 197

Ahıska'da bulunan Hacı Ahmed Paşa Vakfı'nın 1230-1231 seneleri hesapları hakkında

DÎVÂN-I 'ADÂLET-İ 'UNVÂN-I ASİFÂNELERİNE MA'RÛZ DA'İ

DEVLETLERİDİR Kİ

Mahmiyye-i Ahışhanın kal'ası derûnunda vâkî Ahmediyye dairesinde medfun merhumu'l-mağfur firdevs-i âşiyanel-hac Ahmed Paşa hazretlerinin evkâfından bi-hatt-ı hümayûn şevket-makrûn temlik-i sultanı olan vakf-ı Vala karyesinin ahalileriyle hariçden olan ehl-i zira'atin kanûn-ı kâdimleri üzre bin iki yüz otuz senesi ve otuz bir senesinin hesapları tamamen rû'yet olunup ve otuz iki

senesinin hesabı rû'yet olunmaktayken beyinlerinde nizâ'-ı kesire vakî' olmakla neyânelerine müslimûn ve müslihûn tevessut edip otuz iki senesinin hesapları rû'yetinde bir kuruş maktu'aya iki kuruş salyâne-i mezburaya razı olup üzerlerine edası lazım gelen otuz iki senesinin salyânesinde **(85a)** bir kuruş maktu'aya iki kuruş salyânelerini kabul ve iltizâm eylediklerinden ma'dâ karye-i mezbûrda her ne miktar masarrıf olursa birkaç söz bilen adamları beher mâh Ahışaya sökülüp ehl-i zira'atin iş araları ile cümle vüzaray-ı mesârifatlarının hesapları rû'yet ve hesap defterleri cümle ma'rifetiyle kemhir olunup ila maşallahi te'âlâ mah bi mah minvâl-i meşruh üzre hesapları rû'yet olundukda tarafına kadar ve himâyeden vikâye olunmak üzre huzûr-ı kethüdây-ı hazret-i veilyü'n-ni'amîde mün'akid olan meclis-i şer' otuzda ahali-i karye ve ehl-i zirâ'at olan kimesneler bilatû' ve'r-rızâ ettikleri akdar ve i'tiraflarını gabbû't-tasdikü's-şer'î verdikleri nizam ve kararlarını kayd-i tescil-i şer'i ve ve hükm-i mer'î kılındığını 'alâ vukûa huzûr-ı 'âlilerine i'lam olundu bâkî'-emr men lehü'l-emrindir fi gurra-i Muharrem sene 33

Varak 85a

Belge No 198

Ahıska, Ardahan, Penek, Oltu, Mamervan ve Ardanoç kazalarında vâkî' menzilciler hakkında

Mahmiyye-i Ahışa ve Ardahan ve Penek ve Oltu ve Mamervan ve Ardanoç kazalarında vâkî' menzilciler ba'de't-tehiyyetü'l-vâfiyye inhâ olunur ki menzil-i umûr öteden beri cümle umûrdan akdem ve ehemmm ve elzem olduğu zahir iken husûsan intihay-ı serhad şuûr-ı hakânîden bulunup der 'aliyye-i ebedî'l-karârdan bi'l-me'mûriyye ve zehâp eden ulâk vesâirleri menzil-i bârgirleri zayıf ve nahif olduğundan vürûd edenler 'avk ve te'hir etmeleri şiraza nizama mahal olduğundan taraf-ı hazret-i veliyyü'n-ni'amiden sudûr eden bir kıt'a buyuruldu şerikden ma'lumunuz oldukda kalbi şer-i kavimden dahi işbu mer'âsile-i şer'i tahrir ve asîdâr olunmuşdur Bi-minnihi Te'âlâ vüsûlünde gerektir ki nizâm-ı mezbûra me'mur Ağay-ı Tataran Hazret-i Veliyyü'n-ni'amî 'İzzetli 'Osman Ağa herhangi menzilhaneye vürud eder ise bir mantûk buyuruldu sâmi tûvâne bargirler bend ettirilip ümid-şod edenler 'avk ve te'hir ettirmemeniz husûsu işbu mer'âsile-i şer'i irsâl olunmuşdur ber vech-i muharrir-i keyfiyet-i hâl-i ma'lûmlarınız oldukda bi fermûde-i hazret-i

veliyyü'n-ni'ami ve ber mûcib merâsile 'âmil olasız vesselâm fi Gurra-i Muharrem sene 33

Varak 85a

Belge No 199

Ahışka mukataasını uhdesinde bulunduran Selim Usta'nın kendi rızasıyla mukataayı Müftizade Mehmed Ragıp Bey'e devrettiğine dair

Mahmiyye-i Ahışha sükânasından olup Dergâh-ı 'Âli Yeniçeriler Ocağında doksan üç cema'atın ustası Selim usta nâm kimesne meclis-i şer-i enverde merhûm Müftizâde Mehmed Ragıp Beg nâm kimesne mahzârında şöyle akrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm eyledi ki bi-berat-ı 'alîşân ve ber-vech-i mâlikâne mutasarrıf olduğum Erzurum Gümrüğü tevâbi'atından yazarbaşılık ma'a kantarcılık Ahışha mukâta'asının nisf hassa binem ve nıfs-ı ahiri hassa işbu Mehmed Ragıp Begin olup nisf-ı hassam olan mukata'a-yı mezkûrun iştirâsına talib olduğu vecihle mukata'a-ı mezkûrun nisf-ı hassa mı hüsn-i rıza ve ihtiyarım ile müştekim işbu Mehmed Ragıp Bege kasr-î yed ve feragat ve bedel-i kasrîdi tamâmen ahz ve kabz eyledim ve yedimde olan berât-ı 'alîşân-ı kendisine teslim eyledim dedikde gabbü't-tasdiku's-şer'i yedine işbu hüccet-i şer verildi fi Gurra-i Muharrem sene 36

Varak 85b

Belge No 200

1227 senesine ait 5000 kuruş sefer bedelinin eyalet kuvvetlerine tevzi edilmesi hakkında

(85b) Kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân ve mirlivây-ı Ahışha Hâfız Ağa zide kadrihü ve çeri-başısı ve 'umûm eyâlet-i zü'amâ ve erbâb-ı tımâr mukadderehim inha olunur ki bundan akdem iki yüz yirmi yedi senesine mahsûben bi- fermân-ı 'alî tahsili matlûp devlet-i aliyye olan bedel-i seferiyyenin 'afvı husûsuna derbâr-ı mu'addelet-kârara takdim kılınan 'arizam billahi'l-hamd te'sir ve mebalîğ-i mezbûrdan Ahılkelek binâsı için ihale buyurulan beş bin kuruşdan ma'dâsının emr-i şerifiyle vürûd eden ağay-ı behûrdâni kâim-makâm İsmâ'il Ağanın mukaddemen vürûd eden hâcegan-ı hümayundan Behzat Efendinin ikrâmiyyesini ve kal'a-i merkûm için ifrâz olunmuş olan beş bin kuruşu cümle ashab-ı dirlike tevzi' ve takdim eylemenin bâbında Divân-ı Çıldırdan işbu

buyuruldu tahrir ve asidar ve mühürdarımız Sabit Efendi ile irsâl olunmuştur
Bi-minni Te'âlâ vüsûlünde meşrûh üzre 'amel ve hilâfından mübâ'adet
eyleyisiz deyü fî 15 Safer sene 229

Varak 85b

Belge No 201

Necip Efendi'ye görev tevcih edilmesi hususunda

Devletlü 'inâyetli merhametli 'utûfetli zevi'l-mekârim alatım veliyyü'n-ni'am
'amimi-bir ve'l-kirâm efendim sultanım hazretleri devlet ve ikbâl-i ebed-i
vemcid ve iclâl-i sermedi sağ ve dâd ve tali'devlet-metali'leri ilâ ebedi'l-karâr
ziver-i seher ve dâd ve dûr ve tezdin sâye-i himâyelerin bu da'ileri farkında bir
olmaktan hali olmamak du'asını düz ve sebânavrâd-ı zebân-ı halisi'l-cenânım
kılındığı ma'rûzunda 'arîza-i 'abdü'd-dâ'i kenterleridir kimen elkadim bâb-ı
'inâyet-me'ab veliyyü'n-ni'milerinin dâ'i-i bi-merâsi olduğum hasebi rûz ve
leyâl bel'alât-tavâl istizâde-i eyâm-ı 'ömr ve ikbâl ve istinade-i kanadir-i devlet
ve ebcla veliyyü'n-ni 'amîleriyle iştigâl üzre olarak gaibâne du'â ile iktifâ
olunmayarak hakpay-ı âlîlerine li-hak can ve dilden 'azîmetim canıma minnet
ise desenemiz derece-i nümûde olup ber-vechle 'adem-i cesâretimden oğlum
Necip Efendi kullarının sabır ve aramî meslup ve hakpay-ı kimseyây-ı
veliyyü'n-ni'milerini çeşm-i inzârına tevliya etmek için nezd-i âciziden me'zûn
ve sûy-ı veliyyü'n-ni'milerine rûberah 'azîmet etmeklemin el-kadim dâ'î
tezayüd eyyâm-ı 'ömr ve ikbâlleri olduğumuz nezd-i mürüvvet-karâr-ı
rahimânelerinde aşikâr olan nevâdin olmağla karib ve ba'îd haklarımızda
envâr-ı hüsn-i tevcihleri cedid buyurulmak niyazi âcizâne 'arzhâl-i çâkirânem
tenmîkine cesâret ve merfu' beşikah veliyyü'n-ni'mileri kılındı Bi-minni
Te'âlâ lediyyü's-şerefül-vürûd mehata'lim âlim aray-ı veliyyü'n-ni'mileri
buyurdukta haklarımızda hüsn-i inzâr kimya eserleri beyd-riğ buyurulmak
babında emr ve fermân devletli inâyetli merhametli kâim-makam zevi'l-
mekârim eltâm-ı âmimü'l-latif ve'lekerim efendim sultanım hazretlerininidir fî
gurra-i Muharrem Sene 34

Varak 86a

Belge No 202

Ahıska naipliğinin tevcih edilmesi hakkında

(86a) ANADOLU KADI' ASKERİNE

Devletli semâhatli “utûfetli veliyyü'n-ni'am 'amîmü'l-himem efendim sultanım hazretlerinin hakpây-ı kimyasay tutyâları bâ-lebedip ve ta'zim-i sağbıl ve selâsîm kılınıp cenâb-ı sübhâne-ı tenezzüh-ı şâhâne ani'n-noksan vücûd-i şiriniz elem ve ikdârdan mesan ve sâye-i merahim vâyse-i karimîler bu 'Abdü'd-dâ'î-i kadimleri hakkında kadim ve müstedâm eyliye amin 'ariza-i senâ farizalarıdır ki birâderlerin dâ'î çâkiranları bâb-ı 'inâyet me'ab rahimilerinin çar ve pekşan 'abd-ı kadimleri olduğu mafahharatıma mebnî rüzûn ve şebân aleyk 'avni'l-müste'ân ve zat-ı 'alileri afât ve aksâmdan mesân olması ve avâbetle dü-dest dü'â-im merfî' cenâb-ı kibriyya iken bir vakit eşrefkarinde Ahışa niyabetinin altı mahlık merâsilesi ve bu 'âcizelerini tevsiiye zımmında vâli-i vilayetimiz Devletli es-Seyyid Ahmed Paşa efendimize olan mürüvvetnâmeleri raha zîb vürûd ve cânib veliyyü'n-ni'amiden dahi hak-ı 'âcizanemize cilverker sünûh eden teveccüh-i 'âlîleri üzre ...-i 'âciziye tafviz ve ders ile meşguliyetimiz dergâr idiye de ahkâm-ı şer'iiye bi-kaderü't-taka sarf-ı makdur olunarak bir kat dahi dû'ây-ı hayriyyeleri zamime-i ârâ desthar metadi-ömrüm oldukça evkât-ı hamse-i erbekelerde da'vat-ı hayriyyenize meşgûl olmak vâcibe-i zimmetdir bu serhadd-i şugûr-i dadişahide bir çerağınız olsun ve her an efendilik niyâz ederim kişi baktığı çerâğ üzre pervâne gerek dâima şem'i amalim fânus-i 'inâyet-i me'nûslara mahma ve her an hüsn-i teveccühleriyle ihya ve birâderlerim kulları misillü bu dâ'ilerini dahi defter-i dâ'iyane sebt ve icrâ buyurmaları temennâsı ve teşekkür 'inâyetlerini hâvi 'arzâl-ı çâkirânem takdim olunduğu bi-minni te'âlâ ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukta herhalde hüsn-i teveccüh-i kerimiler şâyân buyurulmak bâbında ve herhalde emr ve fermân devletli 'inâyetli semehatli 'utûfetli veliyyü'n-ni'am 'amimi'l-himem Efendim Sultanım hazretlerininidir fî gurra-i Cemaziye'l-evvel sene 39

Varak 86a-86b

Belge No 203

Ahıska'da babasının yerine duacı tayin edilmesi hususunda

Devletli mürüvvetli rû'fetli 'aliyyetü'l-himem kerimetü's-şeym efendim hazretleri cenâb-ı zînet efzây-ı sahn-serây-ı kûn ve mekân ve sürûr-bahşây-ı kılıp'alimyân zât-ı aliyyetü's- semât-ı asümânelerin muhafaza-i samedanisinde

safo-i piray-ı şadi-ve meserret ferâvân eylemek da'vât-ı hayriyyesi tekrârında iken iş bu řa'bân-ı meymenet 'unvanının mübârek gurrei hülûlünde mahdûm-ı mekarim melzumları veli ni'metzâde efendimizin sûr-ı sÛrûrkâr hayr hitanlar mübâderet olunmak tasmin kerde-i niyet-i 'aliyyeleri idiğinden dâ'îlerini da'vât-ı zımnından adamları yediyle mersûl kerimnâmeleri vâsıl dest-i senâvirânem olmuştur bu vechle hatıra bende hüsn-ü teveccüh ve tezkâr buyurdukları cihân-ı iftihârıma tekâtır-kilâb hubûr ve şadümâniye badî olmuştur Cenâb-ı Hakk kâr-ı hayriyyelerine **(86b)** tevfik-i hasenesine karin ve nice emsâli müşahedesıyla karirü'l-ayn eyliyye emin veliyyü'n-ni'metâ asumânkâra efendim eğer da'vât-ı âliyyelerine icâbet mücib mübâhâtım ise depeder'i pir efendimin nezd-i piranelerinde bi-lahza-i mefarikata rıza ve tahammül re'i olmadığı 'özü-ı kaviyyem olmakla bu bâbda i'tizâr-ı âcizânem karini'l-hâzza hüsn-i kabûl buyurulmak temennisiyle tebrik sûr-ı surûrları zımnında terkîm du'ânâmeğe mübâderet kılınmıştır İnşallâh Te'âlâ karin 'ilm-i 'iffet nisabları buyuruldukta ba'dezin dahi hüsn-ü teveccüh dâ-î hevazları beydrîğ buyurulmak mütamennâdır efendim fî Gurra-i Muharrem sene 38 Bi-minni Te'âlâ 'ismet ve devlet-i devletli mÛrÛvvetli râfetli Oltuda mesnedarây-ı 'aliyyetül-himem kerimetü'ş-şeym efendim hanım celiletü'ş-şan hazretlerine dü'ânâmemizdir resid bâd-ı be-ruh

Varak 86b-87a

Belge No 204

Faş kazasından Sina kazasına atanan mütesellimin terfi-yi rütbesi hasebiyle teşekkürü

Rûz-ı ba'ı devam-ı 'ömr ve devletleridir ki vâcibe-i zimmet-i çâkirânem ve ratibe-i 'uhde-i dâ'iyânem olan du'ây-ı deymûmiyyet ayâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl ve senây-ı fÛrûhışmet ve iclâl-ı asifâneleriyle müteveccih dergâh-ı Hüdâ zü'l-celâl olarak bi'l-kudÛvvü ve'l-asalser-fÛrÛy-ı tezellül ve teşekkÛr üzre olduğum vavandan bir vakit meyâmin iktiranda tatar saba riftar ... kullarıyla lÛtfen ve 'inâyeten 'utûfetli mütesellim ağa kulları ve bu 'abd-ı der-mahride-i dâ-î kadîmlerine bi-gayr-i mistihkak hüsn-i teveccühat-ı inâyet buyurulan birer kıt'a emirnâme-i 'ayn 'inâyetleri ber-mefad ne hakim ki evvelâm lâıık ihsan ve a'ta bu nazar bükâ efendim yine kendi keremin sermefatirimize saye-i endaz dil edip mazmûn 'inâyetli 'utûfetli efendi hazretlerinden rütbe-i dâ'iyânem tas

adan sadiseye terfî 'olunması işâret-i âsifâneleri olmuş olduğundan sâye-i hûma vâye-i dâvirânelerinde Faş kazasından birimiz ref' ve Sinanlı kazasına bi-sadise rütbe-i dâ'iyânem terfî' ve beyne'l-akran ve'l-emsâl kadar ve menziletihim mümtaz ve şerefraz buyurulduğuna müşarün-ileyh cânibinden iktiza eden ruznâmçe ve mektûb-ı belâğât-ı üslûbları esnây-ı rahde merhile-i Ardahanda hakpây-ı hacetrevay-ı veliyyü'n-ni'miye vâsıl ve efendi mûma-ileyh tarafından vürûd eden tahriratları cümle keremnâne-i hadîvânelerine reside dest-i tazim dâ'iyânem oldukda cümle vücûh-ı vilâyet ve ahali-i memleket muvacihesinde ve huzûr-ı meserret-i mevfûr mü'tesillimide feth ve kırâ'at ve mazmun mekarim-i meşhûnu vücûh-ı beldeye yegân yegân i'lân ve beyân olup tahrir buyurulan emr ve tenbihât-ı veliyyü'n-ni'mânelerinde nezdil ve can memnûn ve mesrûr ve şâd ve handan olup cümlemiz sem'an ve ta'a merasimini gûyân ve mütesellimleri 'utûfetli ağa kullarıyla ittifak ara hizmât-ı raziyyenin izharının nasb-ı nefis-i dikkat ve ihtimâm-ı âcizânemiz masrûf ve her bir emr ve irâde-i cihanmeta'îlerinde kerden dâde-i inkiyâd cümlelerin râcibe-i zimmet-i sadıkânesi ise de bu dâ'îlerinin bil-ihtisâs menkûbe-i rafiyye-i masarrifatı olup mütesellimleri kullarıyla tesviyye-i umûr-ı vilâyet ve temşid ve salih fukaray-ı memleket kaziyelerinde sarf beray-ı istitâ'ât ve bi-minni te'âlâ hizmet-i seniyye-i bahirü'l-mufahhirât-ı asifânelerinde ve sa' ve iktidar-ı âcizânemden ziyâde ve efzûn nasb ve **(87a)** nefis-i i'tâm ve dikkat ba'is irtikây-ı kader ve menziletimiz idiğini fehm ve idrak ve olvecihle telef sermayi-i meknet ve tahsil rızây-ı yemn irtizây-ı hazret-i şahinşahîde bezl-i makdûr ve gayret ve isticlâb da'vât-ı hayriyye-i cihanistâniye müdâvemet ve mevâzibet üzre olduğumuz ma'lum-ı 'inâyetim lûzûm- veliyyü'n-ni'mânelerini 'arz ve beyan ve hakpay-ı kimyasây-ı haydaranelerine takdim riftariyle ve rütbe-i dâ'iyânemin ni'am-ı celilesinin zuhûruna et-tahdis şükr fehyây-ı fesahat ihtivasınca bin senelik 'abd-i kâdîm ve şakirü'l-insanı kim demdemesi üzre tahdis ve teşekkür künân devâm-ı ayâm-ı 'ömr ve devlet ve ikbâl ve istizâde fûru hişmet-i iclâl-i hüdâvendiye dua-güyan olup lâzime-i ve vecibe-i zimmet-i çakirayetim olan hizmet-i devletlerinde bezl-i mukadderat ma-hasal ve inâyetkara din pervera efendim hakkında hassa-i isticlâb da'vât-ı hayriyye-i fukarâ ve za'fâya sarf meknet üzre olduğu mübîn ve müşerrih iş bu arzhal-i 'acz iştimâl-i letâfet ve selâset me'l bendekânem tahrir ve tatar tiz riftar kullarıyla serfâ' hakpây-ı atır-sây-ı âsifâneleri kılınmış

inşallah Te'âlâ mehâ ta'lîm akdes veliyyü'n-ni'mâneleri oldukda ümid ve efsây-ı mü'eddebîd-i dâ'iyânem olan hüsn-i teveccühât-ı kerimâneleri fark-ı 'ubidânemde kadim ve beyne'l-akrân ve'l-emsâl nâil bülendim imtiyaz buyurulmak bâbında ve herhalde emr ve ferman ve lütf ve ihsân bi-payan devletli dinâyetli veliyyü'n-ni'am kesirü'l-lütf ve'l-kerem ve fevrü'r-rahim ve's-şeym darahşam-ı sonundur-şim atâred kalem-i rahide hadem-i hurşit ilim efendim sultanım hazretlerininidir fî gurra-ı Receb sene 32

Varak 87a

Belge No 205

Mütesellimin terfisi hakkında

Eyâlet-i Çıldır Vâlisi Devletli 'Osman Paşa Efendimizin tarafından şeri'at me'ab Ahışa kazısı faziletli efendi ve me'zun bi'l-üftâ fesahatli efendi ve Ahmediyye Müderrisi semahatli efendi ve 'ulemâ-i sâire efendiler zîde fazlihi ve kudvetü'l-emâcid ve'l-'ayân serbevâbın dergâh-ı 'âlıden kaim-makâmımız Necâbetli Ahmed Beg dame mecdihü ve kudvetü'l-emâsil ve'l-akrân alaybeğisi ve 'umûm zu'amâ ve erbâb-ı timarı zîde-i mekadirihim ve mefahirü'l-emâcid ve'l-emsâl yeniçeriler ağası Mehmed Emin Ağa zide mecdihu kudvetü'l-emâsil ve'l-akrân serden-

Varak 87b-88a

Belge No 206

Çıldır Eyaleti'ndeki kale cephanelerinin eksiklerinin tamamlanması hususunda

Eyâlet-i Çıldırın hâvi olduğu Azgur ve Ahılkelek ve Hartus ve Ardahan kal'aları cebehânelerinde bârut-ı siyâh ve kurşun vesâire edevât-ı lazimenin derece-i gayetde noksan ve cins kurşunun asla vücûdu olmadığından bundan akdem ma'rifet-i şer-i kadîm ve vâlî-i vilâyet merhûmu'l-mağfûr el-hac Salih Paşa hazretlerinin inzîmam-ı ma'rifetleriyle yoklandığı vakit noksan cebehâne ve mühimmâtın der 'aliyyeden 'inâyet ve ihsân buyurulması niyâz veistirhâm olduğuna mebnî inzâr-ı rahm ve atıfet-i şâhânedan kala'-i mezkûranın cebehâne ve mühimmât-ı mezbt bûradan halvi tacviz buyurulmadığından asitâne-i'aliyyeden aynen 'inâyet ve irsâli mürûr-ı eyyâm ve avâne muhtaç idiği mahzurundan Erzurum cebehânesinde mevcûd cebehâne ve mühimmât-ı

sâireden ihrac ve irsaline irâde-i katı'a-ı hazreti tâcdârı ta'alluk ve ol babda Erzuruma saye-i bahş-ı iclâl aktâr-ı şarkıyye ser'askeri devletli merhmametli efendim hazretlerine hitâben şerefyafte-i sahîfesudûr olan bir kıt'a emr-i şerif-i 'alişânı bundan başka kala'ı merkûmada bulunmak için Çıldır eyâleti kazalarından mürettib ma'lumatu'l-miktar mübâyî'a zahiresinin bedeli dokuz bir kuruş Erzurum eyâletinin eşkinici zu'amâ ve erbâb-ı tımarının bedel-i seferiyyelerinden i'tası hususu şeref-efraz sudûr olan ferman-ı celilü'l-'unvân-ı 'aliyye müşir-i merhumun vefatından (88a) çend rûz akdemce vürûd etmiş ise de müşârün-ileyhin vefatından tahallül eden gâilenin endifâ-i buna kadar ta'vikine badi olup el-haletü'l-hazihi eyyâm-ı bahar hulûl ve a'dây-ı dinin külli-i yevm sû-ı kasd ve niyet-i fasidesiyle hilye ve hudaya derkârını mahsus ve mücerrihimiz olduğundan zâhireve cebehane ve mühimmât ile esbâb-ı istihkam serhadd-i istihsal derece-i vücûbda olmağla ber-mantuk-ı evâmir-i 'aliyye badefter münzî cebehâne mühimmât-ı sâire-yi noksanını ve bedel-i mübayi-a mebâlig-i ma'lumaya mahallerinden tahsilen ihracen i'ta ve irsali hususuna rahim ve âtifet serhadd-perverileri icrâ ol vecihle kala'-ı mezkûranın istihkâmına lûtf ve merhametleriyle 'umûm sekene kulların serâpâ mesrûr ve ihyâ buyurulmak niyazında oldukları'alâ vuku'a bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i alâya i'lâm oludu bâkî'l-emr lihazret men lehü'l- emrindir fî 15 Ramazan sene 240

Varak 88a

Belge No 207

Pamuk ve pamuk ipliğinden alınan verginin afvı hususunda

PENBE HUSUSUNDA İ'LÂM

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki darbhâne-i âmire tarafından zabt ve idâre olunan penbe mukata'ası mülhakâtından Çıldır eyâletinin havi olduğu kazalarda hâsıl ve bey' şerâ ve bazar içinde fûrûhat olunan penbenin beher kıyyesinden mu'azzam birer pâre ve rişte penbden ikişer pâre ve kozalı penbden birer akça olarak resim olunmak üzre şûrûtu mûcibince resm-i mezbûr tahsil ve tesbili hâlâ Erzurum valisi ve ser'asker aktâr-ı şarkıyye devletlü Câlîp Mehmed Paşa hazretlerinin ihâle ve tahviz buyurulmuş olduğu müşârün-ileyh tarafındandahı vali-i vilâyetimiz 'utûfetli 'Osman Paşa hazretlerine meb'us ve cümle müvacihesinde feth vekıra'atolunan bir kıt'a

emr-i âliden zâhir ve müstebân vemerasim sem'an veta'a te'diyyesinde serhadd-ı ala'l-'umûm müttetikü'l-lisân ise de eyâlet-i Çıldır kazâlarında 'an asl-ı penbe hâsıl ve sabit olmayıp şehir ve kasabatına dahi İran iskelesi olan Kars gibi penbe kârbanın eyyâb ve zehâbı vuku' bulmayıp fakat serhaddimiz bura fukarasına mikdar-ı kifâye olanı Revandan celb ve herkes ehl-i 'iyâline harc ve bazarda rea'yâ ve berâyanın bey' ve şera ettikleri birer ikişer kıyye penbe ve rişteye resm-i mezbûra vaz' ve matlup olunsa âlimallâhi te'âlâ cümle fukarasının tevhiş ve inkisar kalupları mûcib zulm ve kederden 'ibâre bir keyfiyet olacağından mukaddema lede'l-is'tifa afv ve 'inâyet buyurulduğu vecihle rûsûm mezkûranın 'afviyle 'umûm sekene-yi serhadd kulların gader ve inkisârından vikâye ve kemâkân devlet-i 'aliyye ebedî'l-karar davâb-ı hayriyyelerine meşgûl ve mesrûr buyurulmak niyâzında oldukları ala vuku'a bi'l-iltimas pâye-i serir-i a'lâyâ i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emrindir fî 17 Zî'l ka'de sene 240

Varak 88b

Belge No 208

Vefat eden Ahıska Valisi Hacı Salih Paşa'nın muhallefatı hakkında

(88b) Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki Ahışa vâlisi metûfa el-hac Sâlih Paşa Hazretlerinin vefâtı dakikasında ma'rifet-i şer' ve vücuh-ı vilâyet ma'rifetleriyle temhir ve hayvanat-ı mezkûradan bir kıt'a mümni defter mûcibi ma'lumâtü'l-'aded bargir ve 'amelmande fatır ma'rifet-i şer ve vücûh-ı vilâyet ma'rifet-i ve müşir-i merhûmun kethûda ve hazinedârları ma'rifetleriyle 'ulûfelerinde mehsûb 'askeriye verilip geri kalan memhûr muhallefâyet dahi hâlâ vâlî-i vilâyetimiz 'utûfetli 'Osman Paşa yesserallâi Te'âlâ bi'l-hayri mâ yürûd vemâ yeşâ hazretleri makar-ı hükümetlerini teşriflerinde ma'rifet-i şer-i kavim ve inzimam re'y ve ma'rifeti ve ber-mûceb irâde-i sadaretpenâhi ser'asker sâbık Devletlü Merhametlü Veliyyü'n-ni'am Rauf Mehmed Paşa efendimize ihâle ve tarafından Me'mûr-ı Haftân Ağaları Bekir Ağa ma'rifet ve nezâretiyle muhallefâtı yegân tahrir ve terkîm olunup ba'de irâde-i seniyye üzre hamel-isâki olan muhallefât ve hayvânata sevk-i sultanide bey'-i menyezid ile mezâd olundukda yekûn bahaları badefter-i müfredât otuzbeşbinyüzdokuz kuruşa bâlîğ olup esnâf ve tüccâr sâireye olan divân-ı 'indeş'-şer sâbit oldukda ma'rifet-i şer' ve 'umûm ma'rifetleriyle divân-ı

müteferrikasına ve gerekse vâli-i vilâyet müşârun-ileyh hazretlerine âid olan beş mahlık mâl hafriyyesine mahsûben yalnız yigirmi bir bin beş yüz yetmiş bir kuruş tediye olunup sahhü'l- bâkî on üç bin beş yüz otuz sekiz kuruş ve hazinesine nakden mevcûd altun olarak beş bin sekiz yüz on dört kuruş cem'an on dokuz bin üç yüz elli iki kuruşu müşâr-ı merhûm kethûdası 'ulemâ ağaya teslim ol dahi canib-i miriye edâsını müteahhid olduğunu meş'ar-ı yedinden bir kıt'a tahvil ahz-ı müşâr-ı merhûmun nefis eşyasından aynen kethûdalarına teslimen gönderilen eşyay-ı ma'lûmanın mumzi defteriyle fûrûhte olunan muhallefâtının defter-i ve düyûn-ı müsebbite ve bakayasının defâtiri ba'de'-imza ve't-temhîr ser'asker-i sâbık müşârün-ileyh tarafından me'mur-ı haftân ağası mûmî-ileyh kullarına teslimen irsâl ve tisyir ve müşâr-ı merhumun harem-i sâmilerine ve kethûdası ve teb'a-i sâiresine vâli-i vilâyetimize müşârun-ileyhe Çıldır eyâleti tevcihine kadar vilâyet tarafından ve tevcihi tarihiyle Ahışanın 'azimetlerine kadar müşârün-ileyh hazretleri tarafından ikrâm ve layıkı vecihle ta'yinatlarını edâ ve edâde de kusur olmayarak müreffehen esbâllarına ihtimâm olunduğu ba'de't-tescil pâye-i serir-i a'lâya ilâm olundu bâkî'l-emr li hazret-i men lehü'l-emrindir fî 15 Zî'l ka'de sene 240

Varak 90a

Belge No 209

Vefat eden Ahıska Valisi Hacı Salih Paşa'nın borçları ve muhallefatı hakkında

(90a) Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki Ahışa vâlisi metûfa el-hac Sâlih Paşa Hazretlerinin vefâtı dakikasında ma'rifet-i şer' ve vücuh-ı vilâyet ma'rifetleriyle temhir olunan hazinelerinde mevcûd muhallefâtı hâlâ vali-i vilâyetimiz devletli utufetli 'Osman Paşa hazretleri makarr-ı hükümetlerin teşriflerinde ma'rifet-i şer'i kavim ve intizâm- re'y ve ma'rifeti ber- mûcib irâde-i 'aliyye ser'asker sâbık devletlü merhametlü veliyyü'n-ni'am Rauf Mehmed Paşa efendimiz tarafından Me'mûr Haftân Ağaları Bekir Ağa ma'rifet ve nezâretiyle mevcudu yegân yegân tahrir ve terkim olunup ba'de irâde-i seniyye üzre hamel-i sakîl olan muhallefât ve hayvanâtı savk sultanide bey' men yezid ile mezâd olundukda yekûn bahaları bi-defter-i müfredât otuzbeşbinyüzdokuz kuruşâ bâlîğ olup esnâf ve tüccâr sâireye olan düyun-ı

‘indeş’-şer sâbit oldukda ma’rifet-i şer’ ve ‘umûm ma’rifetleriyle düyun-ı müteferrikasına ve gerekse beş mahlık vâli-i vilâyet müşârun-ileyh hazretlerine âid olan mâl hafriyyesine mahsûben yalnız yirmibirbin beş yüz yetmiş bir kuruş ve hazinesinde nakden mevcûd altun olarak beş bin sekiz yüz on dört kuruşa cem’an on dokuz bin üç yüz elli iki kuruşu müşâr-ı merhûm kethûdası Ali Ağaya teslim ol dahi canib-i miriye edâsını müteahhid olduğunu meş’ar-ı yedinden bir kıt’a tahvil ahz-ı müşâr-ı merhûmun hasis ve nefis eşya ve hayvânâtı muhallefâtının defter-i ve düyûn-ı müsebbite ve bakayasının defâtiri ba’de’ imza ve’temhîr ser’asker-i sâbık müşârün-ileyh tarafından me’mur-ı haftân ağası mûmî-ileyh kullarına teslimen irsâl ve tisyir olunduğu ba’de’t-tescil pâye-i serir-i a’lâya ilâm olundu bâkî’l-emr men lehü’l-emrindir fi 15 Zî’l Ka’de sene 240

Varak 90a

Belge No 210

Vefat eden sabık Çıldır Valisi Hacı Salih Paşa’nın muhallefâtının satılması ve beyan edilmesi hakkında

İşbu iki yüz kırk senesinin cemâziye’l-ahirin yigirmi beşinde bi’emrillahi Te’âlâ eccl-i mev’udiyle vefat eden merhumu’l- mağfur el-hac Salih Paşa hazretlerinin mâl-i muhallefâtı sevk-ı sultanide bey’ menyezid olunmak husûsu canib-i saltanat-ı seniyyeden sabık Erzurum vâlîsi ve aktar-ı şarkiye ser’askeri devletli merhametli veliyyü’n-ni’am Rauf Mehmed Paşa efendimiz tarafına ihâlâ buyurulmuş olduğuna mebnî ma’rifet-i şer’ ve hâlâ vâlî-i Çıldır Devletlü ‘Utûfetli ‘Osman Paşa efendimizin ma’rifetli ve müşârün-ileyh Rauf Paşa Efendimiz Haftân Ağaları Bekir Ağa’nın ma’rifet ve nezâretleriyle sevk-i sultânide bey’ men yezid olunan muhallefât-ı mezkûri esâmi ve fiyâtıyla ber-vech-i atî zikr-i beyân olunur hurrîre fi evâsıt-ı Şehr-i Zi’l-ka’detü’ş-şerife sene erba’iyn ve mi’eteyn ve elf

Varak 90b

Belge No 211

Çıldır Eyaleti’ne bağlı Ardanuç sancağı Tavuskar nahiyesi mukataasının 1239 senesi hâsulatının Osman Ağa tarafından tahsil edilmesi ve 1240 senesi hâsulatının da Osman Ağa’ya emanet usulü ile tevdi edilmesi hakkında

(90b) ARDANUÇ VE TAVUSKÂR İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i keminelidir ki tersâne-i âmire emini 'utufetli Hüsnü Beyzâde Ahmed Kâmil Beg bendelerinin ala'l-iştirâk mutasarrıf olduğu Çıldır Eyâleti muzafâtından Ardanuç sancağı Tavuskâr nahiyesinde vâkî nefis-i Tavuskâr ve tevabi'i mukata'asının iki yüz otuz dokuz senesinin hasılâtı her kimin yed-i iltizamında kalmış ise ma'rifet-i şer'-i şerif ve bu def'a taraflarından vekil nasb olunan 'Osman Ağa ma'rifetiyle ledi't-tahkik tahsil ve tarafına isâline ve ikiyüzkırk senesinin hâsılât-ı dahi vekil-i merkûm 'Osman Ağaya emaneten zabt ve idaresine lâzım gelen müsa'ade ve dikkat birle sene hitamından mumzi defteriyle hâsılâtı der'aliyyeye irsâl ve tavsiline bi'l-istid'â idâre-i Aliye ta'alluk ve ol bâbda Çıldır Valisi Vezir devletli utufetli destur-ı celilü'l-mavfûr 'Osman Paşa Hazretlerine hitâben şeref-efzây-ı sahîfe-i sudûr olan ferman-ı celilü's-şan mûcibince otuz dokuz senesinin hâsılâtı ledi't- tevâl sâbıkân Çıldır valisi metûfa el-Hac Salih Paşa merhûm tarafından ta'şir ve derc olunup kıymeti yalnız bin beş yüz kuruşa bâliğ ve ol dahi zimmet-i müşârün-ileyhde terakim etmiş olduğundan bu def'a ma'rifet-i şer'ile terkim olunan muhallefâtı semninde ihrâç ve mutasarrıf mûmi-ileyh tarafına müşârün-ileyh hazretlerinin intizam-ı himmet ve adet-i müstemerresi üzre mukataa-i merkûm tevâbi karyelerinden ahz ve dercine vekil mûma-ileyh 'Osman Ağaya müstakil buyuruldu i'ta ve mukata'a merkûm üzerine eserra kılındığı ve sene hitamında hâsılâtı ne mikdar olur ise mumzî defteriyle yine ba'sü ve tisyâr kılınacağı irâdelerine nasb-ı nefis-i dikkat ve akdem olunmakda idiği bi'l-iltimas pâye-i serir-i a'lâya i'lâm olmuştur bâkî'l-emr men lehü'l-emrindir fi 25 Zî'l Ka'de sene 240

Varak 90b-91a

Belge No 212

Altının alınıp satılması sırasında riayet edilecek fiyatlar ve alım-satım esnasında yolsuzluk yapılmaması hususunda

ALTUN İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i keminelidir ki mukaddema irâde-i seniyye-i şahâne ile rûmi altûnun kat'i külliyyen terk ile ahz ve i'tada 'ibadullaha medar-ı yesâr ve suhûlet-i olmak için tamı oniki kuruş nısfı altı kuruş ve rab'i üç kuruş fiyat ile alınıp verilmek üzre rayic-i vâzî' ve ismi tam-ı sâmi-i mülukâne

ile esâfetle adlî tesmiye olunarak cedid altûn kat' ve i'mâline ruhsat-i seniyye-i husrevâne edzâni kılıp ancak mukaddemlerde mütedavül olan Rûmî altunu yirmibeş ve İstanbul altunu sekiz ve Fındık altunu onbir ve Mısır altunu yedi ve Cezayir ve Tunus ve Trablus altunları on iki kuruş ve Rûmî nısfıyesi on iki buçuk ve rab'i altı kuruş on paraya ve Fındık rab'iyyesi üç ve İstanbul rab'iyyesi iki buçuk kuruşa vesâir 'atik ecnâs-ı nûkûd dahi fiyat-ı asliyesi üzre alınıp verilmek ve fiyat-ı mukarrasından bir akça ziyâdeye alınıp **(91a)** verilmemesi bâbında biddefe'at mü'ekkid ve müşeddid evâmir-i celiletü hazihi nûkûd-ı mezkûrun fiyatı hadini kati fahiş tecavüz eylemiş olduğu derkâr ve i'tidâl-ı revâç-ı nûkûd maddesi kâffe-i ma'âmelâtın bi'l-küllîye su'ûbetini müstevcib olarak men' ve def'i derece-yi vücûbe varmış olduğundan fîmâ ba'de taml on iki ve nısfı altı rab'iyyesi üç kuruşa rayiç olan adli altuniyle ufak paradan ma'dâ gerek rumî vesâir bi'l-cümle 'atik ecnâs-ı altûn ve nûkûd sâire beynennas ahz ve a'tada tedavül etmeyüp elhaletü'l-hazihi a'mâli terk-ı vâz' olunmuş olan rumî altunundan elde bulunanlarının kayy-i kadimi olan yigirmi beş kuruş üzerine üç kuruş dahi 'ilâve ile yirmisekiz kuruşa ve nısfıyesi dahi on dört kuruşa vesâir atik-i ecnâs ve nûkûd-ı sâireyi dahi dirhem hesabıyla mübayi'acılarına verilerek tebdil ve hilâfına cesaret edenlerin cezây-ı ezâları tertib ve te'dibine irâde-i âliye ta'alluk ve ol babda vüllât-ı 'uzzâm mutasarrıfın kirâm-ı hazarâtına hitâben başka evâmir-i 'aliyye neşriyle hâlâ Çıldır Valisi vezir devletli 'utûfetli 'Osman Paşa hazretlerine ve bu 'abdi kadim dâ'îlerine ve cümleye hitâben dahi şeref neciş sahife-i sudûr eden bir kıt'a fermân-ı celilü's-şân Ahışa mahkemesine ledi'l-vürûd ve't-tescil ve bi'l-cümle lâzîmü'l-hazûr mevâcihelerinde feth ve kıra'at merasimini ba'de'l-edâ ber mantûk emr-i 'alî 'amel ve harekete müte'ahhid oldukları pâye-i serir-i a'lâya i'lâm olmuştur bâkî emr ve fermân li-hazret men lehü'l-emrindir fi 25 Zî'l ka'de sene 240

Varak 91a-91b

Belge No 213

Ahıska kalesinin buğday ambarlarının tamir edilmesi hususunda

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki bi emr-i 'âlî iki yüz on sekiz tarihinde Eyâlet-i Çıldır kala'sının ta'mir ve inşadına me'mur haccân-ı hümâyundan 'Osman Nuri Efendinin yed-i me'mûriyetleriyle Ahışa kal'ası

derûnunda inşâ olunan anbarların üst döşeme tahtaları mûrûruzzaman ile çürüyüp berk ve barana tahammülü olmadığından anbar-ı mezkûraya vaz' olunan zehâyir peyderpey harab ve zâyî olmakdan nâşî cânib-i saltanat-ı seniyyeden ta'mir ve termimine 'inâyet ve irâde buyurulmasına eşedd ihtiyaç ile muktaç ve levazimât ta'miri 'indi' 'aliyyede cüzüyattan olan bir on bin kuruşa bâliğ olacağından mesârif-i lâzimesi cânib-i miriden ledi a'ta ta'mir vâlî-i vilâyet tarafına mı ihâle veyahud taraf-ı devlet-i aliyyeden mi'mar halifesi me'mur ve ta'yin buyurulup ne vecihle mutabık üsûl-ı emr ve irâde-i âliye olur ise anbar-ı mezkûranın ta'mir ve termimine lûtf **(91b)** ve 'inâyet buyurulması 'umûm- serhadd-i mezbûra sekenesinin niyazları olduğu pâye-i serir-i a'lâya i'lâm olundu bâkî emr li-hazret-i men lehü'l-emr ve'l ihsanıdır fi gurra-i Zi'l-hicce sene 240

Varak 91b

Belge No214

Ahılkelek kazası ahalisinin asker için temin ettiği malzemelerden fakir olduklarından muaf tutulmasına dair

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleleridir ki Memâlik-i Mahrûsada kâin serhadd-i suğûr hâkâniden mahmiyye-i Ahışhanın mezâfâtı lebb-i a'dâda vâkî Ahılkelek kazası ve Deli Mehmed ve Hasan ve Derviş Mehmed ve Hüseyin vesâir kazâ-i mezbûr ahâlîleri bi-cem'ihim hâlâ Vâlî-i ve'l aşân Eyâlet-i Çıldır devletlü vezir 'utufetli 'Osman Paşa yesserallâi Te'âlâ bi'l-hayri mâ yürûd vemâ yeşâ hazretlerinin divân-ı müşiranelerinde 'akd olunan meclis-i şer'-ı enverde cem' olup şöyle tezallüm-i hâl ve istirhâm mâ fi'l-bâl eylediler ki bundan akdem küffar biddefe'âlık hücumunda perişan ve pekakende olup asar-ı 'imâret-i cem'an yüz kadar avdan 'ibâre ve onlarda her dirlikten muhkâtı'merhamete ve 'inâyet-i şâhâneye muhtac iken kala'-yı mezbûrada olan muhafızın neferâtının rüzmerre nân-ı 'azizleri eyâletten derc olunan kal'a zahîresinden verilip ma'dâ sâir ve mü'ennetleri bizlerden metâlîbe ve teklif olunmakta olduğu inkisâr-ı meyân-ı tahammül ve iktidârımıza bâdi ve geri kalan fukarasının dahi perişaniyyetini mûcib olduğundan 'ala'd-devam Ahılkelek kal'ası muhafazasında mukim neferâtın hizmet-i mu'annetlerinden ve gerek beher sene 'umûm tevzi'olunan garamattan sancağı mezbûr fukarasına isâbet eden tekâliften mu'af ve müsellemler olmamızı hâvî bir kıt'a

fermân-ı ‘alî niyâzında olduğumuzu sen dahi derbâr-ı mu’addelet-karara hasbünallah i’lâm ediver deyü iltimâs ve inhalarına mebni ve fi’l hâkikâ sancağ-ı mezbûruni birkaç senede nişin abâdanlığı müstevcib olacağı pâye-i serir-i a’lâya i’lâm olundu bâkî emr li-hazret-i men lehü’l-emr ve’l ihsanıdır fi gurra-i Zi’l-hicce sene 240

Varak 91b

Belge No 215

Önceki Ahışka valisi merhum Hacı Salih Paşa’nın muhallefâtının kayd olunduğu ve kalede bulunan cephanenin beyanı hakkında

Ahışa vâlisi el-hac Sâlih Paşa merhûmun muhallefâtı ba’de’l-kaydı’t-tescil ve işbu defter-i mantuku Ahışa cebeci-başısı vekili ve topçu başı vekiline teslim birle Ahışa kal’asına vaz’olunan barût-ı siyâh ve mühimmât-ı sâirenin defteridir ki ber vech-i ati’z-zikr-i beyân şod fi gurra-i Zi’l-hicce sene 240

Varak 92a

Belge No 216

Lazım olan barut fişek kurşun ve diğer mühimmatın tedariki hakkında

(92a) Dîvân-ı ‘adâlet-i ‘unvân-ı ser ’askerlerine ma’ruz- ı dâ’î devletleridir ki Erzurum cebehânesinden i’tâ buyurulmasına irâde-i âliye ta’allukundan nâşî inzimâm-ı re’y ve ‘inâyet-i kerîmâneleriyle bi-defter-i isti’tâ ve niyâz olunan ma’lumâtü’l-esâmî mühimmâtdan ‘inâye buyurulacak edevâtın esâmileri zirine işâret ve eşedd-i lüzumu olan barut-ı siyah ve kurşun ve fişenk icnâsından efrazı mümkün olmayacağı emirnâme-i seniyyelerinde tasrih buyurulmuş olduğundan ahâli-i serhıdât-ı mezbûr bi’l-‘umûm yine uyuhte iterahhım ve şefkat-i kerimânleri olup kal’a-ı merkûmalar mülâsık hudûd-ıa’dâ bulundukları melâbesesi mükâyid ve mazarrât-ı ‘udvândan bir dakika emniyyet-i gayri hâiz endifâ-ı gâile-i mu’âdâtları barût-ı siyâh ve kurşun ve fişenk ve eşedd-i muktezi mühimmâtın ‘inâyet ve irsâline müsa’ade-i ‘aliyyeleri erzân buyurulmak niyâzında sedde-i seniyyelerine i’lâm olundu bâkî emr li-hazret-i men lehü’l-emrindir fi 25 Zi’l-hicce sene 240

Varak 92a-92b

Belge No 217

Çıldır Eyaleti'ne bağlı Ahıska, Azgur, Hartus, Ahılkelek ve Ardahan kalelerinin ihtiyacı olan cephane ve mühimmatın tedariki hakkında

GÂLİP PAŞA HAZRETLERİNE

Divân-ı ‘Adâlet-i ‘unvân-ı asifânelerine ma’rûz dâi devletleridir ki Çıldır Eyâletinde vâkî’Ahışa ve Azgur ve Hartuss ve Ahılkelek ve Ardahan kal’alarının dizdâr ve cebeci-başı ve topcu-başı ve umûm zâbitân ve neferâtı ve kala’-yı merkûmalarda sâkin sağır ve kebîr kulları bicem’ihim mahfil-i kazaya cem’ olup şöyle tezallum-ı hâl ve takrîr-i mafî’l-bâl eylediler ki kala-i merkûmalarda barût-ı siyâh ve edevât-ı harbiyyenin kıllatı ve cins kurşunun külliyyen nedreti derkândan bi’l-ihtiyaç derbâr-ı merhâmetdardan kader-i mestûfâ cebehâne ve mühimmât-ı isti’tâ ve niyazımızda ol vakit deryânın mevsimi olmadığından serhadd-i suğûr-ı siyânet ve merâsim-i hazm ve ihtiyâta ri’ayeten Erzurum cebehânesinden ifrâzen i’tâ buyurulmasına irâde-i ‘âliyye ta’alluku mülâsebesi vaktiyle ‘inâyet ve ırsâl buyurulmak niyâziyle hâlâ sâye-i endâz-ı iclâl eyâlet-i Erzurum devletli ‘inâyetli ser’asker zafer-mevsim efendimiz hazretlerine bundan akdem bi-defter ve i’lâm ricâ istirhâm olundukda ‘inâyet buyurulacak edevâtın miktâr ve kemiyeti esâmîleri zîrîne işâret ve eşedd-i lüzûm ve kemâl-i derecelerde muhtâc olduğumuz barût-ı siyâh ve kurşunun ifrâzı mümkün olmayacağını ve elli sandık fişenk i’tâ buyurulmuş ise de beş kıt’a kal’aya vefâ etmiyeceği vekal’alarımız hudûd-ı a’lâya mülâsık her biri üçer beşer nihayet sekiz ve onikşer sa’at mesafe a’dâ şenliğine kurbiyyeti derkâr-ı ve küzend-i ‘udvândan bir dakika emniyetimiz olmayıp ma’zallah te’âlâ ‘ala’l-gatle sû’ikasd ve te’hacim-i menhûsa zuhûr edecek olursa def’i gâile mazarrat ve mukâbeleye üç gün vefâ edecek barût-ı siyâh olmadığından başka kurşunun hod vücudu (92b) olmadığından mütehayir ve serkendân ve bi’l-vücuhi merhamet ve mürüvvete muhtac olduğumuzu hasbünallâh te’âlâ ve lirâsûle ka’la-yı merkûmanın oldukça takviyyet ve istihkâm ve ahâlîlerinin kesb-i emniyyet ve arâm edecek mertebe barût ve kurşun ve fişenk ve senk-i çakmak ve mühimmâtı hayriyyesine işgâliyyetlerine rağbet buyurmalarını hasbî hakpây-i hazret-i evliyay-ı ni’amiye i’lâm ediver deyü ibrâm ve elhâh etmeleriyle fi-nefsi’l-emr serhadd-i mensûranın cebehâne ve mühimmât kasabalarında eşedd-i ihtiyacları rehin derecey-i kemal ve kurşunun hiç eseri olmadığı vukû’atı huzur-ı lâmi’un-nûr hazret-i veliyyü’n-

ni'mânelerini i'lâm bakî emr li hazreti men lehü'l-emr ve'l- ihsânındır fî gurra-
i Zi'l-hicce sene 240

Varak 92b

Belge No 218

Murûr tezkiresi olmadan kimsenin başka bir mahalle gitmesine izin verilmemesi hususunda

MURÛR VE 'UBÛR İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki men' mürûr nizâm ittifâk ara ile karargir ve istihkâm ve 'ala'd-devâm nakkiyed ve ihtimâm ile icrâsına ve köşk tutanların haklarında ve 'abdât-ı sâbıkânın infâzına bundan akdem irade-i kâtibe-i cihandâri Anadolu ve Rum-ili caniblerinde me'muruna peyâpey firâmın lazimü'l- matâ asdâr ve envâ ve 'abdât ile teşdid olunmuşken yine me' mürûr-ı nizama kûşe dikdiği reside sâmi'a-i kerâmet cami'a-i cihandari olup işbu madde-i sâire mevâdde kıyâs olunmıyarak bi-gayret etraflı ve dikkatli tutularak ve mümerr ve mu'teberlerin gereği gibi sedd ve bend olunarak tezkiresiz bir ferdi salıverilmemesi ve maslahatlı olanların tezkirelerine kemâl-i i'tinâ olunarak infâz-ı irade-i şahâneye nasb-ı nefis-i zimmet ve ihtimam olunmak babında bu def'a dahi cümle vüllâtü 'uzza'm ve hukkâm-ı sâireye hitâben şerefriz sahife-i sudûr eden bir kıt'a şedidü'l-mazmûn emr-i 'ali Ahışha mahkemesine ledi'l-vürûd hâlâ vâlî-i vilâyet devletlü Osman Paşa yesserallahi mâ-yürid vema yeşâ hazretlerinin huzur-ı vezirânelerinden ve lâzimü'l-ihzâr muvaciyelerinde kırâ'at olunup sem'an ve ta'a merâsimi ba'de'l-edâ vezir-i müşarûn-ileyh hazretlerinin ihtimâm-ı kaviyyeleriyle husus-ı mezbûr bu ana kadar ihtimâm ve dikkatli tutulup bir fert tezkiresiz bir mahalle salıverilmez idiyse de te'kid ve teşdid'i mazmûn ita'at-makrun riftarında mümerr ve mu'abbirlere mukaddem ve gubûr âdemler ta'vin ve her bir kazanın ümerasına ve hukkâmına mü'ekkid buyuruldular neşriyle dikkat-i tâm ve akdâm-ı belîğ olunmakda olduğu pâye-i serir-i a'lâya i'lâm olmuştur bâkî emr li-hazret men lehü'l-emrindir fî gurra-yı Muharrem sene 241

Varak 93a

Belge No 219

Çıldır Eyaleti'nde meskûn Gayr-i Müslimlerden 1241 yılında alınacak Cizye vergisinin Osman Paşa tarafından toplandığı hususunda

(93a) CİZYE İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i keminelere ki iki yüz kırk bir senesine mahsûben Çıldır eyaletinde kâin ehl-i zimmet ru'ayasının üzerlerine lazım gelen cizye şer'iyyelerinin cibayeti bi-ferman-ı 'âli hala val-i vel'aşan eyalet-i Çıldır vezir devletlü 'Osman Paşa yesserallahi te'ala bi'l-hayri ma yürüd vema yeşa hazretlerinin 'uhde-i müşiranelerine havale buyurulmuş olmakdan naşi esnaf-ı selase i'tibariyle cizye evrakı batçası memhuren mahmiyye-i Ahışhaya ledil vürud ve müşarün-ileyh hazretlerinin huzur-ı veziranelerinde salifü'z-zikr evrak batçası ma'rifet-i şer'ile küşad ve re's sene-yi muharrem i'tibariyle evrak-ı mezburu cizye-gûzar reayaya tevzi' ve bir taraftan cibayet olunmakda olduğu paye-i serir-i a'laya i'lim olundu baki'l-emr li-hazreti men lehü'l-emr ve'l-ihsandır fi 15 Muharrem sene 241

Varak 93a

Belge 220

Ahışkada sakın Saliha Hanımın 1226 tarihinde Ağzı Açık Mehmed Ağadan aldığı 2980 kuruşluk borcu hakkında

REHİN HUSUSUNDA İ'LAM

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i keminelere ki Mahmiyye-i Ahışha sâkinelerinden Sâlihâ Hanım iki yüz yigirmi altı tarihinde yine Mahmiyye-i Ahışha vücûhundan Ağzı Açık Mehmed Ağadan hasbü'l-mezayika iki bin dokuz yüz seksen kuruş istidane edip kebîr sîm raht-ı ma' sîm kesme be kebîr sîm şem'adan ve killabdan ve buhurdan ve bir sim tası ve sim kahve ibriği ve iki zer saç bağı ebhud elli üçer top ile ve bin iki yüz seksen dirhem sim-i ham iz'âf-ı muza'af ile rehin vaz'etmiş olup ba'de hulul va'de mebliğ-i mezbur iki bin yedi yüz kuruş te'diyeye muvaffak ve kusur iki yüz kuruşun dahi ifâsiyle eşyây-ı mezkûraların istihlâs kaydından iken mûma-ileyh Mehmed Ağa fevt olup hasîs ve nefis terekesi zabt olunması için Çıldır Valisi Esbak Merhûm Es-Seyyid Ahmed Paşa tarafından me'mur ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'ile lediyyü't-terkim eşyay-ı mezbure 'aynitle müşarun-ileyhin hazinesine teslim olunduğunu hanım mûma-ileyha ol-vakt huzur-ı şer'de esbat ve 'ayn eşyasını müşarün-merhumden ahz ve istihlas-ı da'iiyesinde iken 'azli hengâmına tesadûf ve 'ayn

eşyasını ahze destris olamadığından mûma-ileyhaya gadr-i külli olduğunu mevaikü-l-kelem kimesneler kabl-i şer'-ı kavime inha ve ibarlarına binaen keyfiyet-i hal mağduriyeti bab-ı mu'addalet me'ab-i 'aliye hasebi i'lâm ve hakk-ı lehifanesinde merhamet ve 'atîfet-i tacidari istirham olunmasını el-lah ve ibram etmekle evvel ki vâkî'-i hâl ve mutâbık nefsü'l-emrdir pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî'l-emr li-hazreti men lehü'l-emr ve'l-ihsanıdır fi gurra-i Muharrem Sene 241

Varak 93b

Belge No 221

Boşta olan timar ve zeametlerin İbrahim Rüşdü Efendi'ye tevdi edilmesi hususunda

KİMLİK SENEDİ

Sebeb-i tahrîr-i rakım ve bâ'is-i tehzîr-i kalem oldur ki Mahmiyye-i Ahışha muzâfâtından Kevâbilyân sancağından ad-yekûn Ağası Hammurzâde merhûm Tâhir Begin oğlu Ragıb Beg tarih-i kitabdan iki mah mukaddem ba'zı esbaba mebni diyar-ı gurbeti ihtiyar edit Bâbuvîn karındaşı Dede Beg ile iştirak ve müşa'an mutasarrıf oldukları ze'amet ve timar ve çiftlik ve asyab ve bağçe alakalarının mümi-ileyh Ragıb Beg tarafından ait olan nısf hususu bi-sahip ve i'şar ve gıllatını kanun-ı kadimesi üzre ahz ve zabt ve hıfz ve hareset eden bir kimesnesi olmayıp 'alakasının gala ve hasılatı telef olacağını mevsikü'l kelem ve ehl-i hakk kimesneler inha ve canib-i şer'-i enverden bir mütedeyin ve muhterir kimesnenin kayyim nasb ve alaka-yı merkumadan mir mûma-ileyhin hassasının ahz ve kabz ve hıfz ve harasetine tenbih şer'i kılınması mukteza olduğunu ihtiyarlarına mebni mûma-ileyhin kayınpederleri hala katib-i divan vali-yi ve'l-aşan eyalet-i Çıldır 'arifetli İbrahim Rüşdü efendinin beyne'l-enam istikamet ve hakaniyyet ile şöhreti ma'lum hass ve 'amm ve 'alaka-yı merkum ve timar ve ze'amet hassalarının ahz ve idaresinde vücuh ile likayeti derkar ve bir cebesini zayı' ve telef etmiyeceği nasine-i hal ve etvarından zabir ve aşıkâr olduğundan başka hüsnü hal ve salabetini dahi hasbi ihbar etmeleriyle mir mûma-ileyh 'azimetinden 'avdet ve bi-tevfikillahi te'ala hanesine vuruduna kadar kaffey-i alakasının hasılatını kanun-ı kadimesi üzre 'ahz ve kabz ve hanesinde bulunan eşya ve tecemmülatının hıfzına katib-i divan mûma-ileyhi canib-i şer'-i enverden hakim mevki' sadr-ı katib duyula ve hüsnume'ab efendi

hazretleri dahi kayyin nazb ve ta'tin edip ol dahi kimlik-i mezburu lediyyü'l-kabul ve hizmet-i lazimesini kemayenbaği edaya ta'ahhüd ve iltizam eylediği mahve'l-vaki' bi't-taleb-i kütüb olundu fi gurra-yı Muharrem sene 241

(94a)

Liva	Bargir
Ardahan	25
Göle	10
Penek	15
Oltu	25
Savşad	30
Ardanuç	25
Tavuskar	15
Kiksim	25
Çıldır	15
Hartus	15
TOPLAM	200

Varil 150 Bargir 75

Fişenk Sandık 10 Bargir 40

Ceman Yekun Bargir 200

fi 23 Safer sene 241

Varak 94a

Belge No 222

Erzurum'dan Ahışka kalesine taşınacak cephane ve mühimmat hakkında

Ba'is-i pusula-i şer'i budur ki bundan akdem der 'aliyyeden bi'i-iltimâs irâde-i 'aliyye ta'alluku ile Erzurum cebehânesinden ifrâzen inâyet ve ihsân buyuruluan yüz elli varil barut-ı siyah ve seksen 'adet sandık fişenk ve mühimmât-i sâire topçu-başı ve cebeci-başı me'mûr ve nezaretleriyle Mamervana varid olup ancak Ahışha kal'asın nakli için humule bargirlerine muhtaç olduğu takribi kadar kifâye bargir kazalara 'umum ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'ile tevzi' ve tasim olundukda Ardahan kazasına yigirmi beş re's bargir isabet edip tûvânâ ve simin olmak üzere ol mikdar bargiri kazay'ı mezburadan ihraç ve üzerine bir söz ekler ve işkûzar bir âdem ta'yin ve Mâmervan kazasından mazkur barut-i siyah varillerini ve fişenk sandıklarını tahmil ve esnây-ı râhda zâyî' ve telef ve vizinde noksan olmıyarak tamam olmak üzere götürüp Ahışha kal'asına teslimine vücut ile dikkat ve tekayyüd

olunmıyarak esna ve rahda telefî zuhur eder ise üzerine me'mur adamdan tazmin olunacağını ifade ve tefhim ederek ihtimam olunması lâzım halden olduğu işbu pusula-i şer'î tahrir ve sicil-i mahfûzaya kayd olunmuştu

Varak 94b-95a

Belge No 223

Çıldır Eyaleti'ne yapılacak tevcihat hakkında

Dergâh-ı felek pâye ve bargâh-kerdûn-i esâya 'arz-ı dâ' kemîneleridir ki sedd-i sedîd ahen-i kelîd serhidât-ı hâkânîyyeden Eyâlet-i Çıldır'ın 'ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve ümerâ ve z'umûm ve erbâb-ı tımar ve ağvât-ı yeniçerûn ve zabîtan ve neferâtî ve 'umûmi bây ve kedây-ı ahâlîleri kullara bi-cem'ihim mahfil-i kazâya cem'olup şöyle ifâde-i hâl mâ fî'l-bâl eylediler ki min el-abâ ve ecdâd bây ve kedây-ı vilâyet ve re'âyâ ve berâyây-ı eyâlet-i muktesib aramış ve emniyyet ve gunûde-i püsterri-fa' ve râhat olduklarımız maz-ı asâr hüsn-i teveccühât-ı hazret-i memalikperveri ve feyz-i inzâr-ı ki lütf ve 'âfiyet cenâb-ı Zıllullâhi 'adâletkesterîden nâşi idüğü ve istahvân-ı kâffe-i 'ubbâd serhadd-i neşînânda zâ'ika bahşây-ı cezm ve yakîyn olduğu en'ame-i celilesine mazhariyetmiz şükrânesiyle herhali vakitde keyfiyet-i hâl hâl-i 'âcizânemiz hâk-ı dergâh-ı ma'addeletpenâhiye 'arz ve takdim olunmak mahlûkiyyet muktezâsından olmağın işbu sene-i bahirü'l-meymenede dahi sekenây-ı serhaddi taltîfen ve terahhimen ahâlisiyle hüsn-i ülfet ve imtizacı mesbûk ve matbû'-ı mekârim yenbû'-ı mülûkâne olduğuna nazaran rütbe-i sâmiyye-i vüzârat ihsâniyle bi'l-intihâb eyâlet-i mezbûr 'utûfetli 'Osman Paşa hazretlerine tevcih ve 'inâyet buyurulduğuna mebnî müşârûn-ileyh hudud-ı eyâlete pünhâde-i vürûdlarında hakku'l-insâf sübhıyye-i hulîka-i matbûaları ra'ıyyet üzre neşr-i mü'essir fûkarâperverî melâfet ve isrây-ı lâzime-i ra'ıyyet nevâzî ve nısfete kavlen ve fî'ilen mübâderetleri cümle re'âyâ ve berâyânın re'yü'l-'ayn-ı meşh'udları olup eğerçi Oltu ve Penek ve Göle kazâlarında bulunan mütesellimlerin met'ufâ el-Hac Sâlih Paşa imtidad nâmız açlığı henkâmından iğtinâm-ı fırsat ile müsiyyebâne tavr ve hareket ve fûkarâyâ fetî çok teklif ve ta'diyâtına mütehammil ve vâlî-yi vilâyetin makarr-ı hükûmete vusulune kadar müte'emmil olamadıklarından kazây-ı mezkûra ahâlîlerinden ba'zıları Kars tarafından müteferrif olmuşlar idiyse de müşârûn-ileyh makarr-ı vüllâta vürûdlarında celb ve i'âdeleri için mahsus âdem gönderip

mütesellimlerinin terbiye ve tehdid ile te'dîb ve ta'kîlleri husûsu kendilerine irâde ve iknâ' ve te'lif olunduklarında mücerred mütesellimleri 'azl ve tard ve ib'âd olunmadıklarına ve ba husûs Selim Paşazâde Hüseyin Beg hânesiyle Penek kâzâsından bütün bütün ihrâçve palanka tarzında yaptığı konaklar hamdolunup min ba'di kazâ-i mezbura nasb ve idhâl olunmasına kana'ât gelmedikçe geri kalanları dahi müteferrik olmak üzere kavl ve karar ve mu'âhade ve ittifaklarından 'avdet ve sükûnetleri mensur olmadığı tahkîk olduğuna bina'en mütesellim-i merkûmun 'azl ve ittibâlarından mücerribü'l etvâr ve müstakîmü'l-atar mütesellimler intihâb ve nasb olduğu hâtiây-ı müteferrikanın mesbu'ları onda cümlesi bihûd-ı ferih ve tehûr vatanlarına müseri'at ve gelip yerle yarende arâm ve ikâmet edip 'alimallahi te'âlâ mukaddem ve mü'ahhar vâlî-i vilâyet tarafından gerek merkumana (95a) ve gerek kâffe-i eyâlet fukârasına altif ve te'lifden gayrı mugayir şer-i şerif ve münâfi-i rızay-ı 'aliyye ve kânun-ı münif bir mu'âmele ve bir teklif olunmayıp eyâlet-i mezbûrun 'umûm re'âya ve berâyâ târih-i kadimede vüzerây-ı selef vakitlerinde görmedikleri rifâ ve rahatı müşârûn-ileyh eyyâmında görüp gerek dâire halkının cümle ile hüsn-i ülfet ve mu'âşeretleri ve gerek kendisinin hâl ve ümûr-ı fukâraya bi'l- müşâfehe kesb-i itlâ'a mecbur olup iktizâ eden dü'âvî ve mesalih memleketi rü'yetde sermûşer' kanundan 'udul ve infirâh göstermiyerek tahsil rızây-ı 'aliyyede vücuh ile dikkat ve hamiyet ve sağîr ve kebîr ve bâý vefakir vilâyete 'alâ merâtibihim ri'âyet ve ab'ı meşakket mesâbesinde himâyet ve siyânetleri mahzan yemin a'tâf ve kerem-i kerâmet-i tevâ'im zıllullâhî fi'l-âlim efendimizden ma'dud ve yatkın kerdemiz olduğundan bi-evlâd ve 'ıyalbi's-subh ve'l-leyâl vâcibey-i zimmet bendekânemiz olan şevketli kudretli kerametli mehabetli rûh-ı gâlib ümem-ı zıllullâhî fi'l âlim efendimizin innemâ kânû teveccühü mansur ve muzafferiyet ve imtidâd-ı eyyam-ı 'ömr ve devlet ezdiyâd kuvvey-i ikbâl ve iclâl-i saltanat-ı seniyyeleri da'vâtına 'la'd-devam serir-i endâz iştigâl ve kıyâm üzre olduklarımız beyânı ve teşekkür hâl-i 'acizânemizi hâvî mahzar-ı hakikat-ı mü'essir bendekânımızı musaddık sen dahi bir kıt'a i'lâm ediver deyü bi'l iltimas 'ala vuku'a pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî'l-emrli-hazreti men lehü'l-emrindir fi 15 Rebî'u'l-âhir sene 241

Belge No 224

Usulsüz olarak her senenin mart ayında reayadan para tahsil edilmemesi hususunda

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’i-i kemineleridir ki zât-ı hilâfetma’ab-ı hüsrevâneye mühibbe-i cenâb-ı rabbü ‘izzet olan şime-i kerîme-i şefgat ve ‘adalet lâzımâsınca kaffe-yi fukarâ vezir-i destân-ı zu’âfanın aramış bal ve istirahat halleri matlûb-ı kat’î-i mülûkâne iken sâye-i ‘adâletvâye tâcdârilerinde mansıb-ı neşîn siyânetten sarf-ı nazar-ı i’tibâr ve muhaddis mârifete nâmiyle ‘uhdelerinde olan eyâlet-i elviyyeden beher sene mart esnalarında fukarâdan akça tahsil etmekde oldukları tebeddülât vukû’unda muhâsebe defterlerinden müstebân ve bu hâlet-i nâmerdiyye min külli’l-vücûh münafî-i mizâ’ ‘adalet-i imtizâc-ı şahâne olmakdan nâşi fimâba’d o makûle muhaddis martiyye nâmiyle zîr-i ‘uhdelerinde bulunan eyâlet ve elviyyeden bir akça ve bir habbe alınmamasına akdem-i şark ve vürûd eden tenebbüh-nâme-i hazret medaretpanahı mü’ekkid Anatolunun sol-kolu yemin ve yesâriyle nihâyetine varınca ‘umûm kazat ve nevâb ve a’yân ve zâbitân kullarına hitâben şeref-necş sahife-i sudûr eden bir kıt’a fermân vâcibü’l-ez’ân mahfil-i kazây-ı Ahîshaya lediyyü’l vûsu cümle muvâcihesinde feth ve kırâ’at ve mazmun mu’addelet-i merhûnı cümleye i’lân ve işa’at olundukda cümlesi sem’an ve ta’a merâsimini eda-birle devâm-ı saltanat-ı tacdârı **(95b)** da’vât-ı hayriyyesine zemzeme ber-dâz muvazibetlerinden sonra Çıldır eyâletinde mukâta’a ta’bir olunur iltizâmata dâir kalem-i mâlikâne ve mukâta’at olmayıp vâlilerimizden dahi bu âna gelinceye dek mâriyete ta’biriyle habbe-i vâhide matlûb ve tahsilleri mesmû’ ve meşhudumuz olmamıştır diye ittifak arâ ve ihbâr ve bundan böyle dahi merhamet ve şefkat behiyye-i tâcidâr-ı cümle kibâr ve sigâr ve fukarâ ve zu’âfaya i’lâniyle taraf-ı hâhirü’s-şeref-i saltanata da’vât-ı hayriyye isticlâbı ile iradey-i seniyye tacdârının infaz ve icrâsına kemâl-i mertebe i’tinâ ve dikkat olduğu pâye-i serîr-i a’lâya i’lâm olunmuştur bâkî’l-emr li-hazreti men lehü’l-emrindir fî 19 Rebî’u’l-âhir sene 241

Varak 95b

Belge No 225

1241 yılı Muharrem ayının 22 günü doğan şehzade için Ahıska’da düzenlenen etkinlikler hakkında

SULTAN İ'LÂMIDIR

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki sülâle-i celile-i sa'âdet vesile şahânenin teksir ve nümâdisi reşehât-ı sehâb-ı ihsan bi-hisâb-ı sübhâniyyeden me'mûl ve muntazır iken işbu bin iki yüz kırk bir senesi mâh-ı Muharremü'l- harâmın yigirmi ikinci mübârek Salı günü sulb-ı pâk-ı feyzhâk şehriyaraneden Hadice Sultan nam-ı şeref ittisamiyle mehd arây-ı vücud olan sultan-ı 'aliyyetü's-şân hazretlerinin tebşirî bâbında sadır olan fermân-ı cihânmeta' tatarân hazret-i sadaretpenâhiden İbrâhim yed ve vesâtiyetle mahmiyye-i Ahîshaya lediyyü'l-vürud-ı taraf vâlî-i bahirü'l me'âliden divân tertibiyle 'umâman ahâli-i memleket muvâcihelerinde feth ve kırâ'at ve mazmun münifî cümleye i'lân ve işâ'ât olunup cümlesi dergâh-ı mülkü'l-menâne dest-i bir ifrâsete tazarru' ricâ ve niyâz birle füzûli eyyâm-ı 'ömr ve şevket hazret-i hilafetpenâhî tezâ'uf-ı ömr-ı şehzâdekân asâlet-i nişân ve imtidâd-ı fûrû saltanat zât-ı şehinşâh 'unvân için mesâcid cevâmî' ve meclis-i 'ulemâ ve merakid-i mübâreke ed'iyye-i hayriyye icâbet ayâta iştigâl kılınıp ber-mûceb-i irâde-i seniyye üç gün top şenlikleriyle ahâr-ı memleket kulları bi'l-'umûm mesrûr ve şadûmân oldukları vâkî-i hâl pâye-i serîr-i a'lâyâ i'lâm olunmuştur bâkî'l-emrli-hazreti men lehü'l-emr fî Gurra-yı 13 Cemâziye'l-evvel sene 240

Varak 96a

Belge No 226

1241 tarihinde mahlûl olan Ardanuç mukataası hakkında

(96a) ARDANUÇ İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki Çıldır eyâletinde vâkî Ardanuç mukâtâ'ası Mirmirân Hasan Paşanın 'uhdesinden iki yüz yigirmi tarihinde münhal ve henüz kimesneye fûrûhte olunmamış olduğu takribi târih-i merkûmdan iki yüz kırk senesine gelinceye dek mukataay-ı mezkûrâne taraftan zabt ve ta'sir ve hasılâtı kimlerin zimmetinde kalmış ise hâlâ vâlî-yi vilâyet devletlü 'Osman Paşa hazretlerinin inzimâm-ı re'yi devletleri ve ma'rifet-i şer'i şerif ile icâb edenlerden tahsil ve serî'an hazine-yi 'amireye tevsil kılınması bâbında müşârün-ileyh hazretleri teşmir-i sâ'ad dikkat ve ihtimâm ve mukâtâ'ası merkûmayı zâhire ihraca her ne kadar akdem ettiyse de Ardanuç mukatâ'ası nâmiyle sancağ-ı mezbûrada mâlikâne olmadığı ve mutasarrıfı

mirmirândan Hasan Paşa kim olduğu şey ve şâb ve messen ve ihtiyarlarının bir vecihle ma'lumları olmayıp kazây-ı mezbûranın 'umûm kuraları eşkinci ze'âmet ve tımarları olarak her biri berevât-ı padişahı ile mutasarrıflarının yedlerinde olduğuna kazây-ı mezbûr ahalilerinden başka kurb-ı civâr kazâlardan ve mediney-i Ahîsha'nın vasiku'l-kelen kârâkâh çok kimesneleri dahi şehadet etmiş oldukları 'alâ vukû'a pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu fi 5 Cemâziye'l- Âhir sene 241

Varak 96a-96b

Belge No 227

Menzillerin masrafları ve menzillerde kullanılan bargirler hakkında

KİRACI İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i keminelidir ki sa'y-i fukara ve ra'yyet teyit-i hayriyyesiyle mecmû'a-ı menâzil kirâya tahvil ve yirmişer para ücret mu'ayyinesiyle idâresi nizâmına rabt buyurulmuş olduğuna mebnî her bir menzilin altı mâh zarfında mecmu' masârıfı ve ücretten hâsıl olan ve mühime olarak verilen miktar mumzî defterlerinin der 'aliyyeye irâdey-i seniyyenin ta'allukuna binâen akdemlerde gönderilmiş defterler birbirine muvafık olmayıp siyâkına nazaran bir senelik mesârifâtı yine çokca olacağı memûdârından nâşi zâyid iktizâsı işbu kirâ sebebiyle menzilhânelerde ba'zı ziyâde bargir bulunmasından mı yahud memleket zâbitlerinin istedikleri mahalle ücretsiz bargir gönderdiklerinden mi icâb ediyor bu cümle anlaşılıp verilen nizâm ilâ maşa'allah te'âlâ müstekar tutulmasına ve eyâlet-i Çıldırda vâkî' menzilhânelerin her biri katkî kula işler ve yazılı fişli senede kaç bargir ile idâre olunur ve tahsîs buyurulan yigirmi şap para ücretin 'âdem-i kifâyetinden olduğu takdirde nasıl olmak icap eder ser'an keyfiyatı iktiza edenlerden tahkik ve bir sene zarfında masârifinin izâhi vecihle defterini irsâle irade-i seniyye **(96b)** ta'alluk ol babda vâlî-i vilâyet devletli 'utufetli Vezir 'Osman Paşa hazretlerine şeref-vürûd eden bir kıt'a emirnâme 'inâyet-i nâmileri mûcibince müşârün-ileyh hazretleri teşmir sâ'ad dikkat ve ikdâm ve menzilhâne olan kazâların söz anlar ve işgûzarlarını ve kiracı-başılar cem' ve tetkik ve menzilhâneleri seneden kaç bargir ne mikdar mesarif ile idâre olunacağı ve hademe-i devlet-i 'aliyye ve tatardan ne kadarca ücret alınmış ve in'âmâtı ne kadara balığ olmuş olduğunu yegân yegân mahallelerinden tahkik ve iktizâ

eden mumzî müfredât defterlerini celb ve bu tarafda dahi ma'rifet-i şer'ile cümlesi 'aynen bir kıt'a defter cem' ve terkîm ve mumzî mahtûben derbâr-ı merhamet kârâra tesbîl kılınıp bilâ-ücret kimesnenin barkir hadd ve cesâreti olmadığı ve kirâcî-başılar dahi vermiyecekleri ve eyâlet-i merhum müntehây-ı hudûd ve kenârda bulunduğundan fakat Ahîshaya me'mûriyetten ma'ada sâir mahallerin menzilhâneleri gibi cevânib-i erba'aya mürûr ve 'ubûr eder evvelâkin 'adem-i vukû'undan yigirmişer para ücret bir vecihle idare etmiyeceği ve her ne kadar dikkat ve ihtimâm olunduysa da beher menzilhânede sekizer bargirden aşağı aşağı menzil umûrî idâre olunmayacağı siyak-ı defatirden müstebân ve ehl-i vukûf ve mevsikü'l-kelem kimesneler dahi inhâ ve ihbâr etmiş oldukları hasebi pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu bâkî'l-emr men lehü'l-emr fî 15 Cemâziye'l-âhir sene 241

Varak 96b-97a

Belge No 228

Seyr-i Kebîr isimli kitabın Ahmedîyye Câmî'i Şerîfi Kütüphanesine ulaştırılması ve saklanması hususunda

KİTAPLAR İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i kemineleridir ki temkin ve istikrar-ı asayiş mülk ve milleti din-i İslâm temhîd-i bünyân şerî'at-ı mutahhere-i te'essîsü'l-ahkâma mevkûf eylediğine mebnî şevketli kudretli kerâmetli 'adâletli padişahımız ve veliyyü'ni'amet bi-minnet efendimiz hazretlerinin dâima ve müsettemiran himmet ve inâyet ol semte ma'tuf ve zaman-ı mu'addelet aktârân-ı mülûkânelerinde cevherker inhay-ı fûnûn ahkâm-ı şer'i ve kûher yegâne mesâil nadiretü'l vuku'i kâfi bilâd ve imsâr-ı İslama neşr ve tevzi' ve erbâb-ı 'ul'um tettebbu' ve istifadesiyle icrây-ı ahkâma sarf zihn-i nakîd ve ihtimâm olunmasına râğbet-i kâmile ve niyyet-i hulûs şamile-i husrevanileri derkâr ve benâberân dâru'l-tebe'a hâkânide nakş aray-ı sahayif asar buyurulan kütüb-i müdevvine-i mu'teberândan seyr-i kebîr nâmiyle müsemma iki cild kilâb-ı müstehab-ı nevâdirât-ı nisâbın münhac-ı meyâmını vevvedanından belde-i Ahîshada dahi iktibâs-ı şu'le-yi istifâd riftarında daru'l-kütüb medârise vaz' ve sebt-i müseccel ile müftî-i vilâyet olanlar ihâle-i inzâr nezaret ve tebdilat vukû'nda selef-i hâlefine teslim ve tesellüm ile muhafazasına şîrâzebend eczây-ı ihtimâm ve dikkat olunmasına emr-i mücerredî hâvi hâlâ

vâlî-i vilâyet devletli ‘utufetli vezir ‘Osman Paşa hazretlerine irsâl buyurulan emirnâme-i sadâretpenâhiye sür’at-i imtisâl ve bir tabak irâde ma’rifet-i şer’-i şerif ve inzimâm rey ve ma’rifet-i müşîrâneleriyle dūrûn-ı kal’ada vâkî Ahmediyye Câmî’-i Şerifi kütüphanesinde vaz’ sanduka muhâfaza (97a) ve ilâ mâşallah te’âlâ tetebbu’ ve istifadede devâm-ı eyyâm-ı ‘ömr ve saltanat-ı seniyye tâcdarı ve tezayüd sülal-i tahire-i şehzade civanbaht kâmkârî da’vât-ı hayriyyelerine ref’ eyâdi-i iştîğini ve mevâzibetleri bi’l-iltimas paye-i serîr-i a’lâya hasebi i’lâm olundu bâkî’l-emrli-hazreti men lehü’l-emri ve’l ihsânındır fî 25 Cemâziye’l- âhir sene 241

Varak 97a

Belge No 229

Çıldır Eyaletinde cizye vergisine 1240 yılında yapılan zam ve toplanan meblağın ulaştığı yerler hakkında

CİZYE İ’LÂMI

Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’i-i keminelere ki bin iki yüz kırk bir senesine mahsûben Çıldır Eyâletinde kâin ehl-i zimmet rû’ayanın mazrube-i rakabeleri olan cizye-i şer’iyyelerinin cebâyeti ber- vechi emânet hâlâ vâlî-i vilâyet Devletli ‘Osman Paşa Hazretlerinin ‘uhde-i vezirânelerine bi-fermân-i ali ihâlâ ve tafviz buyurulmuş olduğuna mebnî sene-i mezbûranın muharremi guresinde ma’rifetleri mühürlerinin ve küşâde ve emir ve irâd-i ihya üzre ibtidâd ve dūrûn-ı belde ve haricikazâ ve kararında bir ferdi kâğıdımız kalmamak üzre ihtimâm olunarak yüzon ‘aded a’lâ ve bin yüz doksan yedi evsât ve iki yüz doksan ednâ evraka tevzi’ olunarak mu’azam’ı cedit cem’an yigirmi dört bin yüz on iki kuruşa balığ olup kırk senesinde ber mucîb fetvây-ı şerif ‘ilâve buyurulmuş zamm-ı cedidenin teslim hazine-i ‘amire kılınmasına mü’ahhiran irâde-i ‘aliyye ta’alluk ve ol babda te’kid ve isti’cali hâvî şerefyaft-e-i sudur eden fermân-ı ‘alî mucibince esnaf-ı selâse i’tibariyle tevzi’ olunmuş evrâkın cem’an zamm-ı cedidi yalnız altı bin iki yüz kırk sekiz kuruşu kapu kethûdaları tarafından teslim hazine-i ‘âmire-i kılınacağı ve cizye-i mezkûrun kusur-ı malı on yedi bin sekiz yüz atmış dört kuruşun üç yüz on sekiz buçuk kuruşu ba-fermân-ı ‘alî Ahîsha hamireci nakaratına ve yüz yetmiş yedi kuruşu dahi İsmâ’il Efendinin câmi-i şerifi hademesine iki bin kuruşu ber mu’tâd-ı kadîm-i tahsildarıyla ihrâc ve kusur on beş bin yüz atmış sekiz buçuk

kuruşu dahi ocaklılarına verildi ve na-tevzi' evrâkın dersi'adete irsâl ve tisyârı muktezây-ı irâde-i seniyyeden olduğuna mebnî üç bin dokuz yüz kırk altı evrâk mehûren der' aliyyeye tesyir kalmış olduğu 'ala vûkû'a paye-i serîr-i a'lâya hasebi i'lâm olundu bâkî'l-emrî-hazreti men lehü'l-emri ve'l ihsânındır fî 25 Cemâziye'l-evvel sene 241

Varak 97a-97b

Belge No 230

Çıldır Eyaleti ve bu eyalete bağlı olan kazalardan 1241 yılında toplanan cizye vergilerinin Çıldır Eyaleti Valisi Osman Paşa'ya ulaştığı hususunda

CİZYE TEVZİ' İ'LÂMI

Der-i devlet-i mekîne 'arz-ı dâ'i-i keminelidir ki mahmiyye-i Ahîsha kal'asının cânib-i gönüllüyân yemin ve yesâr ve Azgur ve Hartus kal'alarının yerlû ocaklarının zâbitân ve neferâtı bi-cem'ihim mahfil-i kazâyâ hâzirûn olup bu vecihle takrir-i kelâm eylediler ki devlet-i aliyye dâ'imî'l-karârdan bizlere beher sene ber-vechi ocaklık mâl muvâcibimize mukâbele ta'yin ve ihsân buyurulan eyâlet-i Çıldır ve tevâbi'i cizyesinin işbu bin iki yüz kırk bir senesine mahsûben mu'tâd-ı kadîm üzre evrâkî **(97b)** evrâk bokçası vâlî-i vilâyetimiz devletli 'Osman Paşa hazretleri taraflarına vürûd ve ma'rifet-i şer'ile küşâd ve ma'rifet-imüşirileriye sarf olunan evrâk mikdarı tahsilâtından sene-i mezbûr muvâcibimize mahsûb olarak on beş bin üç yüz altmış sekiz buçuk kuruşu tamamen taraflarımıza teslim ve tevzî'i neferât olunup devâm-ı saltanat hazret-i padişâhiye meşgûl ve müdâvim olduğumuzu devlet-i 'aliyyeye ifâde ile deyü iltimâs etmeleriyle evvelki vâki'-i hâldir pây-e serir-i a'lâya i'lâm olundu fî 25 Cemâziye'l-âhir sene 1241

Varak 97b

Belge No 231

Bayram kutlamasında atılacak toplar hakkında

Divan-ı 'Adalet-ı 'unvan-ı asifanelerine ma'rûz-ı da'ı devam-ı 'ömr-ı devletleridir ki aşer-i Zilhicce yevmûn nahri câme-i şekden tecrid ve rûz-ı firûz'idi nebiyyin için helâl zilhiccetü's-şerifi istihlâlde bi-hikmetillâhi Te'âlâ rifk-ı semâ mugîm ve sehâb-ı meşmûl olduğu rû'yet-i helâla mâni olmuş olduğundan yevm-i savmüküm yevm-i nehârüküm hadis-i şerifi ve sıdkına

müraca'at ve gurray-ı ramazan-ı şerif yevmi-i sebt vukû'una mebni' iyd-i edhâ dahi ol rûz-i firûzda icrâ kılınması usûl-i mesâil kaviyyü'l-esâs-ı şer'iiyyeden ise de te'hiri müstehâp olduğunu fetvây-ı münifesine binâen bârân-ı mübârek yevm-i ahaddır 'iyd-i edhâ idiği virûz-ı arafade ba'del'l-'asr ve adet top ve yevm-i nehâr duhûl-i vakt selât ü 'iyd-i işâre için bir adet top ve ba'de edây-ı selât ü 'iyd sekiz adet top rem'a olunması usûl-i ka'ide-i müstemerre-i va'rif-i belde olduğu huzûr-ı fâizi'nnûr-ı asifilerine i'lâm olmuştur bâki'l-emr men lehü'l-emr fî 9 Zi'l-hicce sene 241

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYYE SİCİLİNİN TRANKRİPSİYONU'NDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Ahıska sicilinin fotokopileri Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden dijital olarak temin edildi. Alınan defterin 1-9 ve 89 numaralı varakların olmadığı belirlendi. Defterin Ankara'da Milli Kütüphane ve Etnografya Müzesi'nde bulunan örneğine müracat edildiğinde de aynı eksikliğin olduğu görüldü. Dolayısıyla defterde numaralandırılmış olmasına karşın olmayan bu sayfalar okunamamıştır. Defterdeki sayfalar varak olarak numaralandırılmıştır. Gerçi bazı sayfalara daha sonra bazı numaralar eklenmişse de varak numarası esas alınmıştır. Belgelerde karşılığa mahal vermemek için varak numaralandırılmasında a ve b olarak sınıflandırılma yapılmıştır. Belgede ilk gelen varak 9a diğeri 9b olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Bu arada aynı varak ve aynı harfte olanlar için de belge numarası verilerek muhtemel olabilecek bir karışıklığın önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Okuma esnasında büyük oranda transkripsiyon kaidelerine uyuldu. Kelime içindeki “ayn (ع)” harfini (ʿ) ile gösterildi. Bazı durumlarda sessiz harflerin karşılığı olarak h gibi harfin altı çizilmiştir. Hemzeyi (ʿ), vav (و), ye (ي), elif (ٱ) gibi uzun seslileri (ˆ), okunamayan kelimeler ise üç nokta (...) ile gösterildi. Ayrıca belge içerisinde boş bırakılan yerler boş parantez () kullanılarak belirtildi. 1 Numaralı Ahıska Şer'iyye Sicilinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi yapılırken kelimelerin doğru okunuşlarının bulunması için Kamus-ı Türkî⁹³ den ararlanıldı. Anlamları için Ferit Devellioğlu tarafından hazırlanan Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgatı'ndan⁹⁴ faydalanıldı. Transkripsiyon kaideleri hakkında Osmanlıca Dersleri⁹⁵ adlı eserden; yer adlarının doğru telaffuzu açısından ise daha önce yapılmış olan çalışmalardan istifade edildi. Şer'iyye sicillerinde geçen i'lâm, hüccet, mürasele, vakfiye gibi belgeleri okuyup yorumlamak için Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)⁹⁶ ve

⁹³ Şemseddin Sami. (1998). Kamus-ı Türkî, Alfa Yayınları, İstanbul.

⁹⁴ Ferit Devellioğlu. (2002). Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Aydın Kitabevi, Ankara.

⁹⁵ Muharrem Ergin. (2000). Osmanlıca Dersleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

⁹⁶ Mübahat S. Kütükoğlu. (1998) Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik). Kubbealtı Neşriyatı. No:35 İstanbul.

Şer‘iyye Sicilleri⁹⁷ adlı eserlerden yararlanıldı. Ayrıca bölge hakkında genel bilgi sahibi olmak için “Ahıska ve Ahıska Türkleri”⁹⁸; yer ve şahıs isimleri konusunda “Defter-i Mufasssal-i Vilâyet-i Gürcistan”⁹⁹ ve sosyal konularda “Ahıska Türkleri”¹⁰⁰ isimli çalışmalardan istifade edildi.

⁹⁷ Ahmet Akgündüz vd. (1988).“Şer‘iye Sicilleri” Mahiyeti Toplu Katoloğu ve Seçme Hükümler. TDAV Yayınları, No: 52, İstanbul.

⁹⁸ Yunus Zeyrek.(2006), Ahıska ve Ahıska Türkleri, Ahıska Araştırmaları, Ankara, s.9.

⁹⁹ S. Cıkia. (1947), Defter-i Mufasssal-i Vilâyet-i Gürcistan, Tibilisi.

¹⁰⁰ Fatima Devrisheva. (2006), Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında), (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, s.6.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. MAHKEME SÜRECİNİN İŞLEYİŞİ VE KÂDININ ROLLERİ

Şer’iyye sicillerindeki belgelerin büyük bir kısmının kâdı tarafından oluşturulmuştur. Bunların da büyük kısmını hüccet ve i’lâm denilen belgeler teşkil etmiştir. Aslında Osmanlı Devleti’nde kâdı, hâkimlik vazifesini yerine getirdiği gibi noterlik vazifesini de yapmıştır. Nitekim hüccetler noterlik vazifesi sonucu, i’lâmlar ise hâkimlik vazifesi sonucu ortaya çıkan belgelerdir. Bu nedenle mahkeme sürecinin işleyişi bu iki statü açısından değerlendirildi.

Kâdının, “hâkimlik” vazifesi yaptığı dâvâlarda sürecin nasıl işlediği ve bu süreç sonunda ortaya çıkan durumun nasıl kaleme alındığı noktasında i’lâm denilen belgelerin üzerinde duruldu. Böylelikle kadının fonksiyonel durumu aydınlatılmaya çalışıldı.

İ’lâmları diğer şer’iyye sicili belgelerinden ayıran en önemli özellik, hüküm içermesidir. Yani kâdı hüküm vermişse bu belge her halükârda i’lâmdır. Kâdının huzuruna iddeâ makamında müdde’î denilen dâvâcılar gelir ve dâvâ açılırdı. Dâvâcının dâvâ ettiği müdde’î-i aleyh, huzurda yoksa kâdı tarafından mahkemeye çağrılırdı. Dâvâlının mahkemede veya o beldede olmaması “gâib-i ani’l-meclis” veya “gâib-i ani’l-beled” olarak ifade edilirdi. Bu durumda dâvâyâ vekil şahıslar bakardı. Vekâlet olayının özellikle kadın dâvâcı veya dâvâlı durumunda da kullanıldığına belgelerde rastlanılırdı. Bu duruma dönemin sosyal ve kültürel özellikleri sebep olmuştur. Mahkemenin verdiği kararlara i’lâm denmesinin sebebi, mahkeme kararlarında muhatabın icra makamları olmasındandır. Yargı görevini ifa eden mahkemeler verdikleri kararları, icrâ makamına bildirmek (i’lâm etmek) zorundadır.

Kazâda kâdılar verdikleri kararları icranın başı olan padişaha veya onun mutlak vekili addedilen sadrazama i’lâm etmek zorundadırlar. Nitekim 1 numaralı defterde i’lâmların neredeyse tamamında “Der-i devlet-i mekîne ‘arz-ı dâ’î kemîne oldur ki”, “Ma’rûz-ı Dâ’îleridir ki;”, “el-emrû li men lehü’l-emr” gibi ifadeler yer almaktadır¹⁰¹.

Şer’iyye Sicillerinde hüccet ve i’lâmlardan farklı ve genellikle ifade ve şekil i’tibariyle i’lâmlarla karıştırılan bir belge de ma’rûzlardır. Ma’rûz kelime

¹⁰¹ A.Ş.S. 1. 9b-97b

anlamı itibarıyla arz edilen şey demektir. Terim olarak ise biri asıl diğeri tâli olmak üzere iki manası mevcuttur. Tali manası şudur: İ'amların birçoğu icra makamına hitaben yazılarak onlara arz edildiğinden i'amlara da ma'rûz adı verilebilmektedir. XVII. asırdan sonra çoğu i'amlar “Ma'rûz-ı Dâ'î-i Devlet-i Alîyeleridir ki” diye başlamaktadır. Nitekim 1 numaralı defterde maruz olarak zikredilen belgelerde sıklıkla “*Divân-ı merâhımşan-ı âsifânelerine ma'rûz dâ'î devletleridir ki*”, “*Divân-ı 'adâlet-i 'unvân-ı âsifânelerine ma'rûz-ı dâ'î devletleridir ki*” ve “*Dîvân-ı 'adalet-i 'unvân-ı ser'askerîlerine ma'rûz-ı dâ'î devletleridir ki*” gibi ifadeler geçmektedir¹⁰².

Bazı araştırmacılar, özellikle ceza hukukuna ait olan ve başında ma'rûz diye yazılı bulunan i'amları, nâibler tarafından kâdılara arz edilen soruşturma zabıtları olarak vasıflandırmışlardır. Bu yerinde bir tesbit değildir. Zira bunlar ceza hukukuna ilişkin mahkeme i'amlarıdır ve naibler tarafından icra makamlarına arzedilmiş kararlardır. Zira önemli kararların icra makamına arz edilmesi usulü, Fatih Sultan Mehmed'in kanunnamesinde yer aldığı gibi, Osmanlıların son zamanlarına kadar aynı an'ane sürdürülmüştür. Ayrıca sakk-ı şer'î kitaplarındaki i'lam örnekleriyle ma'rûz diye kaydedilen i'amlar tıpatıp benzerlik arz etmektedir. Ma'rûzun farklı bir belge olarak asıl mânâsı, kâdı tarafından kaleme alındığı halde kâdının kararını ihtiva etmeyen ve hüccet gibi hukuki bir durumun tesbiti açısından yazılı delil olarak kabul edilemeyen ve sadece kâdının icra makamlarına idari bir durumu arz ettiği yazılı kayıtlardır. Halkın icra makamına yahut kâdıya hitaben yazdığı şikâyet dilekçelerine de denir. Kısaca astın üste yazdığı bir isteği veya bir durumun arzını havi yazılı belge ve kayıtlardır. Buna ma'rûz dendiği gibi ariza veya arz da denir ve genellikle çoğulu olan ma'rûzat kelimesi kullanılır¹⁰³.

Kâdı ma'rûzlarda şu konuları ilgili icrâ makamlarına arz eder: Vezirler, çevredeki kâdılar veya müftülerin hüsn-i hâlini arz ederek bunların taltifini talep edebilir (hüsn-i hal ma'rûzları); şaki ve benzeri kimselerin su-i halini arz ederek gereğinin yapılmasını talep eder (su-i hâl ma'rûzları); boşalan görevleri icra makamına bildirir (cihet-i mahlûle ma'rûzları); ferağ edilen veya kaldırılan görevleri (cihetleri) arz eder (cihet-ı mefrûğa ve merfua ma'rûzları); merkezi idareden kendisine gönderilen emirlerin ulaştığını bildirir; mülazemete

¹⁰² A.Ş.S. 1. 9b-97b

¹⁰³ Akgündüz vd. a.g.e. c.I. s. 37

dâhil olan kâdı ve âlimlerin durumunu arz eder; tutukluların salıverilmesi, vali ve kâdılarının vefatı veya berat talebi gibi muhtelif mevzuların arzını ihtiva edebilir¹⁰⁴.

Hüccetin ortaya çıkışında, dâvâ ve mahkeme süreci nasıl işlediği kısaca anlatılmaya çalışıldı ve hüccete konu olan bir durumun hangi hukuki terimlerle ifade edildiği görüldü. Belde kâdısı burada noterlik yapmış, sadece bir hukuki durumu kayıt altına almış, gerektiğinde tarafların lehde ve aleyhde kullanabileceği bir belge düzenlemiştir.

“Ferman”, “Emr-i Ali”, “Emr-i Şerif”, “Hatt-ı Hümayun” suretleri her ne kadar farklı isimlerde iseler de, padişah adına gönderilen emirlerdir. “Ferman” başlığı altında toplanılan belgeler genel olarak Dîvan-ı Hümayun ve Paşa kapısındaki dîvânlarda alınan kararlara uygun olarak yazılmakta olan padişah emirleridir¹⁰⁵.

XVII. yüzyıldan sonra merkezî devletin zor duruma düşmesi, artan savaş masrafları, halka bir takım ek vergilerin yüklenmesini gerekli kılmaktaydı. Bu vergiler bazen nakit olarak belirlendiği gibi bazen de mal ve hizmet olarak istenebilmekteydi. İşte bu tür vergilerin ve hizmetlerin halka dağılımını göstermek üzere tutulan defterlere “*Tevzi‘ Defteri*” denilmekteydi. İncelenen sicilde iki tevzi‘ defteri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Sefer bedelinin eyalet kuvvetlerine dağılımını¹⁰⁶ ve Çıldır Valisi Hacı Hafız Paşa’ya yapılan ödemenin nahiyelelerine dağılımı¹⁰⁷ göstermektedir.

4.1.1. Beylerbeyi

Osmanlılar memleketi şimdiki vilayet usulüne yakın bir surette eyaletlere ayırmışlar ve eyaletlerin başına beylerbeyi ünvanını taşıyan askeri ve mülki selahiyetleri haiz birer büyük memur ikame etmişlerdir. Bu hale nazaran beylerbeyi demek vali demektir¹⁰⁸. XVIII. yüzyıl belgelerinde “vülât” olarak geçen beylerbeyiler XVI. yüzyıldaki etkinliklerini yitirmişlerdir. III. Selim 3 Ekim 1793’te çıkardığı hattı hümayûnda, vezirlerin ve valilerin durumuna değinmektedir. Buna göre, devletin hükümlerinin yürütülmesi önemli ve nüfuzlu vezirlere bağlıdır. Bu kanunname ile valiler bir görev yerinden

¹⁰⁴ Akgündüz. a.g.m. s. 112

¹⁰⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili(Diplomatik)*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 99.

¹⁰⁶ A.Ş.S. 1. 85b

¹⁰⁷ A.Ş.S. 1. 29b-30a

diğerine atandıklarında uzak yerlere değil, yakın yerlere gönderilmelerine dikkat edilecektir. Sefer ya da mülki zorunluluklar olmadıkça, Anadolu'daki mutasarrıflar Rumeli, Rumeli'dekiler Anadolu'ya gönderilmeyecektir.

Bununla beraber, beylerbeyi ve sancakbeyleri için yapılan düzenlemeler eksiklikleri gidermeye yetmemiştir¹⁰⁹. Beylerbeyi için “*Vâli-yi vilâyet devletlü*”¹¹⁰ ve “*Vezir-i mükerrerem veliyyü'n-ni'am devletlü*”¹¹¹ gibi ünvanlar kullanılmıştır. İlgili dönemde bölgede vali olarak görev yapanlara rastlanmıştır. Bunlardan biri Zaralızâde adı ile meşhur Seyyid Lûtfullah Paşa¹¹², diğerleri ise Benderli Ali Paşa¹¹³, Hâfız 'Ali Paşa¹¹⁴, Hacı Salih Paşa¹¹⁵, Seyyid Ahmed Paşa¹¹⁶ ve Osman Paşa¹¹⁷ dır.

...cümle ahâlî-i vilâyetin rifâh-ı hal ve râhat-ı bâllarını mûcib şîrâze-yi nizâm-ı memleket te'kîdine ez cân ve dil-i sa'y ve mübâşeretlerinden nâşî vakt-i hükümetimizde diyerek beylerbeylerine sorumlulukları hatırlatılmıştır¹¹⁸.

Beylerbeyi eyaletin imar meselelerine duyarlılık göstermişti. Açıkça ifade edildiği üzere “*beri vezir-i müşârûn-ileyh hazretleri pak-tiynet sâhib-i merhamet olduğu hasebiyle devlet-i 'aliyye ebedi'l-karârın rızâperver vezir-i bî-nazîri olup şeref-i teşrifleriyle müşerref olduğumuzdan ilâ hâzâ el-ân müşârûn-ileyh hazretleri mansıf ve mütedeyyin ve fukarâperverlikle ma'rûf ve mevsûf olduğundan eyâletimiz fukarâ ve zu'afâsını envâ-'ı lûtf ve mürüvvet ile taltif ve dil-i remîde zulm-i çeşîde bendegânemizi gûnâgûn hüsn-i iltifât-ı hidivâneleriyle te'lîf ve î'mâr-i eyâletimize sâ'î-i bi'l-hayr*”¹¹⁹, beylerbeyi bayındırlık işlerinde oldukça gayretli hizmetleri olmuştur.

¹⁰⁸ Pakalın. a.g.e., c.1 s. 216.

¹⁰⁹ Yücel Özkaya. (1985). XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, s.s.180-196.

¹¹⁰ A.Ş.S. 1. 26b-27a.

¹¹¹ A.Ş.S. 1. 63a-63b, 26b-27a

¹¹² A.Ş.S. 1. 9b, 12b-13a,

¹¹³ A.Ş.S. 1. 11b-12a, 17b-19b

¹¹⁴ A.Ş.S. 1. 13a-13b, 16a-16b, 30a, 62a, 63a-63b

¹¹⁵ A.Ş.S. 1. 46a, 62b, 74a, 88b

¹¹⁶ A.Ş.S. 1. 62b, 65a, 86a

¹¹⁷ A.Ş.S. 1. 87a, 88b, 90a, 93a, 94b-95a

¹¹⁸ A.Ş.S. 20b-21b.

¹¹⁹ A.Ş.S. 1. 9b.

4.1.2. Mütessellim

Tanzimattan önce vali ve mutasarrıfların uhdelerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilenler hakkında kullanılan bir ifadedir. Bunlara “voyvoda” denilirdi. İkinci Mahmut zamanında merkeziyet usulü tesis edilinceye kadar vezirlerle mir-i miran gibi mansıp sahiplerinin ekserisi sefere gittikleri zaman mansıplarını mütessellimler ile idare ederlerdi. Mütessellimlik, Tanzimat’a kadar devam etmiştir¹²⁰. XVII. yüzyılda çok az görülen mütessellimlik görevi XVIII. yüzyılda yaygın bir şekil almaya başlamıştır. Mütessellim tayini vali buyrulduzu ile kadılara, kethüda yerlerine, yeniçeri serdarlarına, ayan-ı vilayete ve iş erlerine duyurulurdu. Mütessellimlerin, eşkıyanın ortadan kaldırılması, mutasarrıfa ait olan “mahsul-i şehriye”yi toplayabilmesi, ahaliyi zulümden koruyabilmesi için kuvvetli ve halkın istediği kişiler olmasına özen gösterilirdi¹²¹.

Araştırma konusu kadı sicilinde Ahışa’da ve Ahmet Bey ve Hacı Ağa mütessellim olarak görülmektedir. H. 1233 (M. 1817) senesi Cemaziye’l-âhirin ondokuzuncu gününde Vali Hafız Paşa, çıldır atandığı gibi mütessellim olarak görülen Ahmet Bey tayin edilmiştir¹²².

1823 yılında Çıldır’da mütessellim konusunda ilginç bir gelişme yaşandı. “*sen yerinde ikâmet ve ümûr-ı lâzimeyi idâre ve rûyet edesiz diye selefleri müşârûn-ileyh hazretlerine emr ve tenbih ve teşrif veliyyü’n-ni’amiye kadar bu taraftan hareketleri civandâda irâde-i kâtı’a-i mülûkâne olmadığından mütessellim nasb ve ta’yin olunmak muktezâ olmayup bilâ-mûcib nasb olunsâ dahî vedi’atillâh olan fukarâ karîn bed ve mutazarrır olmadan gayri faideyi münebbin olmayacağı ifâdesiyle*” denilerek mütessellim atanmasına gerek olmadığına dikkat çekildi¹²³.

¹²⁰ Pakalın. a.g.e., c.2, s. 639.

¹²¹ Özkaya. a.g.e., s. 197.

¹²² A.Ş.S. 1. 29b-30a

¹²³ A.Ş.S. 1. 67a-67b

Çıldır eyaleti oldukça nazik konumda olduğundan işlerin eyalet valileri denetiminde gerçekleşmesi özellikle vurgulanmıştı. Nitekim 1823 yılın aait kayıta vali olarak tayin edilen Ahmed Paşa'nın görev mahalline intikal edinceye kadar mütesellim olarak Enderun Baş Çavuşlarından Hacı Ağa'nın istihdam edilmesi söz konusu edilmişse de valinin bir an önce görevinin başında olmasının üzerinde durulmuştu¹²⁴. Aynı yıl ortaya çıkan Hartus Sancak Beyi Mehmed Ağa sorunu ortadan kaldırmak için Ahmed Paşa, bizzat Hartus'a hareket edince yerine mütesellim olarak Ahmed Bey bakmıştı¹²⁵.

14 Şubat 1824 tarihinde hastalanarak vefat eden Hacı Salih Paşa'nın yerine yeni vali atanıncaya kadar mütesellimlik vazifesi paşanın kethüdalarına havale olundu¹²⁶. *Mütesellim olarak görevlendirilenlere talimat oldukça açıktı. "taraf-ı devlet-i 'aliyyeden vali nasb ve ta'yin ile irade-i 'aliyye vüruduna kadar umur-ı vilayeti idare etmek üzere"* denilmekteydi¹²⁷. Yeni Vali Rauf Paşa gelinceye kadar vilayetin işlerini mütesellim olarak Seyyid Ali Ağa yürütmüştü¹²⁸.

29 Mart 1825 tarihinde Çıldır valisi olarak Hacı Kadırzade Osman Paşa tayin oldu. Dolayısıyla yeni paşa işlerini yürütmek üzere mütesellim göndermeyi uygun buldu. Eyalet işlerini yürütmek üzere Necabetli Ahmed Bey tayin edilmişti¹²⁹.

4.1.3. Kadı

Osmanlıların kuruluşundan itibaren fethedilen yerlere hukuku temsilen bir kadı ve idareyi temsilen bir subaşının tayini yerleşmiş bir gelenektir¹³⁰. Bu anlayış içerisinde idarî yapılanmada; kazâ ya da vilâyet derecesindeki bölgelere yürütme kuvvetini temsil eden beylerbeyi veya

¹²⁴ A.Ş.S. 1. 67a-67b

¹²⁵ A.Ş.S. 1. 69b

¹²⁶ "...vâlî-i vilâyetimiz olan Devletlü el-Hac Salih Paşa bir müddetten beri ishâl-i müzmeneden sahib-i firâş iken işbu Cemâziye'l-ahirin yigirmi beşinci günü bi-Emrillâhi Te'âlâ il fi ecel-i mev'udesiyle 'âzam dar-ı bekâ olup bi-resm-i âdi cümle mühalletâtı ma'rîfet-i şer' ve 'umûm ma'rîfetleriyle temhir ve cânib-i devlet-i aliyyeden irade-i seniyye zuhûruna kadar memhuran muhafaza olunacağı derkâr ise de vilâyetimiz müntehay-ı hudûd-ı islâmiyyeden olup lahza-i muhafızından hülûy-ı câzi olamadığından bir vâlî vürûduna kadar vilâyetimizin umûr-ı muhafazasıyla mütesellimliği müşîr-i merhum kethüdâlarının 'uhdesine ihâlâ buyurulmak husûsunu ..." , A.Ş.S. 1. 73a-73b.

¹²⁷ A.Ş.S. 1. 78a.

¹²⁸ A.Ş.S. 1. 79a.

¹²⁹ A.Ş.S. 1. 80a-80b.

¹³⁰ İlber Ortaylı, "Kadı(Osmanlı Devleti'nde Kadı), DİA. XXIV, s.69.

sancakbeyinin yanında yargı kuvvetini temsil eden kadı gönderilirdi¹³¹. Görevli oldukları kazâlarda sultanının vekili konumundaki kadı, padişah adına işleri yürütürdü¹³². Kararlarında bağımsız olan kadı, doğrudan doğruya padişah emir alır ve sadece ona arzda bulunurdu. Sultanın emrettiği hususlarla ilgili konularda hüküm vermekle yetkili kılınan kadı; idarî, malî, askerî ve beledi işlerle meşgul olduğu gibi halk arasındaki anlaşmazlıkları çözerdi¹³³.

*Umûr-ı memleketin tesviyye ve tanzimine*¹³⁴ çalışan kadı, doğrudan merkezle muhatap mahalli otoriteden bağımsız ancak çok geniş mahalli yetki idaresi bulunan kişidir. Kaza kadıları kaza idaresi içinde kaynağını şeri ve örfî hukuktan alarak Padişah adına yargı gücünü kazada uygulayarak her türlü vesikayı karara bağlanan konuları kadı sicili olarak adlandırılan defterlere kaydetmiştir. Bunu da şeri mahkemelere mahsus bir usul ve kaide içinde kaleme almışlardır. Buna sakk-ı şer'i denmektedir. Kadı bulunduğu kazada yargı görevinin yanında muhtesip, pazarbaşı, mimarbaşı, çöpçübaşı ve esnaf kethüdasının da amiridir. Çalışma konusu kadı sicilinde Ahıska'da görev yapan kadıların isimleri bulunmaktadır. "Es-Seyyid İbrâhim bi-Medîne-yi Ahışa Mahkemesi" ibaresi, belgelerde geçmektedir¹³⁵. İbrahim, Mehmed gibi isimlerin yanı sıra belgelerde elkap lafızları kullanılmıştır¹³⁶. Ahıska kadısına hitaben yazılan ferman ve buyrultularda "*Mevlânâ Ahışa Kadısı zîde fazluhu, Şeri'at-şî'âr Medine-i Ahışa Kadısı Efendi zide fazluhu*" şeklinde ifadelere rastlanmaktadır¹³⁷.

4.1.4. Nâib

Kâdî, eğer kendisine bu salâhiyet verilmişse, kendi yerine veya kazâ mahallinin muhtelif köşelerine nâib adıyla bir vekil vazifelendirebilir. Osmanlı Devleti'nde tekâüt maaşı mahiyetinde bazı uzak kazâlara tayin olunan yüksek rütbeli kâdılar, buraya gitmeyerek yerlerine nâib gönderirlerdi. Buna arpalık nâibi denirdi. İstanbul, Şam, Bağdad gibi büyük merkezlerde, kâdılar işlerinin

¹³¹ Mustafa Akdağ, "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", DTCFD. XIII/ 1-2, Ankara 1955, s.48.

¹³² Hüseyin Özdeğer, 1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri, İstanbul 1988, s.3.

¹³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988 s. 83- 85; Yaşar Yücel, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Genel Gözlemler", Belleten XXXVIII, Ankara 1974, s. 665,667.

¹³⁴ A.Ş.S. 1. 18b

¹³⁵ A.Ş.S. 1. 27b.

¹³⁶ A.Ş.S. 1. 9b.

¹³⁷ A.Ş.S. 1. 9b-97b.

çokluğuna mebni, vekâleten tâli derecede ehemmiyetli dâvâları dinlemek üzere nâib vazifelendirirdi. Buna bâb (kapı) nâibi denirdi. Bunların maaşlarını kâdı verdiği gibi; hükümlerinden de kâdı mesuldü. Nâibler bazen kâdının yerine geçer; bazen de işlerin çokluğu veya kazâ mahallinin genişliği sebebiyle kâdılarına yardımcı olurdu¹³⁸. Çalışma konusu sicilde “naib” ve “nüvvâb” kelimeleri kullanılmaktadır. Bu görevliler için “Mefahirü’l-kuzâtı ve’l-Hükkâm ma‘denü’l-fezâili ve’l-keâm”¹³⁹ şeklinde elkabın tercih edildiği görülmektedir. 1824 yılında Anadolu kadıaskerine yazılan arızada Ahıska naibliği gündeme gelmişti. Eyalet valisinin de oluruyla naip tayini için müracaat gerçekleşmişti¹⁴⁰.

4.1.5. Müftü

Özel veya genel meselelerin dinî açıdan uygun olup olmadığı hususunda fikri alınan bir görevliydi¹⁴¹. Gerek hükümetin icraatlarıyla ve gerekse taşradaki hadiselerle ilgili görüşünü “İftâ” denilen “fetvâ” ile ifade ederdi. Müftülüğün asıl işlevi, müracaat halinde meselenin dinî kaidelere aykırı olup olmadığı yolunda fikir vermesiydi¹⁴². Bir nevi danışman olan müftü, İstanbul’da padişah, askerî sınıf yöneticileri ve halkla olan sıkı irtibatı taşrada da mahalli yöneticiler ve halkla devam etmişti¹⁴³.

Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Ahıska’da da müftü, halkın sorunlarını şer‘î hükümlere göre çözmesine yardımcı olmuştu. Kadı mahkemesinde resmi bir görevi olmamasına karşılık bilgi ve deneyimlerden istifade edilen müftü, görüşünü fetva halinde kadıya bildirirdi. İlmiye mensupları içerisinde büyük bir saygınlığı bulunan müftünün verdiği fetvalar, kadı tarafından her zaman için itibara alınırdı¹⁴⁴. Bununla birlikte kadı, her zaman için kararlarında bağımsız hareket eder, gerek müftü ve gerekse sair görevlilerin herhangi bir müdahalesi söz konusu olmazdı.

¹³⁸ Ekinci. a.g.e., s.s. 266, 267.

¹³⁹ A.Ş.S. 1. 86a.

¹⁴⁰ “...cenâb-ı kibriyya iken bir vakit eşrefkarinde Ahışa niyabetinin altı mahlık merâsilesi ve bu ‘âcizelerini tevsiyye zımmında vâli-i vilayetimiz Devletli es-Seyyid Ahmed Paşa efendimize olan mürüvvetnâmeleri raha zîb vürûd ve cânib veliyyü’n-ni’amiden dahi hak-ı ‘âcizanemize cilverker sünûh eden teveccüh-i ‘âlîleri üzre...”, A.Ş.S. 1. 86a.

¹⁴¹ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s.173-174.

¹⁴² Ebu’l-ula Mardin, “Fetvâ”, *İA. IV*, s.583-584.

¹⁴³ Mehmet İpşirli, “Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı”, *Osmanlı Devleti Tarihi I*, İstanbul 1999, s.271.

¹⁴⁴ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s.200-201.

Herhangi bir icra yetkisi olmayan müftülük genelde mahallin en tanınmış müderrislerine padişah tarafından tevcih olunurdu. Resmi bir vazife sayılmadığından müftü olarak atananlara muayyen bir maaş verilmezdi. Ancak fetvaları mukabilinde kendilerine belirli bir miktar ücret ödenirdi. Bunun için müftü olanlar, görevlerine devam edebilirlerdi¹⁴⁵. 19 Haziran 1824 tarihinde Ahıska Müftüsü Seyyid Şeyh Ahmed kendi rızasıyla müftülük vazifesinden çekildi. Boş kalan kadro için İstanbul’da medrese eğitimi alan ve Ahıska’da da saygın bir yeri olan Tahir Efendi’nin atanması uygun görülmüştü¹⁴⁶.

4.2. 1 NUMARALI AHISKA ŞER’İYYE SİCİLİNE GÖRE AHISKA

4.2.1. İdari Yapı

Ahıska Şer’iyye sicilinin tutulduğu yıllarda Ahıska şehri eyaletin merkezi konumundaydı. Bu durum “*Memâlik-i vesî’ati’l-mesâlik-i şâhânedê kâin minel-kadîm yed ve vâhid ile idâre olunan nefs-i Ahışa*” şeklinde belirtilmekle birlikte “*Medîne-i Ahışa*” ve “*Mahmiyye-yi Ahışa*” sıklıkla zikredilmektedir¹⁴⁷. Ahıska gerek İran ve gerekse Rusya tarafından gelen saldırılara karşı mukavemet eden hassas bir eyaletti¹⁴⁸.

Ahıska, Çıldır eyaletinin merkezi olduğundan defterde eyalete bağlı olan ve olmayan sancaklar, tablo halinde verildi.

4.2.1.1. Sancaklar

Tablo 1

Sancağın Adı	Bağlı Bulunduğu Vilayet
Acara-yı Süfla	Çıldır Vilâyeti
Acara-yı Ulya	Çıldır Vilâyeti
Ahılkelek	Çıldır Vilâyeti
Ardahan-ı Küçek	Çıldır Vilâyeti
Ardahan-i Büzürg	Çıldır Vilâyeti
Ardanuç	Çıldır Vilâyeti
Çıldır	Çıldır Vilâyeti
Göle	Çıldır Vilâyeti

¹⁴⁵ Akdağ, “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar”, s.7.

¹⁴⁶ A.Ş.S. 1. 9b-97b

¹⁴⁷ A.Ş.S. 1. 9b-97b

¹⁴⁸ A.Ş.S. 1. 34a

Hartus	Çıldır Vilâyeti
Hassa	Ahıska Vilâyeti
Kiskim	Çıldır Vilâyeti
Livane	Çıldır Vilâyeti
Maçahel	Çıldır Vilâyeti
Mamervan	Çıldır Vilâyeti
Mirhev	Çıldır Vilâyeti
Nahiye-i Tavuskar	Çıldır Vilâyeti
Oltu	Çıldır Vilâyeti
Penek	Çıldır Vilâyeti
Satlel	Çıldır Vilâyeti

4.2.2. İktisadi Yapı

Ahıska şehrinin, Halep Vilâyetinin önemli kazâlarından olduğu söylenmişti. Bu durum şehre bağlı nahiye, köy ve mahallelerin çokluğundan da anlaşılabilir. Nitekim okunan sicile göre şehrin elliden fazla mahallesi var ve bu rakamın 19. yüzyıl için küçümsenecek bir rakam olmadığını söylemek mümkündür. Durum böyle olunca şehrin iktisadi yapısının da güçlü ve canlı olacağı kolaylıkla tahmin edilebilir. Şehrin jeopolitik konumu bu canlılığı bugün bile desteklemektedir.

Ahıska siciline göre iktisadi yapının temellerinde ticaret, zanaat, tarım ve hayvancılık bulunmaktadır. “...ötedenberi vilâyetimizde cârî olan narh nân-ı ‘azîz ve lahm-ı ganem ve bakar ve revgan-ı şem’ ve penbeye mu’tâd-ı kadîm üzre kasablar ve ekmekçi ve mumcu esnâfını huzûr-ı şer’-i şerîfe götürülüp” ifadesi Ahıska’daki ticaret hayatı hakkında fikir vermektedir¹⁴⁹. Belgelerde esnafın piyasaya sürdüğü malların fiyatı bizzat kadı tarafından takdir edilmişti¹⁵⁰.

İktisadî hayatın önemli unsurlarından biri de hiç şüphesiz tarım ve hayvancılıktı. Ahıska’da tarım alanları açısından çok çeşitlilik görülmektedir. İkliminin müsait olması bu çeşitliliğin sebebi olma açısından ilk akla gelen

¹⁴⁹ A.Ş.S. 1. 32b.

¹⁵⁰ A.Ş.S. 1. 32b.

unsurdur. Özellikle bağcılık, fıstıkçılık ve zeytincilik ile meyve ve tahıl üretimi son derece canlıdır. Belgelerde sıklıkla geçen hinta (buğday), şa'ir (arpa), mercimek, bulgur, simit, karalık ve ağılık bağ, hayır, nar ve ceviz gibi ifadeler tarım üretimi hakkında bilgi vermektedir.

4.2.2.1. Mukataalar

Mukataa, birbirine yakın veya birkaç vergi kaynağının birleşimini temsil ve ifade edilen yıllık peşin gelir tutarı demektir¹⁵¹. Diğer bir ifadeyle devlet gelirlerinden, hükümetin kendisince, doğrudan doğruya yapılacak harcamalar için ayrılan vergi ya da öteki türden kaynaklara mukataa denmektedir¹⁵². Osmanlı Devletinde ilk kez Fatih devrinde uygulanmaya başlayan mukataat, “mukataat-ı miriye” ve “malikâne” olarak iki kısımdı. Birincisi, seneden seneye iltizama; ikincisi, kayd-ı hayat şartıyla ilgililere verilirdi. Miri mukataalar pirinç, balık, tuz, pamuk enfiye vs. çeşitleri vardı. Miri mukataalar açık artırmaya çıkarılır ve açık artırma sonunda buna mutasarrıf olanların durumu incelenir, eğer şeriata uygun değilse, mukataa Anadolu'ya aitse Anadolu kazaskeri, Rumeli'ye ait ise Rumeli kazaskeri beratı verdimeyebilirdi.

Mukataa sahipleri vergilerini toplarken zaman zaman güçlüklerle karşılaşarlardı. Bu gibi hallerde durum İstanbul'a bildirilir ve İstanbul'dan gelen hükümlerle vergileri tahsile çalışarlardı. Devletin üretim ve iktisadi durumuyla yakından ilgili olan bu usul, Tanzimat'tan sonra kaldırılmıştır¹⁵³. Devlet uygun gördüğü her türlü zirai, ticari ve sınai işletmeyi mukataa haline getirebilir ve bunlardan payına düşeni çoğunlukla özel teşebbüs eliyle toplayabilirdi¹⁵⁴. Bir mültezimin birkaç mukataayı bir arada iltizama alması ve dolayısıyla birinin zararını diğerinin kârı ile telafi etmesi de mümkündü. İltizamlar tek bir şahıs tarafından alınabileceği gibi bir ortaklıkça da deruhte edilebilirdi¹⁵⁵.

Merkez-taşra ilişkileri açısından sicil defterlerindeki kayıtlar büyük bir önem arz etmektedir. Fermanlar direkt olarak merkezden yazılan emirleri

¹⁵¹ Nuri Köstüklü. (1993). 1820-1836 Yıllarında Hamid sancağı ve Türkiye (182 Numaralı Şer'iyye Siciline göre). Selçuk Üniversitesi Yay. Konya, s.51.

¹⁵² Mustafa Akdağ. (1999). Türkiye'nin İktisâdi ve İçtimâi Tarihi. Barış Yayınevi, Ankara, s.231.

¹⁵³ Köstüklü. a.g.e., s.51.

¹⁵⁴ Ahmet Tabakoğlu. (2005). Türk İktisat Tarihi. Dergah Yay., İstanbul, s. 203.

¹⁵⁵ Mübahat Kütükoğlu. (1999). Osmanlı İktisadi Yapısı. Osmanlı Devleti Tarihi, c.2, İstanbul, s.544.

ihtiva etmelerinin yanı sıra, kişilerin sorunlarını ifade eden arzuhaller üzerine yazılan fermanları da görmek mümkündür. Bu tür fermanlar genel olarak alacaklar konusunda kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi hususunda yazılmıştır. Bu fermanlarda meselenin mahkemede görülmesi neticesinde kimsenin hakkının kalmaması için yapılan ihtarlar dikkati çekmektedir. Ahıska ve havalisinde bulunan mukataaların durumu kayıtlarda açıkça yer almıştı. İltizam ve malikâne olarak tasarruf edilen mukataaların statüleri belirtilmiştir. Öyleki malikâne olarak tasarruf edilen mukataa daha sonra iltizam olatak tahsis edilebilmişti¹⁵⁶.

4.2.2.1.1. Ardanuç maden mukataası

Erzurum gümrüğü ile doğrudan ilgisi olmayan ancak gümrüğe bağlı bir mukataaydı. Ardanuç maden mukataası, XVII. yüzyılda Ardanuç kalesindeki askerlere ocaklık olarak tahsis edilmişti¹⁵⁷. 1819 yılında Ardanuç maden mukataasının on dört yıllık gelirinin tahsil edilmesi için harekete geçilmişti. 1800 ile 1814 yılları arasında mukataanın biriken 17 112,5 guruşu almak üzere İbrahim Rüşdü Ağa, Ardanuç'a geldi. Ahaliye merkezin buyrultusu ilan edildiği *"kazâ-yı mezbûrda eğerçi Gümüşhâne ma'deni olup selefde i'mâl olunduğu bir kimesne görmüş ve bizim vakitlerimizde işidilmiş kazıyyeden olmadığından başka işbu tarihe gelinceye kadar ma'den mukata'ası namiyle habbe-i vâhide matlup olunmasıyla dahî mükellef olduğumuz olmayup bi-haza't-takrîb muhtac-ı merhametleriyle baş muhasebede kaydı var ise de ba'de't-tashih kaydı terkin buyurulmasına müsa'ade-i tacdâri da'vat-ı hayriyyemizi isticlâb-ı rağbet buyurulması niyazında"* bulundular¹⁵⁸. Anlaşılaçağı üzere Ardanuç maden mukataasında üretim olmadığından ahalinin biriken parayı tahsil edecek kudretleri bulunmamaktaydı.

Ahıska şeriye sicilindeki 226 numaralı belgede Ardanuç mukataası yeniden gündeme gelmişti. İddiaya göre mukataa, 1805 yılında Hasan Paşa'nın uhdesinde iken yirmi yıl boyunca kimin tasarrufunda olduğu bilinmemekteydi. Hazine böyle bir ihmali kabul edemeyeceğinden hemen tahkikatta bulunmuştu. Yirmi yıldır hazineye hiçbir katkı sağlamayan mukataanın durumu soruşturulduğunda hiç de beklenen bir sonuç alınmadı. Zira Ardanuç'ta

¹⁵⁶ A.Ş.S. 1. v. 85a.

¹⁵⁷ Bilgehan Pamuk(2006). Bir Serhad Şehri Erzurum, IQ Kültür Yay., İstanbul, s.280-281.

¹⁵⁸ A.Ş.S. 1. v. 55b-56a.

yapılan incelemeler neticesinde bu isimde bir mukataanın olmadığı anlaşıldı. Ardanuç'ta olan gelir kaynaklarının da padişah beratıyla ilgili kişilere tahsis edildiği sonucuna ulaşılmıştı¹⁵⁹.

4.2.2.1.2. Gümüşhane maden mukataası

1816 ve 1817 seneleri için Van kalesinden görevli askeri personelin masrafları için Ardanuç kazası sınırlarında yer alan Gümüşhane maden mukataası tahsis edilmişti. Maden mukataasından alınacak olan 5 171 guruş, Van kalesindeki askerlere verilecekti. Ancak parayı almak için Gümüşhane'ye gelen Osman Ağa beklemedik bir tablo ile karşılaştı. Ahali, *kazâmızda eğerçi Gümüşhane var ise de altmış seneden mütecavizdir ki ma'den-i merkûm mün'adem ve mu'attal ve bir dirhem sîm i'mâl olduğu bir kimesne görmüş ve bizim vakitlerimizde istima' olmuş kazıyye olmadığından başka işbu tarihe gelinceyye kadar ma'den mukataası kadar ma'den mukataası nâmiyle habbe-i vâhide matlûp olmasıyla mükellef dahî olduğumuz bu kadar bi-hazâ'l-takrîb muhtac-ı merhamet-i tâcdârînden fukâra kullarının niyâzları baş-muhasebede kaydı var ise de ba'de't-tasih kaydı terfî buyurulmasına irâde-i hazreti zılullahi ta'alluk ve terhim niyazımızı derbâr-ı mu'addelet-karâra i'lâm ediver deyü* diyerek böyle bir maden mukataasının olmadığını beyan ettiler. Altmış yılı aşkın bir süre boş halde kalan madenin geliri olmadığından Osman Ağa geri dönmek zorunda kalmıştı¹⁶⁰.

4.2.2.1.3. Ahıska Gümrüğü Mukataası

1822 yılında Erzurum Gümrüğü'ne bağlı olarak hizmet veren Ahıska Gümrüğü, eyalet valisi Seyyid Ahmed Paşa'nın nezaretinde Ahıska'da meskûn kimselere 6 500 kuruş karşılığında iltizam olarak verilmişti. Ahıska, İran ve Gürcistan üzerinden gelen yolların kavşak noktasında olduğundan talep edilen bir mukataa konumundaydı. Ancak 1820'li yıllardan itibaren gerek İran ve gerekse Rusya tarafından yaşanan olumsuz gelişmeler Ahıska gümrüğü etkilemişti. Öyleki gümrüğü işletenler merkezi idareye müracaat ederek mağdur durumda olduklarından bahsetmişler ve haklarında birtakım iyileştirmeler yapılması istemişlerdi. Olumsuz tablo ekonomik anlamda kendini göstermişti keza 6 500 kuruş iltizam bedelinin 2 000 kuruşu tahsil

¹⁵⁹ A.Ş.S. 1. v. 96a.

¹⁶⁰ A.Ş.S. 1. v. 55b.

edilebilmişti¹⁶¹. Mali anlamda Erzurum gümrük mukataasının tabi olarak mültezimler tarafından işletilen Ahıska gümrüğünün iltizam bedelinden indirim yapılması da talep edilmişti¹⁶².

1823 yılında Ahıska gümrüğü özellikle İran ile yaşanan savaş sebebiyle oldukça zor durumda kalmıştı. Hatta o yılın mart ayından itibaren terk edilmiş bir konumdaydı. 1824 yılında Osmanlı Devleti ile İran arasında Erzurum antlaşmasının imzalanması ile Ahıska gümrüğü gündeme gelmişti. Ömer Ağa, Dursun Ağa, Nu'man Efendi, Mehmed Ağa, Dede Ağa, Ahmed Ağa ve Süleyman Ağa isimli kişiler, gümrük mukataasının iltizam olarak kendilerine talep etmişler ancak eski fiyat üzerinden anlaşmayı şart koşmuşlardı¹⁶³. İki taraf arasında gümrüğün iltizam bedeli konusunda fikir farklılıkları söz konusu olmuştu¹⁶⁴. Hükümet iltizam bedeli olarak 7 000 guruş talep ederken talipliler 4 000 guruş vermeyi önermişlerdi. Nihayetinde yapılan müzakereler neticesinde 1825 yılı mart ayına kadar ismi geçen şahıslara gümrüğü iltizam hakkı verilmişti¹⁶⁵. 1825 yılında eyalet valisinin yerine mütesellim olarak vazife yapan Ali Ağa, gümrük ile işleri takip ederek iltizam olarak işletilmesine olanak tanımıştı¹⁶⁶.

1824 yılında Ahıska gümrüğüne özellikle İran üzerinden gelen mallardan % 4 oranında gümrük vergisi alınmıştı. Vergi oranı merkezi idare tarafından belirlenmiş olup bunun aksine fazla vergi talep edilmemesi sıkı sıkı tenbih edilmişti. Eda tezkiresi alan tacire daha sonra sair tekliflerin olunmaması ve mallarının devletin garantörlüğü altında olduğu açıkça bildirilmişti¹⁶⁷.

Ahıska gümrük mukataası bağlı olarak yazarbaşılık ve kantarcılık isimlerinde mukataalar da mevcuttu. Hatta 1822 yılında Yeniçeri ocağı zabıtlarından Selim Usta, malikâne olarak tasarruf ettiği mukataanın yarım

¹⁶¹ A.Ş.S. 1. v. 41b-42a.

¹⁶² A.Ş.S. 1. v. 66a.

¹⁶³ A.Ş.S. 1. v. 64b.

¹⁶⁴ A.Ş.S. 1. v. 68b.

¹⁶⁵ "...gümrük-i mezbûr sene-i âtiye Martı hulûlünden şartnâmesi vürûduna kadar kemâkân sâbık mültezimleri serturnây-ı dergâh-ı 'aliden 'Ömer Ağa ve Süleyman Ağa ve Dursun Ağa ve kâtib-i yeniçeriyân Nu'mân Efendi ve Serdengeçdi Ağavâtından Âşık Mehmed Ağa ve Dede Ağa ve Fethullah ve Ahmed Ağa ve Süleyman Ağa kulları tarafından zabt ve idâre olunmasını hâvî bir küt'a buyuruldu", A.Ş.S. 1. v. 68b.

¹⁶⁶ A.Ş.S. 1. v. 79b.

¹⁶⁷ A.Ş.S. 1. v. 45b-46a

hisselerini aynı olarak yarım hissesini de gönüllü olarak Mehmed Ragıp Bey'e devretmişti¹⁶⁸.

4.2.2.1.4. Tavuskar ve tevabi mukataası

Çıldır Eyaleti'ne bağlı Ardanuç sancağının Tavuskar nahiyesi şehri ve köyleri mukataa olarak tanımlanmıştı. Mukataanın 1824 yılında kimin tasarrufunda yani iltizam olarak kimin uhdesinde olduğu bilinmediği için bölgeye bilirkişi gönderilmişti. Meseleyi yerinde araştırmak üzere Tavuskar'a gelen Osman Ağa'ya mukataanın sorumluluğu verilmişti. 1824 yılı için 1 500 gurus gelir tahsil edilmişse de eyalet valisi tarafından alınmıştı. Bu tarihlerde de vali vefat ettiği için paraya ulaşmak mümkün olmamıştı. Hükümet, mukataayı emanet olarak Osman Ağa'ya tahsis ettiği gibi 1825 yılında da aynı statüsü devam etmişti¹⁶⁹.

4.2.2.2. Cizye

Gayr-i Müslim tebaanın askerî hizmetlerine karşılık, bir takım şartlara haiz 14-75 yaşları arasındaki sağlam erkek nüfustan alınan şer'î bir vergiydi¹⁷⁰. Cizye vergisinden belirli bir gelir düzeyindeki Gayr-i Müslimler yükümlüydü. Gelir düzeyi düşük ya da yetersiz olanlar, rahipler, çocuklar, kadınlar, ihtiyarlar ve bedensel özürlülerden kanun gereğince vergi talep edilmedi. Ayrıca kamu hizmetindekilerden de cizye alınmadı.

Osmanlı hazinesinin önemli gelir kalemlerinden sayılan cizye, bizzat İstanbul'dan gönderilen memurlar tarafından toplatılırdı¹⁷¹. Dinî bir vergi olduğundan toplanması kadar harcanmasına da ihtimam gösterilirdi¹⁷². Cizye nefer başına alındığı gibi karşılıklı anlaşma sonucunda "*ber vech-i maktu*" şeklinde sabit ve değişmez bir meblağ tespit edilerek tahsil edilirdi.¹⁷³ Şer'î kaidelere göre miktarı belirlenen cizye; "*alâ*", "*evsât*" ve "*ednâ*" şeklinde ekonomik güce göre gruplandırılırdı¹⁷⁴. Genelde ekonomik güce göre alınan cizye, bazı durumlarda herhangi bir gruba ayrılmaksızın herkesten eşit olarak

¹⁶⁸ A.Ş.S. 1. v. 85a.

¹⁶⁹ A.Ş.S. 1. v. 90b.

¹⁷⁰ Boris Christoff Nedkoff, "Osmanlı İmparatorluğunda Cizye", (Çev. Şinasi Altundağ), Belleten, sayı. VIII, Ankara 1944, s.621.

¹⁷¹ Ahmet Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1995, s.136.

¹⁷² Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman Olmayan Halkın Hukuki ve İktisadi Durumu (1300-1600)*, (Ankara Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1972, s.289.

¹⁷³ Daniel S.Goffman, "The Maktu System and The Jewish Community of Sixteenth-Century Saffed, A Study of Two Documents From The Ottoman Archives", *OA. sayı. III*, İstanbul 1982, s.82.

¹⁷⁴ Halil İnalcık, "Djizya", *EI² II*, s.564.

toplanırdı¹⁷⁵. Yılda bir defa ödenen vergi, halka kolaylık olsun diye iki taksit halinde alınırdı¹⁷⁶. Nitekim 1818 yılında Çıldır eylatinde cizye tahsili ala, edna ve evsat üzere tahsil edilmişti. Ancak olumsuz koşullar nedeniyle ahalinin ekonomik gücü yetersiz olduğundan 5 481 cizye mükellefinden ancak 1 546'si cizye evrakını alabilmiş, geri kalan 3 935 cizye evrakı alınamamıştır¹⁷⁷. Netice itibariyle olumsuz koşullar bölge ahalisini derinden etkilemiştir.

1818 yılında Çıldır eyaletinden toplanan cizye vergisi 18 979 guruştur¹⁷⁸. 1824'de Çıldır eyaleti kapsamında tahsil edilen cizye vergisi 24 561 guruştur. Bu miktar 1825 yılında yapılan zamlar neticesinde 31 033 guruşa yükselmiştir. Artan ihtiyaçlar neticesinde merkezi hükümet cizye vergisinde zam yapmak zorunda kalmış hatta elde edilne gelirin bir kısmı 11 800 guruşu İstanbul'a sevk edilirken geri kalan miktar eyalet dâhilindeki ihtiyaçlara tahsis edilmişti¹⁷⁹. 1825 yılı için Çıldır eyaleti cizyesini tahsil etmek eyalet valisi Osman Paşa'ya havale edilmişti¹⁸⁰.

Çıldır eyâlet hazinesi gelir kalemlerinden olan cizyenin kaç hânedene kadar tahsil edildiği bilinmemektedir. Cizye şer'i vergi hükmünde olduğundan tahsil edilmesi gibi harcanmasına da azami ölçüde dikkat edilirdi. Bazen sefer sırasında eyâlet gelirleri ordu masraflarına tahsis edilirdi. Ahıska, Azgur ve Hartus kalesindeki muhafızların maaşları, Çıldır cizyesinden karşılandı¹⁸¹. Bazı durumlarda daha uzaktaki mıntikalarda yer alan mahallere dahi cizye vergisi tahsis edilmişti. Keza Kırım tarafındaki Faş ve Sohum kalelerinde görevli muhafızların maaşları, Çıldır cizyesinden karşılanmıştı¹⁸².

1826 yılında Çıldır eyalati cizyesi olarak toplam 24 112 guruş tahsil edilmişti. Vali Osma Paşa'nın nezartinde gerçekleşen tahsilat işlemi neticesinde toplanan paralar muhtelif kalemlere aktarılmıştı. 6 240 guruş kapı kethüdalarına, 318,5 guruş Ahıska hamireci nakaratına, 177 guruş İsmail Efendi cami görevlilerine, 2 000 guruş cizye tahsildarlarına, 15 168,5 guruş ise

¹⁷⁵ Ercan, *Müslüman Olmayan Halkın Hukuki ve İçtimai Durumu*, s.288.

¹⁷⁶ Ziya Kazıcı, *İslam Kültür ve Medeniyeti*, İstanbul 1996, s.272.

¹⁷⁷ A.Ş.S. 1. v. 26b-27a.

¹⁷⁸ A.Ş.S. 1. v. 48a.

¹⁷⁹ A.Ş.S. 1. v. 48b.

¹⁸⁰ "Çıldır eyaletinde kâin ehl-i zimmet ru'ayasının üzerlerine lazım gelen cizye şer'iyyelerinin cibayeti bi-ferman-ı 'âli hala val-i vel'aşan eyalet-i Çıldır vezir devletlü 'Osman Paşa yesserallahî te'ala bi'l-hayri ma yürüd vema yeşa hazretlerinin 'uhde-i müşiranelerine havale buyurulmuş", A.Ş.S. 1. v. 93a.

¹⁸¹ A.Ş.S. 1. v. 48a.

¹⁸² A.Ş.S. 1. v. 48b.

ocak mensuplarına verilmişti¹⁸³. 15 168,5 guurş ödeme yapılan ocak mensupları, Ahıska kalesinde görevli gönüllüler, Azgur ile Hartus kalesindeki muhafızlardı. Askerler parayı aldıklarına dair mahkeme kaydı tutturmuşlardı¹⁸⁴.

4.2.2.3. İmdad-ı Hazariyye

Valilerin çeşitli masraflarını usulsüz olarak toplamalarını engellemek ve böylece devlet ile halkın karşı karşıya gelmesini önlemek amacıyla 1718 yılında imdad-ı seferiyye adıyla yeni bir vergi konmuştur. Bu vergi barış zamanlarında da toplanmış ve imdad-ı hazariyye adını almıştır. Bu vergi her yıl 6 ayda bir (Muharrem ve Recep aylarında) iki taksit olarak alınmıştır¹⁸⁵. Taksitler bazen üçe uzamıştır. İmdadiyeler valilerin en önemli gelir kaynaklarıdır. Ahıska eyaletinde bu kalemdeki verginin tahsil edildiği sicildeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.

“...hâlâ vâli-i ve’l-aşân Eyâlet-i Çıldır Devletlü el-Hâc Salih Paşa yesserallahi te’âlâ bi’l-hayr-i mâyürîd ve mâşâ efendimiz hazretlerine te’diyyesi icâb eden yigirmi bin gurus imdâd-ı hazariyye ve yedi bin beş yüz gurus ikrâmiyye ve beş bin gurus harcıyâb ve beş bin gurus kethudâ-yı hazret veliyyü’n-ni’miyeve bin beş yüz gurus kâtib-i divâniyeve dört bin gurus Göle menziline ve beş yüz gurus hâkim efendiye ve kâtibine ve bin gurus sarâfiyye ve yigirmi bir bin yüz kırk dokuz gurus devlet-i ‘aliyyeden âmed-şod-kân hidmekar-ı tâtâran hidmet-i yevmiyye ve masârifât-ı sâireye cem’an altmış beş bin kırk dokuz gurus eyâlet-i mezbûrun hâvi olduğu sancaklara vücûh-ı memleket ve ‘umûm ma’rifetleri ve ma’rifet-i şer’ile ‘alâ vechi’l-i’tidâl tevzi’ ve taksim olundukda Satlel ve Hassa sancağına isabet eden ber-vech-i bâlâ yalnız üç bin altı yüz yetmiş bir gurus otuz pâredir¹⁸⁶ ifadesinden anlaşılabacağı üzere Ahıska eyaleti sınırları dâhilindeki Satlel ve Hassa sancaklarından 3 671 kuruş ödeme gerçekleşmiştir.

1816 yılında Rodos tarafına giderek on aya yakın görev mıntıkası haricinde hizmet veren Lütfullah Paşa’ya Ahıska ve havalisine ait gelir kaynaklarından 68 250 kuruş tahsis edilmişti. Bu miktarın 4 550 gurus, Mirhev

¹⁸³ A.Ş.S. 1. v. 97a.

¹⁸⁴ A.Ş.S. 1. v. 97a-97b.

¹⁸⁵ “otuz iki re’s senesî gurra-yı muharremden zi’lhicce gâyetine kadar bir senelik yigirmi bin kuruş hazariyyeden taksîd-i evvel ve sâni beraber olarak”, A.Ş.S. 1. v. 29a.

¹⁸⁶ A.Ş.S. 1. v. 17a.

sancağına havale edilmiş olup bu işle bizzat Ahıska kadısı ilgilenmişti¹⁸⁷. Ardahan-ı Büzurg sancağı, 5 200 gurusu ödemek durumunda kalmıştı¹⁸⁸. Acara-yı Ulya sancağından hazariye olarak 1 500 gurusu tahsis edilmişti¹⁸⁹. Keza Acara-yı Süfla sancağından da iki taksit olarak alınan hazariyye vergisi için 1 500 gurusu alınmasına karar verilmişti¹⁹⁰.

1817 yılında Lütfullah Paşa'nın yerine Hafız Ali Paşa eyalet valisi olarak atandı. Dolayısıyla 1817 yılına ait olarak iki taksit halinde alınan 20 000 gurusu hazariyye vergisinin yeni valiye ödenmesi noktasında ilgili görevliler bilgilendirildiği gibi merkeze de durum değişikliği hakkında malumat verilmişti¹⁹¹. 1821 yılında Çıldır eyaleti valisi Benderli Ali Paşa hakkında tutulan kayıta; *öteden beri vüzerây-ı 'uzzâm hazarâtının mesâriflerine 'avn ve meder zeylinde Çıldır eyâletinden ba-ferman-ı 'âli tertib ve ta'yin buyurulan ber-vechi bi'l-imdâd-ı hazariyye ve mesarifât-ı saireyi cümle ümerâ ve zua'mâ hâvî olduğu sancaklarına 'âlâ vechi'l-itidâl tevzi' ve taksim ve cem' ve tahsil oldukda* denilmekteydi. Ali Paşa'nın 1821 yılı için hazariyye vergisi 20 000 gurusu olup sair masrafları için de 60 000 gurusu tahsis edilmişti¹⁹².

İmdad-ı seferriye kimi zaman sair ihtiyaçlar için kullanılmıştı. 1812 yılına ait Ahıska ve havalisinden tahsil edilen 5 000 gurusu imdad-ı seferriyye, Ahılkelek kalesinin tamir masrafları için tahsis edilmişti¹⁹³.

¹⁸⁷ A.Ş.S. 1. v. 27b.

¹⁸⁸ “Ardahan sancağına isâbed eden ber-vech-i bâlâ yalnız beş bin iki yüz kuruşdur”, A.Ş.S. 1. v. 28a.

¹⁸⁹ A.Ş.S. 1. v. 28b.

¹⁹⁰ “... Çıldır eyâletinden bi-ferman-ı 'alî tertib ve ta'yin buyurulan yigirmi bin kuruş imdad-ı hazariyye otuz iki senesi re's sene gurra-yı muharrem i'tibariyle hâlâ vâli-i ve'l-asan eyâlet-i Çıldır devletli 'inayetli velüyyü'n-ni'a es-seyyid Lütfullah Paşa yeserellahi mâ yürid ve mâ yeşâ hazretlerine te'diyyesi icâb ve iktizâ eylediğinden bir kut'a fermân-ı celilü-ş-şân şerefriz vürüd ve zühûr eylediğinden mebnî otuz iki re's senesi gurra-yı muharremden zi'lhicce gâyetine kadar bir senelik yigirmi bin kuruş hazariyyeden taksid-i evvel ve sâni beraber olarak Acâre-yi Süflâ sancağına işabet eden ber-vech-i bâlâ yalnız bin beş yüz kuruşdur”, A.Ş.S. 1. v. 29a.

¹⁹¹ “Der-i devlet-i mekîne'arz-ı dâ'i kemîneleridir ki Çıldır eyâleti esbak vâlisî 'utûfetli Lütfullah Paşa hazretlerinin 'uhdesinde iken iki yüz otuz üç senesi cemâziye'l-âhiresinin ondokuzuncu günü devletli Hâfız 'Ali Paşa hazretlerinin 'uhdesine tevsiye buyurulup eyâlet-i merkûmada vâk'i kazâlardan senede iki taksit ile mürettib olan yigirmi bin kuruş imdâd-ı hazariyyeden zikr olunan otuz üç senesine mahsûben şürûtî mûcibince re's sene-yi gurra-yı muharrem i'tibâr olunarak müşârün-ileyh Hâfız 'Alî Paşa hazretlerinin tevcîhi târihine göre kıstü'l-yevm hesabı üzere hissesine isâbet eden hazariyye akçası ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetîyle yerli yerinden tahsil ve tarafından kabzına me'mûra te'diyye ve teslim olunmak bâbında...”, A.Ş.S. 1. v. 30b.

¹⁹² A.Ş.S. 1. v. 62a.

¹⁹³ A.Ş.S. 1. v. 37b, 85b.

4.2.2.4. Para Birimi Olarak Kuruş ve Değeri

19. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı Devleti'nde çağdaşı bulunan pek çok Avrupa ülkelerinde olduğu gibi madeni para kullanılırdı. Sistemde altın, gümüş ve ufaklık ihtiyacını gidermeye matuf olarak her iki madenin dışında genelde bakırdan mamul paralar kullanılıyordu. Kâğıt paranın kullanımı batılı ülkelere paralel olarak 19. yüzyıl içerisinde başlar. Sistem esasta altın ve gümüşe dayandığından her iki madenin mümkün olduğunca mübadelede kullanılması ve eşya olarak kullanılmamasını öngörüyordu. Bu sebeple ülke içine kıymetli maden girişi teşvik ediliyor, çıkışı ise yasaklanıyordu. Şahısların ellerinde ve sarayda bulunan altın ve gümüşten mamul eşyalar darphanelere getirilerek para basımında kullanılırdı.

Ahıska şeriiye sicilinde özellikle altın ile ilgili ilgi çekici kayıtlar yer almakatadır. Paranın tedavüldeki pozisyonu ile ilgili olarak *“tamı on iki kuruş nısfı altı kuruş ve rab'i üç kuruş fiyat ile alınıp verilmek üzere rayic-i vâzî' ve ismi tam-ı sâmi-i mülûkâne ile esâfetle adli tesmiye olunarak cedit altûn kat' ve i'mâline ruhsat-i seniyye-i husrevâne edzâni kılıp ancak mukaddemlerde mütedavül olan Rûmî altunu yigirmi beş ve İstanbul altunu sekiz ve Fındık altunu on bir ve Mısır altunu yedi ve Cezayir ve Tunus ve Trablus altunları on iki kuruş ve Rûmî nısfıyesi on iki buçuk ve rab'i altı kuruş on paraya ve Fındık rab'iyyesi üç ve İstanbul rab'iyyesi iki buçuk kuruşa vesâir 'atik ecnâs-ı nûkûd dahi fiyat-ı asliyesi üzere alınıp verilmek ve fiyat-ı mukarrasından bir akça ziyâdeye alınıp verilmemesi bâbında”* açıklamada bulunulmuştur¹⁹⁴.

4.2.3. Sosyal Yapı

Şer'iiye Sicilleri hiç şüphesiz sosyal hayatın ve onun en önemli unsuru olan aile hayatının birincil kaynaklarıdır. Osmanlı toplumunu tanımak için, her yönüyle toplum hayatının yansıdığı sicilleri son derece iyi tahlil etmek gerekir. Siciller okunmadan sosyal hayatı kesinlikle anlaşılamaz ve ön yargıdan kurtulamaz.

4.2.3.1. Müslim ve Gayr-i Müslim Toplum Arasındaki İlişkiler

Osmanlı hâkimiyeti altındaki topraklarda Müslümanlarla Gayr-i Müslimler birlikte yaşamaktadır. İslami hoşgörüyle yaklaşan Osmanlılar farklı

¹⁹⁴ A.Ş.S. 1. v. 90b-91a.

din mensublarını zimmetleri altına alarak, can, mal ve ırz gibi bir takım temel haklarını güvenceye almışlardır. Haliyle Gayr-i Müslim nüfusun meskûn olduğu Ahıska ve havalisinde iki taraf arasındaki ilişkiler dikkat çekici mahiyettedir. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru gelişen birtakım siyasi hadiseler iki taraf arasındaki ilişkileri yıpratırsa da bölgede yaşayan zimmi unsurlar itaatkâr tavırlarını devam ettirmişlerdi¹⁹⁵. Ahıska ve havalisinde Müslim - Gayr-i Müslim ilişkileri açısından çok da önemli problemlerin olmadığı söylenebilir.

*Ehl-i îmânî kefereden Rûm Milleti*¹⁹⁶ olarak tanımlanan Gayr-i Müslimlerle ilgili tutulan bir kayıta oldukça ilgi çekici ifadeler yer almaktaydı. “*emr-i dînde ayrı ve gayrî olmadığından der ‘aliyye-i ebedî’l- karârda ittîfak arâ olunarak müceddeden kefare-yi mesfûrî bi- ‘avn bârî ve rûhâniyyet Hazret-i Peygamberî ‘Aleyisselâm istimdâdıyle ve şevketlü kerâmetlü kudretlü veliyyü’n-nî’met bî-minnetimiz pâdişâhımızın teveccühât-ı hazenelerîyle bu makûle ehl-i zimmet tâifesinden ‘arzîyle mukayyed olan ru’âyâlara ta’adî olunmâmasına ve dîn-i devletimizin büyük olduğunu anlatmak için büyük ve küçük cümlemizin ittihâd-ı ve ittîfak eylemleri*”. Anlaşılacağı üzere Osmanlılar Gayr-i Müslim reayaya karşı Ahıska örneğinde olduğu gibi oldukça toleranslı ve himayetkar tavır almışlardı¹⁹⁷.

Divan-ı hümayun Gayr-i Müslim ahalinin özlük haklarına oldukça duyarlı yaklaşmıştı. 1821 tarihli sicil kaydında “*kendû halinde ‘ırz ve edebîyle mukayyed ve üdâr ümûrîyle meşgûl olan veyâhud fesâd ve mel’anete tehâsir ile sonradan nedâmet ve istîmâne şahîhanü’ d ve rücû’ eyliyen ru’âyânın kemâ fî’s-sâbık şekâvet ve ‘isyandan hayrî olmayup kendû hâlinde olan ‘aczeten ra’iyyete tasallut ve ta’îd ve emvâl ve evlâd ve ‘iyâl ve kilisâlarına sarkıntılık misillü harekete tasdî ve bî-cürüm ru’âyîyi urmağa cüret eder olur ise ol mâkule cevâba olamıyacıklarını herkese güzelce tenbih ve te’kîd olunması*” ibare oldukça açıktı. Kendi işinde gücünde olan Gayr-i Müslim reayaya

¹⁹⁵ “....ebed-müddetde cizye-güzâr reâyâsından olup bir vakittenberü dâirey-i ita’atdan huruç tâife-i mesfûrun te’dibler te’hîr olunmuşdu ise de ‘uzzâf-ı mesfûrların ‘iyâl u evlâdları ordu-yı hümayun Edirne de bulunmak takribiyle takviyye-yi bazuyu iktidarlarına vesile olan sadr-ı a’zam sûtûde-i şîm ve vekl-i mutallak kaviyyü’l-himem hazretleri darben ve kahren feth ve teshîr olunduğu” A.Ş.S. 1. v.10a.

¹⁹⁶ A.Ş.S. 1. v. 36b.

¹⁹⁷ A.Ş.S. 1. v. 36b.

kesinlikle zûlm yapılmaması aksi takdirde olan hadislerde açıklama dahi dikkate alınmayacağı beyan edilmişti¹⁹⁸.

Osmanlı idaresinin olumlu yaklaşımına karşı zaman zaman oldukça olumsuz tavırlar da sergilenmişti. 1821 yılında Rusya'nın bölgede giriştiği faaliyetler netice vermişti. Rus kışkırtması neticesinde bölge ahalisi isyankâr bir tavır takınmıştı. “*Rûm kâvirlerinin milletce bi'l-ittifâk ümmet-i Muhammed 'aleyhine derkâr olan hâbâset ve mel'anelerî cihetîyle şe'âyir-i İslâmiyyeden olan ittifâk ve ittihâd usûlî icrâ ve berz-i vaktînden beri mecmû' nâssa tabi'at-ı cenâb-ı fetvâsenâhîde 'akd olunan meclisde nusûretle ittifak ve ittihad takviyyet verilmiş*”¹⁹⁹. Rusyanın desteklediği bu isyan hareketi, Ahıska ve havalisinde kendisini hissettirmişti²⁰⁰. Öyleki Ahıska'ya ağaçtan tabyalar yapıldığı gibi zahire ve cephane sevkıyatı yapılmıştı²⁰¹. Dolayısıyla zaman zaman ilişkilerde kırılmalar yaşanmıştı.

1819 yılında belgelerde çok ilgi çekici bir hadise yer almaktadır. Çıldır eyaletinde meskûn Davin isimli bir Gayr-i Müslim, Müslüman olmuş ve eyalet valisinin hizmetine dahi girmişti. Ancak zaman içerisinde yeniden eski dinine döndüğü gibi Çıldır'dan da firar etmişti. Gelişmeler üzerine “*Davin nâm pelid 'aleyhi'l-maka'ad fi'n-naru'l-hadid bu vecihle mürted olduğunu*” hakkında bu şekilde hüküm verildi. Mürted olan Davin'in 1 349 gurus tutarındaki bütün mallarına el konuldu²⁰².

Belgelere yansıdığı kadarıyla Müslümanlarla Gayr-i Müslim teb'a arasında yaralama ve öldürmeyle sonuçlanan dâvâlar görülmemektedir. Küçük çapta olayların olması muhtemelse de mahkemeye gelen herhangi bir dâvâ yoktur. Buradan iki taraf arasında huzursuzluk oluşturacak olayların olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak “*vilâyetimizin ekser kazâları orman ve sengistân ve hâsıl ve nümâsî kalîl olduğundan ahâlîleri kalîlü'l-maâş ve zıyk-ı fakr vikâka ile birbirlerimize şevk ve garet verüp birer takrîb dil-ferib ile cân berdühân-ı hamiyet olup*”²⁰³ tanınmasına bakıldığında zaman zaman özellikle iktisadi durumdan kaynaklı olarak sorun çıkmaya müsait bir ortamın olduğu söylenebilir.

¹⁹⁸ A.Ş.S. 1. v. 37a.

¹⁹⁹ A.Ş.S. 1. v. 37b.

²⁰⁰ A.Ş.S. 1. v. 38a.

²⁰¹ A.Ş.S. 1. v. 38b.

²⁰² A.Ş.S. 1. v. 56b.

²⁰³ A.Ş.S. 1. v. 33a.

4.2.3.2. Vakıflar, Medreseler, Camiler ve Mescitler

Osmanlı toplumunda sosyal yapılar denince, vakıflar başta olmak üzere medreseler, camiler, mescitler, han ve hamamlar, imarethaneler akla gelmektedir. Denilebilir ki, Osmanlı toplumu bir vakıf medeniyetidir. İnsanların Allah rızasını gözeterek hayır adına yaptırdığı vakıf müesseseleri toplumun ihtiyaçlarını karşılama da büyük rol oynamıştır.

Vakıflar, sosyal, eğitim, beledî ve dîni görevleri yerine getirmeleri için maddi durumu iyi olan kişiler tarafından kurulmuşlardır. Dîni vazifelerin yerine getirilmesi için gereken cami, mescit gibi tesislerin veya türbe gibi dîni olarak önemi büyük olan yerlerin imarı, bakımı ve onarımı için kurulan vakıfların yanında bu gibi tesislerde görev alacak imam, müezzin gibi kişilerin geçimini sağlamak için de vakıflar kurulmuştur. Sosyal, beledî ve eğitim hizmetlerinin sağlanması için kurulan vakıflar ise su kemerleri, çeşmeler, hanlar, hamamlar, kütüphaneler medreseler vb. tesislerdir. Bu tesislerin inşa edilmesi, bakımı, onarım ve ihtiyaçlarının karşılanması yanında buralarda görev yapacak kişiler içinde vakıflar kurulmuştur²⁰⁴.

Çalışma konusu kadı sicilinde vakıflar hakkında muhtelif yerlerde dolaylı veya doğrudan belgeler bulunmaktadır. 101 numaralı belgede “...*imam ve hatib ve cum 'a şeyhî ve mü'ezzin ve farrâş ve mu'allim-i sibyan vazîfeleri ve ikâd olunacak fenâdil için revgan-zeyt ve şem-ı asl ve revgan vesâir mesârifleri avânesi için bi-fermân-ı 'alî vazîfe ta'yîn ve 'inâyet-i şahâne buyurulan senevî yüz yetmiş yedi kuruş işbu bin iki yüz otuz dört senesine mahsûben hâlâ Çıldır cizyedârî sa'âdetlî el-Hâc Rüstem Ağa kulları tarafından bi-temâmihâ ahz ve kabz eylediklerini mütevellîsî ve ehl-i mürtezika bi-cem'ihim rîde hesabâ mansûb buyurulmak için yedlerinde olan emr-i 'âlî suret-î zahriyyesine istisân kılındı el-emr men lehü'l-emrindir*” ifadesi yer almaktadır²⁰⁵. Anlaşılabacağı üzere 1819 yılında vakıflar bünyesinde istihdam edilen imam, hatip, müezzin, şeyh ve farraş gibi personelin 177 gurusluk muhtelif masrafı Çıldır hazinesinden karşılanmıştı.

Vakıf genel anlamda “Hayrî” ve “Zürrî” olmak üzere iki guruba ayrılmıştır. Hayrî vakıf, doğrudan doğruya kurbet kasdıyla kurulan ve

²⁰⁴ Bahaeddin Yediyıldız. (1982). Vakıf Müesseselerinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü, Vakıflar Dergisi, S. 14, Ankara, s. 2.

²⁰⁵ A.Ş.S. 1. v. 53a.

yararlanan olarak da bütün insanlar veya fakirler tayin edilen vakıflardır. Bunu gayr-i mahsur yani yüz veya daha fazla kimselere yapılan vakıflar şeklinde de tarif edenler olmuştur. Bilindiği gibi bu vakıflarda gâye kurbet, yani sevab ve ibadet kabilinden bir fiil işlemektir²⁰⁶. Bu tür vakıfların yanında Zürrî, yani evladlık vakıflar da mevcuttur. Evladlık vakıflar, vakfedenin ihtiyaç sahibi hısımlarının bulunması ve kendisinin de varlıklı bir kişi olması halinde, bunların ihtiyaçlarını temin için, yardımlaşmanın mukaddes bir usulü olan vakıf yapması ve gelirini de önce hısımlarına sonra da fakirlere tahsis edilmesi şeklinde kurulan vakıflardır²⁰⁷.

1824 yılına ait bir kayıta Ahıska şehrinde mevcut vakıflarla ilgili olarak oldukça önemli bilgiler yer almaktadır. Belge, şehrin sur içinde bulunan Hacı Ahmed Paşa tarafından yaptırılan cami vakfı hakkındadır. Caminin görevli personeli ve sair masrafları vakıf bünyesinden karşılanmaktaydı. Bu işleri bizzat vakıf mütevellisi Hafız Mustafa Halife yürütmekteydi. Hafız Mustafa vefat edince yerini alacak çocuğuda olmayınca vakfın işleri yürütecek mütevelliyeye ihtiyaç duyuldu²⁰⁸. *Câmi'-i mezbûr hademesiden ve erbâb-ı istihkakdan* olarak tanımlanan Seyyid Hafız Mehmed Halife'nin müteveli olarak atanması gündeme geldi²⁰⁹. “*Her vechle mahall-i müstehak ve mücevved kur'an-ı 'azîmü'ş-şan ve muhtar-ı cema'at ve cihet-i merkûmaya alık ve şayan olmakdan nâşî*” olan Hafız Mehmed halife'nin müteveli olarak atanması uygun görüldü²¹⁰.

Hacı Ahmed Paşa'nın medfun olarak bulunduğu camiye ait evkaf, sultan tarafından temlik olarak verilen Vala isminde bir köydü. Köyün gelir kaynakları yanı sıra hariçten gelerek ziraat edenler dahi vakfa gelir olarak tayin

²⁰⁶ Ahmet Akgündüz. (2002). İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara, s.270.

²⁰⁷ Akgündüz. a.g.e. s. 271

²⁰⁸ “*Mahmiyye-i Ahışa sūr dâhilinde vâki' Merhûmu'l-mağfûr firdevs-i âşiyânı'l-hac Ahmed Paşa hazretlerinin binâ ve hayrât eylediği câmi-i şerif evkâfi mahsûlünden olmak üzere yevmî elli akça vazîfe ile imam-i evvel ve 'aşırhan ve suret binâen aşırhan cihetleri ve imâm-ı evvel olanlara bi-nevbet ta'yin olunan haftasında beher yevm-i salat hamseyi ikâme eyleyip salat ve fecr ve zuhr ve 'işâ itmâmında birer aşr-ı şerif ve salat 'asr itmâmında dahi sude-i binen tilâvet ve vakıf-ı merhumun ruhuna habbe etmek şartıyla bi-berat-ı şerif 'âlişan...*”, A.Ş.S. 1. v. 65a.

²⁰⁹ A.Ş.S. 1. v. 65a.

²¹⁰ A.Ş.S. 1. v. 65a.

edilmişlerdi. 1815 yılına kadar köylü ahali ile dışarıdan gelenler arasında sorun çıkmazken 1816 yılında problem ortaya çıksa da kısa sürede çözümlenmişti²¹¹.

1826 yılında Ahmediyye Cami kütüphanesine merkezden iki cilt siyer-i kebir gönderilmişti. Kitabın öncelikli olarak medreselerde okuyanların istifade sunulması için müftünün bizzat ilgilenmesi uygun görülmüştü. Önceki ve sonraki müftülerin kitabı birbirlerine teslim etmelerine karar kılınmıştı. Kitabın muhafazasına cami kütüphanesindeki sandık seçilmişti²¹².

4.2.3.3. Aşiretler

Aşiret Arapça bir kelime olup “kabile” karşılığı kullanıldığı gibi kabilenin altında daha küçük bir topluluğu da ifade etmektedir. Türkçe’de ise yaygın olarak göçebe unsurlar için kullanılmış, özellikle Osmanlılar döneminde boy’un altında, cemaatin üstünde bir topluluğa ad olmuştur. Osmanlı kanunnâmelerinde ve belgelerinde genel olarak “konar-göçer” veya “yörük” olarak kaydedilen teşekküller, yukarıdan aşağıya bir sıraya göre, boy kabile, taife, aşiret, cemaat, oymak, mahalle ve oba şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Göçebe hayatının bir gereği olarak daha çok hayvancılıkla uğraşan aşiretler, bu bakımdan yerleşik ahaliyle iktisadî bakımdan bir bütünlük teşkil etmişlerdir. Yaylak ve kışlakları arasındaki hareketleri, biraz da hayvanlarına otlak bulma düşüncesinden doğmuştur. Bununla beraber göçebe hayatlarının, merkezî otoritenin zayıflamasıyla başıboş telakki edilebilecek bir tarza dönüştüğü ve bunun onların te’dib ve iskânları için bir sebep teşkil ettiği görülmektedir. Aşiretlerin kontrol altında tutulmaları ihtiyacı, devletçe eski aşiret düzenlerinin bozularak kethüdâlıklar şeklinde teşkilâtlandırılmalarına ve ancak belli güzergâhlar içinde hareketlerine izin verilmesine yol açmıştır²¹³.

Çalışma konusu kadı sicilinde alınamayan vergiler ve zimmetleri bulunan aşiretler hakkında yazılan fermanlarda, vermeleri gereken vergilerin derhal toplanması önemle üzerinde durulan hususların başında gelmektedir. 3 Mayıs 1825 tarihli belde Ahılkelek sancağı sınırları içerisinde meskûn olan İsmilanlı aşireti bir vesile ile sancakbeylerine vermekle mükellef oldukları vergi vermemişler ve bu da bir takım sıkıntılara neden olmuştu. Problemin üzerine giden hükümet aşiret hakkında eskiden beri gelen düzene göre hareket

²¹¹ A.Ş.S. 1. v. 84b-85a.

²¹² A.Ş.S. 1. v. 96b-97a.

²¹³ Yusuf Halaçoğlu. (1991). Aşiret. *İslam Ansiklopedisi*, c.4. İstanbul, s.9.

etmeleri yönünde kara vermişti. Böylelikle sancakbeyi aşiretler üzerindeki eski haklarına kavuşabilmişti²¹⁴.

4.2.4. Asayiş

Ahıska ve havalisi asayişin sağlanması için bütün imkânlar seferber edilmişti. Ancak, üstesinden gelinemeyen hususlarda hükümette başvurulmuştu. Divân-ı hümayuna kadar akseden bu badireler; eşkıyalık, ehl-i örf üyelerinin haksızlıkları, iftira ve hırsızlıktı. Meydana gelen olaylar, toplum düzenini dolaylı ve dolaysız olarak etkilediğinden sosyal ve ekonomik yönden bunalımlara yol açmıştı. Bu durumun doğal neticesi ise toplumdaki huzur ve güven ortamının ortadan kalkmasıydı.

Ahıska Şer'iyye Sicili'ne göre bölgede asayişin genel mânâda iyi olduğu, toplumun huzurunu kaçırarak olayların fazla olmadığı görülmektedir. Resmi görevliler dahi sorunun parçası olsalar hemen gerekli müdahale yapılarak toplumun huzurunun korunmasına gayret edilmişti. Ahıska kalesi yeniçeri subayı Serturnâ 'Ömer Ağa, mübâşir Kırk ikinci Ahmed Çavuş'un uygunsuz işlerle meşgul olmaları hükümetin dikkati çekerek bu kişilerin engellenmesi için Ahıska'da yetkililere hükümler gönderilmişti. Hatta ciddi sıkıntılara sebep olan Kırk sekiz cemâ'atının aşçısı Süleyman Usta görevinden alınarak sürgüne gönderildi²¹⁵.

Ahalinin huzuru herşeyin üstünde tutulmuştu²¹⁶. Bu ahengi bozanlar hakkında gerekli işlerin nasıl yapılacağı belgelerde açıkça ifade edilmişti. *"Pancuzâde dimekle ma'rûf Ocaklı ağvatından Serdengeçti 'Arif Ağa nâm şakâvet-i perest muktezâ-yi cibilliyeti üzre birkaç kesân bi-'akl ve iz'ânı dahi yanına celb ve cem' ile semti fesâd ve şikâka sâlik olup"* denilen Serdengeçti Arif Ağa hakkında gerekli işlemlerin başlanması hatta katledilmesine müsaade edilmişti²¹⁷. Bazı durumlar da Ahıska eyaleti sınırları içerisinde hizmet eden problemli görevlinin yerine başka biri göreve tayin edilmişti²¹⁸.

Ahıska sınır boyunda yer aldığından ötürü her an bir sıcak çatışma riski olduğundan ahalinin sosyal hayatında rahat bir şekilde yaşamasına dikkat

²¹⁴ A.Ş.S. 1. v. 84a.

²¹⁵ A.Ş.S. 1. v. 10b-11b; 20b-21b.

²¹⁶ *"vâli-i vilâyetin umur-ı hükümet ve nüfûzların ihtilâle virmek da'iyyesiyle ' ibâdillahin emn ve râhatlarını sülb"* A.Ş.S. 1. v. 12a.

²¹⁷ A.Ş.S. 1. v. 11a-12b.

²¹⁸ A.Ş.S. 1. v. 16a-16b.

edilmişti. Hatta en yetkili mülki görevliler dahi haklarında şikâyet hâsıl olduğu takdirde hemen tahkikat yapılmıştı²¹⁹. Rusya ile olan ilişkiler nedeniyle özellikle Gayr-i Müslim unsurların karşı tarafla anlaşma yapması ihtimaline karşı haksızlık ve zulm yapan kim olursa oldun gerekli olan muameleye tabi tutulmuştu²²⁰.

Eyalet valisinin oluruyla Rusya tarafından gelerek Hartus, Ahılkelek ve Çıldır kazalarına yerleştirilen Terekemelere, Hartus sancakbeyi Mehmed Ağa tarafından eziyet yapılması merkez tarafından haber alınca hemen müdahalede bulunulmuştur²²¹.

1817 yılında şaki Tuzcuoğlu Memiş bölgede asayiş problemine neden olmuştu. Etki alanı oldukça geniş olan memiş ortadan kaldırılması için Livane ve Acara sancakbeyleri görevlendirilmişti. Ahalinin huzurunu kaçıran Memiş'in ortadan kaldırılması noktasında bütün gayretlerin gösterilmesi açıkça ifade edilmişti²²².

Ahıska ve havalisi sınır bölgesi olması nedeniyle her zaman hareketli saatlerin yaşanmıştır. Bölgenin dinamikleri içinde dahi olmayan bazı meseleler, konumu hasebiyle etkili olmuştur. Nitekim bulunduğu mıntıkada problemlere neden olan Kudüs Voyvadası Nasuh oğlu Nasuh, görevli olduğu mıntıkadan firar etmişti. Ahıska ve havalisi ile bire bir ilgili olmamasına karşın Ahıska havalisi üzerinden kaçma ihtimaline karşı ilgili görevliler uyarılmıştı²²³. Benzer bir hadise 1820 yılında meydana geldi. Diyarbekir ve havalisinde eşkıyalık yapan Şeyhzâde Hafîdî Mehmed ve Kara Hocaoglu Serdar isimli şakiler bulundukları mıntıkadan firar ettiler²²⁴. İlgili şahıslar hakkında çıkan karar “hapis ve girift olunmaları bâbında”ydı. Şakilerin Ahıska’ya gelme ihtimali söz

²¹⁹ “vâli-yi sâbık Devletlû Es-Seyyid Lütfullah Paşa efendimiz vilâyetimize hıyn-i teşrif ve müddet-i hükümetinde vilâyetimizin ahâli ve fukarâsına envâ-ı zulm ve te’addî ve kanûn-ı pâdişâhî olan rûsûm-ı ‘âdiyyeden fukarâ özüne beş kat zammîyye ederek metâlîbe birer bahâne ile fukarâ-yı gûnâgûn metâlîbât ile tazyik ve cüzâ-yı mâze-yi umûr-ı ‘azîme adıyla cerâyim-i külli tahsil ve sekene-yi vilâyetden niçe kimseleri rıhne dârûnan pâreye muhabbah eylediğinden başka ma’âzallah te’âlâ tam’-ı hâmi sevdâsı ümûr-ı ibâdallâhi şeri’at-ı garrâyâ tatbik etmiyerek bâb-ı rüşvete meyl ve muhabbet birle ibtâl ve niçe kimesnelerin mevâdd-ı şer’iyyesini ru’yetde ağmâz itdiğinden ma’adâ”, A.Ş.S. 1. v. 12b.

²²⁰ A.Ş.S. 1. v. 13a-13b.

²²¹ A.Ş.S. 1. v. 15a-16a.

²²² A.Ş.S. 1. v. 35b.

²²³ A.Ş.S. 1. v. 35b-36a.

²²⁴ “Diyarbekir ahâlisinden matûfî Şeyhzâde Hafîdî Mehmed ve vücûhundan Kara Hacı oğlu Serdar nâmûn şekâvet-i pişeler sûret-i bağı ve isyân-ı zuhûrlarıyla hâlâ vâlîleri olan Devletlû el-Hac Behram Paşa hazretleriyle muhabereye ictisâr ve müşârun-ileyh ile mukâvemete tâb-ı âver olmayup eşkıyâ-yı merkûma encâmkârlârına tefekkür ve Diyarbekir tarafından firâr etmiş olmalarıyla”, A.Ş.S. 1. v. 36b.

konusu olduğu için gerekli tedbirin alınması resmi görevlilere açıkça iletilmişti²²⁵.

Asayiş temini noktasında zaman zaman resmi görevliler de ciddi sorunlara neden olmuşlardı. Vazifeleri gereği bir kısmı uygun fırsat yakaladıklarında ahaliden yüksek miktarda vergi talep etmekten kaçınmamışlardı. Böyle durumlarda ise hükümet hemen adaletnâme göndermek zorunda kalmıştı. S

icil kayıtları incelendiğinde 1819 yılında Ahıska ve havalisinde adaletname uygulaması gerçekleşmişti. Sorun “*ez-cümle vüllât ve mutasarrıfın taraflarından zahîre behâ ve devriye ve kud’miyye nâmîyle fukârâdan birtakım mevadd-i zulmiyyenin ‘ahz ve tahassulî min’külli ile memnû’ ve vüllâta mahsus olan mâl-i hazariyye için taraflarından mübâşir nâmî ve nâm-ı aher ile muayyen olan hazariyye akçasından ziy’ade bir sene ahzından bigâyet hazr ve hilâfî vaz’ ve hâlet-i vukû’a gelmiyerek ve siyânetlerî esbâbını istihsâle mübâderet olunması bâbında*” denilerek ifade edilmişti²²⁶. Sorunu ortadan kaldırmak için adaletname hazırlayan merkez, Mehmed Ağa’yı görevlendirerek ahaliden gayr-i meşru taleplerde bulunulmaması için Ahıska’ya gönderdi. Ahıska kadısı İbrahim’in de katkısıyla adaletname ahaliye ve resmi görevlilere tebliğ edildi²²⁷. 1 Aralık 1825 tarihli bir başka kayıta; her yılın mart ayında martiyye ismi verilen verginin alınmaması resmi görevlilere açıkça iletilmişti²²⁸.

1822 yılına ait bazı kayıtlarda asayiş noktasında dikkat çekici bilgiler vardı. Sicil defterindenki 154. ve 155. belgelerde “*Eyâlet-i Çıldır sâkinlerinden Hartus Sancağı Beği Mehmed Ağa ötedenberi ‘ayaş havaperest bir zâlim-i şekâvetinizin hanterst olup nefisine râci’ olan kabahât-ı sürriyesine bakılmıyarak eyâlet-i mezbûraya vürûd eden vülât-ı ‘uzzâm hazarâtı taraflarından serhadd-ı mezkûrayı siyânetden vakit vakit ve sayây-ı lâzime ile ıslâhına sa’y olunmak üzreyken*” denilerek problem altı çizilmişti²²⁹. Ancak

²²⁵ A.Ş.S. 1. v. 36b.

²²⁶ A.Ş.S. 1. v. 36a.

²²⁷ A.Ş.S. 1. v. 36a.

²²⁸ ““uhdelerinde olan eyâlet-i elviyyeden beher sene mart esnalarında fukârâdan akça tahsil etmekde oldukları tebeddülât vukû’unda muhâsebe defterlerinden müstebân ve bu hâlet-i nâmerdiyye min külli’l-vücûh münafi-i mizâ’ ‘adalet-i imtizâc-ı şahâne olmakdan nâşi fîmâba’d o makûle muhaddis martiyye nâmiyle zir-i ‘uhdelerinde bulunan eyâlet ve elviyyeden bir akça ve bir habbe alınmamasına”, A.Ş.S. 1. v. 95a-95b.

²²⁹ A.Ş.S. 1. v. 69a-69b.

sorun sadece Mehmed Ağa'nın eşkıyalık yapması değildi daha önemlisi devletin iç güvenliği tehlike altındaydı. Risk yine belgelerde *şaki-i merkûm bir müddenten beri nimet-i İslâm ve nân ve nemîn hazret-i padişah nusret-i irtisâmi keferâne ile İrân eşkiyası serber âverde bağı ve şekavat olalıdan beri meyl ve müdebâ'at sureti nümûdar oldukça* açıkça yer almıştı²³⁰. Osmanlı Devleti'nin İran ile savaş halinde olduğu süreç içerisinde serhad bölgesinde bir sancak beyinin ilişkilerini ilerletmesi hükümetin kabul edemeyeceği bir gerçektir. Nihayetinde Çıldır Valisi Ahmed Paşa, Livâne sancakbeyi Süleyman Bey, Ardahan sancakbeyi Ali Bey ve Satlel sancakbeyi Yümnâ Mehmed Bey ortak bir askeri harekât yaparak Mehmed Ağa'yı etkisiz hale getirmişlerdi²³¹.

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen Osmanlı – Safevi savaşlarını müteakip ortaya çıkan otorite boşluğu Ahıska ve havalisinde de hissedilmişti. Özellikle sefer zamanlarında delil gibi istihdam edilen unsurlar barış zamanlarında iş bulamadıklarından asayiş sorunlarına neden olmuşlardı. 1824 yılında herhangi bir mahalde iş bulamayan ve başıboş dolaşan delil taifesine karşı merkezi idare sert tedbirler almak yoluna gitmişti. “*Ol makûle kapusuz zelil taifesinden serseri gezerek bir güne kazahat ve kabahat ve kaza ve kurada gasb-ı emval ve henk-i a'raz misillû halata cesaret eder olursa ol makulaların ocakları ka'desi üzre kalpakları alınarak şer ve müsara'at olunmak babında*” denilerek son nokta konulmuştu²³².

4.2.5. Menzilhaneler

Osmanlı Devleti'nde askeri, idari ve mali bir terim olarak kabul edilen menzil kelimesi, Arapça “nüzûl” kelimesinden mekân ismi olarak türemiş bir kelime olup, seyahat esnasında gece konaklanan yer, konak, iki konak arası, bir konak yol, merhale, posta tatar beygirlerinin bulunduğu mahal, tatar konağı ve posta manalarına gelmektedir²³³. Menzil, konak, konak yeri, bir günlük yol veya kervanların ve posta tatarlarının indikleri ve geceyi geçirmek üzere konakladıkları yere verilen isimdir.

²³⁰ A.Ş.S. 1. v. 69a-69b.

²³¹ A.Ş.S. 1. v. 69a-69b.

²³² A.Ş.S. 1. v. 61a.

²³³ Yusuf Halaçoğlu. (1995). *XIV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. TTK, Ankara, s.166.

Menzilde devlet tarafından bir yıllığına tayin edilen menzil emini (menzilci), menzil kethüdası, ahur kethüdası, seyis odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler grubu bulunmaktadır. Bunlardan menzil eminleri 1 yıl için, menzilin bulunduğu kaza ayanı, kadısı veya naibin teklifi ve devletin bunu tasdiki ile atanırdı. Araştırma konusu kadı sicilinde menzilcilik ile ilgili belgelere rastlanmıştır. Menzilhanelerde bulunan beygirlerin olmaması nedeniyle ve ulakların gecikmeleri konusunda merkezin ne derece hassasiyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Kayıtlarda “*menzil-i umûr öteden beri cümle umûrdan akdem ve ehemm ve elzem olduğu zahir iken*”²³⁴ denilerek menzilciliğin devletin en ehemmiyetli işlerinden olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Menzillerde ulakların seri bir şekilde gitmeleri gereken yerlere varmaları gerekirken menzilcilerin rehavetlerinden kaynaklanan nedenlerle menzillerde bulunması gereken beygirlerin bulunmamıştır. Hatta Ahıska ve havalisindeki menziller için “*intihay-ı serhadd şûûr-ı hakânîden bulunup der ‘aliyye-i ebedî’l-karârdan bi’l-me’mûriyye ve zehâp eden ulâk vesâirleri menzil-i bârgirleri zayıf ve nahif olduğundan vürûd edenler ‘avk ve te’hir etmeleri şiraza nizama mahal olduğundan*” açıklamada bulunulmuştur²³⁵. Menzillerde olması gereken beygirlerin her an hazır olmaları hakkında merkezin bu konuda ne denli hassas olduğunu göstermektedir.

XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başlarında menzilciliğin, bölgede kolay bir iş olmadığı sicil kayıtlarında görülmektedir. Zira menzillerin idaresi noktasında bölge ahalisinden taliplerin olmayışı; olanların ise kısa zamanda bu vazifeyi bir bahane ile terk etmesi menzilciliğin bu yıllarda revaçta olmayan bir meslek türü olduğunu göstermektedir.

Merkezi idarenin müdahaleleri kimi zaman menzilhanelerin yapısına olumlu katkıdan ziyade olumsuz sonuçları söz konusu olmuştur. XVI. yüzyılda Osmanlı idaresi altına giren Göle sancağı, Çıldır eyaleti sınırları içerisinde menzil olarak teşekkül olunmuştu²³⁶. Ancak XIX. yüzyılda Kars eyaletine ilhak edilmesi, olumsuz bir takım gelişmelere neden oldu. Ardahan ile Penek menzillerinin yükünü paylaşırken yeni yapılanma ile bu iki menzilin sıkıntı

²³⁴ A.Ş.S. 1. v. 85a.

²³⁵ A.Ş.S. 1. v. 85a.

²³⁶ A.Ş.S. 1. v. 39b.

yaşandı²³⁷. Uzun mesafeli yollardan gelen açısından mesafe oldukça arttı. Bu sorunun çözülmesi için bizzat Ahıska kadısı İbrahim devreye girmişti. Göle'nin eskiden olduğu gibi Çıldır eylatine bağlanması ve menzilhane olarak tahsis edilmesi istenmişti²³⁸. Girişimler neticesinde Göle sancağı sınırları içerisinde yer alan Ardahan-ı Küçük yeniden menzilhane olarak tahsis edilmişti²³⁹.

Menzilhaneler XVIII. yüzyılda çok kötü bir tarzda işlemeye başlamış, menzilciler çoğu kez menzilhanelerde at bulamaz olmuşlardır²⁴⁰. Bu durumun hayati önemi haiz olan ulaşım ve haberleşme faaliyetlerini olumsuz bir şekilde etkilediği açıktır. Menzilhanelerin iadrelerinde görülen zafiyet zaman zaman merkezin tenkidine uğramıştır. Belgede görüleceği üzere “*menzilhâne olan kazâların söz anlar ve işgüzarlarını ve kiracı-başılar cem’ ve tetkik ve menzilhâneleri seneden kaç bargir ne mikdar mesarîf ile idâre olunacağı ve hademe-i devlet-i ‘aliyye ve tatardan ne kadarca ücret alınmış ve in’âmatı ne kadara baliğ olmuş olduğunu yegân yegân mahallelerinden tahkik ve iktizâ eden mumzî müfredât defterlerini celb ve bu tarafda dahi ma’rifet-i şer’ile cümlesi ‘aynen bir kıt’a defter cem’ ve terkîm ve mumzî mahtûben derbâr-ı merhamet kârâra tesbil kılınıp bilâ-ücret kimesnenin barkir hadd ve cesâreti olmadığı ve kiracı-başılar dahi vermiyecekleri ve eyâlet-i merkum müntehây-ı hudûd ve kenârda bulunduğundan fakat Ahışaya me’mûriyetten ma’ada sâir mahallerin menzilhâneleri gibi cevânib-i erba’aya mürûr ve ‘ubûr eder evvelâkin ‘adem-i vukû’undan yigirmişer para ücret bir vecihle idare etmiyeceği ve her ne kadar dikkat ve ihtimâm olunduysa da beher menzilhânede sekizer bargirden aşağı menzil umûrî idâre olunmayacağı”* soruna temas edilmiştir²⁴¹.

4.2.5.1. Menzilci Tayinleri

Menzilci tayininde halkın re’yi önemli görülmüştür. Bu tayinde herkesin anlaşılmış olması şarttır. Menzilci görev süresi bitmeden ölürse, yerine akrabası geçip, eksik süreyi tamamlayabilirdi. Menzilcilik görevi Ruz-ı hızırdan yeni senenin ruz-ı hızırına kadardı²⁴². Araştırma konusu olarak seçilen sicilde menzilci olarak Gürcü oğlu Mehmed Ağa’nın adı geçmektedir. Mehmet

²³⁷ A.Ş.S. 1. v. 40a.

²³⁸ A.Ş.S. 1. v. 40a.

²³⁹ A.Ş.S. 1. v. 40b-41b.

²⁴⁰ Özkaya. a.g.e., s.358.

²⁴¹ A.Ş.S. 1. v. 96a-96b.

²⁴² Özkaya. a.g.e., s.s.291-293.

Ağa için yapılan görev tanımında “*Ahışhadan Ardahâna meşhûd-ı mesâfe olan on üç sâ’ate takdir olunan kiralari ahz olunarak*” denilmektedir. Mehmet Ağa, menzil kiralalarını tahsil etmekle mükellefti²⁴³. 13 Mayıs 1825 tarihinde Hasan Ağa, menzil kiralalarını tahsil etmek üzere tayin edilmişti²⁴⁴.

4.2.5.2. Menzilhane Maliyetlerinin Karşılanması

Osmanlı Devleti, bazı kamu faaliyetlerinin yürütülmesinde üçüncü şahısların eliyle yapılan hizmetleri belli vergilerden düşmek suretiyle yerine getirmektedir. Menziller, Osmanlı haberleşme ve ulaşım teşkilatının son derece önemli bir unsuru olarak yollarda coğrafi şartlara göre değişen mesafelerde kurulan bu konaklama noktalarında haber getirip götüren ulakların hizmetine belirli sayıda beygir tahsis edilmiştir. Menzilin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için gerekli olan finansman ise “*menzilkeş*” adı verilen ve menzilin bulunduğu yerleşim yerinin veya yakın çevre halkının avarız ve bedel-i nüzülleri mukabili gördükleri hizmetle ve ulakların, kullandıkları beygire karşılık, kendilerine daha önceden devlet tarafından tahsis olunan beygir ücretlerini menzilciye ödemek suretiyle sağlanmaktaydı. Menzil masrafları ayrıca, bir yerin mukataa mallarının ocaklık şeklinde menzile bağlanmasıyla veya gümrük malından da karşılanabilmekteydi. Eğer menzil masrafları menzilcilerin çekemeyecekleri derecelere ulaşırsa, o zaman “*imdâdiye*” adıyla başka bir kazadan yardım tayin edilmekteydi²⁴⁵.

İncelemesi yapılan Ahıska sicilinde menzilhanelerin masrafları konu edinilmiştir. 1825 yılında Ahıska ve civarındaki menzilhanelerde bir takım sıkıntılar ortaya çıkmıştı. Özellikle “*menzilkeşlere*” tahammüllerinin üzerinde yükümlülük verilmişti. Artan tazyik karşısında merkezi idare hemen müdahale ederek menzillerdeki masrafların dökümünü talep etmek durumunda kalmıştı²⁴⁶. Yapılan tetkikler neticesinde Ahıska menzillerinden yıllık olarak Buğday için 1 600 kuruş, Arpa için 4 400 kuruş, Saman için 1 500 kuruş ve nakid olarak 12 500 kuruş tahsisat yapılmıştı²⁴⁷.

1825 yılına ait bir belgede geçen yılın menzil paraları Seyyid Ahmed Paşa tarafından toplatıldığından bahsedilmektedir. Tahsil edilen paranın yanı

²⁴³ A.Ş.S. 1. v. 17a.

²⁴⁴ A.Ş.S. 1. v. 84a.

²⁴⁵ Halaçoğlu. a.g.e., s.166.

²⁴⁶ A.Ş.S. 1. v. 27a.

²⁴⁷ A.Ş.S. 1. v. 27a.

sıra zahire eyalet sınırları içerisinde yer alan 24 kazaya taksim edilmişti²⁴⁸. Aynı yıl menzilci Gürcü oğlu Mehmed Ağa, menzillerin saman ihtiyacı için muhtelif mahallerden 300 yük saman temin etmişti²⁴⁹.

4.3. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ ŞAHİS İSİMLERİ

Abbas Mirza	Abdullah Bey	Abdullah Said
Abdullah veled-i Mehmed	Abdurrahman Bey	Abdürrezzak
Acâre Mütessellimi Ahmed Bey	Ağzı Açık Mehmed Ağa	Ahmed Ağa
Ahmed Bey	Ahmed Çavuş	Alay-Beyi Abdullah Bey
Ali Ağa	Ali Bey	Ali Paşa
Ardahan Beyi Ali Bey	Arif Bey	Âşık Mehmed Ağa
Bâbuvîn	Behzat Efendi	Bekir Ağa
Benderli 'Ali Paşa	Bolu sancağı mutasarrıfı Süleyman Paşa	Calip Mehmed Paşa
Cebeci Mustafa	Cebeci-başı Osman Ağa	Cebeci-başı Abdullah Ağa
Cebeci-başı vekili Bekir Ağa	Cebehâneci Hasan Ağa	Cebehâneci Hüseyin Ağa
Çûkadâr Mehmed Ağa	Dede Ali Bey	Dede Ağa
Dede-Bey	Deli Mehmed	Derviş Efendi
Derviş Mehmed	Derviş Paşa	Dursun Ağa
Ebû-bekr Ağa	Eyyûbi Necibe Hanım	Fatıma Sultan
Fethullah	Feyzullah Bey	Göle Beyi Kâmil Bey
Göle Mütessellimi Tahir Bey	Gürcü oğlu Mehmed Ağa	Hacı Ağa
Hacı Ahmed Ağa	Hacı Behram Paşa	Hacı İbrahim Ağa
Hacı Rüstem Ağa	Hacı Salih Paşa	Hadice Sultan
Hâfız Ali Paşa	Hafız Mehmed Halife	Hafız Mustafa Halife
Hafız Mustafa Paşazade	Halil Bey	Hammurzâde Tâhir Bey
Hartûs Beyi Mehmed Ağa	Hasan	Hasan Ağa
Hasan Han	Hasekî Mehmed Ali Ağa	Hattât Efendi
Hazînedârzâde Ahmed Bey	Hüseyin	Hüseyin Ağa
Hüseyin Efendi	Hüsnü Beyzâde Ahmed Kâmil Bey	Hüsrev Paşa
İbrahim Ağa	İbrahim Rüştü Ağa	İbrahim Rüştü Efendi
İl Beyi	İsmail Ağa	İsmail Çavuş
İzzet Ağa	Kadirzade Osman Paşa	Kahveci-başı Mustafa

²⁴⁸ A.Ş.S. 1. v. 62b.

²⁴⁹ A.Ş.S. 1. v. 81b.

		Ağa
Kapucu-başı Mehmed Ağa	Kara Hacı oğlu Serdar	Kars muhafızı Osman Paşa
Kars valisi Alî Paşa	Kastamonu sancağı mutasarrıfı Alî Paşa	Kâtip Mehmed Efendi
Kaymakam Ahmed Bey	Kethüda Ali Ağa	Kethüda Osman Ağa
Kudüs voyvodası Nasuh oğlu Nasuh	Kukuroğlu Ömer Bey	Kurdu Bey
Livâne Beyi Süleyman Bey	Livane Beyi Süleyman Bey	Mâmervân Sancakbeyi Abdülbâki Bey
Mehmed Ağa	Mehmed Efendi	Mehmed Softi Efendi
Mehmed Şemseddin Sema'î Efendi	Mehmed Şerif Ağa	Mehmed Tâhir Efendi
Mehmed veled-i Dursun	Mehmed veled-i Recep	Memiş Ağa
Metûfî Emin Paşa	Mirmirân Hasan Paşa	Muhtar-başı Mustafa Ağa
Mûmî Ağa	Mustafa Çavuş	Mustafa Usta
Mûti Ağa	Mübin Efendi	Müderris Mustafa Efendi
Müftizâde Mehmed Ragıb Bey	Mütesellim Ahmed Bey	Mütesellim Ali
Necabatlı Ahmed Bey	Necip Efendi	Numan Efendi
Ocak çavuşu Halil Ağa	Osman	Osman Ağa
Osman Bey	Osman Efendi	Osman Nuri Efendi
Osman Paşa	Ömer Ağa	Pehlivan Baba Paşa
Pehlivan Paşa	Penek sancakbeyi Mehmed Ağa	Peyker Ağa
Rauf Paşa	Rauf Mehmed Paşa	Receb İlimdâr
Rıfat Efendi	Sabit Efendi	Salih Ağa
Salyâneci Mustafa Ağa	Sarı Ağa	Satlel Beyi Mehmed Bey
Selim Paşa	Selim Paşazade Abdullah Bey	Selim Paşazade Ahmed Bey
Selim Paşazade Hüseyin Bey	Selim Usta	Serdengeçti Arif Ağa
Ser-topu Mustafa Ağa	Ser-turnâ Ahmed Ağa	Seyyid Ahmed Efendi
Seyyid Ahmed Paşa	Seyyid Hüseyin Ağa	Seyyid İbrâhim
Seyyid İbrahim Halife	Seyyid İbrahim Paşa	Seyyid Mehmed Ağa
Seyyid Süleymân Gâlip Efendi	Seyyid Şeyh Ahmed Efendi	Sultan Abdülhamid
Süleyman Ağa	Süleyman Bey	Süleyman Usta
Şehzade Sultan Mehmed	Şeyhzâde Hafîdî Mehmed	Tahayyür oğlu Mehmed Ağa
Tâhir Beyin oğlu Ragıb Bey	Tâhir Efendi	Tatar 'Osman Ağa
Tatar Ağası İbrahim Ağa	Tatar Ağası Mehmed Ağa	Tatar Ağası Mustafa

Tatar Ali	Tatar İsmail	Tatar Seyyid Ahmed
Topçu-başı Mehmed Ağa	Topçu-başı vekili Mustafa Ağa	Topçu-başı vekili Yusuf Ağa
Tuzcuoğlu Memiş	Uzun Bayram veled-i Mustafa	Yemenli İbrahim Bey
Yeniçeri Abdurrahman Efendi	Yeniçeri ağası Emin Ağa	Yeniçeri ağası Mehmed Emin Ağa
Yusuf İlimdâr	Yusuf Ağa	Yusuf Bey
Yümna Mehmed Beg	Zaralızâde Seyyid Lûtfullah Paşa	

Tespit edilen isimler çerçevesinde bayan isimlerinin fazla olmadığı görülmüştür. Sicil, genel olarak merkezden gönderilen belgelerden oluşması bu durumun nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Ayrıca, isimlerinin başlarında kişinin meslekleri veya lakaplarının kullanıldığı görülmektedir. 18. yüzyılın sonlarına ait tespit edilen isimlerin çoğunun halen kullanılıyor olması bölgede geleneksel kültüre olan bağlılığın devamlılığını göstermesi açısından önemlidir.

4.4. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ YER İSİMLERİ TASNİFİ

Acara-yı Ulya	Acâre-yı Süflâ	Afyonkarahisâr
Ahâ köyü	Ahılkelek	Ahıska
Ardahan	Ardahan-ı Büzürg	Ardahan-ı Küçek
Ardanuç	Azgur	Bağdadçık
Bahr-ı Siyah	Bardız	Batum
Bolu	Budin	Bursa
Cânîk	Cebel-i Soğan	Ceral Uleyya köyü
Çıldır	Çukur	Diyarbakir
Erzurum	Faş	Gence
Göle	Gümrü	Gümüşhâne köyü
Hartus	Hassa	Iyd köyü
İstanbul	Ka'be-yi Mükerreme	Karahisar-ı Şarkî
Kars	Kastamonu	Kelkit
Kevâbilyân	Kiskîm	Kudüs
Kutayıs	Livâne	Mâcahîl
Malatya	Mâmervân	Medîne-i Münevvere
Mirhev	Oltu	Orsi köyü
Pâsîn	Penek	Pertekrek
Posthev	Revan	Rum-ili
Satlel	Sinanlı	Soshat
Suhûm	Şam	Şavşad
Şerriban	Şevezgal köyü	Şîrân
Tavuskâr	Tiflis	Trabzon
Vala köyü	Vân	

4.5. 1 NUMARALI AHISKA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ BELGELERİN TASNİFİ

BELGE NO	VARAK NO	CİNSİ	BELGE ÖZETİ
1	9b	İlam	<i>Eyalet Valisi Zaralızâde Seyyid Lûtfullah Paşa'nın eyalet genelinde yaptığı bayındır faaliyetleri hakkında</i>
2	10a	İlam	<i>Cizye ödemekle mükellef Gayr-i Müslim ahalinin itaatinin sağlandığına dair</i>
3	10a-10b	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçeri subayı Serturnâ 'Ömer Ağa ve mübâşir Kırk ikinci Ahmed Çavuş'un uygunsuz işlerle meşgul olmalarının engellenmesi Kırk sekiz cemâ'atının aşçısı Süleyman Usta'nın kabahatlerinden ötürü görevden azledilerek sürgün edilmesi.</i>
4	11a-11b	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçeri aşçısı Süleyman Usta ve Hazînedârzâde Ahmed Beyin kaza bünyesinde meydana getirdikleri sorunların ve bu meselenin halli hakkında.</i>
5	11b-12a	İlam	<i>Eyalet Valisi Benderî Ali Paşa'nın kaza bünyesinde ciddi sorunlara sebep olan Ocak ağalarından şaki Serdengeçti Arif Ağayı katledilmesi hakkında.</i>
6	12b-13a	Mahzar	<i>Önceki Eyalet Valisi Seyyid Lûtfullah Paşa'nın kaza bünyesinde birtakım problemlere sebep olduğu, ahaliye zulmetmesi yanı sıra gayr-i meşru vergi talep etmesi ve Rusya sınırına yapılan tecavüzlere göz yumması ve ahali arasında olumsuz propaganda yapması hakkında.</i>
7	13a-13b	İlam	<i>Önceki Eyalet Valisi Seyyid Lûtfullah Paşa'nın kaza bünyesinde neden olduğu sorunlar, ahaliye yaptığı eziyet, gayr-i meşru talepleri ve Rusya sınırına yapılan akınlara menfaati karşılığında göz yumması ve ahali arasında olumsuz propaganda yapması hakkında.</i>
8	14a	İlam	<i>Oltu sancağına tabi Bardız kalesi sakinleri İran ve Gürcistan üzerine giden yolların güvenliğini sağladıklarından avarız-ı divaniye vergilerinden muaf oldukları ve bunlara sair tekliflerin olmaması hakkında.</i>
9	14a	İlam	<i>Oltu sancağına tabi Bardız kalesi</i>

			<i>sakinleri avarız-ı divaniye ve tekâlif-i şakka vergilerinden muaf oldukları ve bunlara müdahale olunmaması hakkında.</i>
10	14b	İlam	<i>Mamervan sancağı beyliğine Abdülbaki ve Abdurrahman Beylerin yerine Ahmed ve Dede Ali Beylerin tayin edilmesi hususunda.</i>
11	15a-16a	İlam	<i>Eyalet valisinin oluruyla Rusya tarafından gelerek Hartus, Ahılkelek ve Çıldır kazalarına yerleştirilen Terekemelere Hartus sancakbeyi Mehmed Ağa tarafından yapılan eziyetlerin sona erdirilmesi.</i>
12	16a-16b	İlam	<i>Mamervan sancakbeyi Abdülbaki ve Abdurrahman Beylerin sorun çıkardıklarından yerlerine daha uygun olan Ahmed ve Dede Ali Beylerin tayin edilmesi hususu.</i>
13	17a	İlam	<i>Ahıska'dan Ardahan'a kadar olan on üç menzilin kiraya verilmesi hususu</i>
14	17a	Tahvil	<i>Önceki Çıldır Eyâleti Valilerinden Hacı Salih Paşa'ya hizmetleri mukabelesinde sair masrafları için ödenmesi gereken tahsisattan Satlel ve Hassa sancaklarında tahsil edilen para.</i>
15	17b	İlam	<i>Çıldır Eyâleti Valisi Seyyid Lütfullah Paşa'nı görevden azli ve yerine Hâfız 'Ali Paşa'nın tayini.</i>
16	17b-18a	İlam	<i>Çıldır Eyâleti Valisi Seyyid Lütfullah Paşa'nın Afyonkarahisar'a tayini Eski Şam Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Çıldır Eyaleti Valiliğine tayini.</i>
17	18b	İlam	<i>Yeni Çıldır Eyâleti Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Ahıska kadısına eyaletin işleri hakkında nasıl yol izleneceği konusunda.</i>
18	18b	Mektup	<i>Kelkit taraflarında bulunan yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Ahıska kadısına eyalet işleri ile ilgili gönderdiği mektup</i>
19	18b-19a	Mektup	<i>Yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Şiran'dan saray ve konakların tamir ettirilmesi için.</i>
20	19a	Mektup	<i>Yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın Kaymakamı Erzurum'da olduğundan saray ve konakların tamir ettirilmesi.</i>
21	19a-19b	Mektup	<i>Yeni Çıldır Valisi Hâfız Ali Paşa'nın saray ve konakların tamir için Enderun muhtar-başısı Mustafa Ağa'nın görevlendirildiğine dair</i>
22	19b-20a	Mektup	<i>Livane sancağı ahalisi uzun zamandan beri sınırların güvenliği ve sair muhafaza</i>

			<i>hizmetlerinde bulunduklarından maddi ve manevi anlamda olukça sıkıntılı oldukları bu sürede Ani kalesi üzerine yapılan görevlendirilmenin kaldırılması hususu.</i>
23	20b-21b	Mahzar	<i>Ahıska'da sürekli sorun çıkartan yeniçeri aşçısı Süleyman Usta'nın sürgün edilmesi ve Hazînedârzâde Ahmed Beyin katli hakkında.</i>
24	21b	Mektup	<i>Erzurum kalesinden Ahıska kalesine yapılan mühimmat sevki hakkında</i>
25	22a	Mektup	<i>Ahıska kalesi muhafazasında olan topçu sınıfı hakkında</i>
26	22a	Mektup	<i>Ahıska kalesi cephaneleri hakkında</i>
27	22a	Mektup	<i>Erzurum kalesinden Ahıska kalesine yapılan zahire nakli hakkında</i>
28	22a	Mektup	<i>İran olabilecek muharebeye istinaden her ihtimale karşı Ahıska kalesi ambarlarına konulan zahire hakkında</i>
29	22a	Mektup	<i>Çıldır eyaleti valilerinden Seyyid Pehlivan İbrâhim Paşa'dan Hâcî Sâlih Paşa zamanına kadar Ahıska kalesi cephanesinden sarf olunan cephane hakkında</i>
30	22b	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1230 senesi maaşları ödenmesine karşılık 1231 ve 1232 senelerine ait maaş ödenmeleri yapılmadığından mağduriyetin giderilmesi hususunda</i>
31	23a-23b	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1231 ve 1232 senelerine ait maaşlarının ödenmesi hususundaki talep</i>
32	23b	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1231 senesine ait yedi bin beş yüz yetmiş iki kuruş maaşın ödendiği hususunda</i>
33	24a	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçerilerinin maaş ödenmesi hususu</i>
34	24a	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1230 senesine ait maaş ödenmesinin yapıldığına dair</i>
35	24b-25a	İlam	<i>Ahıska muhafazasında hizmetleri görülenlere ve defterde isimleri yazılı olanlara maaş ödemesi yapıldığına dair</i>
36	25a	İlam	<i>Ahıska kalesi yeniçerilerinin 1232 senesine ait maaş ödenmesinin yapıldığına dair</i>
37	25a-26a	İlam	<i>Ahıska'da sürekli sorun çıkartan Hazînedârzâde Ahmed Beyin katledilmesi hakkında</i>
38	26a-26b	Mahzar	<i>Ahıska'da sürekli sorun çıkartan yeniçeri ortasından Mustafa Usta'nın yerine Selim</i>

			<i>Usta'nın tayini</i>
39	26b-27a	İlam	<i>1240 yılında Çıldır eyalet cizye miktarına zam gelmekle birlikte eyalet bünyesinde tahsil edilen verginin nasıl kullanılacağına dair</i>
40	27a	İlam	<i>Menzilhanelerin yıllık masraflarına havi</i>
41	27a		<i>Menzilhanelerin yıllık sair masrafları hakkında</i>
42	27b	Mürasele	<i>Çıldır eyaleti dâhilinde yer alan Mirhev sancağından 1231 senesine ait dört bin beş yüz elli kuruş salyane</i>
43	27b	Mürasele	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1231 senesine ait olmak üzere ikramiye kabilinden altmış sekiz bin iki yüz elli guruş ödenmesi hakkında</i>
44	28a	Temessük	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1231 senesine ait olmak üzere ikramiye kabilinden Ardahan-ı Büzurg sancağından beş bin iki yüz guruş ödenmesi hakkında</i>
45	28b	Temessük	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1232 senesine ait olmak üzere hazariyye kabilinden Acara-yı Ulya sancağından bin beş yüz guruş ödenmesi hakkında</i>
46	29a	Temessük	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1232 senesine ait olmak üzere hazariyye kabilinden Acara-yı Süfla sancağından bin beş yüz guruş ödenmesi hakkında</i>
47	29b	Mürasele	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Lütfullah Paşa'ya 1231 senesine ait tevziyesinin ödenmesi hususunda</i>
48	29b-30a	Mürasele	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Hacı Hâfız Ali Paşa'ya 1233 senesine ait ödenme yapılması hususunda</i>
49	30a	Temessük	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Hacı Hâfız Ali Paşa'ya 1234 senesine ait Çıldır sancağından yapılan 2000 guruşluk ödeme hususunda</i>
50	30b	İlam	<i>Çıldır eyaleti valiliğinde bulunan Hacı Hâfız Ali Paşa'ya 1233 senesine mahsuben hazariye ödemesinin yapılması hakkında</i>
51	31a	İlam	<i>Trabzon iskelesindeki zahireden ihtiyaca binaen Çıldır'a sevki hakkında</i>
52	31b	İlam	<i>Erzurum'dan Ahıska'ya zahire nakli ve serhadlerin muhafazası hakkında</i>
53	32b	İlam	<i>Yiyecek fiyatları hakkında</i>

54	32b	İlam	<i>Fiyatlar hakkında</i>
55	32b-33a	İlam	<i>Bazı ürünlerin fiyatları hakkında</i>
56	33a-33b	İlam	<i>Erzurum'dan Ahıska'ya zahire nakli, Kara Papakların durumu ve serhadlerin muhafazası hakkında</i>
57	34a-34b	İlam	<i>Rusya ve İran tarafından olması muhtemel saldırılara karşı Ahıska eyaletinin muhafazası hakkında</i>
58	34b	İlam	<i>Sevk edilen zahirelerin ambarlarda muhafaza edilmesi hakkında</i>
59	35a	İlam	<i>Çıldır eyaletinde mevcut bulunan timar ve zeamet tasarruf edenlerin yoklanması hakkında</i>
60	35a	İlam	<i>Ahıska muhafazasında istihdam edilen Topçu askerlerinin 1230 ve 1231 yıllarına ait maaşlarının Kelkid çiftliği mukataasından ödenmesi hakkında</i>
61	35b	İlam	<i>Tuzcuoğlu Memiş ismindeki şakinin yakalanması hakkında</i>
62	35b-36a	İlam	<i>Kudüs voyvodası Nasûh oğlu Nasuh ismindeki şakinin yakalanması hakkında</i>
63	36a	İlam	<i>Ahaliden gayr-i meşru taleplerde bulunulmaması</i>
64	36b	İlam	<i>Diyarbakir ahâlîsinden Şeyhzâde Hafidî Mehmed, Kara Hocioğlu ve Serdar ismindeki eşkıyanın yakalanması hakkında</i>
65	36b	İlam	<i>Gayr-i Müslim unsurlardan olan Rum Milletine sair tekliflerde bulunarak sıkıntıya sokmamaları hakkında</i>
66	37a	İlam	<i>Kendi halinde olan Gayr-i Müslim unsurlardan Rum Milletine herhangi bir tacizde bulunulmaması</i>
67	37b	İlam	<i>Çıldır eyaletinin 1227 yılına ait imdad-ı seferiyye vergisinden 5000 gurusunun Ahılkelek kalesinin tamiri için harcandığına dair</i>
68	37b-38b	İlam	<i>Çıldır eyaleti kapsamında sorun teşkil eden Gayr-i Müslimlere karşı dikkatli olunması, Rusya tarafından gelebilecek propagandalara ve serhad sınırlarının muhafaza edilmesi ve tahkimatta bulunulmasına dair</i>
69	38b	İlam	<i>Çıldır eyaleti valisi Benderlî Ali Paşa'nın Çirmen sancağına tayini hakkında</i>
70	39a	İlam	<i>Ahıska kalelerinin 1232 ve 1235 yılları için zahire satın alınması hakkında</i>
71	39b	İlam	<i>Göle sancağının eskiden olduğu gibi Çıldır eyaletine bağlanması ve menzilhane durumunun devam etmesi</i>

			<i>hakkında</i>
72	40a-40b	İlam	<i>Göle sancağının Çıldır eyaletine bağlanması ve menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında</i>
73	40b-41a	İlam	<i>Göle sancağının sınırları içerisinde yer alan Ardahan-ı Küçük'in menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında</i>
74	41a	İlam	<i>Göle sancağının sınırları içerisinde yer alan Ardahan-ı Küçük'in menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında</i>
75	41b-42a	İlam	<i>Göle sancağının sınırları içerisinde yer alan Ardahan-ı Küçük'in menzilhane olarak yeniden teşekkül olunması hakkında</i>
84	45b	İlam	<i>Ahıska Gümrüğünün 1236 senesi gelirleri hakkında</i>
85	45b-46a	İlam	<i>İran tüccarından alınacak gümrük vergileri hakkında</i>
89	46b	Tahvil	<i>Ahıska müftüsü Tahir Efendi'nin görevini Seyyid Şeyh Ahmed Efendi'ye devrettiği hususunda</i>
90	47a	İlam	<i>Ahıska ve kazalarında tımar ve zeamet hususunda bazı aksaklıklar yaşandığı ve halkın bu durumdan mağdur olduğu hakkında</i>
91	47b	İlam	<i>Çıldır Eyaleti'nde Cizye ödemekle yükümlü olan Gayr-i Müslimlerin vergiyi ödeyecek ekonomik imkânlarının bulunmadığı hakkında</i>
92	48a	İlam	<i>Ahıska, Azgur ve Hastus Kaleleri nefer ve subayının ihtiyaçlarının giderilmesi için 1233 senesine ait cizye vergilerinin tahsisi</i>
93	48a	İlam	<i>Ahıska Azgur ve Hartus Kaleleri nefer ve zabitanının mevaciblerinin karşılanması için toplanan cizye gelirleri hakkında</i>
94	48b	İlam	<i>1233 senesine mahsuben Çıldır Eyaleti'nden toplanan cizye gelirlerinden Faş ve Suhum Kalelerinde bulunan yeniçerilerin ihtiyaçlarının karşılanması hususunda</i>
95	49a-49b	Temessük	<i>Çıldır eyaleti sınırları içerisindeki kalelerin zahire durumları hakkında</i>
96	50a-50b	Temessük	<i>Çıldır eyaleti sınırları içerisindeki kalelerin zahire durumları hakkında</i>
97	51a	İlam	<i>Ahıska, Hartus, Azgur, Ahılkelek ve Ardahan kalelerinde ihtiyaç duyulan cephanenin tedariki hususunda</i>

98	51b-52a	Mahzar	<i>Ahıska kalesinde mevcut mühimmatın defterlere kayd edilerek Bâb-ı Ali'ye sunulduğu ve bir takım eksikliklerin olduğu hususunda</i>
99	52b	İlam	<i>Topçubaşılık hizmetinin Mustafa Ağa'ya tevcih olunması hususunda</i>
100	52b-53a	İlam	<i>Humbaracı Halifesi ve neferlerinin aldıkları ulufe ile geçimlerinin mümkün olmadığından dolayı müşkül durumdan kurtulmaları için ulufelerine zam yapılması hususunda</i>
101	53a	İlam	<i>1234 senesinde ihtiyaç duyulan 177 kurşun Çıldır Cizyedarı Hacı Rüstem Ağa tarafından toplandığı hususunda</i>
103	53a	İlam	<i>Ahıska, Azgur, Hartus ve Ahılkelek kalelerine sevkedilen cephane hakkında</i>
104	53b	İlam	<i>Ahıska ve tâbi kalelerinden Ardahan, Azgur, Hartus ve Ahılkelek kalelerinin mühimmat cephane ve toplarının durumu hakkında</i>
105	53b	İlam	<i>Ahıska kalesine gelen barut ve kurşun hakkında</i>
106	53b-54a	İlam	<i>Gürcistan başta olmak üzere serhad kaleleri ve buralarda yaşanan gelişmeler hakkında</i>
107	54a	İlam	<i>Ahıska kalesinde bulunan toplar ve durumları hakkında</i>
108	54b	İlam	<i>Topçulara verilecek 8569 kurşun mevacibin topçu neferlerine taksim edilerek ödenmesi hususunda</i>
109	54b	İlam	<i>1226 senesine mahsuben ödenecek 4800,5 kurşun mevacib hakkında</i>
110	55a	İlam	<i>Ahıska kalesinin mühimmat ve personel ihtiyacı hususunda</i>
111	55a	İlam	<i>Ahıska, Azgur, Ahılkelek ve Hartus kalelerinin ihtiyacı olan kundakların tedariki ve nasıl muhafaza edileceği hususunda</i>
112	55a	İlam	<i>Çıldır Eyaleti Kalesi'ne Trabzon iskelesi yolu ile naklolacak kundaklar hakkında</i>
113	55b	İlam	<i>Gümüşhane'de bulunan maden mukataası hakkında</i>
114	55b-56a	İlam	<i>Ardanuç madeni mukataasının on dört senelik varidatı hakkında</i>
115	56a-56b	İlam	<i>Erzurum ve tabi kazaları ile Karahisar-ı Şarki, Kars ve Çıldır Eyaletlerinin havi olduğu kazalarda bulunan pamuk mukataalarının 1235 senesi gelirlerinin tahsili hakkında</i>
116	56b	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti Valisi Ali Paşa'nın firarı</i>

			<i>hakkında</i>
117	57a	Hüccet	<i>Mehmed Ali Ağa ile Mütessellim Tahir Bey arasındaki alacak davası hakkında</i>
118	57b	İlam	<i>Altının rayicinin aşırı yükselmesi ve bu durumda izlenilecek yol hususunda</i>
119	57b-58a	İlam	<i>Farklı değerlerdeki altın rayiçleri hususunda</i>
120	58a-58b	İlam	<i>Farklı değerlerdeki altın rayiçleri hususunda</i>
121	58b	İlam	<i>Altın ve gümüşle süslü olan eşyanın reaya tarafından kullanılmasının verilen fetva gereğince doğru olmadığı altın ve gümüş ya da bu madenlerle süslenmiş eşyanın bahası ödenerek Darphane-i Amire tarafından satın alınması hususunda</i>
122	58b-59a	İlam	<i>Seferde ihtiyaçların karşılanması için reayanın elinde bulunan altın ve gümüşten masnu eşyanın Darphane-i Amire'ye satılması hususunda</i>
123	59b	İlam	<i>3 Rebiyülevvel 1228 tarihinde dünyaya gelen şehzade için Çıldır Eyaleti'nde şenlik yapılması hususunda</i>
124	59b-60a	İlam	<i>26 Rebiyülevvel 1226 tarihinde dünyaya gelen padişah kızı için Çıldır Eyaleti'nde dua edilmesi ve şenlik yapılması hususunda</i>
125	60b	İlam	<i>29 Şaban 1233 tarihinde dünyaya gelen padişah kızı için dualar edilmesi ve şenlikler düzenlenmesi hususunda</i>
126	60b	Mahzar	<i>Ahıska Sancağının Oda Nahiyesine bağlı Cannabur Köyü'nde bulunan müteveffa Abdullah Said'in oğullarının ellerinde bulunan timarı kanunlara aykırı şekilde kullandıkları için gereğinin yapıldığı hususunda</i>
127	61a	İlam	<i>Ahaliye zarar veren Delil zümresi mensuplarının yakalandıkları yerde kalpaklarının alınması hususunda</i>
128	61a	İlam	<i>Mehmet Şemseddin Semai Efendi'nin tasarrufunda olan İstanbul ve bağlı kahve mukataasının vekâleten yeğeni Seyyid Ahmed Efendi tarafından idare edileceği hususunda</i>
129	61b-62a	İlam	<i>Ahıska Kalesini muhafazaya memur yeniçerilerin maaşlarının ödenmesi hususunda</i>
130	62a	Temessük	<i>Çıldır Eyaleti Valisi Ali Paşa'ya verilmesi gereken imdad-ı hazariyye ve mesarifât hakkında</i>
131	62b	İlam	<i>20 Cemaziyülevvel 1230 tarihinde</i>

			<i>dünyaya gelen şehzade için şenlik düzenlenmesi hususunda</i>
132	62b	Mürasele	<i>1239 senesinde menzildarlar için alınacak buğday hakkında</i>
133	63a	Hüccet	<i>Uzun Bayram oğlu Mustafa ve Abdullah oğlu Mehmed uhdelinde olan Çakırk Cebesi'ni kendi rızaları ile Mustafa ve Abdullah'a devrettikleri hususunda</i>
134	63a-63b	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti'nde bulunan Eşkinci ve Timar'ın yoklandığı ve mahlûl olan timarların durumu hakkında</i>
135	63b		<i>Çıldır Eyaleti ve bağlı kazalarının akçe defterinin beyanıdır</i>
136	64a	Hüccet	<i>Çıldır, Ahılkelek, Ardahan, Göle, Penek, Oltu, Mâmervan kazâlarının piyâde ve süvâri muhafızına ihtiyaç duydukları hususunda</i>
137	64b	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti kalesinin ihtiyacı olan mühimmatın teslim edildiği hususunda</i>
138	64b	Hüccet	<i>Ahıska Gümrüğü'nün 1238 senesi Mart ayından itibaren mahlûl olduğu ve bu tarihten itibaren Ömer Ağa, Dursun Ağa, Nu'man Efendi, Mehmed Ağa, Dede Ağa, Ahmed Ağa ve Süleyman Ağa tarafından önceki yılın fiyatı üzerinden zapt edilmesi hususunda</i>
139	64b	Hüccet	<i>Sabık Erzurum Valisi Metuî Emin Paşa tarafından toplanan zahire hakkında</i>
140	65a	Hüccet	<i>1239 Rebiülevvelinin ortasında Yeniçerilere verilecek mevâcib hakkında</i>
141	65a	Hüccet	<i>Hacı Ahmed Paşa tarafından Ahıska'da kurulan vakıf bünyesindeki camide imamlık yapan Hafız Mustafa Halife'den mahlûl kalan görevin Seyyid Hafız Mehmed Halife'ye tevcih edilmesi hususunda</i>
142	65b	İlam	<i>Ahıska kalesini muhafazaya memur askeri personelin 1237 senesi mevâcibleri hususunda</i>
143	65b-66a	Hüccet	<i>İran cihetinden serhad kalelerine saldırı geleceğine dair haber alınması üzerine serhad kalelerinin güçlendirilmesi hususunda</i>
144	66a	Hüccet	<i>1236 Senesi Ahıska Gümrüğünün geliri hakkında</i>
145	66a-66b	Hüccet	<i>Taşrada göç edilmemesi hakkında</i>
146	66b	Hüccet	<i>Ahıska, Azgur, Ardahan, Ahılkelek ve Hartus kalelerinin ihtiyacı olan topçuların gönderilmesi hususunda</i>
148	67a	Hüccet	<i>Çıldır, Kars ve Van kalelerini muhafazaya</i>

			<i>memur topçuların ulufelerinin verilmesi ihtiyaçlarının giderilmesi ve kalelerdeki mevcut asker sayısının artırılması hususunda</i>
149	67a-67b	Hüccet	<i>Mütesellim nasb ve tayini hakkında</i>
150	67b	Hüccet	<i>Darphane-i Amire tarafından kontrol edilmekte olan pamuk mukataalarının bir yıllık vergisi hakkında</i>
151	67b-68a	Hüccet	<i>Sınır boylarındaki fukaraya verilecek zahire hakkında</i>
152	68a-68b	Hüccet	<i>Serhad taraflarının muhafazası hakkında</i>
153	68b	Hüccet	<i>Ahıska gümrüğünün sabık mültezimleri tarafından idare edilmesi hususunda</i>
154	69a	Hüccet	<i>Hartus Sancağı Beyi Mehmed Ağa'nın yaptığı eşkıyalık sebebiyle hakkında yapılacak muameleye havi</i>
155	69b	Hüccet	<i>Hartus Sancağı Beyi Mehmed Ağa'nın eşkıyalık faaliyetleri hakkında</i>
156	70a	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti ve bağlı kalelerin ihtiyacı olan buğdayın temini hakkında</i>
157	70b-71a	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti ve eyalete merbut kalelerin ihtiyacı olan buğdayın Trabzon üzerinden sevk edilmemesi nedeniyle Erzurum'dan tedarik edilmesi hususunda</i>
158	71a-71b	Hüccet	<i>Serhad kalelerinin muhafazası hakkında</i>
159	71b	İlam	<i>Kars kalesinin herhangi bir dış tehdit ya da saldırıya uğraması durumunda muhafazasının nasıl sağlanacağına dair</i>
160	72a	Hüccet	<i>Ahıska muhafazasına memur askerlerin 1232 senesi ulufelerinin verilmesi ve hizmetlerini devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları malzemelerin temin edilmesi hususunda</i>
161	72a-72b	Hüccet	<i>Acil olarak ihtiyaç duyulan mühimmatın sevk edilmesi hususunda</i>
162	72b	Hüccet	<i>Eski Erzurum valisi merhum Emin Paşa hakkında</i>
163	72b-73a	İlam	<i>Mürur tezkiresi almadan seyahate çıkanların düzensizliğe sebep olduğu ve bu düzensizliğin giderilmesi içinde mürur tezkiresi olmayanlara bir takım yaptırımların uygulanması hususunda</i>
164	73a	Hüccet	<i>1241 senesi Safer ayının 22. günü dünyaya gelen padişah çocuğu için düzenlenen şenlikler hakkında</i>
165	73a-73b	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti Valisi Hacı Salih Paşa'nın 25 Cemaziye'l-Ahir 1240 tarihinde vefat etmesi üzerine boşalan valilik makamının</i>

			<i>nezaret edeceği işlerin yeni vali gelene kadar kethüdaların uhdesine havale edilmesi hususunda</i>
166	73b	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti Valisi Hacı Salih Paşa'nın vefatının ardından yaşanan gelişmeler hakkında</i>
167	74a	Hüccet	<i>Çıldır Eyaleti Valisi Hacı Salih Paşa'nın rahatsızlanarak vefat etmesi sonucu hazine mühürlendiğinden valinin maiyetinde hizmet veren görevlilerin maaşlarını 4 aydır alamaması nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetin giderilmesi hususunda</i>
168	74a-74b	İlam	<i>Rusya ve İranlıların Ahıska ve sınır boylarında gösterdiği faaliyetlere karşı alınacak tedbirler hakkında</i>
169	74b-75a	İlam	<i>Rusya ve İran'ın doğu sınırındaki tehditlerine karşı kullanılacak asker durumuna dair</i>
170	75b	İlam	<i>Ahıska kalesinde ihtiyaç duyulan top ve mühimmatın dökümü</i>
171	75b	İlam	<i>Sınır bölgelerinde Rusya ve İran'a mukavemet edebilmek için mühimmata ihtiyaç duyulduğuna dair</i>
172	75b-76b	İlam	<i>Rusya'nın sınır boylarında boşalan köylere ve harabe durumuna gelen kalelere yerleşerek buralarda tehdit unsuru oluşturduğu yine İran'da sınır boylarında gösterdiği zararlı faaliyetlerin bulunduğu hakkında</i>
173	76b	Hüccet	<i>Sefer esnasında Eyalet Valisi Ali Paşa'nın hataları ve bunun karşılığında tatbik edilen ceza hakkında</i>
174	76b-77a	İlam	<i>Enderûn Muhtar-başısı Yusuf Ağa'nın konaklarda ve saraylarda gördüğü tamir hizmetlerine havi</i>
175	77b	Mürasele	<i>1234 yılında verilen Esham senedi hakkında</i>
177	78a	Buyuruldu	<i>Çıldır Valisi Salih Paşa'nın vefat etmesi üzerine kethüdası Ali Ağa'nın yeni vali atanana kadar eyalet işlerine nezaret etmesi hususunda</i>
178	78a	İlam	<i>Ahıska kalesinin cephane eksiklerinin giderilmesi hususunda</i>
179	78b	İlam	<i>Ahıska kalesinin cephane eksikleri ve tedarik edilmesi gereken mühimmatın miktarı</i>
180	79a	Hüccet	<i>Çıldır Valisi Salih Paşa'nın vefat etmesi üzerine kethüdası Ali Ağa'nın eyalet işlerine nezaret etmesi hususu</i>

181	79a	Temessük	<i>Çıldır valiliği için Mirhev sancağından tahsis edilen meblağ hakkında</i>
182	79b	Mahzar	<i>Ahıska Gümrüğü hakkında</i>
183	79b-80a	İlam	<i>Çıldır Eyaleti'nde Merhum Vali Hacı Salih Paşa'nın maiyetindeki askerlerin dört aylık ulufeleri hususunda</i>
184	80a	Mürasele	<i>Posthev sancağından toplanacak gıda ürünlerinin ahalinin zor durumda olması nedeniyle bu defa muaf tutulmasına dair</i>
185	80a-80b	Buyuruldu	<i>Çıldır Eyaleti'ne yapılan tevcihat hakkında</i>
186	81a	Mahzar	<i>Çıldır Eyaleti'ne yapılan bazı tevcihat hakkında</i>
187	81a	Temessük	<i>Yeni atanan valinin mesarifatı için Mirhev sancağından yapılan 1429 gurus tahsisat hakkında</i>
188	81b	İlam	<i>Anadolu ve Rumeli'de çıkacak muhtemel tehlikelere karşı idarecilerin uyarılması hususunda</i>
189	81b	Mahzar	<i>Menzilci Gürcüoğlu Mehmed Ağa'ya verilecek üç yüz yük saman hakkında</i>
190	82a	Mahzar	<i>Çıldır Eyaleti'ne yapılan tevcihat hakkında</i>
191	82b	İlam	<i>Mütesellimin yapacağı harcamalar hakkında</i>
192	83a	Buyuruldu	<i>Konakların tamiri ve mefruşatı hakkında</i>
193	83b	İlam	<i>Ahıska muhafazasına memur yeniçerilerin geçimlerini ikame etmeleri gereken levazimat hakkında</i>
194	84a	Mahzar	<i>Atlara zahire tedariki hususunda</i>
195	84a	Mahzar	<i>Ahılkellek Sancağı aşiretleri hakkında</i>
196	84b	Hüccet	<i>Ahıska miri ambarındaki mamullerin satışı ve elde edilen gelir hakkında</i>
197	84b-85a	Hüccet	<i>Ahıska'da bulunan Hacı Ahmed Paşa Vakfı'nın 1230-1231 seneleri hesapları hakkında</i>
198	85a	Buyuruldu	<i>Ahıska, Ardahan, Penek, Oltu, Mamervan ve Ardanoç kazalarında vâki' menzilciler hakkında</i>
199	85a	Hüccet	<i>Ahıska mukataasını uhdesinde bulunduran Selim Usta'nın kendi rızasıyla mukataayı Müftizade Mehmed Ragıp Bey'e devrettiğine dair</i>
200	85b	Buyuruldu	<i>1227 senesine ait 5000 kuruş sefer bedelinin eyalet kuvvetlerine tevzi edilmesi hakkında</i>
201	85b	Mahzar	<i>Necip Efendi'ye görev tevcih edilmesi hususunda</i>
202	86a	Mahzar	<i>Ahıska naipliğinin tevcih edilmesi</i>

			<i>hakkında</i>
203	86a-86b	Mahzar	<i>Ahıska'da babasının yerine duacı tayin edilmesi hususunda</i>
204	86b-87a	Hüccet	<i>Faş kazasından Sina kazasına atanan mütesellimin terfi-yi rütbesi hasebiyle teşekkürü</i>
205	87a	Buyuruldu	<i>Mütesellimin terfisi hakkında</i>
206	87b-88a	İlam	<i>Çıldır Eyaleti'ndeki kale cephanelerinin eksiklerinin tamamlanması hususunda</i>
207	88a	İlam	<i>Pamuk ve pamuk ipliğinden alınan verginin afvı hususunda</i>
208	88b	İlam	<i>Vefat eden Ahıska Valisi Hacı Salih Paşa'nın muhallefati hakkında</i>
209	90a	Hüccet	<i>Vefat eden Ahıska Valisi Hacı Salih Paşa'nın borçları ve muhallefati hakkında</i>
210	90a	Hüccet	<i>Vefat eden sabık Çıldır Valisi Hacı Salih Paşa'nın muhallefatinin satılması ve beyan edilmesi hakkında</i>
211	90b	İlam	<i>Çıldır Eyaleti'ne bağlı Ardanuç sancağı Tavuskar nahiyesi mukataasının 1239 senesi hâsılatının Osman Ağa tarafından tahsil edilmesi ve 1240 senesi hâsılatının da Osman Ağa'ya emanet usulü ile tevdi edilmesi hakkında</i>
211	90b-91a	İlam	<i>Altının alınıp satılması sırasında riayet edilecek fiyatlar ve alım-satım esnasında yolsuzluk yapılmaması hususunda</i>
212	91a-91b	İlam	<i>Ahıska kalesinin buğday ambarlarının tamir edilmesi hususunda</i>
213	91b	İlam	<i>Ahıkellek kazası ahalisinin asker için temin ettiği malzemelerden fakir olduklarından muaf tutulmasına dair</i>
214	91b	Hüccet	<i>Önceki Ahıska valisi merhum Hacı Salih Paşa'nın muhallefatinin kayd olunduğu ve kalede bulunan cephanenin beyanı hakkında</i>
215	92a	İlam	<i>Lazım olan barut fişek kurşun ve diğer mühimmatın tedariki hakkında</i>
216	92a	İlam	<i>Lazım olan barut fişek kurşun ve diğer mühimmatın tedariki hakkında</i>
217	92a-92b	İlam	<i>Çıldır Eyaleti'ne bağlı Ahıska, Azgur, Hartus, Ahılkelek ve Ardahan kalelerinin ihtiyacı olan cephane ve mühimmatın tedariki hakkında</i>
218	92b	İlam	<i>Murûr tezkiresi olmadan kimsenin başka bir mahalle gitmesine izin verilmemesi hususunda</i>
219	93a	İlam	<i>Çıldır Eyaleti'nde meskûn Gayr-i Müslimlerden 1241 yılında alınacak Cizye vergisinin Osman Paşa tarafından</i>

			<i>toplandığı hususunda</i>
220	93a	İlam	<i>Ahıska'da sakin Saliha Hanımın 1226 tarihinde Ağzı Açık Mehmed Ağadan aldığı 2980 kuruşluk borcu hakkında</i>
221	93b	Hüccet	<i>Boşta olan timar ve zeametlerin İbrahim Rüşdü Efendi'ye tevdi edilmesi hususunda</i>
222	94a	Temessük	<i>Erzurum'dan Ahıska kalesine taşınacak cephane ve mühimmat hakkında</i>
223	94b-95a	Mahzar	<i>Çıldır Eyaleti'ne yapılacak tevcihat hakkında</i>
224	95a-95b	İlam	<i>Usulsüz olarak her senenin mart ayında reayadan para tahsil edilmemesi hususunda</i>
225	95b	İlam	<i>1241 yılı Muharrem ayının 22 günü doğan şehzade için Ahıska'da düzenlenen etkinlikler hakkında</i>
226	96a	İlam	<i>1221 tarihinde mahlûl olan Ardanuç mukataası hakkında</i>
227	96a-96b	İlam	<i>Menzillerin masrafları ve menzillerde kullanılan bargirler hakkında</i>
228	96b-97a	İlam	<i>Seyr-i Kebîr isimli kitabın Ahmediyye Câmî'i Şerifi Kütüphanesine ulaştırılması ve saklanması hususunda</i>
229	97a	İlam	<i>Çıldır Eyaletinde cizye vergisine 1240 yılında yapılan zam ve toplanan meblağın ulaştığı yerler hakkında</i>
230	97a-97b	İlam	<i>Çıldır Eyaleti ve bu eyalete bağlı olan kazalardan 1241 yılında toplanan cizye vergilerinin Çıldır Eyaleti Valisi Osman Paşa'ya ulaştığı hususunda</i>
231	97b	İlam	<i>Bayram kutlamasında atılacak toplar hakkında</i>

SONUÇ

1877-1878 yıllarındaki Ahıska Şer'iyye Mahkemesinde görülen dâvâların kayıtlarını ihtiva eden 1 numaralı Şer'iyye Sicili'nin değerlendirilmesi sonucunda Ahıska ile ilgili önemli bilgilere ulaşıldı. 19. yüzyıl sonlarını içeren sicilde, Ahıska ve havalisiyle ilgili olarak sosyal, ekonomik ve kültürel noktada değerlendirilmeler yapılmaya çalışılmıştır. Özellikle idari, iktisadi ve içtimai verilere ulaşıldı. Bu çalışmanın, Ahıska'nın yaklaşık 150 yıl önceki durumuna ışık tutacağı ümit edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Merkez - Taşra ilişkilerinde dikkati çeken hususların başında vergilerin toplanması temini gelmektedir. Kapı halkının, kale muhafızlarının ve yeniçerilerin mevacib denilen maaşlarının tahsili konusunda yazılan fermanlarda diğer fermanlara nazaran dikkat çekici tembihlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu konuda yapılacak en küçük hataların dahi affedilmeyeceği özellikle ifade edilmiştir. Okunulan belgelerden yola çıkarak, Ahıska ve havalisinin bir hayli hareketli bir olduğu söylenebilir.

İlgili dönemde vergilerin toplanması noktasında zaman zaman sıkıntılı durumların yaşandığı görülmektedir. Fermanlardan anlaşıldığı kadarıyla uzun yıllar toplanamayan vergiler söz konusudur. Ayrıca mukataaların zabtı hususunda mütegalibe adı verilen kişilerin gadr ile başkalarının mukataalarının miri vergisini tahsil etmeleri hususu merkeze yazılan arzuhallerin varlığı dikkat çekici bir husustur. Bu tür durumlarla ilgili yazılan fermanlarda olayın çözümü noktasında merkezin bigane kalmadığı gözlenmektedir. Bölgeden toplanan vergilerin bir kısmı ile kale muhafızlarının masraflarının karşılandığı görülmektedir.

Şeriye sicillerinin sadece adli belgeleri ihtiva etmediği bilinmektedir. Esas unsur olan adli mekanizmanın işleminin yanında bölgede yaşanan sosyal, siyasi, iktisadi ve askeri hareketlerin de etkilerini görmek mümkündür. Nitekim madencilik alanında gümüş ve altın madenlerin bulunduğu dikkati çeken bir husustur. Bölgede bulunan ahaliden bazılarının şikâyetçi olmasının yanında madenlere yapılacak odun ve cevher nakli konusunda para karşılığı aşiretlerin uhdelerine bu vazifelerin tevzi edildiği görülmektedir.

Sosyal ve demografik hareketler noktasında Ahıska'da bulunan hane sayısında düşüş yaşanması dikkat çekici bir diğer husustur. Hızlı ve geniş çaplı

göç hareketlerini, bu büyüklükte bir sebebe bağlamak gerekmektedir. Nitekim, sicil in ait olduğu yıllarda bu şekilde nüfus hareketi ihtilaller, hanedanların hakimiyet mücadelesi ve ahalinin huzurunu bozan faaliyetlere bağlanmaktadır.

Sahte berat ile mukataaların zabt edilmesi gibi hususlar bölgede yaşanan diğer olumsuz durumlardır. Bu bilgiler neticesinde sicil in ihtiva ettiği 1877-1878 yılları arasında bölgedeki vergi tahsiline kadar birçok noktada normal işleyişin bozulduğuna işaret etmektedir.

Ahıska halkı, bir imparatorluğun parçasıydı ve bunun gerekliliğini yapıyordu. Sicil in tutulduğu yıllara denk gelen 93 harbi demekle maruf 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi sırasında Şıbka'ya kadar gidip vatanları için mücadele etmişlerdi.

KAYNAKÇA

Akgündüz, Ahmet vd.(1988).“Şer’iye Sicilleri” Mahiyeti Toplu Katoloğu ve Seçme Hükümler. TDAV Yayınları, No: 52, c.1, İstanbul.

_____(2002). İslâm Hukukunun Osmanlı Devleti’nde Tatbiki: Şer’iyye Mahkemeleri ve Şer’iyye Sicilleri, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, c.X, Ankara.

_____(2002). İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara.

Akdağ, Mustafa, (1955). “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar”, DTCFD. XIII/ 1-2, s. 27-51.

Avşar, B. Zakir (1997), “Ahıska Türkleri”, Yeni Türkiye, Yeni Türkiye Yayınları, sayı, 16, s.1621-1627.

Aydın, M. Akif. (1994). Osmanlı’da Hukuk. Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, (IRCICA) Yayınları. c.I, İstanbul.

_____(2002). Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi. Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, c.X, Ankara.

_____(2003). “Mahkeme”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Güzel Sanatlar Matbaası, c.XXVII, Ankara.

_____(2005). Türk Hukuk Tarihi, 5. Baskı, Ufuk Yayınları, İstanbul.

Bayındır, Abdülaziz. (1986). İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, c. I, İstanbul.

Bayraktar, Rasim. (2000), Ahıska-Çıldır Beylerbeyliği, Birleşik Yayıncılık İstanbul.

Berkok, İsmail.(1958), Tarihte Kafkasya, İstanbul Matbaası, İstanbul

Bostan İdris. (2001), Ahıska, DİA, c. I, s.526

Cikia, S. (1947), Defter-i Mufasssal-i Vilâyet-i Gürcistan, Gürcistan SSR İlimler Akademisi Yay. Tibilisi.

Cin, Halil. - Akgündüz, Ahmet. (1989). Türk Hukuk Tarihi: Kamu Hukuku. Selçuk Üniversitesi Yayınları, ss.27-281

Demir, Abdullah. (2010). Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları, ss.23-255

Devrisheva, Fatima. (2006), Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında), (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),.

Devellioğlu, Ferit. (2002). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Ekinci, Ekrem Buğra. (2004). Tanzimat ve Sonrası “Osmanlı Mahkemeleri”, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul.

_____(2008). Osmanlı Hukuku, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul.

Eminoğlu, Mehmet. (2003). Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Ercan, Yavuz, (1972). Osmanlı İmparatorluğu’nda Müslüman Olmayan Halkın Hukuki ve İçtimai Durumu (1300-1600), (Ankara Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi).

Evliya Çelebi.(1214), Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. II, İlk tab’ı, Dersaadet.

Gedikli, Fethi. (2005). “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şeriyye Sicilleri”. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c.III, İstanbul.

Genç, Mehmet. (2007). Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi. Ötüken Neşriyat. İstanbul.

Goffman, Daniel. (1982). “The Maktu System and The Jewish Community of Sixteenth-Century Saffed, A Study of Two Documents From The Ottoman Archives”, OA. sayı. III, s.81-90.

İnalcık, Halil. “Djizya”, El² II, s.562-566.

İpşirli, Mehmet. (1999). “Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı”, Osmanlı Devleti Tarihi I, İstanbul.

Kazıcı, Ziya. (1996). İslâm Kültür ve Medeniyeti, İstanbul.

Kırzioğlu, Fahrettin. (1953), Kars Tarihi, Işıl Matbaa, İstanbul.

_____, (1992). Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar, Ankara, TTK, Ankara.

_____, (1998). Osmanlıların Kafkas Elleri Fethi, TTK, Ankara.

Kurat, Akdes Nimet. (1992), IV – XVIII Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Murat Kitapevi Yay. Ankara

Kurt, Yılmaz. (1997). *Menemencioğulları Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara.

Kütükoğlu, Mübahat S. (1998). Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik). Kubbealtı Neşriyatı. No:35 İstanbul.

Mardin, Ebu’l-Ula. (1967). “Kadı”, maddesi, İA. c. VI, MEB Yayınları, İstanbul.

_____, Fetvâ”, İA. IV. s.582-584.

Mayader, Saadet. (2007). “Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Sayı 1, Bursa.

Nedkoff, Boris Christoff. 1944. “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye”, (Çev. Şinasi Altundağ), Belleten c.VIII, sayı. 32, s.599-652.

Pakalın, M.Zeki. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III, MEB Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İlber. (1979). Türkiye İdare Tarihi, Ankara.

_____, (2001). “Kadı (Osmanlı Devleti’nde Kadı), DİA. XXIV, s.69-73.

Önder, Mehmet. (1996). Şehirden Şehire Anadolu, Ankara.

Özdeğer, Hüseyin, (1988) 1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri, İstanbul.

Özkaya, Yücel. (1985). XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara.

Pamuk, Bilgehan, (2006), Bir Serhad Şehri Erzurum, IQ Kültür Yay. İstanbul.

Şemseddin Sami. (1998). Kamus-ı Türkî, Alfa Yayınları, İstanbul.

Tabakoğlu, Ahmet, (1995). Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi, İstanbul.

Togan, A. Zeki Velidî.(1981), Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Uçar Fuat. (2009), Geçmiş-Günümüz-Geleceğin Türk Dünyası, IQ Kültür Yay. İstanbul.

Uğur, Yunus. (2003). Mahkeme Kayıtları (Şer’iye Sicilleri): Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya. TALİD c.I Sayı I.

Uzunçarşılı İsmail Hakkı.(1982), Osmanlı Tarihi, C. 3, TTK, Ankara.

_____, (1988). Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı. TTK, Ankara.

Yediyıldız, Bahaeddin. (1982). “Vakıf”, İA. c. XIII.

_____, (1982). “Vakıf Müesseselerinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü”, Vakıflar Dergisi, S. 14, Ankara.

Yılmazçelik, İbrahim. (1999). “1736–1739 (H.1149–1151) Tarihli Amasya Şer’iye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi”, OTAM, Ankara.

Yücel, Yaşar, (1974), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Genel Gözlemler”, Belleten XXXVIII, s. 657-708.

Zeyrek, Yunus.(1996), Ahıska’nın Şanlı Tarihi Huzurunda, Yeni Türkiye, Yeni Türkiye Yayınları, sayı.16, s.1632-1639.

_____, (2001), Tarih-i Osman Paşa, Kültür Bak. Yay. Ankara.

- _____, (2006), Ahıska ve Ahıska Türkleri, Ahıska Araştırmaları, Kozan Ofset Matb., Ankara, s.9-35
- _____, (2006), Ahıska Meşhurları, Ahıska Araştırmaları, Kozan Ofset Matb., Ankara, s.36-72.

EKLER

سخن غسطنز در شکایات علای
شود تظلم حال و احترام مافی الدال ایدیز شود نتو قدر کمر مه تلو کر مکتوب قیاس کم و کینا خند
شود خوار قلب نام ظل الله فی العالم اقدوزن غیر کتاب معد لتصاب اعطاف و مرگت و مرگت
چرویدر بند از آن فایا کافرا اقلیم اسلامی روی نقیاب نشو غای اسود کی و قیاسیت
و جمله عباد ملا و خار موله مظلوم و تعذبات ارباب بی و شقاوت مظلومین قتل و صلیت قتل
تبعین حضرت کشتور ستانیدر مصور اس حد امن و راحت اولوب و لایتن جلد ایا تکی با ایدیز
حقانده دخی بر تو جهار ش مر شفق و عاطفت مکتت بروی لکدر ستر اولوب
نشی محض اهام ضعیف کرمت تنویر ظل الهیدر آیات نور بار تبه والای وزارت بندر
علی یاش حضرت نیک عهد استیالینه توصیه و عنایت بیور یلوب الحق و نیرم شالیه
اواز طفولیت و غفلت زینا بکند از برو میان حال و امور سرحد آید بر و دشمنان و دشمنان
کشتی کم و سر و زان اید الفت نشیب و خزان حوادث روزگار نازل و صاعد و صدمات
میرورده سینه قائم و قاعد اولمش اولدیر لند از جمع سجاای رضیه رضا جویی و نصف کسری
فایز و مضار غم و مص و سرحد بر و بریده فصاحت سببی حایز اولوب حین و در و در لند از
یومنا هذا و حال و صلو مترنده بر از کثرت غم ایدیز غم و موافق رضای و دلالتی معد لیتن
علوم امانی شهری و قرار هر کس رتبه بر تبه و هر کس مقام بری و آید نه کوره
رعایت و رعایت اید کند قطیع نظر بر اید بند و ولایت از اهل عرض و فقر و سگ دامن و کربان
خاکری خوار شقاوت و تعذبات ارباب بی و شقاوت جانک و جانک و در و در شرب ترک
غریب امنیت و راحت اید جان برب هلاک مرده بند اولوب و رخ و قطعه کربان
خیا تکی جانب سلطنت سینه و از ارام بیور لقی اید سیکر بیقول نشین صبر و تحمل اولوب
ارام و ارام سینه بیور لکی تقدیر صبر دخی تر تعذبات کثرت نه و خوف لکن محمد غم

شالیه حضرت و در و در زنده رفته رفته اسلوب خلقت و طرز فتو خند از اید هر بر لری
هو الای نادوب ولوت و کباب شقا و کربان از بک و قطعه اید موافق فتو و فای
خانت خال اید در و زانته رالیه بند و ایا م طوم مترنده جمله اهل عرض و فقر و رعایت و رعایت
سرات عمر کشتی اولمش کی نایل مصاحبات نوجوات و اودیده بیست اس و راحت اولوب
شکر آید نه رتبه جمعی و خفیر و بر ناو بیوز با اولاد و عیال دوام ایام عمر و دولت و اقبال سلطنت
سند و عا تبه متوجه حجاب سلوک و سر سجد در کاه جیروت اولوب مش رالیه خباب
آید زنده بر ایام ایا تیز در اقا صله و لایتن سکت سکی کافی اول محمور و ایا د اولمش اید
و قیاسنده اولوب و شرف رالیه حضرت نیک کمال نصف و عزت و فضال حال الهی و بعثت
و حسن و بیور لند بر عا ز سلطه اید کند از شقه و لایتنه محمد و اولاد و عیال و اقبال
کاس سفولو و کور حیا ایا لیل دخی بر مقتضای صلح و صلاح و ولایت طرفین خود آید
با تیز اولوب و کور حیا ایا لیل دخی بر مقتضای صلح و صلاح و ولایت طرفین خود آید
افسوس ایا اب و در عا بای قواعیدی اچرم و ایتام کمال ربط و رعایت اوزره اید
بوند اقدم او تیز و در طراز بر مقدار فتو خانداری در و در و لایتنه بیور یلوب اید و کمال
اولمش و ایا م حال اراده قاطعه جهانداری بیور لری ایا م شتاب تصاد فخر کند و لری عکس
کشد و مال و موا اید شرت سرمد از نف حنده اولمش و اسکا از اولمش و شرط شتاب
سرحد و واقع و تیر و اخلطاف و جلد و فضال بر تیز و اسکا از اولمش و شرط شتاب
تیر و تیر و اخلطاف و جلد و فضال بر تیز و اسکا از اولمش و شرط شتاب
و تیر و اخلطاف و جلد و فضال بر تیز و اسکا از اولمش و شرط شتاب
الیه ایا و لایتنه اخلطاف و جلد و فضال بر تیز و اسکا از اولمش و شرط شتاب
و اسکا از اولمش و جلد و فضال بر تیز و اسکا از اولمش و شرط شتاب
ما و لیل سده مهاجرت عیله و قیاسی با تلی رتبه سکتی تر و عا ز اقران بیور
استعاضه نظر هر بر تیز و در و لایتنه طبع و در و لایتنه طبع و در و لایتنه طبع
و فقر و در و لایتنه طبع و در و لایتنه طبع و در و لایتنه طبع و در و لایتنه طبع

[illegible]

SÖZLÜK

- Adl (A.) [لدع] adalet.
- Ahz (A.) [ذخا] alma.
- Akdem (A.) [مدقا] önce, önceki.
- Ârâm (F.) [مارآ] 1. dinlenme. 2. yerleşme. Ârâm etmek yerleşmek.
- Ashâb (A.) [باحصا] 1. dostlar, arkadaşlar. 2. sahipler.
- Âşîkâr (F.) [راکشا] açık, belli, aşîkâr.
- Âtî (A.) [یتآ] 1. gelecek.
- Avdet (A.) [تدوع] geri dönüş.
- Ba'de (A.) [دعب] sonra.
- Bâdî (A.) [یداب] sebep olan, yol açan.
- Bahâ (F.) [اب] değer, kıymet.
- Bâlâ (F.) [اب] 1. yukarı, üst. 2. boy.
- Batn (A.) [نطب] 1. karın. 2. kuşak, nesil.
- Beher (F.) [یر] 1. irib reh, reh [یر]
- Benât (A.) [تانب] kızlar.
- Bey' (A.) [عیب] satış.
- Beyn (A.) [نیب] ara, orta.
- Bidâyet (A.) [یدادب] başlangıç.
- Biliştirâk (A.) [کارتشالاب] katılarak bulunanlar, önderler.
- Bi't: Kuvvet, gıda
- Câ (F.) [اج] 1. yer. 2. mevki. 3. makam.
- Cânîb (A.) [بناج] taraf.
- Cârî (A.) [جار] geçerli, yürürlükte.
- Cebel (A.) [لبج] dağ.
- Cenûb (A.) [بونج] güney.
- Cevâmi' (A.) [عموچ] camiler.
- Cihet (A.) [تهج] 1. yön, taraf. 2. bakım, nokta. 3. sebep.
- Çend (F.) [دنچ] 1. kaç. 2. birkaç. 3. ne zamana kadar.
- Derdest (F.) [تسدرد] 1. yakalama. 2. el altında olma.
- Derûn (F.) [نورد] 1. iç, içerisi. 2. gönül.
- Deyn (A.) [نید] borç.
- Duhûl (A.) [لوخد] giriş, içeri girme.

- Elhâlet hâzihi (A.) [هذه فلانها] şimdiki, günümüzdeki
- El-yevm: Bugün, bugünkü, bu günlerde, henüz, şimdi, şu anda
- Emvâl (A.) [لآوام] mallar.
- Encâm (F.) [مآچنا] son.
- Erkân (A.) [1 [ناكرا .direkler. 2.temeller, esaslar. 3.ileri gelenler, üst düzeyde
- Eşcâr (A.) [رآچشا] ağaçlar.
- Eyyâm (A.) [مآىا] günler
- Ferâğ (A.) [1 [.amrud şob.2 .emçegzav ,emte kret ,amkarıb. ف راغ
- Fevkânî (A.) [ىناقوف] üstteki, yukarıdaki.
- Fevt (A.) [1 [تفوف .geçip gitme. 2.ölüm.
- Fürûht (F.) [تآورف] satış
- Garb (A.) [1 [برآ .batı.
- Gayr (A.) [1 [رىآ .başka. 2.yabancı olmayan
- Gurre (A.) [1 [.amtıka.2 .ünüg kli nınıralya parA. غره
- Güzerân: Geçici, geçen (“olmak” mastarıyla kullanılır)
- Harc (A.) [1 [آرخ .vergi. 2.masraf.
- Hâvî (A.) [ىواح] içeren, ihtiva eden.
- Hıfz (A.) [1 [ظفآ .koruma. 2.ezberleme.
- Hibre (A.) [رربآ] deneyim.
- Hîn (A.) [ىن [anse ,tikav ,namaz . anse ,tikav ,namaz
- Hitâm (A.) [ماتآ] son. 2.son bulma.
- Huccet (A.) [تآآ] delil, kanıt.
- Hudûd (A.) [دودآ] sınırlar.
- Hulâsa (A.) [مصالآ] özet.
- Hüccet (A.) [تآآ] delil, kanıt.
- i'tâ: Verme, verilme, ödeme
- İbrâ' (A.) [راربآ] aklanma.
- İbrâz (A.) [زاربآ] gösterme.
- İcbâr (A.) [رابآ] zorlama.
- İfâ (A.) [1 [افىا .1.Yapma, yerine getirme. 2.ödemek
- İfrâz (A.) [1 [زارفا .parçalara bölme. 2.parselleme. 3.salgı.
- İhdâ (A.) [ادها] hediye etme.
- İhdâs (A.) [تادآ] kurma, oluşturma, meydana getirme.
- İkâme (A.) [1 [ماقا .kaldırma. 2.oturma. 3.yerine koyma.

- İkrâr (A.) [1 [رارقا .itiraf. 2.dile getirme. 3.kabullenme.
- İktisâb (A.) [باسكتكا] kazanma, çalışarak kazanma.
- İktizâ (A.) [1 [ضتقا .çayithi.2 .emkereg. 1
- İlzâm (A.) [مازلا] susturma.
- İmhâl: 1. Mühlet verme. 2. Bir zaman daha sonraya bırakma.
- İmtinâ (A.) [عانتما] kaçınma.
- İnhâ. 1. Ulaştırma, yetiştirme 2. Bir vazifeye tayin veya bir maaşa terfi için yazılan yazı
- İnhisâr (A.) [دصار .leket [1 [نأ
- İnkıyâd (A.) [دايقنا] bağlanma, boyun eğme.
- İntifâ' (A.) [عافتنا] yararlanma.
- İntihâ (A.) [1 [امتنا .son. 2.sona erme.
- İntikâl (A.) [1 [لاقتنا .göçme, taşınma. 2.kavrama. 3.miras geçmesi.
- Îrâd (A.) [1 [.çnazak ,rileg.2 .emelyös ,emriteg. اي راد
- İrsâl (A.) [لاسرا] gönderme.
- İrtifâ (A.) [عافترا] yükseklik.
- Îsâl (A.) [لاصىا] kavuşturma, ulaştırma.
- İskat (A.) [طاقسا] düşürme.
- İsticvâb etmek: Sorgulamak.
- İstid'â (A.) [1 [اعدتسا .dilekçe. 2.yalvararak isteme.
- İstihlâf: Birinin yerine geçme.
- İstihlâk (A.) [كالمتسا] tüketim.
- İstihlâs: 1. Bir şeyi kendine mahsus kılmaya çalışma 2. Kurtarma, kurtarılma
- İstimâ' (A.) [عامتسا] dinleme, kulak verme.
- اسد تشهاد .emrev kenrö.2 .emretsög tınak.
- İş'âr (A.) [شعار [.emretsög ,emridlib
- İştimâl (A.) [لامتشا] kapsama.
- İştirâ (A.) [ارتشا] satın alma. iştirâ etmek satın almak.
- İttisâl (A.) [1 [لاصتا .birleşme, kavuşma. 2.bitişik.
- İtyân (A.) [نايئا] getirme.
- İyâl (A.) [لايي ع] hanım, eş.
- İzâfet (A.) [1 [1 .amalmat.2 .ğab ,igli. ضاف ت
- İzhâr (A.) [رامظا] gösterme.
- Kabz (A.) [ضبق] tutma, kavrama.

- Kadim (A.) [مـدىق] eski.
- Kâffe (A.) [مفاك] tümü, hepsi.
- Kâim (A.) [1 [مئاق] ayakta. 2.yerine geçen. 3.dik. Kâim olmak (A.-T.) yerine geçmek.
- Kâin (A.) [نئاك] bulunan, yer alan.
- Kâti' (A.) [عطاق] kesen, kesici.
- Katl (A.) [لتق] öldürme, katil.
- Kaydiyye: kayıt parası
- Kebîr (A.) [ريـبك] büyük.
- Kemâl (A.) [لامك] olgunluk, mükemmellik.
- Kemâyenbağî (A.) [ىغبـنى امك] gerektiği gibi.
- Kerîme (A.) [مـىرك] kız çocuk.
- Kesîr (A.) [ريـثك] çok, bol.
- Ketb: yazma.
- Ketm (A.) [مـتك] gizleme, saklama.
- Kezâlik (A.) [كلـاذك] aynı şekilde.
- Kıt'a (A.) [عـطق] parça.
- Kisve (A.) [موسك] giysi.
- Kurâ (A.) [ءارق] köyler.
- Kuyûd (A.) [1 [دويق] bağlar. 2.kayıtlar.
- Küşad (F.) [1 [داشك] açma. 2.açılma, açılış.
- Lehv (A.) [1 [ول] oyun. 2.yararı olmayan işler.
- Levâhık (A.) [قـحاول] ekler.
- Levâyh (A.) [حىاول] tasarılar.
- Li-ecl : ...den dolayı, İçin, Maksudıyla
- Ma'rûf: herkesçe bilinen tanınmış, belli. 2. Meşhur, ünlü.
- Ma'ruz (A.) [1 [ضرورعم] Arz edilen, sunulan. 2.karşı karşıya kalma, tutulma.
- Mâada (T.-A.) [dan+m] bundan başka, bunun yanı sıra.
- Mâh (F.) [ام] ay.
- Mahal (A.) [لـحم] yer.
- Mahdud (A.) [دودحم] sınırlı, kasıtlı.
- Mahlûl (A.) [لولـحم] erimiş, çözülmüş, hallolmuş.
- Mahlût (A.) [طولـخم] karışık.
- Mahzar (A.) [1 [رضـحم] huzur, kat. 2.görünüş.

- Maktûl (A.) [لوتقم] öldürülen.
- Mâmahdud (F.-A.) [دودحمان] sınırsız.
- Mârrû'l-beyân: Beyânı yukarıda geçmiş olan
- Maruf (A.) [فورعم] 1 bilinen. 2.ünlü, tanınmış.
- Matbah (A.) [خبطم] mutfak.
- Matlub (A.) [بولطم] 1 istenilen, aranan. 2.alacak. matlûb etmek istemek.
- Mebnî (A.) [ىنبم] 1 dayanan. 2.bina edilmiş.
- Medfû (A.) [عوفدم] 1 çıkarılmış. 2.dışkı. 3.para kasasından çıkmış.
- Medhal (A.) [لخدم] 1 giriş. 2.giriş yeri. 3.başlangıç. 4.dehalet.
- Medhûl: 1. Dahl edilmiş, ayıplanacak bir kusur işlemiş, 2. Dile düşmüş. 3. Kendisine bir şey girmiş olan
- Medyûn (A.) [نوىدم] borçlu.
- Mefrûz (A.) [زورفم] ayırılmış.
- Menkûha (A.) [حوكنم] nikâhlı hanım, eş.
- Menzil (A.) [لزنم] 1 konak. 2.ev. 3.bir günde gidilebilen yol.
- Merbut (A.) [طوبرم] bağlı.
- Merkum (A.) [موقرم] adı geçen, anılan; yazılmış.
- Mersûm: 1. Resm olunmuş, yazılmış, çizilmiş 2. Bahsi geçmiş, adı geçmiş 3. (Evvelce) Müslüman olmayanlar için Merkum anlamında kullanılırdı. 4. Gelenek
- Mesmû (A.) [عومسم] duyulan, işitilen.
- mestûr (A.) [روتسم] örtülü, gizli, kapalı, yazılı.
- Meşîhat (A.) [تخيشم] 1 şeyhlik. 2.şeyhlik makamı.
- Meşrûh (A.) [حورشم] açıklanmış, şerh edilmiş.
- Meşrût (A.) [طورشم] koşullu.
- Metrûk (A.) [كورتم] Terkedilmiş.
- Mevrûs: Miras kalmış ana babadan geçmiş.
- Mezbûr (A.) [روبزم] anılan, belirtilen.
- Mezkûr (A.) [روكنم] zikredilen, belirtilen, adı geçen.
- Miyân (F.) [ناييم] 1 orta. 2.bel. 3.ara.
- Miyâne: 1. Orta, vasat 2. Ara 3.meyâne, kıvam 4. Gerdanlığın ortasındaki büyük inci
- Muaccel (A.) [لجععم] 1 peşin. 2.acele edilmiş.
- Muâraza (A.) [مضراععم] çatışkı.

- Muharrer (A.) [ررحم] yazılı.
- Mukaddem (A.) [1 [مقدم .önde. 2.önce, önceki
- Mukîm (A.) [ميقم] oturan, yerleşik.
- Mûmâ-ileyh (A.) [هيلایموم] anılan, adı geçen.
- Mumza (A.) [میضمم] imzalı, imzalanmış.
- Munzam (A.) [مضمنم] ek.
- Murâfaa (A.) [هعفرارم] duruşma.
- Mûsâ-leh: Kendisine bir şey vasiyet olunan (adam) , 2. Tavsiye olunmuş, tavsiye edilmiş.
- Musırran: Israr ederek, direnerek, ayak direyerek, inatla
- Mutabık (A.) [قباطم] uyan, uyumlu.
- Mutâlebe (A.) [1 [مبلاطم .istek. 2.isteme, talep.
- Muvacehe (A.) [ههجاوم] Karşı, yüz yüze.
- Mübâyaa (A.) [هعیابم] satın alma.
- Mücîz: İcâzet veren, izin veren
- Müddeî (A.) [1 [یددم .davacı. 2.inatçı.
- Münevver (A.) [1 [رونم .aydınlanmış, parlak. 2.aydın fikirli.
- Münferid (A.) [1 [درفنم .ayrı, tek başına. 2.tek tük.
- Münhasıran (A.) [ارضحنم] sırf, sadece.
- Münîr: Nurlandıran, Işık veren. Parlak
- Müntakıl:1. İntikal eden, geçen, 2. miras kalmış. 3. Ölmüş, göçmüş, göçen
- Müreccah (A.) [حجرحم] tercih sebebi, tercih edilir.
- Mürecceb: Tecrübe eden, sınayan, deneyen
- Mürûr (A.) [رورم] geçme, geçip gitme, geçiş.
- Mürûr -i zaman [نامز رورم] zamanın akışı.
- Müsâferet: Seyahat, yolculuk, misafir olarak
- Müseccel (A.) [لچسم] tescilli.
- Müsemma (A.) [میسمم] adlandırılmış.
- Müstağnî (A.) [ینغتسم] doygun, eyvallah etmeyen.
- Müste'cir (A.) [رجأتسم] kiracı.
- Müşarünileyh (A.) [هيلاراشم] anılan, adı geçen.
- Müteahhid (A.) [دهعتم] taahhüt eden, üstlenen.
- Mütebaki (A.) [یقابتم] kalan, geriye kalan.
- Mütecâviz (A.) [1 [زواجتم .aşkın. 2.saldırgan, tecavüzkâr. 3.sarkıntılık eden,

Mütehakkık: tahakkuk eden, doğruluğu meydana çıkan.

Mütekarrir: Takarrür eden, kararlaşan; yerleşip kuvvet bulan.

Müteveffâ (A.) [افوتم] ölmüş, ölü.

Müverrah (A.) [خروم] tarihli.

Müzayede (A.) [مدیازم] açık arttırma.

Müzmin (A.) [نمزم] kronik, süreğen.

Nasb: Dikme, saplama

Nâtık (A.) [قطان] konuşan.

Nefer (A.) [1 [رفن .kişi. 2.asker.

Nısf (A.) [فصن] yarı, yarım.

Rabt (A.) [طبر] bağlama.

Râh (F.) [وار] yol.

Râkım (A.) [1 [مقار .yazan. 2.deniz seviyesinden yükseklik.

Râyic (A.) [جىار] yaygın, revaçta.

Res's: Yetişen, erişen, ulaşan

Rub' (A.) [عبر] çeyrek, dörtte bir.

Rü'yet (A.) [تیؤر] görme.

Rücû (A.) [عوچر] geri dönme.

Sâbit (A.) [1 [تبات .kanıtlanmış. 2.yerinde duran.

Sâlîfüz-zıkr (A.) [ركذلا فلاس] zikredilen, anılan.

Sebkat (A.) [تقبس] geçme.

Sedd (A.) [1 [دس .set. 2.baraj. 3.engel. 3.kapama, tıkama. 4.kapatılma.

Sehîm (A.) [ميهس] pay sahibi.

Sehven (A.) [اوھس] yanlışlıkla.

Selh (A.) [خلس] deri yüzme.

Semen (A.) [نمٹ] değer, kıymet.

Senevî (A.) [یونس] yıllık.

Sübût (A.) [1 [تبوت .sabitleşme. 2.gerçekleşme. 3.kanıtlanma.

Şarkan (A.) [1 [ش .adnusuğod.2 .naduğod. رقا

Şerh (A.) [1 [حرش .açma. 2.açılama.

Şerik (A.) [1 [کىرش .ortak. 2.okul arkadaşı.

Şetm (A.) [متش] küfür, sövgü.

Şimâlen (A.) [1 [الامش .kuzeyden. 2.kuzeyde.

Şurût (A.) [طورش] koşullar.

- Şühud (A.) [1 [دوش .görme. 2.görünme. 3.tanıklar.
- Tafsil (A.) [ليصفت] ayrıntılı açıklama.
- Tahakkuk (A.) [ققحت] gerçekleşme.
- Tahdîd (A.) [دىدحت] sınırlandırma.
- Tahkîr (A.) [ريقحت] küçümseme, aşağılama.
- Tahlîf (A.) [1 [فيلحت .1.And içirme. 2.and içme.
- Tahrir (A.) [1 [.amkarib tsebres.4 .amzay patik.3 .amlızay.2 .amzay. ن حرير
- Tahvil (A.) [1 [لىوحت .1.değiştirme. 2.borç senedi.
- Takrîr (A.) [1 [رىرقت .yerleştirme. 2.anlatma. 3.önerge. 4.sağlama.
- Tanzîm (A.) [ميظنت] düzenleme, tertipleme.
- Tard (A.) [1 [.amrışalkazu nedverög.2 .amvok. طرد
- Tarîk (A.) [1 [قىرط .yol. 2.yöntem. 3.meslek. 4.tarikat
- Tasaddî (A.) [ىدصت] girişme, başlama, el atma.
- Tashih (A.) [حيحصت] düzelti.
- Tavassut (A.) [طسوت] aracılık, aracılık etmek, aracı olmak.
- Tâyi'an: İsteyerek.
- Tebeyyün (A.) [نيبت] ortaya çıkma, anlaşılma. Tecavüzcü.
- Tebzîr: savurganlık etmek, israf etmek.
- Tecdîd (A.) [1 [دىدجت .yenileme. 2.yenilenme.
- Tecemmülât: süslemek üzere kullanılan eşya.
- Tefhîm (A.) [ميخفت] yüceltme, ululama, anlatma.
- Tefviz (A.) [1 [ضىوفت .birine bırakma. 2.ihale etme.
- Tehâruc:1.Çıkışma 2. Ortakların bir kısmı akar bir kısmı arazi ve bazısı da para üzerine yaptıkları anlaşma
- Temlîk (A.) [كيلىمت] mülk verme, mülk edindirme.
- Tenkîh (A.) [حيقنت] nikâhlama.
- Terâküm (A.) [1 [.amlığıy ,emkirib ,mikirib [م راك
- Terkîm: 1. Rakam atma, atılma 2. Yarma 3. Yazma
- Tescîl (A.) [لىجست] kayıt defterine geçirme, sicile kaydetme.
- Tesellüm (A.) [ملست] teslim alma.
- Tevcîh (A.) [1 [.emrev ebtür.3 .amalmuroy.2 .emridnelnöy ,emtlennöy. ن وجيه
- Tevfîkan (A.) [اقيفوت] -e göre, uyarak, bakılarak.
- Tevkîl: vekil bırakmak.
- Tûlen: 1. Boyca, boyuna uzunluğuna, 2. Coğ; boylamca, boylam bakımından

Umûr (A.) [روم] işler.

Vâki (A.) [عقاو] olan, meydana gelen, gerçekleşmiş olan.

Vâlâ (F.) [الاو] yüksek, yüce.

Vâridât (A.) [تادراو] kazanç, gelir.

Vasî: Bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye memur edilen kimse. 2. Bir yetimin veya akılcı zayıf ve hasta olan bir kimsenin malını idare eden kimse.

Vaz' -ı haml [لم ح عضو] doğum.

Vech (A.) [1 [وجو .yüz. 2.sebep, ilgi, münasebet, vasıta. 3.yüzey.

Vedîa (A.) [وعىو] emanet.

Vusûl (A.) [لوصو] ulaşma, gelme

Yed (A.) [1 [دى .el. 2.güç.

Yenbagî: Şâyân, münâsib; îcâb eder, lâzım gelir.

Zâhir (A.) [1 [رهاظ .ortaya çıkan, görünen, zuhur eden. 2.belli, açık, aşikâr. 3.sanırım. 4.görünüş, dış yüz.

Zâmin (A.) [ناماض] tazmin eden.

Zeyl (A.) [1 [لىذ .ek, zeyil. 2.etek.

Zîr (F.) [رىز] alt, aşağı.

Zuhûr (A.) [روهظ] ortaya çıkma, görünme.

Zükûr (A.) [روكد] erkekler

ÖZGEÇMİŞ

25 Aralık 1978 yılında Erzurum’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Erzurum’da tamamladı. 1998 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’ne girmeye hak kazandı. 2002 yılında, bu bölümden iyi bir derece ile mezun oldu. 2004 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans yapma hakkını kazandı. 2006 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Tarih Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Tezsiz Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. 2009 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans yapma hakkını kazandı. Evli ve iki çocuk annesidir.

VITAE

She was born in 1978 in Erzurum. After he completed her primary and secondary education in Erzurum, she studied at Atatürk University, Faculty of Literature, and Department of History in 1998. In 2002, she graduated with a degree of good in this section. She started to do her master’s degree at Ataturk University, the Social Sciences Institute of History of Modern Masters won the right to make. Ataturk University Social Sciences Institute of History Education has completed her master at non-thesis master’s degree in 2006. Gaziantep University, The Social Sciences Institute of History of Modern Masters won the right to make in 2009. She is married and has two children.